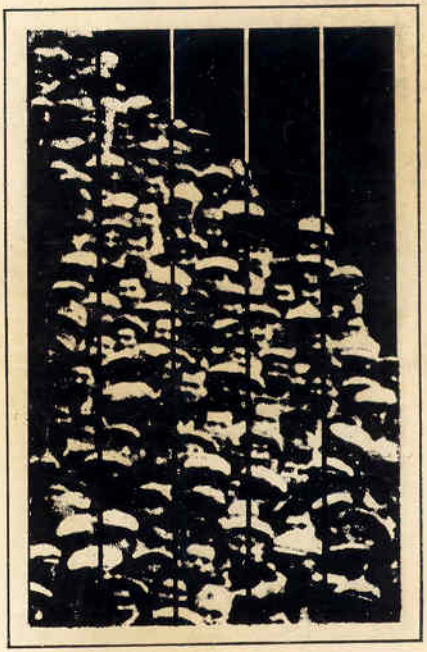
milovan

DJILAS

yeni sınıf

İSTANBUL KİTABEVİ

MİLOVAN DJİLAS

yeni sınıf

Komünist Sistemin bir Tahlili

Çeviren : Sedat U M R A N

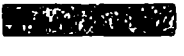
İSTANBUL KİTABEVİ

Beyazıt, P.K. 5 Tel : 22 81 44
İSTANBUL

İSTANBUL KİTAPEVİ
YAYINLARI : 45
Siyaset Dizisi : 2

FATİH YAYINEVİ MATBAASI
Alibaba Türbe Sokak No. 21/3
Nuruosmaniye — İSTANBUL
Tel. : 27 23 72

1982

GİRİŞ

Yugoslavyanın bir zamanlar Başbakan Yardımcısı ve Mareşal Tito'nun dostu ve savaş arkadaşı olan MİLOVAN DJİLAS, «YENİ SINIF» adlı kitabından dolayı uzun süreli bir ağır hapis cezasını tam bir sorumluluğun bilinciyle yüklenmiştir. Komünizmin bu askerî, politik ve fikrî yol hazırlayıcısı, ülkesinde iktidarın ele geçirilişinden sonra ve komünizmin egemen olduğu tüm devletlerde liderlik eden parti görevlilerince kötüye kullanılan, halkı ezen, bozulmuş bir iktidar uygulanışını görerek, öğretinin geçerliliği üzerine üzücü bir kuşkuya kapılmıştır. O, bu dava uğruna daha ilk gençliğinden beri gücünü, ruhunu, hayatını inançla ortaya koymuştu. Djilas, ihtilâl mücadelesinin sonuçlarını gözden geçirmeye başladı, bu savaş sınıfsız bir toplumun doğmasına, devletin ortadan kalkmasına, sömürünün sona ermesine, sosyal adâletin gerçekleşmesine, humaniteye, insanın iyi anlaşılan büyük özgürlüğüne yol açacaktı, oysa gidilen yolda bunun aksine ulaşıldığını anladı. Ulusun tüm mallarını ve mülklerini kendilerine mal eden, devlet gücünü mutlaklaştıran, halkın sömürülüşünü ve baskı altına alınışını artıran, keyfî davranışlarını, hırs ve tamahlarını adâletin yerine koyan, insanî kıpırdanışları zor kullanarak boğan ve topyekûn köleliliğin bir rejimini kuran, parti ve devlet görevlilerinin yeni bir sınıfın egemenliğine yol açtığını anla-

dı. O, böylece boyun eğmeyen bir gerçek araştırıcısı olarak, komünist ideolojinin esaslarını ve komünistlerin lider tabakasının egemenlik hak ve iddiasını- kendi onlara dahilken-kuşkulu görmeye başladı. O açık ve yüksek sesle eleştirdi. Bu cüretkâr, liyâkatli ihtilâlcinin ve Karadağ'dan inen partizanlar liderinin ve partinin gözdesinin davranışları başlangıçta hoşgörüyle karşılandı. Fakat, Djilas'ın genellikle komünist diktatörlüğünün gelişmesindeki boş ve aldatıcı hayalleri açığa çıkaran sürecine ilişkin eleştirisi ve ülkesinin lider tabakasının bozuluşunu eleştirmesi özellikle ve doğrudan doğruya daha çok vurgulanır hale gelince ve Djilas kendisine yapılan uyarılara kulak asmayınca, kendini tehdit altında gören parti aparesi darbesini indirdi. Djilas memuriyetinden atıldı ve bir süre geçince tutuklandı. Bu arada, o, «Yeni Sınıf»ın müsvettesi olan «J'accuse» (Suçluyorum)'u hazırladı. Dostları bu taslakları güvene aldılar ve Djilas'ın eserinin yayımlanmasının doğuracağı sonuçlara bakılmaksızın elden geldiğince acele basılmasına ilişkin haberiyle birlikte, Amerikalı yayımcısına ulaştırdılar. Kitabın Amerikanca nüshasının basılmasından, hemen sonra, Djilas yeniden mahkemeye verildi ve 5. Ekim 1957'de kitabındaki «Yugoslav Hükümet sistemine karşı iftiralar ve düşmanca propaganda» dolayısiyle mahkûm edildi ve 7 yıl daha hapis cezasına çarptırıldı.

Milovan Djilas'ın tutukluluk numarası 6880 idi. Yugoslav Üniversitesinin öğrencilerinin bu rakamı simge gücü taşıyan bir parola haline getirdikleri ve rastlaşmalarında birbirlerini bu sayıyı söyliyerek selâmlaştıkları, onu evlerin ve sokakların duvarlarına yazdıkları ve giysilerinin içine işledikleri güvenilir olarak rapor edilmiştir.

Mutlulandırıcı bir deney! Demek ki, iktidar sahiplerinin sürekli adâletsizliğiyle köreltilmiş olan hal-i hazır top-

lumumuzda, ruhunu ve eylemini ender bir bağdaşıma kavuşturmuş olan bir tek kişinin hâlâ inandırıcı gücü, geçer akçe olabilmektedir. Djilas gönüllü olarak, kendini kurban etmekle, baskı altına alınışın zifiri karanlığından çok uzakları aydınlatan bir meşale yakmış bulunuyor. Tutukluluk No: 6880'in adı ve ünü dünyaya yayılmıştır. Bu keyfiyet, onun suçlamalarını topladığı «Yeni Sınıf»'a olağanüstü bir etki derinliği sağlamıştır. Maamafih yazarın kaderine katılışı üzerinde, eserine yöneltilen dikkat, yüzyılımızın dünyayı yerinden oynatan, sorunlarını ve mücadelelerini yansız ve sade tahliliyle yapmış olması haklı bir ilgi uyandırmaktadır. Kanaatlerine sadık kaldığı için hor görülen ve kötü muamele gören yazarın yakınışında hiç bir yerde kişisel öfkeye yer vermemiş olması, hayranlık uyandırıcıdır. O ele alınan konudan söz etmekte, kişileri ise karıştırmamaktadır. İşte bu özellik, kıyaslama sonuçlarına nesnel bir ağırlık kazandırmaktadır. Djilas bize hiç bir platform, günümüzün toplumsal hastalıklarının bir mûcizeli ilâcının reçetesini sunmuyor. O bizi, onun için ruhî, ve kişisel kararı almayı kaçınılmaz kılan bilgisinin son noktasına götürmektedir. Djilas şunu ispatlıyor: Görevliler diktatörlüğünün yolunda sosyalizmin hedefleri gerçekleştirilemez. Bu yolda, sözkonusu ülkeler ve uluslar öncekinden daha çok sosyalizmin enmuzecinden uzaklaşmışlar ve tarihin sahnesinden «gecikmiyecek» silinişi üzerine, diğer her hangi bir sınıfın daha önceki yok oluşunda duyulan üzüntüden daha azının hissedileceği yeni bir sınıfın zorba gücüne duçar olmuşlardır. Yine de onun güçlü erkek ruhunun tam yansızlığı yanında, yeni sınıfın insanlık dışılığına karşı, yakınışını sıkıntılı yüreğinden dışarıya haykıran sıcak soluğunu duymamak imkânszdır. Bu insanlık dışılığı oluşturan fasit dairenin mahiyetini tam bir kendini verişle düşündüğün-

de, böyle bir duyguya kapılır okuyucu. Fikir adamı Milovan Djilas yeni sınıfa karşı ahlâkî ölüm hükmünü, «ruha zorbalık» tan söz ettiği bölümün sonunda rastlantıyla vermiş değildir. O şöyle haykırıyor: «Tarih belki komünistlere, varlıklarını savunmak için, olayların ve zorunluluğun onları acımasız davranışlara icbar edişini çok görmiyecektir, ama kendilerinkinden başka olan bir fikri baskı altına alışlarını, ezmelerini ve kişisel çıkarları uğruna, düşünüş üzerine hoşgörüsüz bir tekel kurmalarını kınayacak ve komünistleri utancın haçına gerecektir.»

Bugünün iktidarını ellerinde tutanların tarihte zaman zaman tekrarlanan ve daima akamate uğrayan düşünüş üzerine bir tekel kurma denemesinin ne derecede başarısızlığa mahkûm olduğunu Milovan Djilas'ın «Yeni Sınıf» tarafından iktidarın kötüye kullanımı üzerine fikirlerinin bütün dünyada bulduğu yankı tam anlamıyla açığa vurmaktadır.

Münih, Kasım 1957.

ALFRED KANTOROWICZ

ÖNSÖZ

Bütün bunlar başka türlü de yazılabilirdi: Çağımızdaki bir ihtilâlin tarihi, belirli görüşlerin ifadesi veya hiç olmazsa bir ihtilâlcinin itirafı diye kaleme alınabilirdi. Bu eserde bütün bu üç öğeden bir parça bir şey bulmak mümkündür. Fakat, bu, bizzat tarihin, yazarın kendi görüşlerinin ve anılarının bir bileşkesi de olsa, yine de zamanımızdaki komünizmin bir tablosunu eksiksiz ve elden geldiğince, kabataslak çizmek çabamı yansıtmaktadır. Belki de, kitabım bunun sonucu temelli bir inceleme karakterini yitirmiştir, ama toplu tablo bu sayede daha sade ve eksiksiz hale gelecektir, kanısındayım.

Ben, kişisel sorunlarımdan sarf-ı nazar etmeye ve kalemimi onun emrine vermemeye çalıştım. İçinde bulunduğum özel hal ve koşullar, en iyi bir tahminle belirsizdir. Bunun için kişisel gözlemlerimi ve deneylerimi alelacele notetmek zorunda kaldım. Mümkündür ki, kişisel durumumu etraflı incelemekle çıkardığım sonuçların bazılarını bir gün tamamlıyabileceğim, belki de hatta değiştirebileceğim.

Ben bugünkü, dünyamızdaki üzüntü verici anlaşmazlığı tüm kapsamıyla izah edemem. İçinde yaşamak şansına veya şanssızlığına uğradığım komünizm dünyasının dışında her hangi bir dünyayı tanıdığımı da iddia edemem. Eğer kendi dünyamın dışında bir dünyadan söz edi-

yorsam, bunun nedeni, onu doğru bir perspektifte göstermek ve realitesini daha belirgin kılmaktır.

Bu kitapta bulunan şeylerin hemen hemen hepsi, bir başka tarzda da olsa bir zamanlar her hangi bir yerde söylenmiştir. Belki burada duymanın yeni bir türüne rastlanacaktır; yeni bir renk tonu, yeni bir ruh hali, yeni bir fikirle karşılaşılacaktır. Bu da bir şeydir, gerçekten yeter! Her insanın deneyleri, onun onları başkalarına bildirmesi için, yeterli derecede kendine özgüdür ve değerlidir. Okuyucu, bu kitapta bir tür sosyal felsefe veya bir başka felsefe aramamalıdır. Benim genellendirici tesbitlerde bulunduğum yerde de, bunları bulamıyacaktır. Amacım, komünizm dünyasının bir tablosunu göstermektir, onun üzerine genellemelerde bulunmaklı felsefe yapmak değildir. Elbette, bazan genellendirmeleri kaçınılmaz gördüm.

Serbest murakabe metodunu uygulamada malzemenin dile getirilmesi için en iyi usulü gördüm. Tabiatıyla, alıntılarla, istatistiklerle ve olguları rapor ederek, koşullarımı temellendirebilir ve çıkardığım kıyas sonuçlarını ispatlıyabilirdim. Fakat, elden geldiğince sade ve doğru kalabilmek için, hangi fikirlere ve mantıkî kıyaslandırmalarla kendi tesbitlerime ulaştığımı belirttim. Böylece alıntılarımda ve istatistiklerimde asgariyle yetindim.

Metodumun, hayat gidişime ve düşünme, çalışma tarzıma uygun olduğunu sanıyorum.

Ergin biri olduğumdan beri bir komüniste açık duran tüm yolu katettim. Payeler hiyerarşisinin en alt basamaklarından en yükseğine kadar, mahallî ulusal görevlerden beynelmilel görevlere kadar ve gerçek komünist partisinin ve teşkilâtlandırılışının biçimlendirilişinden, onun ihtilâlde mevcut olduğu üzere, öyle adlandırılan

sosyalist toplumun kuruluşuna kadarki kademelerden geçtim. Hiç kimse beni, komünizmi kabul etmeye veya reddetmeye zorlamadı. Kanaatime uygun olduğu için, kararımı kendim verdim; bu gibi karar almalarda ne denli serbest olunursa, o ölçüde özgür davrandım. Hayal kırıklığına uğramama rağmen, düş kırıklığının kaba ve aşırı biçimlere büründüğü kişilerden değilim, Kendimi komünizmden, görüşlerimi geliştirerek ve bu kitapta sunduğum sonuçları çıkararak, adım adım ve tam anlamıyla bilinçli olarak çözdüm. Bugünkü komünizmin realitesiyle giderek yabancılaştığımda, demokratik sosyalizm fikrine yaklaştım. Bu kişisel gelişim de, bu kitapta yansımaktadır. Fakat onu izlemek, kitabın esas amacı değildir.

Komünizmi ide olarak eleştirmeyi gereksiz telâkki ediyorum. Bir toplum mevcut olduğundan beri, çeşitli biçimde varlıklarını sürdüren insanlar arasındaki eşitlik ve kardeşlik fikirleri, bugünkü komünizmin sözcük anlamında kabul ettiği fikirler, ilerleme ve özgürlük savaşçılarının daima gerçekleştirmeye çaba harcayacakları ilkelerdir. Bu ana ideleri eleştirmek, yanlıştır ve üstelik boşunadır ve böncedir. Onun gerçekleştirilişi uğruna savaş topluma aittir. Ben, böyle bir eleştirinin gerekli ve yararlı olmasına rağmen, komünist nazariyeyi ayrıntılarıyla eleştirmeye de girişmedim. Bugünkü komünizmi açıklamaya temerküz ettirdim, fikrimi ve zorunlu olduğu yerde komünizm nazariyesine şöyle bir dokundum.

Bu kadar kısa bir eserde tüm gözlemlerimi ve deneylerimi ifade etmek mümkün değildir. Ben, en önemli olanla kendimi sınırlandırdım ve kaçınılmaz olduğunda sadece orada genellendirişlerde bulundum.

Bu bir hesap verme raporu, komünist olmayan dünyada yaşayanlar için, acayip görünebilir. Fakat, komünist dünyada yaşıyanlara o alışılmamış görünmiyecektir.

10

Bu dünyanın tablosunu veya ilgilendiren fikirleri sergilemekte, tek kişi olarak yetkili veya ona lâyık olmak iddiasında da asla değilim. Bunlar, aşağı yukarı içinde yaşadığım dünyanın tablosu ve düşünceleridir. Ben bu dünyanın bir ürünüyüm. Bir zamanlar onun şekillendirilmesinde katkıda bulundum. Şimdi onun eleştirmenlerinden biriyim. Sadece yüzeyden bakılırsa, bu söylediklerim çelişkilidir. Geçmişte daha iyi bir dünya için savaştım, şimdi de aynı şeyi yapıyorum. Bu savaşın arzu edilen sonuçları doğurmaması mümkündür. Bu savaşın uzun süreden beri sürmekte olması ve kesintisiz sürdürülmesi, benim bu faaliyetimin mantığına kaynaklık etmektedir.

KOMÜNİZMİN KÖKENİ

I

Modern komünizmin kökleri her ne kadar modern sanayinin Batı Avrupa'da gelişmesinden önce unutulmuşsa da, yine de çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Komünizmin ana fikirleri maddenin üstünlüğü, realitenin sürekli değişmesi ve onun başlangıçlarından hemen öncesine ait çağın düşünürlerinden iktibas edilmiş fikirlerdir. Bu ana fikirlerin oynadıkları rol, komünizm daha çok eskidikçe ve daha çok güçlendikçe, giderek, daha önemsizleşir. Bu akla yakındır. O bir kere iktidarı eline geçirir geçirmez diğer dünyayı kendi fikirlerine göre değiştirmeye çaba harcar ve kendi kendini değiştirmek için daima daha az bir eğilim gösterir.

Diyalektik ve materyalizm - kişinin iradesinden bağımsız olarak dünyanın değiştiği - eski, klâsik Marxist komünizmin temelini teşkil etmeseydi. Bu ana fikirler Marx ya da Engels gibi komünist nazariyecilerin ortaya attıkları düşünceler değildi. Onlar bunları iktibas ettiler, bir bütün halinde birleştirdiler ve farkına varmadan yeni bir dünya görüşünün esasını kurdular.

Maddenin üstünlüğü fikri, onsekizinci yüzyılın fransız materyalistlerinden iktibas edilmiştir. Eski Yunanistanda Demokrit gibi daha önceki düşünürler aynı fikri bir başka tarzda ifade etmişlerdi. Çelişkilerin çatışmasıyla ortaya çıkan realitenin sürekli değiştiği fikri, diyalektik adı altında Hegel'den alınmıştı. Aynı fikir, Eski Yunanistanda Heraklit tarafından dile getirilmiştir.

Marxist materyalizmle, Marxist diyalektik ve onlardan önce gelen benzer nazariyeler arasındaki ayrımın ayrıntılarına geçmeden, Hegel'in realitenin sürekli değiştiği fikrini oluştururken, bir değişmez en üst yasanın tasavvurunu, veya mutlak olanın fikrini idame ettiğine işaret etmek zorunludur. Onun dile getirdiği üzere, insanın iradesinden bağımsız, doğayı, toplumu ve insanları yöneten yasalar, en sonunda kendilerini açığa vurmaktadır.

Bunların realitenin sürekli değişmesi fikrini vurgulamalarına rağmen, Marx ve özellikle Engels, nesnel veya maddî dünyanın yasalarının değişmez olduklarını ve bunların insanlarla bağımlı bulunmadıklarını tesbit etmişlerdi. Marx hayatı ve toplumu yöneten ana yasaları, tıpkı Darwin'in canlıların tâbi oldukları yasaları keşfetmiş oluşu gibi, ortaya çıkardığından emindi. Her hal-ü kârda Marx bazı sosyal yasaları, özellikle bu yasaların ilk kapitalizm döneminde belirdikleri biçimi bulmuştur.

Sadece bu olgu, doğru diye kabul edilse de, Marx'ın toplumun tüm yasalarını keşfettiğine dair iddiasını bizatihi haklı gösteremez. Bu, aynı zamanda toplumu o fikirlere göre, değiştirip ona, şekil vermek girişimini de, Lamarck ve Darwin tarafından yapılan keşiflerin uygulanmasıyla hayvanların nasıl üretileceğine dair görüşleri de kabul ettiremez.

İnsan toplumu hayvan türleriyle, veya cansız nesnelerle aynı görülemez. Toplum kesintisiz ve bilinçli olarak içinde etkinlik gösterdiği, büyüdüğü ve değiştiği kişilerden ve gruplardan oluşmuştur.

Biricik ve mutlak olmasa da, yine de her hal-ü kârda diyalektik materyalizme dayandırılmış en çok gelişmiş bir bilim olduğunu ısrarla ileri süren bugünkü komünizmin bu hak iddiasında, onun zorbalığının kökleri bulunmaktadır. Bu hak iddiasının başlangıçları, Marx'ın bizzat onu

daha önce sezmiş olmamasına rağmen, onun fikirlerinde görmek mümkündür.

Tabiatıyla bugünkü komünizm yasaların bir nesnel ve değişmez toplamının varlığını inkâr etmemektedir. Fakat o iktidara ulaşır ulaşmaz, insan toplumunu ve kişiyi tamamen başka bir tarzda ele almakta ve kudretinin tesisi için nazariyelerinin ona gösterdiği metodlardan, büsbütün başka usüllerden yararlanmaktadır.

Komünistler toplumun tâbi olduğu yasaları tek başına bildikleri iddiasıyla çok basitleştirilmiş ve bilim dışı bir sonuca ulaşmaktalar ve bu iddia edilen bilgi, onlara, toplumu değiştirmek ve etkinliğini denetlemek hakkını vermektedir. Bu, sistemlerinin ana yanılgısıdır. Hegel Prusyadaki mutlak monarşinin onun mutlak olanın fikrinin bir inkarnasyonu (tecessümü) olduğunu ileri sürmekteydi. Komünistler de kendi bakımlarından, onun, toplumun nesnel çabalarının tecessümünü temsil ettiğini ileri sürmektedirler. Bunda, komünistlerle Hegel arasındaki sadece bir ayrımdan çoğu vardır. O aynı zamanda komünistlerle mutlak kırallık arasındaki bir farktır. Monarşi, komünistlerin kendi haklarında düşündükleri gibi, kendini o derecede üstün görmüyordu ve o ölçüde müstebid de değildi.

II

Hegel, olasılıkla keşiflerinden çıkarılabilecek olan mümkün mantıkî sonuçlardan da endişeleniyordu. Örneğin her şey kesintisiz değişmekteyse, bu takdirde kendi fikirlerinden ve idamesini arzu ettiği toplumdan ileride ortaya ne çıkacaktı? O, hiç bir zaman kıral tarafından görevlendirilmiş bir profesör olarak, felsefesinin esasına dayandırılarak, toplumu resmen islâh etmeyi tavsiyeye cüret edemezdi.

Bu duruma Marx'da aynı değildi. O genç bir adam olarak, 1848 ihtilâline etkin bir biçimde katılmıştı; Hegel'in fikirlerinden Marx kendi aşırı sonuçlarını çıkarmıştı Tüm Avrupa'da alevlenen kanlı sınıf mücadelesi yeni daha yüksek bir şeye yönelik bir çaba göstermiyor muydu? Adeta Hegel'in haklı olduğunu sadece olasılıklı kılmıyordu, yâni: Hegel'in Marx'la yorumlanışının ifade ettiği gibi değil, aynı zamanda felsefî sistemler, bilim topluma uygulanabilir olanlar dahil, o kadar seri bir tempoda objektif yasaları keşfettiğinden beri, artık uzun bir süredir önem ve haklılıklarını yitirmişlerdi. Manevi bilimlerde Comte'un positivizmi araştırma metodu olarak galebe çalmıştı. Politik ekonominin İngiliz ekolü (Smith, Ricardo ve diğerleri) tam bir gelişmeye mazhar olmuştu. Doğa bilimlerinde her gün çığır açan yasalar keşfediliyordu; modern sanayi teknik bilimlerin yardımıyla yolunu açıyordu ve genç kapitalizmin hastalıkları proletaryanın acılarında ve başlıyan mücadelesinde ortaya çıkıyordu. Besbelli bu, bilimin topluma egemenliğiydi ve kapitalist mülkiyet kavramının son engel olarak ortadan kaldırılmasına ilişkindi ve insanların mutluluk ve özgürlüğüyle ilgiliydi. Zaman büyük bir taslak için olgun hale gelmişti. Marx ona ifade kazandırmak için hem cürete, hem de zihnî güce malikti ve onun yaslanabileceği yeni sosyal güçler de belirmişti. Marx bilgindi ve aynı zamanda ideologdu. Bilgin olarak önemli keşifler yapmıştı, özellikle sosyoloji alanında. İdeolog olarak, ilkin Avrupa'da cereyan etmiş olan ve şimdi Asyada yayılan modern tarihin en önemli, en büyük politik hareketlerine ilişkin ideolojik temeli sağlamıştı.

Fakat işte o, bilgin, ekonom ve sosyolog olduğundan, kapsamlı veya ideolojik bir sistem kurmayı asla düşün-

memişti. Bir zamanlar şöyle demişti: «bir şey muhakkak, ben Marxist değilim.» Büyük bilimsel yeteneğiyle tüm sosyalist seleflerine- Owen ve Fourier gibi-karşı en büyük avantajlara sahipti. Onun ne evrensel bir patentte, ne de kendi felsefî sistemi üzerinde ısrar etmemesi olgusu, öğrencileri üzerinde daha büyük bir puan kazanmasına yol açıyordu. Öğrencilerinden çoğu en iyi halde ideologtular ve çok dar bir ölçüde bilgindiler. Örneğin Plechanow, Labriola, Lenin, Kautsky veya Stalin gibi. Onların esas hedefi Marx'ın fikirlerini bir sistem halinde genişletmekti; bu, özellikle onların aralarında bulunanlardan felsefeden az anlayanlar ve felsefî yeteneği olanlar için geçerliydi. Zamanla Marx'ın halefleri (Tilmizleri) onun öğretilerini kesin ve kapsamlı bir dünya görüşü olarak göstermeye eğilimli oldular. Onlar gerçekten eksiksiz saydıkları Marx'ın toplu eserinin yaşaması için kendilerini sorumlu tutuyorlardı. Bilim giderek, bu propagandaya yer verdi ve bunun sonucu, bu propagandanın giderek kendini bilim olarak göstermesi eğilimini ortaya çıkardı.

Marx, çağının çocuğu olarak, her türlü felsefenin zorunluluğunu inkâr ediyordu. En yakın arkadaşı Engels bilimin gelişmesinden beri felsefenin öldüğünü açıklıyordu. Marx'ın öğretisi hiç bir zaman özgün (orijinal) değildi. Öyle adlandırılan bilimsel felsefe özellikle Comte'un pozitivizminden ve Feuerbach'ın materializminden beri genellikle moda olmuştu. Marx'ın neden her hangi bir türden felsefeyi düşünmek zorunluluğunu ve imkanını inkâr ettiğini anlamak kolaydır; tilmizlerinin onun düşüncelerini her şeyi kapsayan bir sistem ve yeni özel bir felsefe haline getirmeyi niçin denediklerini anlamak ise oldukça güçtür. Onlar felsefenin zorunluluğunu tartışılır kılmalarına rağmen, kendini «en bilimsel» veya «sadece bilimsel» sistem olarak ileri süren kendi doğmalarını pratikman

yarattılar. Bilime ilişkin genel hayranlığın ve bilimce günlük hayatta ve sanayide meydana getirilmiş büyük değişmelerin bir çağında, sadece materyalist kalmalıydılar ve kendilerini «biricik» bilimsel dünya görüşünün ve düşünüş tarzının «yegâne» mümessilleri olarak mütalâa etmeliydiler, bahusus ki, o zamanki dönemce geçer akçe kabul edilen tüm fikirlerle çatışma halindeki bir sosyal tabakayı temsil ediyorlardı.

Marx'ın fikirleri çağının bilimsel havasının etkisindeydi, bilime ilişkin, kendi aşırı sevgisinden ve işçiler hareketine az veya çok bir bilimsel temel kazandırmak yolundaki başkaldırıcı çabasından etkilenmekteydi. Öğrencileri, onun görüşlerini doğmaya dönüştürmeye başladıklarında büsbütün başka bir ortamın ve çok farklı motiflerin etkisinde bulunuyorlardı.

Eğer Avrupa'daki işçi hareketlerinin politik ihtiyaçları yeni, içinde kapalı bir ideoloji gerektirmeseydi, Marxsizm diye adlandırılan felsefe, yâni diyalektik materyalizm unutulacaktı; ondan, çok derin ve asla özgün olmayan bir öğreti olarak yüz çevrilecekti, her ne kadar Marx'ın ekonomik ve sosyal çalışmaları yüksek bilimsel ve edebiyat değeri taşımak ta ise de, sonuç bu olacaktı. Buna göre Marxist felsefenin gücü bilimselliğinden değil, tersine bir kitle hareketiyle birleşmesinden her şeyden önce toplumu değiştirmek hedefini o derecede ısrarla vurgulamasından ileri gelyordu. O, mevcut dünyanın değişeceğini bunun, sadece, değişmek mecburiyetinde oluşundan ileri geldiğini, çünkü çelişkisinin ve yok oluşunun tohumunu daha önce içinde yaşadığını tekrar tekrar tesbit etmekteydi. İşçi sınıfının bu değişmeyi arzu ettiğini ve onun ortaya çıkaracak durumda olduğunu belirtiyordu. Bu felsefenin etkisi büsbütün kaçınılmaz olarak Avrupa işçi hareketinde büyüdü ve her şeye kadir olduğuna dair bir

yanılgıya yol açtı, en azından metod olarak böyle olduğu boş hayalini doğurdu. İçlerinde benzer koşulların mevcut olmadığı ülkelerde, örneğin Büyük Britanyada ve Amerika Birleşik Devletlerinde bu felsefenin etkisi ve önemi işçi sınıfının ve işçi hareketinin orada güçlü olmasına rağmen azdı.

Bilim olarak Marxist felsefe önemli değildi, çünkü özellikle Hegel'in fikirlerine ve materyalist fikirlere dayanmaktaydı. Yeni ve baskı altına alınmış bir sınıfın ideolojisi ve her şeyden önce politik ideolojilerin ideolojisi olarak o bir dönemin kilometre taşıydı, ilkin Avrupada, daha sonra Rusyada ve Asyada, çünkü yeni çabaların ve yeni bir toplum sisteminin temelini teşkil etti.

III

Marx kapitalist toplumun onun iki ana sınıfı olan burjuvaziyle proletarya arasındaki başkaldırıcı mücadeleyle ortadan kalkacağı görüşündeydi. Bu çatışma ona o çağın kapitalist sisteminde zaman zaman ekonomik bunalımlarla sarsılan bir toplumun birbirine aykırı kutuplarında fakirliğin ve zenginliğin artarak engel tanımadan yayılması dolayısiyle, o derecede çok olasıl (muhtemel) görünüyordu.

Bundan maada Marx'ın öğretisi sanayi ihtilâlinin bir sonucuydu ve dolayısiyle sanayi proletaryasının savaşının bir ürünüydü. Sanayiyi birlikte getiren kitlelerin korkunç fakirliği ve ezilişinin Marx üzerinde güçlü bir etki yapması hiç kuşkusuz raslantı değildi. Ana yapıtı «Sermaye» bu konuya ilişkin bir sürü önemli ve heyecan uyandırıcı sahifeleri içermektedir. Ondokuzuncu yüzyılın kapitalizmi için karakteristik olan, daima tekrarlanan bunalımlar, fa-

kirlik ve nüfusun sür'atle artışı Marx'ı mantıken ihtilâlin biricik çözümleme olduğu fikrine götürdü. Fakat, Marx ihtilâlin tüm ülkelerde kaçınılmaz olmadığı görüşünde değildi, her şeyden önce onun demokratik kuruluşların daha önce toplumsal hayatın bir geleneği haline geldiği o ülkelerde ortaya çıkmıyacağı görüşünü paylaşmıyordu. O, konuşmalarından birinde bu gibi ülkelerden örnekler verirken, Hollanda ve Büyük Britanyayı ve Amerika Birleşik Devletlerini saymıştı. Maamafih, onun fikirlerinden, onlara bütün olarak bakıldıklarında, ihtilâlin kaçınılmazlığının esası teşkil eden tezlerinden biri olduğu, çıkarılabilir. O ihtilâle inanıyordu ve onu vazediyordu. O başkaldırıcıydı.

Marx'ın başkaldırıcı fikirleri, sadece şartlı olarak uygulanabilirdi ve genel anlamda uygulanır değildi, onlar Lenin tarafından mutlak ve genel geçerli ilkelere dönüştürüldü, belki de en doğmatik olmayan eserinde «Radikalizm» de -komünizmin çocuk hastalığı- Lenin bu ilkeleri daha da geliştirmeyi denedi ve ihtilâlin belirli ülkelerde kaçınılabilir olduğunu ileri sürmekle Marx'ın görüşünden ayrıldı. O, sadece Büyük Britanyanın, ihtilâlden kaçınamıyacağı bir ülke olduğunu, çünkü onun ilk dünya savaşı esnasında askerî bir güç haline geldiğini ve bu yüzden Britanya işçi sınıfının ihtilâlden başka bir seçme hakkına malik olmadığını belirtti. Lenin bunda yanıldı. O, İngiliz militarizminin savaşın ortaya çıkardığı bir çağ olayı olduğunu anlıyamadı. Demokrasinin ve ekonomik ilerlemenin Büyük Britanyada ve diğer Batı ülkelerinde cereyan ettiğini önceden göremedi. O, İngiliz sendika hareketinin doğasını da kavrıyamadı. Kendi-veya Marxist-sınırlandırıcı bilimsel fikirlere çok büyük ağırlık verdi ve işçi sınıfının imkânlarına ve daha gelişmiş ülkelerdeki nesnel ve sosyal rolüne çok az dikkat etti. Tartışılır kabul etmesine rağmen, gerçekte nazariyelerinin ve Rus-

yadaki başkaldıran deneyin her yerde geçerli olduğunu duyurdu.

Marx'ın varsayımına (faraziye) ve buna bağlı mantıkî sonuçlara göre, ihtilâl en önce son derecede gelişmiş kapitalist ülkelerde patlak verecekti. Marx, ihtilâlin sonucunun -yâni yeni sosyalist toplumun öyle adlandırılan liberal kapitalizmde, mevcut toplumda olduğundan daha çok bir özgürlüğe yol açacağına inanıyordu. Bu akla yakındır. Onun işte bu tür kapitalizmi reddetmesiyle, Marx aynı zamanda liberal-kapitalist çağın, kendi döneminin bir ürünü oluyordu.

Sosyal demokratlar Marxist nazariyeyi geliştirdiler, ona göre kapitalizmin yerini sadece daha yüksek ve sosyal bir şekil almakla kalmıyacak buna göre sosyalizm onun yerine geçmekle kalmıyacak, aynı zamanda insan özgürlüğünün daha büyük bir biçimi de onun yerine ikame olacaktı ve kendilerini haklı olarak Marx'ın tilmizleri sayıyorlardı. Onların fikirlerinin kaynağı sıfatıyla kapitalizmin yalnızca başkaldırıcı araçlarla ortadan kaldırılabileceğine dair fikrine başvuran komünistler olarak böyle bir ünvan taşımaya az hakları vardı, denemez. Hiç kuşkusuz her iki grup sosyal demokratlar ve komünistler fikirlerinin yaratıcısı olarak Marx'a rücû etmekte kısmen haklıydılar. Marx'ı zikretmeke kökenleri zaten tamamen ayrı ve değişmiş bir toplumda bulunan kendi pratiklerini haklı kılıyorlardı. Ve her iki grup da, Marx rücû etmelerine ve onun fikirlerine dayanmalarına rağmen, sosyal demokratik ve komünist hareket çeşitli yönlerde gelişiyordu.

İçlerinde politik ve ekonomik ilerlemenin daha güç olduğu ve işçi sınıfının toplumda sadece cüz'i bir rol oynadığı ülkelerde, yavaş yavaş Marx'ın öğretilerinden bir

sistem ve doğma oluşturmak ihtiyacı çoğaldı. İçlerinde ekonomik güçlerin ve sosyal özel hal ve koşulların sanayileşmek için henüz olgunlaşmadığı ülkelerde, Rusya'da ve daha sonra Çinde Marx'ın öğretisinin başkaldırıcı görünümlerinin doğmalaştırılışı ve üstlenişi daha çabuk ve eksiksiz cereyan etti. İşçi hareketi orada ihtilâl sözünü özellikle vurguladı. Bu ülkelerde Marksizm daha çabuk yayıldı ve başkaldırıcı partinin zaferiyle o egemen ideoloji haline geldi. Yüksek derecede politik ve ekonomik ilerlemenin ihtilâli gereksiz kıldığı Almanya gibi ülkelerde Marx'ın öğretisinin demokratik ve reformcu görünümleri başkaldırıcı yanında ağır bastı. Antidoğmatik, ideolojik ve politik eğilimler işçi hareketinin **reform** sözünün vurgulanmasını intaç etti.

İlk halde Marx'a bağlılık güçlendi, en azından dış görünümüyle böyle oldu. İkinci halde o daha zayıfladı. Fikirlerin sosyal gelişimi ve daha çok gelişmesi Avrupa sosyalist hareketinde ciddi bir bölünmeye yol açtı. Kabataslak bir deyimle, politik ve ekonomik koşulların değişmeleri sosyalist nazariyecilerin kafalarındaki fikirlerin değişmesiyle aynı oldu, çünkü onların hepsi de raliteyi eksik ve tek yanlı yorumladılar, yani onu o zamanki parti nokta-i nazarına göre yorumladılar. Rusyada Lenin ve Almanyada Bernstein, kendileri sayesinde işçi hareketinin farklı sosyal ve ekonomik değişmelerinin ve farklı «realite» lerinin ifade edildiği her iki aşırı uçturlar.

Başlangıçtaki Marksizmden hemen hemen hiç bir şey kalmadı. O batıda ölmüştü veya ölmek üzereydi; Doğuda komünist egemenliğinin kurulmasından sonra, Marx'ın diyalektik materyalizminden, iktidarı güçlendirmeye ve zorbalığı haklı göstermeye ve vicdanı zorla baskı altında tutmaya yarayan ve bunlar için kullanılan for-

malizm ve doğmatizmin tortusundan başka bir şey kalmadı.O gerçekte, Doğuda da feda edilmiş olmasına rağmen Marksizm orada donmuş bir doğma olarak artan bir kudretle etkin oldu. O orada bir fikirden daha çoğuydu, yeni bir egemenlikti, yeni bir ekonomiydi, yeni bir toplum düzeniydi.

Marks'ın öğretileriyle böyle bir gelişmeyi tahrik etmesine rağmen, o böyle bir açılımı asla çok istememişti; o, onu beklemiyordu da. Tarih, tarihin bu büyük akıl hocasına ihânet etti, tıpkı onun yasalarını yorumlamaya çalışan diğer akıl hocalarına ihanet ettiği gibi. Marx'tan beri gelişme ne türdendi?

1870'lerde içlerinde sanayi ihtilâlinin çoktan olup bittiği ülkelerde konzernlerin ve tekellerin teşkili başlamıştı. Almanya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi: Bu gelişim yirminci yüzyılın başında müthiş bir hızla sürüyordu. O, bilimsel olarak Hobson, Hilferding ve diğerleri tarafından analiz edilmiştir. Lenin «Kapitalizmin son devresi Emperyalizm» kitabında esas itibariyle bu yazarlara dayanan ve ekseriya yanlış oldukları ortaya çıkan ön koşulları içeren bir politik tahlil yapmaktadır.

Marks'ın işçi sınıfının artan sefaleti üzerine nazariyeleri, realitesinden nazariyesini istihraç ettiği ülkelerdeki gelişmelerle doğrulanmamıştır. Buna karşı Hugh Seton-Watson'un «Lenin'den Malenkow'a kadar» adlı kitabında tesbit ettiği üzere, Avrupanın ziraat ülkelerindeki durumda oldukça isabet kaydetmiştir. Buna göre, Marx'ın kişiliği Batıda bir tarihçinin ve bilginin kişiliğine bürünürken, o, Doğu Avrupa'da yeni bir çağın peygamberi haline geldi. Onun öğretileri orada sarhoş edici bir etki gösterdi, tıpkı yeni bir dininki gibi.

Marx'ı ve Engels'i nazariyelerini kurmaya götüren Batı Avrupadaki durumu André Maurois İngiltere tarihinde şöyle izah etmektedir: «Engels 1844'de Manchester'i ziyaret ettiğinde, 350.000 işçiyi rütubetli, kirden donmuş, harap evlere tıkılmış ve sıkıştırılmış gördü, onların orada soludukları hava, su ve kömür karışımından oluşmuştu. Kömür ocaklarında en hakir yük hayvanları gibi muamele gören yarı çıplak kadınlar görmüştü. Çocuklar tüm günlerini karanlık maden kuyularında geçiriyorlardı; onlar orada ilkel havalandırma klapalarını açmaya ve kapamaya ve diğer ağır işleri görmeye zorlanıyorlardı. En yüksek randımanlı sanayide, sömürü o ölçüde çoktu ki dört yaşında çocuklar pratikman ücret almadan çalıştırılıyordu.

Engels daha yaşadığı çağda Büyük Britanya'nınkinden tamamen daha başka bir tablo gördü, ama onun tanık olduğu tablo daha korkunçtu ve-daha önemlisi-Rusyadaki, Balkanlardaki, Asyadaki ve Afrikadaki fakirliğin umutsuzca oluşuydu.

Teknik islahat Batıda her nokta-i nazardan ölçülemez olan somut, kapsamlı değişiklikleri intaç etti. Bu değişiklikler tekellerin teşkiline, dünyanın gelişmiş ülkeler ve tekeller için etki alanlarına bölünmesine yol açtılar. Onlar ilk dünya savaşına da sebep oldular ve ekim ihtilaline götürdüler.

Gelişmiş ülkelerde sür'atli üretim artışı ve sömürge ham kaynaklarının ve pazarlarının ortaya çıkışı işçi sınıfının durumunu esaslı değişikliğe uğrattı. Daha iyi maddî koşullar uğruna yapılan reform mücadelesi ve parlamenter hükümet şeklinin uygulanışı başkaldırıcı idealllerden daha gerçek ve değerli oldu. Bu gibi ülkelerde ihtilâl anlamını yitirdi ve gerçek dışı hale geldi.

Henüz sanayileşmemiş ülkeler, özellikle Rusya tamamen başka bir durumdaydı. Onlar bir ikilem (Dilemma) içinde bulunuyorlardı: Ya, sanayileştirileceklerdi, ya da gelişmiş ülkelerin köleleri olmaya ve böylece dejenerasyona mahkûm olarak, tarihin sahnesinde etkin katılışlarından vaz geçeceklerdi.

Ulusal sermaye, onu temsil eden sınıf ve partiler hızlı bir sanayileşmenin sorunlarını çözümlemek bakımından çok zayıftılar. Bu ülkelerde ihtilâl kaçınılmaz bir zorunluluk, ulusun hayatî bir ihtiyacı haline gelmişti, ve sadece bir sınıf onu ortaya çıkarabilecekti. Bu, onu temsil eden proletarya, yâni ihtilâl partisiydi.

Bunun nedeni, ona göre her insan toplumunun ve ona katılan her bir kişinin üretimi artırmak ve islâh etmek çabasını gösterdiği değişmez yasada aranmalıdır. Onlar bunu yapmakla, diğer toplumlarla ve kişilerle çatışmaya duçar olurlar, öyleki hayatta kalabilmek için, birbirleriyle rekabet etmek zorundadırlar. Üretimin bu artırılışı ve genişletilişi aralıksız olarak, doğal ve sosyal, kişisel, politik, yasal ve beynelmilel engellerle karşılaşır. Engelleri yenmek için toplum-yâni o halde üretim araçlarını temsil eden toplum-sınırlarının içinde ve dışında ortaya çıkan engelleri yenmek, değiştirmek ya da yok etmek mecburiyetindedir. Sınıflar, partiler, politik sistemler ve politik fikirler bu kesintisiz hareket ve durma, değişimin ifadeleridir.

Hiç bir toplum veya ulus üretimin, varlığının tehdide uğraması ölçüsünde geri kalmasına müsaade edemez. Geri kalmak demek, ölmek demektir. Uluslar asla istiyerek ölmezler. Onlar, ekonomik üretimine ve mevcudiyetlerine engel olan güçlükleri egemenlikleri altına alabilmek için, her türlü fedakârlıkta bulunmaya hazırdırlar.

Çevre, maddî ve zihnî seviye, üretimin genişletilmesini ve gelişimini ve onu izliyen sosyal sonuçları sağlamak için kullanılacak olan, metodu, güçleri ve araçları belirler. Fakat, üretimi daha geliştirmek ve artırmak zorunluluğu-her türlü ideolojik bayrak ve sosyal güç altında -kişilere bağlı değildir. Sadece yaşama iradelerinden aldıkları güçle toplumlar ve uluslar tam anında erişmek istediklerine ve erişmek mecburiyetinde olduklarına uyan en çok elverişli liderlerini ve fikirlerini bulurlar. Başkaldırıcı Marksizm tekel kapitalizmi döneminde sanayi bakımından gelişmiş ülkelerden Rusya ve Çin gibi sanayice gelişmemiş ülkelere, Doğuya kaymıştır. Bu, sosyalist hareketlerin Doğuda ve Batıda geliştikleri aynı çağda olup bitmiştir.

Sosyalist hareketin bu dönemi İkinci İnternasyonelde birleşmesiyle ve merkezileşmesiyle başlamıştır ve Rusyada ihtilâle ve üçüncü internasyonelin teşekkülüne yol açan bir sosyal demokrat (reformist) ve bir komünist (ihtilâlci) kanata bölünmekle sona ermiştir. Sanayileşmeyi ortaya çıkarmak için başka hiç bir imkânın olmadığı ülkelerde, buna göre komünist ihtilâli için özel ulusal sebepler mevcuttu. Başkaldırıcı hareketler yarı derebeylik Rusyasında Marksistlerin ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkışında elli yıldan daha uzun bir süre önce mevcuttu. Bunun dışında ihtilâl için zorlayıcı ve özel somut sebepler vardı. Bu sebepler internasyonal, ekonomik ve politikdi. Sanayi değişmeye yönelik hayatî ihtiyacı teşkil eden ana sebep ihtilâlin patlak verdiği tüm ülkeler için ortaktı: Bu ülkeler Rusya, Çin ve Yugoslavya idi.

Avrupa'nın ekseri sosyalist hareketlerinin Marx'tan sonra sadece materyalist ve Marksist olmakla kalmayıp,

tersine aynı zamanda önemli derecede ideolojik olarak, başkasına hak tanımıyan hak iddiasıyla ortaya çıkmaları tarihî bakımından kaçınılmazdı. Onlara karşı eski toplumun tüm güçleri birleşmişti: Kilise, okul, özel mülkiyet, hükümetler ve daha önemlisi, Avrupa ülkelerinin kıtadaki kesintisiz savaşlarla eski çağlardan beri kendilerine sağladıkları müthiş kudret aparesi. Dünyayı temelinden değiştirmek istiyen herkes onu ilkin temelinden ve kusursuz açıklamalıdır. Her yeni hareket ideolojik olarak, eğer özellikle ihtilâl zafere götürecek biricik yolsa, başka bir şeye hak tanımamalıdır. Ve eğer hareket başarılıysa, onun başarısı inandırıcılığını ve fikirlerini güçlendirmelidir. Her ne kadar «serüvenli» parlamenterik metodlarla ve grevler yardımıyla başarılar ortaya çıkmışsa da, ve bunlar Alman ve diğer sosyal demokratik partilerdeki reformcu yönü güçlendirdiyse de, kanlı bir hesaplaşma olmaksızın durumlarını bir nebze bile düzeltemiyecek olan Rus işçileri umutsuzluktan ve açlıktan, ölümden kurtulmak için silâha sarılmaktan başka bir çare bulamadılar.

Doğu Avrupa'nın diğer ülkeleri Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan bu kurala tâbi olmadılar. Hiç olmazsa bu anılanların ilk üçüne benzemediler. Onlar hiç bir ihtilâl yapmadılar, çünkü komünist sistem onlara Rus ordusuyla cebren kabul ettirildi. Onların sanayileşmeye bir ihtiyaçları da yoktu., komünist metodlarının yardımıyla de, çünkü aralarından bir kaçı sanayileşmişti. Bu ülkelere ihtilâl dıştan ve üstten yabancı süngülerle ve bir yabancı güç aparaesiyle empoze edildi. Oradaki komünist hareketler zayıftı, bu ülkelerden en çok gelişmiş olan Çekoslavakya müstesna. Oradaki komünist hareket savaştaki doğrudan doğruya Sovyet müdahalesine 1948 şubatının hükümet darbesine kadar sol sosyalist ve parlamenter sosyalist hareketlere çok

benziyordu. Komünistler, o ülkelerde zayıf olduklarından, onların komünizmlerin içeriği ve biçimi UdSSR (Rusya)'nınkiyle özdeş olmak zorundaydı. UdSSR onlara sistemini empoze etti ve yerli komünistler bunu sevinçle kabul ettiler. Komünizm ne kadar zayıfsa, o, hatta dıştan bile «büyük biraderi»ni, Totaliter Rus komünizmini o derece çok taklid etmiştir.

Oldukça güçlü komünist hareketler arzeden Fransa, ve İtalya gibi, ülkeler sanayi bakımdan daha gelişmiş ülkelerle rekabet etmekte güçlük çektiler ve sosyal güçlüklere maruz kaldılar. Demokratik ve sanayi ihtilâllerinden geçtikleri için, komünist hareketleri Rusyadakinden, Yugoslavya'dakinden, ve Çin'dekinden çok farklı oldu. Bu sebeple Fransada ve İtalyada ihtilâlin gerçekten patlak verme şansı yoktu. Onlar bir politik demokrasi ortamında yaşadıklarından, komünist partilerinin liderleri dahi parlamenter yanılgılardan tamamen kurtaramıyorlardı. ihtilâle gelince, onlar en iyisi internasyonal komünist harekete ve kendi başkaldırıcı güçlerinden çok UdSSR'nin yardımına güveniyorlardı. Liderlerinde fakirliğe ve sefalete karşı savaşçılarını gördükleri taraftarları partilerinin daha genişletilmiş ve daha iyi bir demokrasi için mücadele ettiklerine safdilane inanıyorlardı.

Modern komünizm fikir olarak, modern sanayinin başlangıçlarıyla ortaya çıkmıştır. Sanayi gelişiminin ana hedefine ulaştığı ülkelerde, o, ölmekte, ya da bertaraf edilmektedir. Henüz bunun vukua gelmediği ülkelerde o pratikte uygulanmaktadır.

Gelişmemiş ülkelerdeki komünizmin tarihî rolü, meydana getirmek istediği ihtilâlin cereyanını ve karakterini belirlemiş olmasından ibaretti.

İHTİLÂLİN KARAKTERİ

I

Tarih, komünist ihtilâllerinin ortaya çıktığı ülkelerde, süre gelen koşullarla hoşnut olmayan başka partilerin de mevcut olduğunu göstermektedir: Bunun en iyi örneği Rusyadır. Orada komünist ihtilâlini sona erdiren parti, yegâne ihtilâl partisi değildi.

Fakat sadece komünist partileri başkaldırıcı idiler. Hem status quo'ya (mevcut düzen) karşı muhalefetinde, hem de sanayi değişmesini sağlamakta gösterdikleri direnişte ve dediklerinden şaşmamakta, ihtilâlci idiler. Bunun pratik anlamı, süre gelen mülkiyet koşul ve durumlarının kökten yok edilişiydi. Bir başka parti bu konuda o derecede ileri gitmemiştir. Hiç birisi bu ölçüde «sanayiye eğilimli» olmamıştır.

Bu partilerin programlarında niçin sosyalist olmak zorunda kaldıkları tam açık değildir. Çarlık Rusyasında geri kalmış koşullar altında özel mülkiyet hızla sanayileşmeye sadece elverişsiz olmakla kalmıyordu, tersine hatta bu sanayileşmeyi engelliyordu. Özel mülkiyet sahiplerinin sınıfı, içinde son derecede kudretli derebeyi zümrelerinin mevcut olduğu bir ülkede gelişmişti, oysa daha çok ilerlemiş ülkelerin tekelleri, içinde ham madde ve pazarların ağzına kadar dolu olduğu bu devasa alana el koymuşlardı. Çarlık Rusyası-tarihine uygun olarak-sanayi ihtilâli bakımından geç kalmıştı. O, içinde ne reform-

ların, ne de Renaissance'ın ortaya çıktığı biricik Avrupa ülkesiydi. Onun, Ortaçağın Avrupa kent devletlerine benziyen hiç bir yanı yoktu. Geri kalmış, yarı derebeyi, mutlak bir monarşinin yükü altında ve merkezden yönetilen bir memurlar aparasiyle, ezilmişti, ve buna ilâveten, proletaryanın çeşitli sanayi bölgelerinde hızla artmasıyla Rusya modern, dünyayı kapsayan kapitalizmin anaforuna kapılmıştı ve devasa banka konzernlerinin malî çıkarlarının ağlarına takılmıştı. Lenin «Kapitalizmin son devresi olarak Emperyalizm» adlı eserinde, Rusya'da büyük bankaların sermayesinin üçte iki oranında ecnebi sermayadarların ellerinde olduğunu tesbit etmektedir. Trotzki «Rus ihtilâlinin Tarihi» kitabında Rusya'daki sanayi esham ve tahvilâtının yüzde kırkının yabancılarca denetlendiğini ve bu yüzde oranının bazı, özellikle önemli sanayi dallarında hatta daha da yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Yugoslavyaya gelince, en önemli ekonomik dalları kesin yabancı etkilerin altında bulunuyordu. Bu olgular tek başlarına bir şeyi kanıtlamazlar, fakat yabancı sermayedarların bu ülkelerdeki ilerlemeyi durdurmakta ve bu ülkeleri münhasıran ham maddelerin ve ucuz işçilerin bir deposu halinde geliştirmekte güç ve kudretlerinden yararlandıklarını gösterirler. Bunun sonucunda, bu uluslar doğru dürüst gelişmemişler ve hatta çökmeye başlamışlardır.

Bu ülkelerde ihtilâli doğurmak gibi tarihî bir göreve malik olan parti iç politikasında sermayeye karşı olmak zorundaydı, dış politikasında ise emperyalizme karşı tavır takınması gerekiyordu.

Memleket dahilinde yerli sermaye zayıftı ve yabancı sermayenin büyük ölçüde bir gereci ya da şubesiydi. Sermayedar sınıf değil, tersine bir başka sınıf, köylülerin artan fakirliğinden oluşan proletarya sınıfı sanayi ihtilâli

için canlı bir ilgi gösteriyordu. Nasıl ki, daha önce proletarya olanlar için aşırı sömürünün ortadan kaldırılışı bir ölüm kalım sorunuysa, böylece sanayileşme, eninde sonunda proletarya haline gelecek olanların da hayatta kalıp kalmamak sorunuydu. Bu her iki grubun temsil ettiği hareket sermaye düşmanı olmak mecburiyetindeydi, yâni fikirlerinde, parolalarında ve vaadlerinde öyle olmak zorundaydı.

İhtilâlci parti, tüm yerli yardımcı kaynakları eline geçirip birleşmedikçe her şeyden önce kitleler nezdinde sert ve insanlık dışı sömürü metodlarından dolayı tamamen özellikle nefret edilen yerli sermayedarların kaynaklarına el koymadıkça sanayi ihtilâlinin gerçekleştirilmesini ciddi olarak düşünemiyordu. Buna benzer tarzda ihtilâlci parti yabancı sermayeye karşı harekete geçmeğe de mecburdu.

Diğer partiler bunun gibi hedefleri izlemek durumunda değildirler. Onların tümü ya eski sisteme dönmeyi arzu ediyorlardı, yâni gelenekten kalmış durumları ve koşulları idame ettirmeyi, ya da olsa olsa adım adım gerçekleşecek barışkan bir gelişimi amaçlıyorlardı. Hatta, sermayeye karşı partiler, örneğin, Rusyadaki sosyal ihtilâlciler toplumun kırsal, ilkel bir köy yaşamına dönmesine çaba harcıyorlardı. Ve hatta Rus menşevikleri (ılımlı sosyal demokratlar) gibi sosyalist partiler serbest kapitalist bir gelişme için engellerin zorla bertaraf edilmesini istemekten başka bir şey yapmıyorlardı. Onlar, ilkin, daha sonra sosyalizme ulaşabilmek için, tam gelişmiş kapitalizme malik olmanın zorunluluğuna dair nokta-i nazarı paylaşıyorlardı. Fakat, orada sorun tamamen başkaydı. Hem eski sisteme rücû ediş, hem de kapitalizmin engelsiz geliştirilmesi bu ülkelerde mümkün değildi. Mevcut beynelmilel ve ulusal koşullar altında, bu metodlardan

hiç birisi bu ülkelerin daha çok gelişmesine ilişkin acil sorunu çözümlemeye, yâni sanayi ihtilâlinin sorununu halletmeye yeterli değildi.

Sadece ve sadece sermaye aleyhtarı ihtilâlin ve hızla sanayileştirmenin lehindeki parti, başarı kazanma şansı taşıyordu. Besbelli bu parti bunun dışında, kanaatlerinde sosyalist olmaya mecburdu. Fakat, o egemen olan hal ve koşullar altında mevcut koşullar altında işçi ve sosyalist hareketlerde müdahalede bulunmaya zorlandığından, böyle bir parti ideolojik olarak ihtilâlin kaçınılmaz olduğuna dair ilkeye dayandığı gibi, aynen modern sanayinin yararlılığı ve zorunluluğu tasavvuruna da, dayanmağa mecburdu. Bu görüş, zaten mevcuttu, sadece onu değiştirmek gerekiyordu. Bu taslak Marksizm idi, yâni onun ihtilâlci görünümüydü. Buna göre, partinin ihtilâlci Marksizmle ve Avrupa'daki sosyalist hareketlerle birleşmesi doğaldı. Daha sonraları, ihtilâlin ilerlemesiyle ve gelişmiş ülkelerde teşkilâta ilişkin değişimle, kendini reformcu Avrupa sosyalizminden tamamen ayırması, parti için önemli oldu.

Her iki programın maddeleri, gerçekleştirilmesinin işitilmemiş fedakârlıklar ve aman vermeyen cebrî kuvveti gerekli kıldığı ihtilâlin kaçınılmazlığı ve hızlı sanayileşme sadece vaadlerle değil, aynı zamanda yeryüzündeki bir gök-ülkesinin mümkün olacağına dair inanca da gereksinim gösteriyordu. İhtilâlin taraftarları ve sanayileşmekten yana olanlar-ki onlar diğerleri gibi en cüz'i direniş çizgisinde bir hattı hareket izliyorlardı, pratikte sık sık sabit Marksist ve soyalist doktrinden uzaklaşıyorlardı. Fakat, onlar bu doktrini asla tamamen elden bırakmıyorlardı.

Kapitalizm ve kapitalist hal ve koşullar toplumun gereksinimi ve arzusu için üretimi islâh etmek ve artırmak amacıyla kullandığı, verilmiş ve belirli bir anda kaçınılmaz olan biçimdi. Büyük Britanya-daki kapitalizm ondokuzuncu yüzyılın ilk yarımında üretimi nitekim iyileştirmişti. Ve nasıl ki, Büyük Britanyadaki sanayiciler üretimde daha yüksek bir ölçüye ulaşmak için köylü zümresini yok etmeğe (çiftçileri) mecbur kalmışlarsa, işte Rusyada da sanayiciler veya burjuvazi-mecburen sanayi ihtilâlinin bir kurbanı oldular. Bu süreçlerin biçimleri ve ona katılanlar her def'asında başkalarıydı, ama yasa her iki halde de aynıydı. Ve her iki halde de sosyalizm parola ve postula, inanç ve yüce ideal, fakat her şeyden önce sanayinin ihtilâlini kolaylaştıran ve üretimin islâhını ve genişletilmesini sağlıyacak olan hükümetin ve mülkiyet ilişkilerinin özel bir biçimi olarak kaçınılmazdı.

II

Geçmişin tüm ihtilâlleri, yeni ekonomik ve sosyal hal ve koşullar tutunduktan ve eski politika sistemi gelişmesinin sürmesinde yegâne engel hale geldikten sonra ortaya çıkmışlardır.

Bu ihtilâllerden hiç biri eski politik biçimleri tahrip etmekten ve yol açmaya olgun hale gelmiş sosyal güçlerin ve eski toplumda zaten mevcut olan gruplar için yolu serbest kılmaktan başka bir şey istememişlerdir. İhtilâlcilerin bundan daha başka bir şey istedikleri hallerde, örneğin belirli ekonomik ve sosyal hal ve durumların cebren kabul ettirilmesi gibi tıpkı bunun Fransız ihtilâlinde Jakobinerler'de olduğu üzere başarısızlığa uğradılar ve hızla tasfiye edildiler.

Tüm eski ihtilâllerde cebir ve cebri güç yeni olan, ama daha önce mevcut ekonomik ve sosyal güçlerin ve grupların ellerinde özellikle bir silâh olmuştu. Hatta cebrin ve zorba gücün bir ihtilâlin gidişinde tüm sınırları aştığı zamanda da, ihtilâlci güçler eninde sonunda yine de olumlu ve ulaşılabilinir bir hedefe yöneltilmek mecburiyetinde kalınıyordu. Bu hallerde zorbalık ve despotizm kaçınılmaz, ama zamanla sınırlı olaylar olabilmektedir.

Tüm öyle adlandırılan orta sınıfa ilişkin ihtilâller onlar isterse aşağıdan yukarıya doğru yapılmış olsun, yâni Fransada olduğu gibi kitlelerin katılmasıyla gerçekleştirilmiş bulunsun, veya yukardan aşağı, yâni Bismarck yönetiminde Almanyada olduğu gibi hükümet darbesiyle sağlansın, politik demokrasiyle sonuçlanmaya mecbur kalmıştır. Bu, akla yakındır. Onun ana ödevi eski istibdatçı politik sistemi yok etmek ve daha önce mevcut ekonomik ve sair gereksinimlere uygun gelen, özellikle emteanın serbest üretimi bakımından, paralel olan politik hal ve koşulları sağlamaktı. Bugünkü komünist ihtilâllerde durum tamamen ayrıdır. Bu ihtilâller ekonomide daha önce yeni, diyelim ki, sosyalist hal ve durumlar var olduğu için olup bitmemiştir veya kapitalizm aşırı geliştiği için cereyan etmemiştir. Bunun tam aksi, onlar, kapitalizm tam gelişmediği ve söz konusu ülkeyi sanayileştirecek durumda bulunmadığından oluşmuştur.

Fransada daha ihtilâlden önce, kapitalizm ekonomide, sosyal ilişkilerde ve hatta kamu bilincinde egemendi. Bu hal Rusyadaki, Çindeki veya Yugoslavyadaki sosyalizmle karşılaştırılamaz. Rus ihtilâlinin bizzat liderlerince bu olgu biliniyordu. Lenin, Rus komünist partisinin yedinci kongresinde 7. Mart 1918'de verdiği bir nutukta, ihtilâl bütün şiddetiyle sürüp giderken, şöyle demişti:

«..... Burjuva ve sosyalist ihtilâlleri arasındaki en belirgin ayrımlardan biri, derebeylikten oluşan bir burjuva ihtilâlinde eski düzen ortasında giderek derebeylik toplumunun tüm görünümlerini yer yer değiştiren yeni ekonomik organizasyonlar ortaya çıkarılmasıdır. Burjuva ihtilâli bu ödevi yapmakla, kendinden istenen şeyi yerine getirmiş olur: O, kapitalizmin büyümesini hızlandırır,»

Bir sosyalist ihtilâl tamamiyle başka bir durumda bulunur. Ve tarihin kaprisleriyle sosyalist ihtilâle başlamak zorundaki bir ülke ne kadar çok geri kalmışsa, eski, kapitalist hal ve durumları bir sosyalist hal ve durumlara dönüştürmek o derecede güç hale gelir... Sosyalist ve burjuva ihtilâlleri arasındaki fark her şeyden önce son halde kapitalist hal ve durumların olgun biçimlerinin var olmasıdır, oysa Sovyet iktidarı proletarya hal-i hazırda çok az sayıdaki sivrilmiş sanayicileri kapsayan ve ziraatin çok az bir kısmını oluşturan kapitalizmin son derecede geliştirilmiş biçimlerini bir yana bırakırsak, bunu önünde bulmamıştır.»

Ben, Lenin'den alıntı yapıyorum, ama komünist ihtilâlin bir başka liderinden ve çok sayıdaki yazarlardan da alıntılarda bulunabilirim, böylece yeni toplum için bir işliyen düzenin olmadığını, tersine her hangi birinin ele aldığımız örnekte, «Sovyet İktidarının» böyle bir düzeni kurmak zorunda kaldığı olgusunu güçlendirmiş olurum. Eğer, yeni «sosyalist» düzen komünist ihtilâlin muzaffer olduğu ülkede tamamen gelişmiş olsaydı, bu takdirde «sosyalizmin kuruluşu» uğruna bir sürü güvence, muhtıralara ve çaba harcayışlara gerek kalmazdı.

Bu, besbelli bir çelişkiye götürmektedir. Eğer yeni bir toplumun kuruluşu için ön koşullar yeterli derecede güçlü olarak belirgin değilse, bu takdirde kimin ihtilâle

gereksinimi olacaktır? Ve bu esas itibariyle nasıl mümkün olmuştur.? O, yeni sosyal hal ve koşullar, eski toplumda henüz oluşmamışsa, bu olgu muvacehesinde, nasıl tutunacaktır?

Hiç bir ihtilâl ve hiç bir parti daha önce bir sosyal düzen, veya yeni bir toplum kurmak görevini yüklenmemiştir. İşte bu, komünist ihtilâlin en üst hedefiydi.

Komünist liderler, toplumun bağlı olduğu yasalardan başkalarından farklı bir şey anlamadılar. İhtilâllerinin mümkün olduğu ülkede sanayileşmenin de mümkün olduğunu keşfettiler, özellikle onların ideolojik varsayımlarına uyan toplumun değişmesini, ihtilâllerinin sonucu olarak birlikte sağlamışlarsa da, sonuç bu oldu.

Deney-ihtilâlin «olgunlaşmamış» koşullar altında başarılı seyri-bu tezi keza «sosyalizmin kuruluşu» doğrulamıştır. Tabiatıyla bu sonuçlar toplumun kendilerine göre, geliştiği yasaları bildikleri yanılgısını onlarda güçlendirdi. Nitekim yeni bir topluma ilişkin kabataslak planı yapacak ve bundan sonra şurada burada düzeltilerde bulunarak, bir başka yerde bundan vazgeçerek, ve bunu yaparken planlarına sımsıkı sarılmak, yoluyla onu kurmaya başlayacak bir durumda bulunuyorlardı.

Toplumun kaçınılmaz meşru bir gereksinimi olarak, sanayileşme ve bunu eyleme dönüştürmeye ilişkin, komünistçe yol, komünist ihtilâllerinin ülkelerinde birbirine uygun düşmüştür.

Elbette bu çabalardan hiç birisi, bir gecede başarıya ulaşamamıştır, her ne kadar ortaklaşa ve paralel yol izliyerek ilerledikleri halde, başarı o kadar çabuk olmamıştır. İhtilâl sonuçlandırıldıktan sonra, her hangi biri sanayileştirmenin sorumluluğunu üstlenmek mecburiyetin-

de kalıyordu. Batıda bu rolü, müstebit politik bağlardan kurtarılmış olan kapitalizmin ekonomik güçleri üstleniyordu, oysa komünist ihtilâllerinin ülkelerinde eş değerde hiç bir güç mevcut değildi ve bu yüzden onun işlevi bizzat ihtilâlci organlar tarafından, yeni otoritece, yâni ihtilâl partisince üstlenmek zorundaydı.

Eski ihtilâllerde ihtilâlci tedhiş, daha önceki düzen devrilir devrilmez ekonomi için bir engel oluyordu. Komünist ihtilâllerde tedhiş daha çok gelişim için bir ön koşuldur ve hatta ilerleme için. Daha önceki ihtilâlciler için tedhiş zorunlu bir kötülüktü ve amaca götüren bir araçtı. Komünistler tedhişi, bir din yaptılar ve en yüksek hedefe çıkardılar. Geçmişte yeni toplumu oluşturan sınıflar ve yeni sosyal güçle yaratmak zorunda kalan, ilk ihtilâllerdir.

Batıda ihtilâllerin, tüm «hatâlardan» ve «ricatlar»'dan sonra mecburen demokrasiye müncer olmalarına karşı, Doğudaki ihtiâllller istibdada yol açıyorlardı. Tedhiş ve cebri güç kulanım metodları, Batıda gereksiz ve gülünç hale geliyordu, onlar ihtilâlciler ve ihtilâlci partiler için hatta ihtilâlin sonuçlandırılmasında bir engele dönüşüyorlardı. Doğuda durum bunun tam tersiydi. İstibdat Doğuda sanayileşmenin çok zamana gereksinim göstermesi yüzünden sürmekle kalmıyor, daha sonra göreceğimiz gibi, sanayileşme çoktandır gerçekleştiği halde, devam edip gidiyordu.

III

Komünist ihtilâllerle ve daha önceki çağların ihtilâlleri arasında çok daha başka temellendirici ayrımlar mevcuttur. Eski ihtilâller o zamanki ekonomide ve top-

lumda patlak verdikleri halde, yine de müsait koşullar mevcut olmaksızın ortaya çıkamıyorlardı. Bizler bir ihtilâlin, patlak vermesi ve başarılı olarak seyri için, gerekli genel koşulları bilmekteyiz, ama yine de her ihtilâlin bu genel koşulların dışında onu plânlamak ve ifa etmek için belirli özelliklere gereksinimi vardı. Savaş, daha doğrusu, devlet aparesinin ulusal çöküşü, geçmişteki ihtilâller için gerekli değildi, hiç olmazsa büyükçe ihtilâllerin koşulları değildi. Fakat bugüne kadar bir komünist ihtilâlin zaferi için, besbelli ana şarttı. Bu, hatta Çin için de geçerlidir. Muhakkakki, orada ihtilâl Japonlar ülkeye girmeden önce başlamıştı, ama genişlemek için, bir on yıla gereksinim gösterdi ve savaşın sonunda zafere ulaştı. 1936 İspanya ihtilâli bu kuralın bir istisnası olabilirdi, o, tam komünist bir ihtilâle dönüşmeye zaman bulamadı, yaptığı savaştan da zaferle çıkmadı.

Komünist ihtilâlin devlet aparesinin çöküşüne, veya savaşa gereksinim göstermesinin sebebi ekonominin ve toplumun eksik kalan olgunluğunda aranmalıdır. Bir sistemin gerçekten çöküşünde ve özellikle egemen tabakalar ve mevcut hükümet için felâketle sonuçlanan bir savaşta bir ufak, ama iyi teşkilâtlandırılmış grubun gözünü kırpmadan iktidara geçecek durumda ve imkânda olması gereklidir.

Böylece, komünist partisi ekim ihtilâli döneminde aşağı yukarı 80.000 üyeye malikti. Yugoslavyanın komünist partisi aşağı yukarı 10.000 üyesiyle 1941 ihtilâlini başlatmıştır. Tabiatıyla, iktidara geçebilmesi için, halkın hiç olmazsa bir kısmının etkin katılışına ve desteğine gereksinimi vardı, ama ihtilâli başlatan ve sonra iktidarı zorla eline geçiren, parti her hal ve durumda münhasıran olağanüstü müsait özel hal ve koşullara güvenebilecek bir

azınlık grubudur. Bundan başka böyle bir parti asla iktidarını sürekli pekiştirmeden önce bir çoğunluk grubu olamaz.

Böyle görkemli bir amacın gerçekleştirilişi-bir sosyal düzenin tahribi ve yeni bir toplumun şimdiye kadarki ekonominin ve toplumun böyle bir girişime elverişli olmayan ön koşulları altında kuruluşu-böyle bir amacın hedefine ulaştırılması, sadece bir azınlık üzerinde etkili olabilir, yâni onun gerçekleştirilmesinin imkânına körü körüne inanan bir zümre için çekici gelebilir.

Özel ön koşullar ve bir özel parti komünist ihtilâllerin belli başlı belirgin işaretleridir. Her bir ihtilâlin sona erdirilişi tıpkı savaştaki her zaferinki gibi, tüm güçlerin bir araya getirilmesini ister. Malthus'un kuralına göre, Fransız ihtilâli, içinde bir ulusun tüm yardımcı kaynaklarının savaşta hükümetin ellerinde bulunduğu ilk ihtilâldi. İnsanlar, besin maddeleri ve giyecek eşyası. Bir komünist «olgunlaşmamış» ihtilâlde bunun daha büyük ölçüde geçerli oduğu söylenebilir. Sadece tüm maddece araçlar değil, tersine aynı zamanda tüm zihnî araçlar partinin eline geçmelidir ve parti politika ve teşkilâtlanış bakımından, en büyük ölçüde merkezileştirilmiş olmalıdır. Yalnızca, politik bakımdan birlik ve disiplin içinde yönetimin çevresinde gruplandırılmış ve üyelerinin aynı ideolojik kanaatlere malik olduğu komünist partiler, böyle bir ihtilâli yapacak durumdadırlar.

Tüm güçlerin ve yardımcı araçların bir araya getirilişi ve aynı zamanda bir tür ihtilâlci partiler yönetiminde politik birlik, her başarılı ihtilâlin belli başlı ön koşullarıdır, ama komünist ihtilâller için, bu ön koşullar daha da önemlidir, çünkü komünistler başlangıçtan itibaren partilerinin müttefikleri olarak, hiç bir başka bağımsız po-

litik gruba veya partiye müsaade etmezler. Aynı zamanda, tüm pratik politik, nazarî, felsefî hem de tüm özel ve ahlâki görüşlerin tek bir kılığa bürünmesini ister. Sol sosyal ihtilâlcilerin ekim ihtilâlinde ve diğer partilerin tek tek kişilerin ve bir sürü grubun Çindeki ve Yugoslavyadaki ihtilâle katılmaları olgusu bu kuralı yalanlamaz, tersine onu daha da doğrular, çünkü bu gruplar sadece komünistlerin mesai arkadaşlarıydı; onlar sadece savaş esnasında ve sırf belirli gruplar dahilinde öyleydiler. İhtilâlden sonra işbirliğinde bulunan bu partiler dağıtıldı veya kendi istekleriyle kendilerini tasfiye ettiler ve komünist partinin içinde eridiler.

Bolşevikler sol sosyal ihtilâlcileri, bu sonuncular bağımsız olmak istedikleri anda, parçaladılar, osya ihtilâli destekleyen komünist olmayan gruplar Yugoslavyada ve Çinde, daha bidayette her türlü bağımsız politik etkinlikten vazgeçtiler.

Eski ihtilâller tek bir politik grup tarafından yapılmamıştı. Tabiatıyla onlar belirli kişilerin grupları olarak, ihtilâl esnasında birbirleriyle savaştılar ve birbirlerini yok ettiler, fakat bütün olarak bakıldığında, ihtilâl bir tek grubun eseri değildi. Fransız ihtilâlinde Jakobinerler kısa bir süre diktatörlüklerini idame ettirmeyi başardılar, ihtilâlden doğan Napoleon'un diktatörlüğü hem Jakobinerlerin diktatörlüğünün sonu, hem de burjuvazinin başlangıcı oldu. Her ne kadar eski ihtilâllerde bir parti kesin rolü oynamışsa da, diğer partiler bağımsızlıklarını her halükârda elden çıkarmadılar. Her ne kadar farklı gruplar baskı altına alınmış ve parçalanmışlarsa da, bu cebrî güçler sadece kısa bir süre uygulanabilmiştir. Partiler yok edilmemişlerdir ve yeniden başkaldırmışlardır. Komünistler tarafından ihtilâllerinin ve devletlerinin ön-

cüsü telâkki edilen Pariser Kommune bile birden çok partilerin bir ihtilâliydi.

İhtilâlin belirli bir safhasında bir parti ana rolü, hatta belki de yegâne rolü oynamış olabilir, fakat daha önceki hiç bir parti komünist parti gibi o derecede ideolojik, veya teşkilâtlı olarak merkezleştirilmiş değildir. Ne İngiliz ihtilâlinde Puritaner'ler, ne de Fransız ihtilâlinde Jakobinerler bu ilkelerinin bir dinî tarikata dahil olmalarına rağmen, aynı ideojolik ve felsefî kanaatlerle birbirine bağlı değildi. Teşkilât bakımından düşünülürse, Jakobinerler klüblerin bir birleştirilişiydi. Püritenler böyle değildi. Sadece modern komünist ihtilâlleri ideolojik ve teşkilâtça sımsıkı örülmüş bir iktidar bloku olan kesin partileri ortaya çıkarmıştır.

Her halükârda kesin nokta şudur: Tüm eski ihtilâllerde ihtilâlci metodların ve partilerin iç savaşın ve yabancı müdahalenin sona ermesiyle zorunluluğu ortadan kalkıyordu ve bunun sonucu bizzat metodlar da ve partilerde bertaraf ediliyordu, halbuki komünist ihtilâlden sonra komünistler ihtilâlci metodlarını sürdürüyorlardı ve onların partisi merkezileşmenin ve ideolojik toleranssızlığın en yüksek derecesine ulaşıyordu. Lenin bunu ihtilâl esnasında komintern kabul şartlarını saymakla bizzat vurgulamıştır:

Şiddetli iç savaşın şimdiki döneminde bir komünist partisi yükümünü, eğer o son derecede merkezileştirmişse ve onda askerî disipline aynen benziyen demirden bir disiplin egemen olursa, ve parti yönetimi geniş kapsamlı bir iktidarı elinde bulunduran ve parti üyelerinin genel güvenini kazanan güçlü ve otoriter bir organsa, yerine getirebilmek durumunda olur.

Stalin «Leninizm'in ana sorunları»'nda bu tümcelere şunları eklemektedir: Bu bizim, eğer o diktatörlüğün sağlanmasında önceki savaşın dönemindeki parti disiplinine ilişkinse, kendi görüşümüzdür.

Fakat aynı şey, daha yüksek bir derecede diktatörlüğün sağlanmasından sonraki parti disiplini üzerine de söylenmelidir.

İhtilâlci hava ve uyanıklık, ideolojik birlikte ısrar, politik ve ideolojik tekelcilik, politik ve diğer bakımlardan merkeziyetçilik egemenliğin ortaya çıkışından sonra da, bitmez. Bunun tam aksine, onlar hatta daha şiddetli hale gelirler.

Metodlardaki katılık, ideolojik alanda hoşgörüsüzlük ve iktidarın tekeli daha önceki ihtilâllerde, ihtilâllerin bizzat kendileri kadar sürerdi. Fakat komünist ihtilâlde, gerçek ihtilâl bir grubun müstebit ve totaliter iktidara geçişinin ilk perdesi olduğundan, bu iktidarın devamının önceden hesabı güç oluyordu.

Eski ihtilâllerde, hatta Fransada istibdat esnasında da gerçek hasımların bertaraf edilmesine sadece yüzeysel bir dikkat hasredilmiştir. Belki de muhalif olabileceklerin ortadan kaldırılması esas itibariyle düşünülmezdi. Bunun biricik istisnası, ortaçağın din savaşlarındaki belirli sosyal veya ideolojik grupların kovuşturmaya uğramasıydı ve köklerinin kazınmasıydı. Komünistler, nazarî ve pratik olarak diğer sınıflarla ve ideolojilerle çatışma halinde olduklarını bilirler ve buna uygun olarak hareket ederler. Onlar sadece gerçekten mevcut olanlarla savaşmazlar, aynı zamanda gücül (mümkün olabilecek) hasımlarıyla da mücadele ederler: Batı ülkelerinde binlerce kişi haklarındaki incelemelerden daha önceki ideolojileri-

nin ve politik görüşlerinin belli olduğu belgelere dayanılarak bir gecede ortadan kaldırılmışlardır. Katyn ormanında bir kaç bin Polonyalı subayın kitle halinde katli aynı karakteri taşır. Komünist egemenliği altında bastırıp ezme metodları ve tedhiş ihtilâl çoktan geçtiği halde, hâlâ uygulanır. Bazan onlar Çarlık Rusyasının büyük çiftçileri (toprak ağaları)'na yapıldığı üzere, bizzat ihtilâlde olduğundan daha eksiksiz ve geniş kapsamlı uygulanır. İdeolojik tekelcilik ve hoşgörüsüzlük ihtilâlden sonra güçlendirilir. Egemen parti Marksizm-Leninizmin şartkoşulan ideolojisini, o fizikî baskı altına alınışı azaltmak imkânına da malik olsa, güçlendirmeye daima çaba harcar. Daha önceki ihtilâller, özellikle öyle adlandırılan orta tabaka ihtilâlleri, kişisel özgürlüklerin kurulmasına ihtilâlci tedhişin bitmesinden hemen sonra çok önem atfederlerdi. Bizzat ihtilâlcilerin orta tabakasının ana yasalarını emniyet altına almayı önemli telâkki ederlerdi. Fakat, UdSSR 'deki komünist rejim mevcudiyetinin kırk yılından sonra da bağımsız bir hukuk yönetiminden çok uzaktadır. Eski ihtilâllerin nihaî sonuçları ekseriya çok yasal güven ve daha büyük vatandaşlık haklarıydı. Bu, komünist ihtilâl için söylenemez. Eski ihtilâllerde modern komünist ihtilâlleri arasındaki bir büyük ayrım daha var. Eski ihtilâller, her şeyden önce büyükçe olanlar, çalışan sınıf tarafından savaşılarak gerçekleştirilmişti, ama onların nihaî sonuçları bir başka sınıfın, yâni fikrî ve ekseriya teşkilâtlı yönetimleri altında bu ihtilâllerin ifa edildikleri sınıfın eline geçmişti. Kendi adına ihtilâlin yapıldığı burjuvazi çiftçilerin ve proletaryanın savaşının meyvelerini önemli bir kısmıyla cebine indiriyordu. Halk kitleleri de komünist ihtilâllere katılıyorlardı; fakat ihtilâlin meyvaları onların eline geçmiyordu, tersine bürokrasiye kısmet oluyordu. Çünkü bürokrasi ihtilâli yapmış olan par-

tiden başkası değildir. Komünist ihtilâllerde, onların gerçekleştirdikleri ihtilâlci hareketler bertaraf edilmezler. Komünist ihtilâller «kendi çoçuklarını yerler» doğru olabilir, ama hepsini değil. Tabiatıyla bir komünist ihtilâlin gidişi içinde, geleceğe yönelik yol bakımından farklı görüşlere sahip olan çeşitli gruplar ve parti grupları arasında mecburen tam bir gizlilikte amansız savaşlar verilir.

Karşılıklı suçlamalar daima kimin «okjektif» veya «sübjektif» (nesnel ve öznel) olarak büyük bir ihtilâl düşmanı (karşı ihtilâlci) veya yerli ya da yabancı «kapitalizmin» bir ajanı olduğunu doğmatik tanıtlama uğruna söz konusu edilir. Bu nifakların hangi tarzda bertaraf edileceğine bakılmaksızın bu suçlamalardan zaferle çıkan grup, sanayileşmeyi komünist sonuçlara göre en mantıkî ve kararlı yâni, tam bir parti tekeline, özellikle üretimi denetleyen devlet organına dayanarak, destekleyen gruptur. Komünist ihtilâl geleceği, yâni sanayileşmesi için gereksinimi olan çocuklarını feda etmez. İhtilâlin tüm fikirlerini ve parolalarını harfiyyen kabul eden ve onların gerçekleştirilmelerine önce inanan ihtilâlciler, alışılagelinmiş olarak tasfiye edilirler. Zaferi, ihtilâlin gelecekteki sanayileşmenin aracı olarak iktidarını sosyal ve politik bakımdan, komünist bir temel üzerine yerleştirecek grup elde eder.

Komünist ihtilâl, içinde ihtilâlcilerin, yâni onların kudretlerini icra eden grubun savaştan ve tüm eski savaş arkadaşlarından sonra hayatta kaldığı ilk ihtilâldir. Önceki ihtilâllerde bu gruplar daima kazaya uğramışlardı. Komünist ihtilâl, ihtilâlcilerin çıkarına uygun gelen ilk ihtilâldir. Onun çevresinde oluşan o ve bürokrasi meyvalarını devşirmiştir. Bu keyfiyet, onlarda ve partinin geniş

çevrelerinde sancaklarına yazdıkları dövizlere sadık kaldıklarına dair bir hayal uyandırmaktadır.

IV

Komünist ihtilâlin gerçek hedeflerini örtbas ettiği boş hayaller, önceki ihtilâllerinkinden daha sürekli ve daha yaygındır. Çünkü komünist ihtilâl toplumsal hal ve koşulları temelinden yeniden şekillendiren ve mülkiyetin yeni bir biçimini getirmektedir. Daha önceki ihtilâllerde, mülkiyet oranlarında daima daha büyük veya daha küçük değişiklikleri doğurmuşlardır. Fakat bu ihtilâllerde bir tür özel mülkiyet diğerinin yerine geçmiştir. Komünist ihtilâlde durum böyle olmamıştır. Buradaki değişiklik köklü ve derindedir ve özel mülkiyet kollektif mülkiyet tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Komünist ihtilâl gelişme döneminde bulunurken, o sermayedarların, emlâk ve arazi sahiplerinin, kısaca, yabancı işçi kullanan tüm mal sahiplerinin özel mülkiyetini ortadan kaldırmaktadır. Bu tedbirler, ihtilâlci vaadlerin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle şimdi yerine getirileceği inancını doğrudan doğruya uyandırmaktadır. Onun denetimi altındaki parti veya devlet gücü sanayileşmeyi büyük çapta başlatmak için, aynı zamanda girişimlerde bulunmaktadır. Bu keyfiyet, sonunda, içinde kimsenin artık fakr-ü zaruret çekmiyeceği bir çağın doğduğu üzerine inancı güçlendirmektedir. İstibdat ve baskı altına alış mevcuttur, ama o malları ellerinden alınmış nüfuzlu kişilerin ve ihtilâle karşı olanların muhalefeti bastırılıncaya ve sanayileşme sona erdirilinceye kadar sürecek olan bir çağa ilişkin yan olaylar olarak kabul edilir. Daha sanayileşme döneminde bazı esasa ilişkin değişiklikler cereyan eder. Sanayileşme geri kalmış bir ülkede tüm mad-

dece yardımcı kaynakların bir araya getirilmesini ister, özellikle dıştan sadece desteklenmezse, ve hatta engellenirse, bu kaynaklara, böyle bir şeye gerek vardır. İlkin yeni rejim bunu kendi ellerinde bir arada tutar, bunu yapmak için de kapitalistlerin ve büyük emlâk ve arazi sahiplerinin mülkiyetini devletleştirir. Fakat o bununla yetinmez ve yetinemez.

Yeni yaratılan mülkiyetin mümessilleri kaçınılmaz olarak mal ve mülk sahiplerinin diğer türleriyle çatışırlar. Yeni emlâk ve akar sahipleri hiç bir işçi görevlendirmeyen, veya işçilerin onlar için önemsiz oldukları ufak mal ve akar sahiplerine kendilerini zorla empoze ederler. Bunlar zanaatkârlar, işçiler, ufak tacirler ve çiftçilerdir. Ufak mülklerin istimlâkı böyle bir girişim için, hiç bir ekonomik sebep de mevcut değilse, yâni üretimi genişletmek için, böyle bir tedbire gerek yoksa, yine de cereyan eder. Sanayileşmenin seyrinde hiç bir muhasım olmayan, tersine sadece hatta ihtilâlin mensupları olan kişilerden mal ve mülkleri zorla alınır. Devlet şeklen bu malın da sahibi olur. Devlet istimlâk edilen işletmeleri yönetir. Özel mülkiyet ortadan kalkar, veya ikinci dereceden bir önemin rolünü oynayan derekeye iner, fakat yönetici yeni adamların onu tamamen yok etmek gibi bir saplantı fikri daima kalır.

Komünistler ve kitlelerdeki bazı kişilerce bu sınıfların tamamiyle tasfiyesi ve sınıfsız bir toplumun gerçekleştirilişi olarak anlaşılır. Nitekim ihtilâl öncesi sınıfları sanayileşmenin sona erdirilmesiyle ve kollektifleştirmeyle silinir. Fakat halk kitlesinde kendiliğinden oluşan ve teşkilâtlandırılmamış bir hoşnutsuzluk kalır ki, bu ne biten, ne de azalan bir hoşnutsuzluktur. Komünistlerin «kalıntılar» üzerine yalanı ve kendilerini aldatmaları ve

«sınıf düşmanının» «etkisi» varlığını sürdürür. Ve buna rağmen, bu sayede uzun süreden beri hayal edilen sınıfsız toplumun oluşacağına dair boş hayal eksilmemiştir, en azından bu boş hayal bizzat komünistlerde yaşar.

Her ihtilâl ve her savaş boş hayaller yaratır ve adlarıyla gerçekleştirilemiyecek ideallere götürür.

Savaş esnasında bu idealler savaşanlar için yeterli derecede reelmiş gibi görünür, sonunda ekseriya ortadan kalkarlar. Fakat aynı durum bir komünist ihtilâlde ortaya çıkmaz. Komünist ihtilâlin liderleri boş hayallerine sımsıkı sarılırlar, silâhlarla savaş sona çoktan erdirildiği halde, onu bırakmazlar. Baskı altında tutmaya, aşikâr talana, egemen tabakanın imtiyazlarına rağmen bir kaç kişi-özellikle komünistler-sınıfsız toplum parolalarının yanıltıcı hayallerini korurlar.

Komünist ihtilâl son derecede idealist olarak başlıyabilir ve hayranlık uyandıran yiğitliği ve devasa çabaları ortaya çıkarabilir, ama yine de en büyük ve en sürekli yanılgıların tohumlarını eker.

İhtilâller ulusların hayatlarında kaçınılmazdır. Onlar özgürsüzlüğe ve zûlme müncer olabilirler, ama ulusları, daha önce onlara kapalı olan yollara fırlatırlar.

Komünist ihtilâl, onların adına yapılan ideallerinden bir tekini bile gerçekleştiremez. Buna rağmen komünist ihtilâl Avrupanın ve Asyanın geniş alanlarına sanayi uygarlığının belirli bir miktarını getirmiştir. Bu tarzda gerçekten gelecekteki, daha serbest bir toplumun maddece temeli atılmıştır.Böylece komünist ihtilâl tam bir istibdadı birlikte getirmiştir, ama aynı zamanda bu zûlmün ortadan kaldırılmasının tohumunu da ekmiştir. Nasıl ki, ondokuzuncu yüzyıl Batıda modern sanayiyi başlatmışsa,

yirminci yüzyılda Doğuda modern sanayiyi başlatacaktır. Bu ya da şu tarzda Lenin devasa gölgesi Avrupa-Asya kıt'asının alanına yayılmaktadır. Ya Çindeki gibi istibdat biçiminde veya Hindistanda ve Burmada demokrasi biçiminde geriye kalan Asya ulusları ve diğer uluslar da cebrî olarak sanayi ihtilâlini başlatacaklardır. Bu süreç Rus ihtilâliyle başladı, bu şimdiden sonuçları kestirelemeyecek tarihî önemi haiz bir süreçtir.

V

Komünist ihtilâllerin esasta tarihî yanıltmacalar ve rastlantıya bağlı olaylar olarak görülmeleri mümkün olabilir. Bu, belli bir anlamda doğrudur: Başka hiç bir ihtilâl o derecede olağanüstü koşulları gerektirmez; hiç bir başka ihtilâl o kadar çok şey vaad etmez ve o kadar azını yerine getirmez. Demagoji ve mugalata komünist liderlerde kaçınılmazdır, çünkü tüm toplumlardan en ideal olanını ve «insanın insan tarafından her türlü sömürülmesini tamamen ortadan kaldırmayı vaad etmeye mecburdur.»

Buna rağmen komünistlerin halkı aldattıkları, yâni söz verdiklerinden daha başkasını bililtizam ve bilinçli yaptıkları söylenemez. Gerçekte sadece onların körükörüne inandıkları hedeflere ulaşmak imkânları yoktu, fakat bunu kabul edemezler, hatta ihtilâl esnasında ve ihtilâlden önce vaad ettikleri her şeye aykırı bir politika yürütmeye mecbur olsalar da bunu itiraf edemezler.

Onların nokta-i nazarından bakıldığında böyle bir itiraf ihtilâlin gereksiz olduğunu kabul etmek demek olacaktır. Böyle bir söz onların bizzat gereksiz hale geldiklerini açığa vurmak anlamına gelecektir. Tabiatıyla bu onlar için mümkün değildir.

Bir sosyal mücadelenin nihaî sonuçları, ona katılanların tasavvur ettikleri sonuçlara ulaşmaz. Bu türden tüm savaşçılar, insanın kavrama melekesinin ve davranışının dışında olan bir sürü sayısız ve girift özel hal ve koşullarla şartlandırılırlar. Bu keyfiyet, özellikle insanı aşan çabaları gerektiren ve toplumu hızla ve kökten değiştiren ihtilâller için geçerlidir. Onlar zorunlu olarak, zaferden sonra insan mutluluğunun ve özgürlüğünün en yüksek derecesinin ortaya çıkacağına dair mutlak kanaati uyandırırlar. Fransız ihtilâli aklın adına gerçekleştirilmiştir ve sonunda özgürlüğün, eşitliğin ve kardeşliğin topluma yayılacağı inancıyla yapılmıştır. Rus ihtilâli «tam bir bilimsel dünya görüşünün» adına ifa edilmiştir ve sınıfsız bir toplum yaratmak amacıyla yapılmıştır. Eğer ihtilâlciler halkın bir kısmıyla birlikte gerçekten idealist hedeflerine inanmamış olsalardı, bu ihtilâllerden hiç biri gerçekleştirilemezdi.

Komünist boş hayalleri ihtilâl sonrası imkânları bakımından komünistlerin nezdinde taraftarlarından daha büyük bir ağırlığa malikti. Komünistler için sanayileşmenin kaçınılmazlığı bilinen bir şey olmalıydı ve bu onların nitekim bildikleri bir şeydi. Bundan ortaya çıkacak olan sosyal sonuçlar üzerine, yine de sadece tahminlerde bulunabilmişlerdi.

UdSSR'de ve Yugoslavyada resmî tarih yazanlar ihtilâli, o adetâ onların liderlerince önceden planlanmış eylemlerin sonucuymuş gibi izah ederler. Fakat bilinçle planlanan nokta ihtilâllerin göstereceği seyirdi ve silâhlarla yapılacak savaştı, oysa ihtilâlin bürüneceği biçimler olayların doğrudan doğruya akışıyla ve girişilen doğrudan eylemlerle belirlenmiştir. Leninin, hiç kuşkusuz tarihin en büyük ihtilâlcilerinden biri olarak, ihtilâlin ne zaman ve hangi biçimde patlak vereceğini o hemen hemen

başlamak üzereyken, bile önceden görememesi bu gerçeği dile getiren bir önem taşımaktadır. O, Şubat ihtilâlinden bir ay ve onu iktidara ulaştıran Ekim ihtilâlinden on ay önce 1917 Ocak ayında Zürich'deki İsviçreli genç sosyalistlerin bir mitinginde konuşurken şöyle demiştir:

«Bizler eski nesil, belki de yaklaşan ihtilâlin kesin sonuca götürecek olan savaşlarını yaşamıyacağız. Fakat, ben inanıyorum ki, İsviçrenin ve tüm dünyanın sosyalist hareketinde çalışmakta olan gençliğin, proletaryanın yaklaşan ihtilâlinde sadece savaşmakla kalmayıp, bu savaştan zaferle çıkacağına dair umudu tam bir güvenle dile getirebilirim.»

Leninin, veya her hangi bir başkasının ihtilâlin uzun ve karmaşık savaşlarından sonra ortaya çıkacak olan sosyal hal ve durumları önceden görebilecek durumda olduğunu kim iddia edebilir:

Fakat, eğer komünist hedefler bizatihi gerçekleştirilemiyecek bile olsa, komünistler önceki ihtilâlcilerden farklı olarak, erişilebilecek olanın kullanımında tamamen realist olarak davranmışlardır. Onlar bu tedbirleri mutlak, totaliter iktidarlarını kurmak yoluyla yegâne mümkün tarzda almışlardır. Onların ihtilâli, ihtilâlcilerin zaferinden sonra politik ekranda sadece kalmayıp, tersine en yüksek pratik anlamda inandıkları ve söz verdikleri sosyal hal ve durumlara tamamen aykırı gelen sosyal hal ve durumları yarattıkları tarihteki ilk ihtilâldi. Komünist ihtilâl daha sonraki değişmiş, sanayi safhasında bu ihtilâlcilerden bizzat yeni sosyal bir düzenin kurucularını ve egemenlik altında bulunduranlarını oluşturmuştur. Marx'ın somut kehânetleri gerçekleşmemiştir. Aynı şey daha yüksek bir derecede Lenin'in bekledikleri için de söylenebilir, onun diktatörlüğünün yardımıyla özgür ve sınıfsız bir

toplumun yaratılmasına dair düşünceleri de yalanlanmıştır. Fakat, ihtilâli kaçınılmaz kılan gereksinim modern teknik temel üzerinde sanayileşme gerçekleşmiştir.

VI

Bir biçimsel mantık komünist ihtilâlin, eğer o başka koşullarda ve devletin aldığı zecri tedbirlerle Batıda sanayi ihtilâllerinin ve kapitalizmin eriştikleri şeye ulaşırsa, devlet kapitalizmi ihtilâlinden başka bir şey olmadığına işaret edecektir. İhtilâlin zaferiyle ortaya çıkan durumlar, devlet kapitalizmine ilişkin durumlardır. Yeni rejim tüm politik, işçi ve diğer hal ve durumlara çekidüzen verdiği ve daha da önemlisi ulusal gelirden yararlık sağladığı ve kazançları, gerçekte devletin malı olan maddece emteayı dağıttığı için bu yargı daha da doğru görünmektedir.

UdSSR'de ve diğer komünist ülkelerde hal ve durumların devlet kapitalizmi sosyalistik mi, ya da belki de daha başka bir şey mi olduğuna dair tartışma yüksek bir derecede doğmatik görünüyor. Bu arada böyle bir tartışma son derecede önemlidir.

Devlet kapitalizminin «sosyalizmin ön odasından» başkası olmadığı, -Lenin'in vurguladığı gibi-kabul edilse de, ya da onun sosyalizmin ilk safhasını teşkil ettiği doğru sayılsa da, onun komünist zûlüm altında yaşayan insanlar için bir nebze daha kolay katlanılır olduğu söylenemez. Komünist ihtilâlin birlikte getirdiği mülkiyet hal ve durumları ve sosyal düzen sağlamlaşır sağlamlaşmaz ve son şeklini alır almaz, halkın kurtuluşu şansları bu hal ve koşullardan bakılırsa daha vaadedici olacaktır. Fakat insanlar içlerinde yaşadıkları sosyal ilişkilerin mahiyetinin bilincinde değillerse veya onları değiştirmek için

hiç bir yol göremezlerse, onların savaşı başarı şansını yitirecektir.

Eğer komünist ihtilâl vaadlerinin ve boş hayallerinin aksine, ekonomisini devlet kapitalizmiyle organize ediyorsa, ve devlet kapitalizmine ilişkin hal ve durumlar ortaya çıkarıyorsa, bu takdirde memurlarının alabilecekleri yegâne yasal ve olumlu tedbirler, çalışmalarını islâh etmek ve sürekli baskıyı aynı zamandaki devlet yönetimindeki keyfiliği azaltmak olmalıdır. Komünistler nazariyelerinde bir devlet kapitalist sistemi uyguladıklarını kabul etmezler, ama liderleri buna göre hareket ederler. Yönetimlerindeki işlerin islâh edildiğiyle ve kırtasiyeciliğe karşı mücadele edildiği ile durmadan böbürlenirler.

Fakat, hal-i hazırdaki hal ve durumlar, ne devlet kapitalistine ilişkindir ne de onları değiştirmek için bir imkân vardır. Sistem ne daha iyi bir çalışmayla, ne de yönetimdeki daha büyük bir adaletle esasında islâh edilebilir. Komünist ihtilâlin seyri içinde başlayan ve sonunda sanayileşmenin safhasında ve kollektifleştiriş döneminde pekiştirilen hal ve durumların mahiyetini doğru olarak belirlemek istersek, devletin komünist egemenlik altında işleyiş tarzıyla uğraşmak gerekir. Şimdiki halde, komünizm de devlet aparesinin sosyal ve mülkiyet ilişkileri üzerine emir verecek araç olmadığına işaret etmekle yetinelim. O, bu hal ve durumların garanti altına alındığı araçtır. Evet, her şey devlet adına ve onun yasa hükümlerine göre yapılır, ama bu hükümlerin üzerinde ve devletin her türlü tedbirinin ardında profesyonel bir parti bürokrasisiyle temsil edilen komünist partisi durur.

O, «devletleştirilen» ve «sosyalleştirilen» mülkiyetten yararlanan, onu yöneten ve ona eğemen olan, keza toplumun tüm hayatını elinde bulunduran bürokrasidir. Bürokrasinin toplumdaki rolü, yönetime olan imtivazı ve ulusal geliri ve malları denetimi, onu özel ayrıcalıklı

bir mevkiye ulaştırmaktır. Sosyal düzen devlet kapitalizmini anımsatmaktadır. Sanayileşme kapitalistlerin yardımıyla değil, tersine devlet aparesinin yardımıyla ifa edildiğinden, devlet kapitalizminin söz konusu olduğu daha doğrudur. Nitekim bu görev imtiyaza kavuşturulmuş bir sınıf tarafından yerine getirilmektedir, bu, devlet aparesini bir kamuflaj ve araç olarak kullanan bir sınıftır.

Mülkiyet hazanca ve denetime olan haktan başkası değildir. Eğer sınıf çıkarını hak olarak tanımlarsak, bu takdirde komünist devletlerde eninde sonunda mülkiyetin yeni bir biçimi ve yeni egemen olan ve sömürücü bir sınıfın oluşması söz konusu olur.

Nitekim komünistler onlardan önce her hangi egemen bir sınıfın yaptığından daha başka türlü hareket etmek imkânına sahip değillerdi .

Onlar yeni ve ideal bir toplum kurduklarına inanmakla, kendi tarzlarına göre toplumu bizzat kendileri için kurdular. İhtilâlleri ve toplumları ne tesadüfî, ne de doğal görünmüyordu, tersine tamamen kendiliğinden anlaşılacağı üzere gelişmesinin belirli dönemleri ve belirli bir ülke için oluşmuş görünüyordu.

Bu nedenle, toplum, komünist zûlmü ne derecede geniş etkili ve insanlık dışı olursa olsun, belirli bir dönem esnasındaki bu zorbalığa sanayileşme sürdüğü sürece-katlanmak zorundadır ve ona katlanabilir de.

Daha sonra bu istibdat artık kendinden yoksun olunamaz bir şey olarak değil, tersine daha çok yeni bir sınıfın imtiyazlarını ve çapulculuğunu güven altına almak olarak görülecektir.

Daha önceki ihtilâllerin aksine, tüm sınıfları bertaraf etmek adına yapılan komünist ihtilâli yeni bir sınıfın tam egemenliğine yol açmıştır. Bu fikrin ötesinde söylenen her şey aldatmacadır ve gözboyamadır.

YENİ SINIF

I

UdSSR'de (Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti) ve diğer komünist ülkelerde her şey-hatta Lenin, Stalin, Trotzki ve Bucharin gibi-ileri gelen liderlerin önceden söylemiş olduklarından daha başta türlü olup bitmiştir. Onlar, devletin hızla yok olacağını ve demokrasinin sağlamlaşacağını beklemişlerdi. Bunun aksi ortaya çıkmıştır. Onlar hayat seviyesinin kısa bir sürede yükseleceğini ummuşlardı. Bu bakımdan bir değişme olmamıştır, diyebiliriz ve boyunduruk altına alınan Avrupa ülkelerinde hayat seviyesi hatta daha düşmüştür. O hiç bir halde hızlı sanayileşmeye eşit oranda ilerlememiştir. Kentle köy, fikrî ve bedenî iş arasındaki farkın ortadan kalkacağı sanılmıştı; bunun yerine farklar daha da artmıştır. Diğer alanlardaki komünist kehânetleri-komünist olmayan dünyadaki gelişime ilişkin umutlar dahil-keza gerçekleşmemiştir.

UdSSR'deki sanayileştirmenin ve kollektifleştirmenin kapitalist mülkiyetin yok edilişiyle birleşerek sınıfsız bir toplum yaratacağı inancı en büyük yanılgıydı. Yeni

Anayasa 1936 tarihinde duyurulduğunda, Stalin «Sömürücü sınıf»ın ortadan kalktığını bildirmişti. Nitekim eski rejimin kapitalist ve diğer sınıfları yok edilmişti, ama onun yerine tarihin daha önce hiç bilmediği yeni bir sınıf oluşmuştur.

Bu yeni sınıfın-eskileri gibi-iktidarlarının kuruluşunun tüm insanlara mutluluk ve özgürlük getireceğine inanmış olması akla yakındır. Bu sınıfla diğer sınıf arasındaki biricik ayrım, onun boş hayalleriyle onların egemenliğindeki eleştiriyi hodbehod savuşturmasıdır. Buna bakarak, onun kudretinin tarihin her hangi daha önceki bir sınıfın iktidarından daha büyük olduğunu ve onun mucibince sınıf kibri ve sınıf peşin hükümlerinin daha çok olduğunu söyliyebiliriz. Bu yeni sınıf, bürokrasi, veya daha doğrusu politik bürokrasi önceki sınıfların tüm belirtilerini göstermekte ve bir kaç yeni niteliğin sadece ona özgü olduğunu belirtmektedir. Kökeni de esas itibariyle diğer sınıfların başlangıçlarına benzemekte ise de, özel alâmetler göstermektedir. Diğer sınıflar da güçlerini ve iktidarlarını kendilerine engel olan politik ve sosyal düzenleri yoketmek yoluyla oluşturdukları ihtilâlci çareye borçludurlar. Fakat hemen hemen istisnasız, bu sınıflar eski toplumda ekonomik biçimler ortaya çıktıktan sonra iktidara geçmişlerdi. Komünist sistemlerdeki yeni sınıfta bunun aksi olmuştur. Yeni sınıf orada yeni bir ekonomik düzeni tamamlamak için değil, tersine kendi düzenini kurmak ve böylece toplum üzerine egemenliğini sağlamak için iktidara gelmiştir.

Eski çağlarda bir sınıf, bir sınıfın kısmı veya bir parti iktidara gelince, bu onun teşekkülü ile başlayan bir gelişmenin son noktası oluyordu. UdSSR'de bunun aksi olmuştur. Burada yeni sınıf iktidara geldikten sonra,

tam teşekkülünü tamamlamıştır. Onun bilinci tam olarak ekonomik ve fizikî kudretinin gelişiminden sonra oluşmuştur, çünkü bu sınıf ulusun hayatında henüz kök salmamıştı. Bu sınıf dünyadaki rolünü idealist bir görüş açısından görmüştür. Onun pratik imkânları, bunun sonucu azaltılmamıştır. Boş hayallerine rağmen o nesnel olarak sanayileşmeye eğilimi temsil etmiştir. Pratik tedbirleri bu çabadan ortaya çıkmıştır. Bir ideal dünya vaadi, yeni sınıfın mensuplarında bu inancı güçlendirmiştir ve kitlelerde boş hayaller ekmiştir. Aynı zamanda o güçlü pratik girişimlere ilham vermiştir.

Bu yeni sınıf iktidara gelmeden önce ekonomik ve sosyal hayatın bir kısmı olarak teşekkül etmediğinden ancak özel türden bir teşkilâtta meydana çıkabilmişti. Bu teşkilât aynı türden olan ve tüm üyelerini bağlayıcı felsefî ve ideolojik görüşlere dayanılarak özel bir disiplinle seçkinleşmiştir. İnanç ve disiplinin birliği zaaflarını yenmesi için, gerekliydi.

Bu yeni sınıfın tohumları bolşevik örnekli partide atılmıştır. Lenin, bu partinin, onun yeni bir sınıf haline geleceğini düşünmeden, insan toplumunun tarihinde bir istisna olduğuna dair görüşünde haklıydı.

Daha doğru bir deyimle: Yeni sınıfın kurucuları bolşevik örnekli partide bütün olarak aranmamalıdır, tersine onlar iktidara ulaşmadan önce, onun nüvesini teşkil eden profesyonel ihtilâlcilerin tabakasında aranmalıdır.

Lenin'in 1905 ihtilâlinin fiyasko vermesinden sonra, biricik uğraşıları ihtilâl çalışmaları olan profesyonel ihtilâlcilerin bolşevik örnekli bir yeni parti teşkil edeceklerini beyan etmesi rastlantı değildir. Yeni bir sınıfın gelecekteki yaratıcısı olan Stalinin de böyle bir profesyonel

ihtilâlcinin seçkin bir örneği oluşu yine rastlantı sayılmaz. Egemen yeni sınıf ihtilâlcilerin bu son derece dar tabakasından azar azar gelişmiştir. Uzun bir süre onun çekirdeği bu ihtilâlcilerden oluşmuştu. Trotzki bu ihtilâlci, profesyonel ihtilâlcilerinde gelecekteki Staiin bürokrasisinin kökenlerinin aranması gerektiğini belirtmiştir. Fakat o bu bürokratların mülkiyet sahiplerinden ve sömürücülerden hızla yeni bir sınıf halinde gelişmesini henüz tesbit etmemişti.

Bunun anlamı, yeni parti ve yeni sınıfın özdeş olmaları değildir. Fakat, parti sınıfın çekirdeği ve temelidir. Yeni sınıfın sınırlarını çizmek ve üyelerini belirlemek çok güç, belki de imkânsızdır. Yeni sınıfın elinde bulundurduğu yönetim tekeli dolayısiyle imtiyazlara ve maddece çıkarlara sahip insanlardan oluştuğu söylenebilir.

Toplumdaki yönetimden yoksun olunamayacağından, bir yönetimcinin zorunlu faaliyeti, aynı kişideki bir tufeylinin faaliyetiyle birleşebilmektedir. Partinin her bir üyesi yeni sınıfın mensubu değildir, tıpkı bir burjuva partisinin her bir üyesinin bir burjuva olmayışı gibi.

Genelllikle denebilir ki, partinin rolü yeni sınıf sağlamlaştıkça ve daha belirgin çizgilere büründükçe, o ölçüde azalmaktadır. Parti ve onun tepesi aynı zamanda politik devlet organları yeni sınıfın çekirdiğini ve temelini teşkil ederler. Bir zamanki inisiyatif dolu canlı ve masif parti yeni oligarşinin bir kuyruğuna dönüşmek için yiter. Yeni sınıfta erimek isteğinde olanları dayanılmaz olarak kendi kalabalığına alır ve her hangi bir ideali korumuş olanların tümünü baskı altında tutar.

Parti, sınıfı yapar, ama sonuç, sınıfın büyümesi ve partiyi baz olarak kullanmasıdır. Sınıf daha güçlenir, oysa parti daha zayıf hale gelir. Bu iktidarda olan her bir

komünist partinin kaçınılmaz kaderidir. Eğer maddece üretime ilgi duymasaydı, yeni bir sınıf teşkil etmek imkânına içinde sahip olmasaydı, hiç bir parti ahlâken ve ideolojik olarak uzun bir süre iktidarda tutunmak şöyle dursun, o kadar delice atılımlar yapamıyacaktı. Stalin, ilk beş yıl planı sona erdikten sonra demiştir ki: «Eğer biz bu apareyi yaratmamış olsaydık, kaybetmiş olacaktık!» O, «apare» sözcüğünün yerine «yeni sınıf» sözcüğünü koymalıydı, bu takdirde her şey daha açık olacaktı. Bir politik partinin yeni bir sınıfın kökeni olabilmesi, alışılmamış bir şeydir. Parti genellikle zihnen ve ekonomik bakımdan güçlenmiş olan tabakalarının ve sınıfların ürünüdür, ama komünistlerin ulusal güçleri yendikleri ihtilâlden önceki Rusyada ve diğer ülkelerde egemen olan durumlara bakarsak, bu türden bir partinin özel verilerin ürünü olduğu ve bunda alışılmamış ya da rastlantsal bir şey olmadığı belli olur. Her ne kadar bolşevizmin kökleri Rus tarihinin eski dönemlerine kadar uzanmaktaysa da, parti teşekkülünü kısmen de Rusyanın beynelmilel bir ilişkide ondokuzuncu yüz yılın sonunda ve yirminci yüzyılın başında içinde bulunduğu biricik duruma borçludur. Rusya modern dünyada artık mutlak bir monarşi olarak varlığını sürdüremiyecekti ve Rus kapitalizmi çok zayıftı ve bir sanayi ihtilâlini mümkün kılmayacak derecede yabancı çıkarlara tâbi bulunuyordu. Bu ihtilâl sadece yeni bir sınıf tarafından oluşturulabilecekti, belki de mülkiyet ilişkilerinin sadece bir değiştirilişiyle mümkün olabileceketi. Fakat o zamanlar böyle bir sınıf yoktu.

Tarihte, bir süreci başlatan önemli değildir, asıl önemli olan yalnızca bir sürecin başlatılmasıdır. Rusyada ve komünist ihtilâllerin cereyen ettiği diğer ülkelerde durum böyleydi. İhtilâl gereksediği güçleri liderlerini ve teşkilâtlarını fikirleriyle birlikte ortaya çıkardı. Ye-

ni sınıf objektif sebeplerle dünyaya geldi ve liderlerinin eni konu düşünmeleriyle ve eylemleriyle onların arzularına göre doğdu.

Yeni sınıf sosyal olarak kökenine proletaryada malikti, tıpkı aristokrasinin bir köylü toplumundan ve burjuvazinin tüccar ve zanaatçılar toplumundan oluşması gibi. Sebepler ulusal özellikler olarak görülebilecek istisnalar vardır, ama genellikle geri kalmış proletarya ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerde kendinden yeni sınıfın biçimlendiği ham maddeyi teşkil eder.

Yeni sınıf işçi sınıfının bir ileri karakolu rolünü oynamak için başka sebeplere maliktir. Yeni sınıf sermayeye düşmandır ve bu yüzden tabiatıyla işçi kitlelerine dayanmak zorundadır. Proleteryanın savaşı ve onun içinde hiç bir sömürünün bulunmadığı sosyal, komünist bir topluma geleneksel inancı yeni sınıfı destekler. Yeni sınıf için normal bir üretim akışını güven altına almak hayatî bir önem taşır. Bu sebeple porletaryayla bağlantısını yitirmemeye çaba harcıyacaktır. Fakat hepsinden önemlisi yeni sınıfın sanayileşmeyi, eğer işçi sınıfı ona yardım etmezse, gerçekleştiremiyeceği ve iktidarını sağlamlaştırmayacağı noktasıdır. Diğer yandan işçi sınıfı sanayinin yayılmasında fakirlikten ve umutluzluktan kurtuluşu görmektedir. Uzun bir süre yeni sınıfın çıkarları ve fikirleri, inancı ve umudu ve -kısmen-işçi sınıfınınkiyle ve fakir köylülerinkiyle bağdaşmakta ve birleşmektedir. Bu gibi kaynaşmalar geçmişte de çok farklı sınıflar arasında mevcut olmuştur. Burjuvazi derebeylerine karşı mücadelesinde köylüleri temsil etmiş değil miydi?.

Proletaryanın ve fakirlerin çabalarıyla yeni sınıf iktidara yaklaşır. Bu kitlelere parti ve yeni sınıf dayanmak mecburiyetindedir, kitlelerin çıkarlarıyla kendi çıkarını sımsıkı birleştirmek zorundadır. Bu söylediklerimiz, yeni

sınıf iktidarını sonunda sağlam bir biçimde kuruncaya kadar sürer, bunun dışında yeni sınıf proletaryayla ve fakirlerle üretimi daha da geliştirmek ve o en saldırgan ve asi güçleri baskı altında tutmak bakımından gerekli olan ölçü oranında ilgilenmektedir.

Yeni sınıfın işçi sınıfının adına tüm toplum üzerinde kurduğu tekel esas itibariyle bizzat işçi sınıfının bir tekelidir. Bu tekel ilkin öyle adlandırılan proletaryanın avangardı (öncü) olarak hak iddiasında bulunduğu bir fikrî tekeldir, ama sonunda bir geniş kapsamlı tekel haline gelir. Bu yeni sınıfın işlediği en büyük hatâdır. Bu, yeni sınıfın iktidarının ve çıkarlarının esas itibariyle sanayide demir attığını göstermektedir. Sanayi olmaksızın yeni sınıf mevkiini ve iktidarını sağlamlaştıramaz.

İşçi sınıfının önceki oğulları yeni sınıfın en inatçı üyeleridir. Kölelerin kaderi efendilerine en akıllı ve en yetenekli temsilcilerini vermeleriydi. Bu halde bir yeni sömürücü ve hükmeden bir sınıf sömürülen sınıftan ortaya çıkmıştır.

III

Eğer komünist sistemleri eleştirerek analiz edersek, onların ana niteliğinin özel bir takabada teşkilâtlandırılmış olan bir bürokrasinin halka egemen olduğu olgusunda içkin bulunduğu sonucuna varırız. Bu açıklama genellikle isabetlidir, ama daha derinden bir araştırma bürokratlardan sadece özel bir tabakanın-sırf yönetim işiyle hiç bir ilişiği olmayan bir tabakanın-egemen bürokrasinin çekirdeğini veya benim tabirimle yeni sınıfın çekirdeğini teşkil ettiğini gösterecektir. İşte bu politik, parti bürokrasisidir. Diğer memurlar yeni sınıf tarafından denetlenen apareyi teşkil ederler sadece. Apare ağır-işler olabilir, ama

öyle bir apare her hangi bir biçimde her sosyalist toplumda mevcut olmak zorundadır. Görevlilerin çeşitli türleri arasında bir sınır çizgisi çekmek mümkündür, ama onlar hayatta pratikman birbirinden ayrılamaz. Bu, sadece komünist sistemin bütün türlerine göre kırtasiyeci olmasından dolayı değil, tersine tüm önemli yönetim dallarında komünistlerin görev almaları dolayısiyle de doğrudur. Buna ilâveten politik bürokratların tabakası, onlar diğer bürokrat gruplara masalarından lokmalar vermezlerse, imtiyazlarını huzur içinde tadamıyacaklardır.

Burada anılan bürokrasiyle modern ekonominin her türlü merkezileştirilişinde ortaya çıkan temelli ayrımı tesbit etmek önemlidir. Ben burada tekeller, anonim şirketler ve devletleştirilmiş işletmeler gibi bir tür kollektif mülkiyete yol açan özellikle merkezileştirişleri demek istiyorum. Görevlilerin sayısı hem kapitalist tekellerde, hem de Batının devletleştirilmiş sanayilerinde sürekli olarak artmaktadır. R. Dublin «Yönetimde insanî ilişkiler» adlı yazısında ekonomideki devlet görevlilerinin bir toplum tabakası halinde geliştiğini söylemektedir.

«..... Görevliler her hangi bir yerde bir arada çalışanların hepsini birleştiren ortak kaderleri dolayısiyle anlayış sahibidirler. Onlar aynı çıkarları paylaşırlar, bahusus ki, aralarında az bir rekabet vardır, çünkü terfileri esas itibariyle hizmet yıllarına bağlı bir şeydir. Münferit gruplar arasındaki tartışmalar en asgariye indirilmiştir, onun için bu eşit kılış bürokrasi için de olumlu olarak işler halde tutulur. Fakat, birlik ruhu ve bu gibi durumlarda tipik olarak gelişen şekilsiz sosyal teşkilât memurlar zümresini müşterilerine ve seçilmiş âmirlerine hizmetten çok çıkarlarının dokunulmasına karşı kendilerini savunmaya yol açar.»

Bu gibi memurlar komünist bürokratlarla, özellikle birlik ruhuna ilişkin olarak, büyük bir ortak noktaya sahiplerse de, yine de aynı türden değildirler. Her ne kadar devlet görevlileri ve diğer bürokratlar komünist olmıyan sistemlerde özel bir tabaka teşkil etmekteyseler de, onlar komünisler gibi iktidarlarını aynı tarzda icra etmezler. Komünist olmayan bir devlette bürokratların üstünde, alışılagelmiş olarak seçilmiş olan ya politikacılar ya da mülksahipleri durur, oysa komünistlerin üzerinde kimse mafevk değildir. Komünist olmayan bir devlette bürokratlar modern kapitalist ekonominin memurlarıdır, oysa komünistler biraz daha başkadırlar ve yenidirler: Bir yeni sınıftırlar. Diğer malsahibi sınıflarda orada özel bir sınıfın söz konusu olduğunu ispatı onun tüm mülkiyeti denetimi altında tutmasındandır. Bir kimsenin hangi sınıftan olduğunu mülkiyetin ona sağladığı maddece ve diğer imtiyazlara göre belirlemek mümkündür. Roma Hukukunun tanımladığı gibi, mülkiyet maddece emteanın kullanımını ondan yararlanmayı ve ona tasarruf gücünü içerir. Komünist politik bürokrasi devletleştirilmiş mülkiyeti kullanır, ondan yarar sağlar ve ona tasarruf eder.

Yeni sınıftaki üyeliğin mülkiyete bağlı imtiyazlara dayandırıldığını şart koşarken, -bu halde devletleştirilen maddece mallar-yeni parti sınıfında veya politik bürokraside toplumun normal olarak böyle bir işlevi yerine getirmesi için verebileceğinden daha büyük ölçüdeki maddî emteada ve daha büyük ön hakların daha yüksek bir gelirinde kendini göstermektedir. Pratik olarak yeni sınıfın mülkiyet imtiyazı münhasıran bir hak olarak politik bürakrasiye düşen, ulusal geliri bölüştürmek, ücretleri tesbit etmek ekonomik gelişmeyi yönetmek devletleştirilmiş mal ve mülke ve diğer mallara tasarruf etmeğe ilişkin bir parti tekeli olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece o ko-

münist memuru çok zengin olarak gören ve çalışmaya gereksimesi olmayan bir adam sayan sokaktaki adama bu sıfatla görünmektedir.

Özel mülkiyete sahip oluş bir çok sebeplerden yeni sınıfın otoritesi için çok gayrı müsait olarak belirmiştir. Üstelik sözkonusu devletlerin ekonomik değiştirilmesine ilişkin özel mülkiyetin yok edilişi gerekliydi. Yeni sınıf iktidarını, ön haklarını ideolojisini ve alışkanlıklarını mülkiyetin özel bir biçiminden-sınıfın, halkın ve toplumun adına yönetilen ve dağıtılan topluluksal mülkiyetten almaktadır.

Yukarıda anılan yeni sınıf tarafından kullanılan mülkiyet biçimi belirli bir orandan (ilişkiden) ortaya çıkmaktadır. Bu oran yönetime yönelik tekele sahip olanlarla, dar ve içinde kapalı olan bir tabaka ve hiç bir hakka sahip olmayan üretici kitlesi arasındaki orandır. Fakat bu ilişkinin sebebi komünist bürokrasinin maddi emteanın dağıtımına ilişkin tekeli icra etmesinden de ileri gelmez. Yönetimi tekel olarak elinde buluduranlarla, çalışanlar arasındaki sosyal orandaki her değişiklik güvenilir olarak mülkiyet oranlarına yansımaktadır. Sosyal ve politik ilişkiler ve mülkiyet oranları -Hükümetin totalitarizmi ve iktidara yönelik tekel- komünizmde her hangi bir başka sistemden daha çok tam bir bağdaşıma ulaştırılır.

Komünistleri mülkiyet haklarından yoksun bırakmak, için kuşkusuz onları sınıf olarak yok etmek anlamına gelecektir. Eğer komünistleri sosyal kudretlerinden vazgeçmeye zorlarsak, ve buna göre işçiler işlerinden doğan kazanca katılabilirlerse, -kapitalistler buna grevlerle ve parlamento kararlarıyla müsaade etmektedirler- bunun anlamı, komünistlerin elinden mülkiyete, ideolojiye ve

hükmedişe ilişkin tekellerinin alınması demek olacaktır. Bu demokrasinin başlangıcı ve komünizmde özgürlük ifade edecektir. ve komünist tekelciliğin ve istibdadın sonu olacaktır. Fakat bu olup bitmediği sürece, komünist sistemlerde belli başlı ve temelden değişiklerin ortaya çıkacağına, hiç olmazsa sosyal ilerleme üzerine ciddi düşünenlerin gözlerinde böyle bir önemli değişme vukua geleceğine dair hiç bir emare yoktur.

Yeni sınıfın mülkiyet imtiyazları ve bu sınıfa aidiyet y ö n e t i m i n ön hakkına dayanmaktadır. Bu ön hak gerçek devlet yönetiminden ve ticarî şirketlerin yönetiminden spoar ve humen teşkilâtların yönetimine kadar uzanmaktadır. Politik, parti-yönetimi, yâni öyle adlandırılan «genel yönetim» kadroda icra edilir. Yönetici mevkilerdeki kimselerin bu durumu birlikte özel haklar getirir. 1915 tarihinde Pariste yayımlanan «Stalin İktidarda» kitabında, Uralov'a göre 1935 tarihinde Sovyet Rusyada bir işçinin ortalama ücreti yılda 1800 Ruble tutuyordu, oysa parti bölge komitesinin sekreterinin maaşı ve harcırahları yılda 45.000 Ruble'ye kadar çıkıyordu. Bu durum o zamandan beri hem işçiler, hem de memurlar lehine değişmiştir, ama esasta aynı kalmıştır. Başka yazarlar da aynı sonuçlara ulaşmışlardır. İşçilerin aylıkları ile parti görevlilerinin ücretleri arasındaki orantısızlık olağanüstüdür. Son bir kaç yıldır Sovyet Rusyayı, veya diğer komünist ülkeleri ziyaret eden kişilerden gizlenemiyen bir şeydir bu.

Diğer sistemlerin de profesyonel politikacıları vardır. Onların hakkında iyi veya kötü düşünülebilir, ama onların var olmaları gereklidir. Toplum devletsiz ve hükümetsiz olarak varlığını sürdüremez ve bu yüzden onun için hizmette bulunmayan insanlar olmaksızın var ola-

maz. Fakat diğer sistemlerdeki profesyonel politikacılarla, komünist sistemdekiler arasında temelli bir fark vardır. Aşırı hallerde diğer sistemlerdeki politikacılar bizzat kendileri ve taraftarları için imtiyazlar temin etmek, veya bu ya da şu sosyal tabakanın ekonomik çıkarlarını sağlamak için iktidarlarından yararlanırlar. İktidar ve hükümetin hemen hemen toplu halk mülkiyetinin ve ona tasarruf gücünün kullanımı ve intifanın bir tutulduğu komünist sistemde durum bundan çok farklıdır. Kendine iktidarı maleden kimse, imtiyazları da kendine mal etmiş olur ve böyle dolaylı olarak mülkiyeti de eline geçirmiş sayılır. Komünist sistemde politikacı olmak demek, tufeyliler olarak başkalarının sırtından geçinmeyi isteyen ve amaçlayan tüm kişiler için ideal bir meslek edinmek demektir.

İhtilâlden öncesi komünist partide üyelik bir fedakârlıktı. Profesyonel ihtilâlci olmak bir kimseye onur kazandırır. Şimdi, parti iktidarını sağlamlaştırdığından, parti üyeliği ayrıcalıklı bir sınıfa dahil olmak anlamını taşımaktadır. Ve partinin çekirdeği herşeye kâdir sömürücüler ve baylardır.

Uzun bir süre komünist ihtilâl ve komünist sistem gerçek mahiyetini gizlemiştir. Yeni sınıfın ortaya çıktığı bir sosyalist deyimler sözlüğünde gizlenmiştir ve daha da önemlisi mülkiyete malik oluşun yeni kollektif biçimi ardında kamufle edilmiştir.

Öyle adlandırılan sosyalist mülkiyet, mülkiyet hakkının politik bürokrasiyle gerçekten icrasına ilişkin bir bahanedir. Ve başlangıçta bürokrasinin sanayileştirmeyi sona erdirmekte acelesi vardı ve sınıf niteliğini bu bahanelerin ardında gözden gizliyordu.

IV

Modern komünizmin gelişimi ve yeni sınıfın ortaya çıkışı onları ortaya çıkaranların karakterlerinde ve oynadıkları rollerde açıkça görülmektedir. Marx'dan Chruschtschowa'a kadar uzanan liderler ve metodları farklıydı ve değişmekteydi. Marx başkalarının düşüncelerini dile getirmeyi, engellemeyi asla aklına getirmezdi. Hatta Lenin partisinde serbest tartışmaya karşı toleranslıydı, parti üst mercilerinin veya parti şefinin bizzat «çizgiye sadık» veya «çizgiden sapıcı» olarak geçerli olan şeyi belirlemeleri gerektiği görüşünde değildi. Stalin parti dahilindeki her türlü tartışmayı susturmuştu ve ideolojik görüşlerin açıklanmasını merkez komitesinin biricik hakkı yapmıştı ve dolayısiyle bunu kendi komitesinin biricik hakkı sayıyordu. Diğer komünist hareketlerde durum bundan farklıydı. Örneğin Marx'ın internasyonal işçi birliği (öyle adlandırılan Erste İnternationale) ideolojisinde Marxist değildi, tersine üyelerinin bağdaşımlı oldukları sadece o kararları kabul edip tanıyan farklı grupların oluşturdukları bir topluluktu. Leninin partisi içte ihtilâlci ahlâkı ve ideolojik bakımdan bir tür demokrasiyle yekpâre yapıyı birleştiren avangard bir gruptu. Stalinin yönetiminde parti ideolojik olarak kayıtsız olan kişilerin oluşturduğu bir kitleydi, bu kitle fikirlerini yukarıdan inme aynen almıştı, ama bütün yürekleriyle ve tam bir fikir beraberliğiyle kendilerini dokunulmaz imtiyazları garanti eden bir sistemi savunmak sözkonusu olduğunda elele hareket ediyorlardı. Marx nitekim bir parti kurmamıştır. Lenin, kendininki dışında tüm partileri ortadan kaldırmıştır. -Bunların arasında sosyalist parti de vardı.- Stalin, hatta onun kadrosunu yeni bir sınıfın kadrosuna dönüştürmekle ve partiyi imtiyazlı, kişidışı, renksiz bir

grup haline getirmekle bolşevik partiyi ikinci sıraya indirmişti.

Marx, bu ilintileri bizzat keşfetmemiş olsa da, sınıfların ve toplumdaki sınıf mücadelesinin karşılıklı ilintilerinden bir sistem geliştirmişti. O, insanlığın esas itibariyle farklı sınıfların üyelerinden oluştuğunu anlamıştı. Buna rağmen stoik filozof Terenz'in şu sözünü severek anmıştır: «numani nihil a me alienum puto». Lenin insanları farklı sınıfların canlı üyelerinden daha belirli idelerin taşıyıcıları olarak görüyordu. Stalin insanlarda sadece itaatkâr, tâbi kimseler, veya düşmanlar görüyordu. Marx Londrada fakir bir göçmen olarak öldü, ama bilim adamlarınca ve ihtilâl hareketince son derecede takdir edildi, fakat çevresinde daha o zamandan bir efsanenin oluşmaya başladığı bir diktatör oldu. Stalin öldüğünde, o kendini çoktan bir ülûhiyyete dönüştürmüştü.

Kişilerdeki bu değişmeler, çoktan olup bitmiş değişmelerin yansımasıdır ve hemen hemen komünist hareketin ruhudur. Lenin, farkına varmadan, yeni sınıfı organize etmeye başlamıştı. O partiyi bolşevik ilkelerine göre kurdu ve onun yeni bir toplumun kurulmasında bir tek ve avangard rolünün nazariyesini geliştirdi. Bu sadece onun çok yanlı ve devasa eserinin bir görünümüydü. O çabalarından çok, eylemlerinden ortaya çıkan bir görünümdü. O, onu manevi lider olarak tebcil eden yeni sınıf için de bir görünümdü.

Fakat yeni sınıfın gerçek ve dolaysız kurucusu Stalindi. O çabuk düşünebilen ve kaba mizaha eğilimli, çok kültürü olmayan bir adamdı. İyi bir hatip de değildi, ama, dediğinden şaşmayan bir doğmatik, bir büyük yönetim adamı, Büyük Rusyanın yeni güçlerinin nereye doğru yol aldığını herkesten daha iyi bilen bir gürcüydü. Stalin yeni sınıfı barbar metodları uygulayarak yaratmıştı, o bunu

yaparken kendi dahil olduğu sınıfa da göz yummadı. Onu başa geçiren yeni sınıfın, daha sonra engel tanımıyan ve hoyrat mizacına tâbi oluşu kaçınılmaz oldu. O, bu sınıf kendini oluşturmak ve iktidarı eline geçirmek üzereyken, onun gerçek lideriydi.

Yeni sınıf, ihtilâl mücadeleleri yapılırken komünist partisi tarafından meydana getirilmişti, ama o sanayi ihtilâli esnasında gelişmişti. Sanayi ihtilâli, sanayi olmadan, bu sınıf güvenlik altında olmayacaktı ve iktidarı sınırlı kalacaktı.

Ülke sanayileştirilirken, Stalin önemli işçi ücreti ve maaş değişiklikleri yaptı ve farklı imtiyazların gelişmeye başlamasına müsaade etti. Onun görüşüne göre, yeni sınıfı maddece bu süreçle ilgilendirmedikçe ve ona kendi mülkiyetini kazanmasına müsade etmedikçe, sanayileşme başarıya ulaşamayacaktı. Fakat sanayileşme gerçekleşmeden de yeni sınıfın mevkiini elinde tutması güç olacaktı, çünkü onun ne tarihî bir haklılığı, ne de varlığının sürdürülmesi için maddece yardımcı kaynakları olacaktı. Parti üyelerinin artan sayısı veya bürokrasinin artan üye sayısı bununla sımsıkı bağlıydı. Sanayinin başlangıcı olan 1927'de Sovyet Rusyanın komünist partisinde 887.233 üye vardı. 1934 yılında ilk beş yıl planının sonunda üye sayısı 1.874.488'e yükselmişti. Bu olay besbelli sanayileşmeye artış göstermiştir. Yeni sınıfın ve üyelerinin başarı şansı artmıştır. Daha doğrusu: İmtiyazlar ve sınıf bizzat sanayileşmeden daha çabuk genişlemişti. Bu nokta üzerine her hangi istatistikî bilgi vermek güçtür, ama sonuç besbellidir, en azından hayat seviyesinin sanayi üretimiyle bir gitmediğini, oysa yeni sınıfın gerçekten kitlelerin feda edilmesiyle, çalışmalarıyla ulaşılan ekonomik ve sâir ilerlemede aslan payını eline geçirdiğini gözlerinde canlandıran herkes için bu açıktır.

Yeni sınıfın kuruluşu sürtüşmeler olmaksızın cereyan etmedi. O, mevcut sınıflar tarafında ve realiteyi savaşlarının idealiyle uyumlu kılmayan ihtilâlciler cephesinde amansız bir direnişle karşılaştı. Sovyet Rusyada ihtilâlcilerin muhalefeti Trotzki-Stalin çatışmasında en açık olarak kendini gösterdi.

Trotzki ve Stalin, veya Stalinle parti dahilindeki muhalefet ve rejimle köylüler zümresi arasındaki anlaşmazlık, sanayileşme daha da ilerledikçe, ve yeni sınıfın kudretinin arttığı oranda o derecede çok şiddetlenmiştir. Trotzkinin seçkin bir söylevci, parlak bir üslûpçu ve becerikli bir eleştirmeci, kültür adamı ve seçkin zekâlı bir kişi olarak, bir kusuru vardı: Onda realite duygusu yoktu. Hayatın günlük yola girmesinin gerektiği bir dönemde, ihtilâlci olmak istedi, ihtilâlci partiyi yeniden canlandırmayı arzu etti, fakat o bu arada büsbütün başka bir şeye, büyük idealleri artık umursamayan ve sadece hayatın rahatlığına ilgi duyan yeni bir sınıfa dönüşmüştü. Savaşla, açlıkla ve ölümle bitkin hale gelen bir kitleden bir aksiyan bekliyordu ve bunu, yeni sınıfın dizginleri sımsıkı elinde tuttuğu ve imtiyazların ne kadar çok tatlı geldiğini anladığı bir dönemde talep ediyordu. Trotzki'nin havaî fişekleri en uzak ufku aydınlatıyordu. Fakat, o, yorgun insanlarda alevi yeniden tutuşturamadı. Bu yeni belirtilerin ters -yüzünü çok derinden kavradı, ama onun ne anlama geldiğini anlıyamadı. Bunun dışında o asla bolşevik olmamıştı. Bu onun günahı ve erdemiydi. İhtilâlin adına parti kırtasiyeciliğine saldırmakla, partinin taptığı şeye ve farkına varmadan yeni sınıfa saldırmış oldu. Stalin, ne geleceği ne de geçmişi uzaktan gören biri değildi. Kısa bir süre önce ortaya çıkan yeni sınıfın, politik bürokrasinin ve esas itibariyle kırtasiyeciliğin yâni yeni iktidarın başına geçmişti. Ve onun lideri ve teşkilât-

landırıcısı olmuştu. O vaazda bulunmuyordu, kararlar alıyordu. Stalin de parlak bir gelecek vaad ediyordu, ama onun söz verdiği bürokrasiyi somut olarak tanıyabilen bir gelecekti, çünkü onun hayatı günden güne iyileşiyordu ve mevkii durmadan daha güçleniyordu. O tutkusuz ve renksiz konuşuyordu, ama yeni sınıf realist dilin bu türünü daha iyi anlıyordu. Trotzki ihtilâli Avrupaya yaymak istiyordu; Stalin'in bu fikre karşı bir diyeceği yoktu, ama serüvenli girişimi veya yeni sistemi sağlamlaştıracak ve yeni Rus devletine savaşarak kudret ve itibar sağlayacak durumda olan insanlardan dolayı özellikle endişelenmemekten onu alıkoyamıyordu. Trotzki geçmişin bir ihtilâlcisiydi. Stalin şimdiki halin ve böylece geleceğin bir adamıydı.

Stalin'in zaferinde, Trotzki ihtilâlin bir termidorunu (en sıcak ayını) reaksiyonu ve her şeyden önce Sovyet Hükümetinin bürokrasiye dönüşen bozuluşunu ve ihtilâlin kazandıklarının kaybını görüyordu. O, kendini derinden yaralayan Stalin metodlarının ahlâksızlığını anlıyordu. Trotzki kendisi farkına varmadan, komünist hareketi kurtarmak girişiminde, modern komünizmin mahiyetini ilk keşfedendi. Fakat, işin esasına nüfuz edecek durumda değildi. Onun görüşü, bürokrasinin sadece geçici olarak fazla palazlandığı ve partiyi olduğu gibi, ihtilali de bozduğu ve bundan kurtulmanın çaresinin başta kileri değiştirmek, bir saray ihtilâli yapmak olduğu sonucunu çıkarıyordu. Stalinin ölümünden sonra, gerçekten bir saray ihtilâli olup bittiğinde, esasa ilişkin olanın değişmediği gerçeği ortaya çıktı. Burada sözkonusu olan daha derin kök salan ve sürekli olandı. Stalin'in Sovyet termidoru sadece daha öncekilerin tümünden daha müstebit olmakla kalmayıp, yeni bir sınıfın kurulmasına da yol açmıştı.

Stalin Trotzki'den daha büyük bir hakla da olmasa, Lenine ve tüm ihtilâle rücû edebiliyordu, çünkü o, biçimini bozmuş da olsa, onun hukuken halefiydi. Tarih, çok yanlılığıyla ve ısrarlı çabasıyla insanlığın en büyük ihtilâllerinden birini gerçekleştiren bir ikinci kişilik tanımamaktadır. Tarih dünyanın en büyük ülkelerinden birinde ortaya çıkan en büyük ihtilâllerden birinden oluşan yeni sınıfın iktidarını ve mülkiyetini güçlendirmek gibi devasa bir ödevi yerine getirmekte gösterdiği ustalıkla Stalin yanında bir ikinci kişilik görmemiştir.

Tamamen tutku ve fikir olan Lenin'den sonra, yeni bir sınıfın kesin iktidârına güç, amansız ve vicdansız çıkışının tecessüm etmiş sembolü olarak Josef Stalinin kaba, renksiz siması görünmektedir.

Lenin ve Stalinden sonra, olması gereken şey olup bitti. Bu, kollektif yönetimdeki sıradanlıktır. Ve zahiren içten, açık yürekli, intellektüel olmayan halktan gelmiş bir adam: Nikita Chruschtschow sahnede göründü. Yeni sınıfın daha önce gereksediği ihtilâlcilere ve doğmatiklere artık gereği yoktu. O, Chruschtschow, Malenkow, Bulganin ve Schepilow gibi, söyledikleri her sözle sıradan insan olduklarını açığa vuran basit kişiliklerle durumundan hoşnuttur. Yeni sınıf ideolojik eğitimlerden ve doğmatik arıtmalardan çoktan geçmiştir. O dingin yaşamak istiyor. Yeterli güçte olduğundan, kendini hatta kendileri çok büyük yetkilerle donatılmış liderle korunmak zorundadır. Stalin, sınıf daha zayıfken ve hatta kendi sırasından sapmak tehlikesi gösteren kişilere karşı zorlayıcı tedbirler gereksimi gösterdiğinde ne idiyse, öyle kalmıştır. Bugün bütün bunlara gerek yoktur. Stalinin yönetiminde meydana getirilmiş olandan her hangi bir şeyden vazgeçmeksizin, yeni sınıf son bir kaç yıldır egemenliğinden şimdi vazgeçer görünmektedir. Fakat ger-

çekte o bundan vazgeçmemekte, tersine Stalinin Chruschtschow'un dediğine göre, «iyi komünistlere» karşı insafsız metodlarını mahkûm etmektedir. Leninin ihtilâlci dönemini, içinde iktidarın, mülkiyetin ve sanayileşmenin güvene alındığı, öyleki yeni sınıfın o kadar çok özlemi duyulan barışkan ve doymuş hayatı yaşıyabileceği Stalinin dönemi izledi. Leninin ihtilâlci komünizmini Stalinin doğmatik komünizmi izledi ve onun yerini de doğmatik komünizmi izledi ve onun yerini de doğmatik olmayan komünizm ve öyle adlandırılan kollektif yönetim, veya meşrutiyetin bir grubu aldı.

Bunlar Sovyet Rusyadaki yeni sınıfın veya Rus komünizminin (Bu ya da şu tarzda her türlü başka komünizmin) gelişiminin üç safhasıdır.

Yugoslavya komünizmi bu üç safhayı Titonun kişiliğinde birleştirmek gibi bir akış çizmiştir ki, buna ulusal ve kişisel nitelikler katkıda bulunmuştur. Tito bir büyük ihtilâlcidir, ama yeni hiç bir fikre malik değildir. O, kişisel iktidara ulaşmıştır, fakat Stalinin güvensizliği ve doğmatizmi onda yoktur. Chruschtschow gibi Tito da halktan çıkmış, yâni partinin orta tabakalarından gelen bir adamdı. Yugoslav komünizminin katettiği yol, -onun ihtilâl oluşturduğu yol kendi biçimini aramak için Stalinizmi kopya ettiği ve sonra ondan ayrıldığı yolu en açık bir biçimde Titonun kişiliğinde görmek mümkündür. O komünizmi cevheri içinde idame etmekte diğer tüm Yugoslav komünistlerinden daha sürekliydi ve mantıkî sonuçlara daha bağlıydı, ama kendine yararlı görülebilecek olan hiç bir dönüşümden vazgeçmemiştir.

Yeni sınıfın gelişmesindeki üç safha, Lenin, Stalin ve «kollektif» yönetim birbirinden ne cevheri, ne de fikirleri bakımından tamamen ayrılamaz.

Lenin de bir doğmatikti. Stalin de bir ihtilâlciydi, tıpkı kollektif yöntemin gerekirse, doğmatik ve ihtilâlci metodlara başvurması gibi. Daha doğrusu: Kollektif yöntemin doğmatik olmayan tutumu sadece bizzat onun için yeni sınıfın liderlerince geçerliydi. Halk doğmanın veya Marksizm-Leninizm ruhunda içe daha işleyici olarak eğitilecektir. Doğmatik sımsıkılığı ve hoş görüsüzlüğü gevşetmekle, yeni sınıf, o ekonomik olarak güçlendiğinden, daha pratik ve daha elastikî olmak şansına kavuşacaktır.

Komünizmin kahramanlık dönemi geçmiştir. Büyük liderlerinin çağı sona ermiştir. Şimdi pratiğin adamlarının dönemi başlamıştır. Yeni sınıf yaratılmıştır. O iktidarının ve zenginliğinin tepe noktasındadır, ama hiç bir yeni fikre malik değildir. Halka söyliyebileceği artık hiç bir şeyi yoktur. Onun yapması için geriye kalan şey, kendi kendini haklı göstermesidir.

Eğer bazı Staline karşı komünistler Trotzkistler ve bir kaç sosyal demokrat egemen tabakayı kendisi uğruna yeni ideolin, sınıfsız toplumun halâ kundağında olduğu ve tıpkı burjuva toplumunun Cromwell'in veya Napoleon'un istibdadı altında acı çekmek zorunda kalışı gibi, acı çekmek mecburiyetini duyduğu geçici bir bürokrasi olarak izah etmemiş olsaydı, şimdiki halin komünizminde sadece zamana bağlı bir diktatörlük ve keyfî bürokrasi ve yeni mal ve mülk sahibi sömürücü bir sınıfın sözkonusu olduğu olgusunu tesbit etmek o kadar önemli olmayacaktı.

Fakat yeni sınıf gerçekten yeni bir sınıftır. Onun özel bir bileşimi vardır. Ve iktidarını özel bir tarzda uygulamaktadır. Bazı sınıfların, üretimdeki mevkiine göre diğerlerinin dûnunda olduğuna dair bir sınıfın bilimsel tarifi yardımıyla, hatta Marksist sınıfın tarifiyle Sovyet Rus-

yoda ve diğer komünist ülkelerde mal ve mülk sahiplerinden ve sömürücülerden yeni bir sınıfın mevcut olduğuna dair sonuca ulaşıyoruz. Bu yeni sınıfın özel belirtisi kollektif mülkiyettir. Komünist nazariyatçılar temin ediyorlar ve hatta bazıları inanıyorlar ki, kollektif mülkiyeti ilk kez komünistler sağlamışlardır.

Kollektif mülkiyet en farklı biçimleriyle tüm eski toplumlarda var olmuştur. Eski istibdat idareleri devlet ve krallık mülkiyetinin üstünlüğüne dayanıyordu. Eski Mısırda İsadan önce onbeşinci yüzyılda işlenebilir toprak özel mülkiyete geçmiştir. Daha önceleri sadece evler ve müştemilât özel mülkiyetti. Devlet toprağı sadece ekilmek için veriliyordu. Devlet memurları toprağı yönetiyorlar ve bunun için vergi alıyorlardı. Kanallar ve diğer kamu tesisleri tıpkı en önemli sanat dalları gibi keza devletin mülküydü. Devlet, milâttan önce ilk yüzyılda bağımsızlığını yitirinceye kadar tek kelimeyle her şeye sahipti.

Tüm eski doğu istibdatlarında rastlanılan Mısır Firavunlarının ve Doğu İmparatorlarının tanrılaştırılmasının sebebi budur. Bu mülkiyet ilişkileri manastırların, türbelerin ve imparatorluk saraylarının, kanalların şoselerin ve kalelerin inşası gibi devasa girişimlerin hangi tarzda gerçekleştirilebildiklerini de izah eder. Roma İmparatorluğu yeni eline geçirdiği toprağı devletin toprağı olarak mütalâa ediyordu ve büyük miktarda devlet kölesine sahip bulunuyordu. Ortaçağ kilisesi de, kollektif mülkiyete sahipti. Kapitalizm, anonim şirketler ortaya çıkıncaya kadar, tam mahiyetine göre kollektif mülkiyetin bir düşmanıydı. Kapitalizm bundan sonra da, yeni biçimlerine ve etki alanının sürekli genişlemesine karşı çaresiz kalmasına rağmen, kollektif mülkiyetin bir düşmanı kalmakta devam etti. Komünistler kollektif mülkiyeti icad etmiş değillerdi, ama onların icad ettikleri şey kollektif mül-

kiyetin önceki dönemlere göre daha geniş kapsamlı olan ve firavunların Mısırından daha zor geçerlilik gösteren uygulanışıydı. Komünistlerin yaptıklarının tümü buydu.

Mülkiyet hakkının yeni sınıfla uygulanışı aynı zamanda onun karakteri uzunca bir süre gelişti ve sürekli değişmeye maruz kaldı. İlkin halkın büyük bir kısmı tüm ekonomik güçleri bir politik partinin elinde, ülkenin sanayice değişmesine katkıda bulunmak için, birleştirmek gereksemesi ortaya çıktı. «Proletaryanın avangardı» ve «Sosyalizmin aydınlatılmış gücü» olarak hareket eden parti, mülkiyetin değiştirilmesiyle ulaşılacak olan hedefte, onun bir araya getirilişinde ısrar etti. Bu mülkiyeti değiştiriş ilkin büyükçe daha sonra da ufak işletmelerin devletleştirilmesiyle gerçekten ve biçimsel olarak gerçekleştirildi. Özel mülkiyetin yok edilişi sanayileştirmenin bir gereği ve bir yeni sınıfın oluşturulmasıydı. Toplumun yöneticisi ve mülkiyetin dağıtıcısı sıfatıyla özel bir rolü olmaksızın komünistler yeni bir sınıfa dönüşmediler, yeni bir sınıf teşkil edilemedi ve sürekli kurulamadı. Maddece emtea azar azar biçimsel olarak devletleştirildi, ama onu kullanmak, ondan yararlanmak ve ona tasarruf etmek hakkıyla bu mallar parti dahilindeki belirli bir tabakanın ve onun çevresinde toplanan bürokrasinin mülkiyeti haline geldi.

Yararlanmasıyla ortaya çıkan mülkiyetin ve çıkarlarının önemi muvacehesinde parti bürokrasisi, mülkiyetini daha ufak çapta üretim dallarına ilişkin kılmaktan vazgeçemez. Yeni sınıf totalitarizmiyle yönetmediği mülkiyetin her türlü değişik biçimiyle zorunlu olarak savaş halindedir ve onu ortadan kaldırmak veya eline geçirmek için iyice düşünürek çaba harcamak mecburiyetindedir. Stalin, kollektifleştirişin arifesinde demiştir ki, «kimin neyi halledeceği» sorusu da ortaya çıkmaktadır, her ne

kadar Sovyet Hükümetine politik ve ekonomik olarak birleşmemiş köylüler zümresince ciddi bir tehlikeye yönelik değilse de, bu böyledir. Yeni sınıf onun dışında daha başka mülkiyetler var olduğu sürece, kendini güvensizlik içinde hissetmekteydi. Besinlerin veya ziraî ham maddelerin sabote edilmesi rizikosunu göze alamıyordu. Bu nokta, onun köylülere saldırmasının dolaysız sebebiydi. Fakat bir ikinci sebep daha var: Çiftçiler yeni sınıf için müstakar olmayan bir durumda tehlikeli olabileceklerdi. Yeni sınıf köylüler zümresini bu yüzden ekonomik ve yönetimce kendine tâbi kılmak mecburiyetindeydi. Bu, Kolchoslar (kooperatifleri) ve traktör istasyonlarıyla sağlandı. Bu kuruluşlar yeni sınıfın bizzat köylerde artmasını gerektirdi ve bunun sonucunda bürokrasi köylerde de semirdi. Diğer sınıfların mallarının ellerinden alınışı, özellikle ufak köylülerin mülklerinin istimlâki üretimin düşmesine ve ekonomik kargaşaya yol açması olgusu, yeni sınıf için önemsizdi. Bu sınıf için en önemli nokta, tarihteki her mal ve mülk sahibi için olduğu üzere, malı eline geçirmek ve güven altına almaktı. Bu sınıf, kendine mal ettiği yeni mülkiyetten çıkar sağlıyordu, ulus bütün olarak bu yüzden kaybetsede onun amacı buydu. Ekonomik olarak haklı görülemiyecek şey, köylü mülkünün kollektifleştirilişi, yeni sınıfın iktidarında ve mülkiyetinde kendine çeki düzen vermesi için kaçınılmazdı.

Güvenilir istatistikler çıkarmak mümkün değildir, ama Sovyet Rusyada bir günkü ürünün Çarlık Rusyasındaki günlük ürünle karşılaştırılışında, bu oranın artmadığı ve hayvanların artış seviyesinin de ihtilâlden önceki miktara ulaşmadığı besbellidir.

Tahıl kayıpları ve hayvan kaybı hesap edilebilir şeylerdir, ama temerküz kamplarına atılan milyonlarca köylü arasındaki insan kaybı hesap edilemez. Kollektif-

leştirme delilik girişimine benzeyen korkunç ve yok edici bir savaştı, yeter ki yeni sınıfın iktidarını pekiştirmek amacıyla yapılmış olduğu bakış açısından mütalâa edilerek yararlı görülsün.

Devletleştirme gibi çeşitli metodlarla zorla ortaya çıkarılan kooperatifler, yüksek vergiler ve fiyat hükümleri marifetiyle özel mülkiyet yok edildi ve kollektif mülkiyete dönüştürüldü. Yeni sınıfın mülkiyet hakkının konuluşu, hiyerarşik kademeler zincirinde işgal ettikleri yere bağlı olan yeni sınıf üyelerinin maddî durumları ve yaşama tarzlarının psikolojisinin değişmesinde kendini açığa vurmuştur. Sayfiye evleri, en iyi daireler ve mobilyalar ve buna benzer şeyler iktisap edildi. Özel hizmet evleri ve olağanüstü nekâhat lojmanları yeni sınıfın elit tabakası, en büyük bürokrasi için yapıldı. Parti sekreteri ve gizli zabıta şefi bazı mahallerde sadece en yüksek otorite olmakla kalmadılar, tersine aynı zamanda en iyi apartmanlara, otomobillere ve buna benzer şeylere sahip oldular ki, bütün bunlar onların imtiyazlarını göstermekteydi. Onların madunları, bu hiyerarşi düzenindeki mevkileri mucibince uygun imtiyazlar üzerinde hak sahibi olabiliyorlardı. Devlet tahsisatı, «armağanlar», aynı zamanda devlet ve onları temsil edenler için kurulan görkemli konutlar politik bürokrasi için refahın tükenmeden akan bir kaynağıydı. Sadece, mal edilen mülkiyetin sürdürülmesinin yeni sınıf için son derecede pahalı, veya politik bakımdan tehlikeli olduğu hallerde, bu mülkiyet diğer tabakalara devredilebiliyordu, ya da mülkiyetin başka biçimleri icad ediliyordu. Örneğin Yuğoslavyada kollektifleştirmeden vazgeçilmişti, çünkü köylüler buna karşı direndiler ve kollektifleştirmenin bir sonucu olan üretimin düşmesi sürekli hale gelince rejim için gizli bir tehlike teşkil etti. Fakat yeni sınıf bu gibi hallerde mül-

kiyeti eline geçirmek, veya yeniden kollektifleştirmeğe başlamak hakkından asla feragat etmiyordu. Yeni sınıf bu hakkından vazgeçemez, çünkü o bunu yaparsa, artık totaliter ve tekelci olmaktan çıkar.

Hiç bir bürokrasi kendi bakımından amaçlarının ve hedeflerinin izlenmesinde yeni sınıfınki kadar o derecede inatçı olmamıştır. Sadece yeni mülkiyet biçimleriyle yeni üretim biçimlerine ilişkin yolları yeni mülkiyetin mal sahipleri o derecede sıkı ve ısrarla izliyebilir.

Marks proletaryanın zaferinden sonra sınıflarca ve kendi bürokrasisince tehlikelere duçar olunacağını önceden görmüştü. Eğer komünistler, özellikle Yugoslavya komünistleri Stalinin yönetimini ve onun bürokratik metodlarını eleştiriyorlarsa, alışılagelinmiş olarak Marks'ın bu kehanetine başvuruyorlar. Fakat bugün komünizmde olup biten şeyler Marks'la az bir ilinti gösterir ve muhakkakki onun bu kehânetiyle hiç bir ilintisi yoktur. Marks tufeyli bürokrasinin artmasından ortaya çıkacak olan tehlikeyi düşünmüştü ve hiç kuşkusuz bu modern komünizmde de mevcut bir tehlikedir. Fakat, o bunun maddî mallarıyla tüm bürokrasinin çıkarından çok kendi ufak kastının çıkarına göre hareket edecek olan güçlü komünist kişilerin düşündüğü bir bürokrasi olacağını asla aklına getirmemişti.

Bu halde de Marks komünistlere isterse yeni sınıfının çeşitli tabakalarının abartılmış zevk-ü sefası, veya baştan savma yönetimi eleştirinin yaylım ateşinde görünsün, sadece kendilerini haklı göstermek için yaramaktadır. Modern komünizm sadece belirli bir tipin bir partisi, veya mülkiyet tekelinden ve devletin ekonomiye geniş müdahalesinden doğan bir bürokrasi değildir, hepsinden daha çok modern komünizmin belli başlı görünümü onun mal sahiplerinden ve sömürücülerinden yeni bir sınıfı temsil etmesidir.

VI

Hiç bir sınıf, yükselişi organize edilse de, ve ona bilinçli bir mücadele eşlik etse de, bilinçli bir aksiyondan ortaya çıkmamıştır. Bu söylediklerimiz, özellikler göstermesine rağmen, komünizmin yeni sınıfı için de geçerlidir.

Yeni sınıf ekonomik ve sosyal yapıda zayıf tutunduğundan, ve mecburi olarak biricik bir partiden doğduğundan, mümkün olduğu kadar sıkı bir organizasyon yaratmağa zorlanmıştır. Bundan başka iyice düşünerek ve bilinçle daha önceki ilkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucu yeni sınıf intikal eden her hangi bir başka tarihî sınıfa nazaran daha iyi organize edilmiştir ve sınıf bilincini taşımaktadır.

Bu iddia, onu görece kabul edersek, doğrudur. Yâni, sınıf bilincini ve teşkilâtça yapıyı dış dünyayla, diğer sınıflarla ve sosyal güçlerle ilişkisi içinde düşünürsek, bu sözlere hak vermek gerekir. Tarihte, başka hiç bir sınıf onun bugün tasarruf ettiği şeyi eline geçirmesinde ve savunmasında gösterdiği birliği gösterememiştir. Bu, kollektif ve tekelci mülkiyet ve totaliter (topyekûn) iktidardır. Diğer yandan yeni sınıf karakteri üzerine boş hayallere kapılan ve sınıf bilincini en az taşıyan bir sınıftır da. Her özel sermayedar, veya derebeyi, özel, tıpatıp belirlenebilen bir sosyal sınıfa ait olduğunun olgusunun kesinlikle bilincindeydi. O, bu kategorinin insan soyunu mutlu kılmak ve o olmaksızın hercümercin ve genel mahvoluşun ortaya çıkacağı noktasında alışılagelinmiş üzere inanç sahibiydi. Yeni sınıfın bir komünist üyesi de, kendi partisi olmaksızın toplumun eski durumlarının tepeceği ve sonunda mahvolacağı inancındadır. Fakat onun yeni bir mal ve mülk sahibi sınıfa dahil olduğunun

bilincini taşımaz, çünkü kendini mal mülk sahibi olarak mütalâa etmez ve yararlandığı özel imtiyazları hesaba katmaz. O, sadece büsbütün belirli fikirleri, hedefleri ve rolleri ve sınırlı bir tutumu olan gruba dahil olduğu görüşündedir. Bu onun sezdiklerinin tümüdür. O, aynı zamanda büsbütün belirli bir sosyal tabakaya: Mal ve mülk sahibi bir sınıfa dahil olduğunu göremez.

Sınıfı sınıf yapan topluluksal mülkiyet aynı zamanda sınıf durumunun bilincini uyandırmamayı sağlar ve kollektif mal sahiplerinden her birisi toplumdaki tüm sınıfları ortadan kaldıracak olan bir harekete mensup olduğu yanılgısına kapılır.

Yeni sınıfın daha başka belirtilerinin diğer mal sahipleri sınıflarıyla karşılaştırılışı bir çok benzerlikler gösterir, ama çok sayıda ayırımları da açığa vurur. Yeni sınıf tutkuludur ve açgözlüdür, tıpkı burjuvazinin öyle oluşu gibi. Fakat, o burjuvaziye özgü olan yetinme ve tutumluluk erdemlerine malik değildir. Yeni sınıf bir zamanlar aristokrasinin olduğu üzere, hoşgörüsüzdür, ama bu aristokrasinin eğitilmiş örf ve ahlâkına ve mağrur şövalye ruhuna malik olmaksızın, öyledir.

Fakat yeni sınıfın diğer sınıflar karşısında bazı ortamları (meziyet) vardır: O, masif olduğundan, daha büyük fedakârlıklar yapmıya ve yiğitçe büyük eylemlere girişmeye daha iyi hazırlanmıştır. Tek kişi topluluğa tamamen tâbi durumdadır. Eğemen ideal böyle bir inkiyadı ondan en azından talep etmektedir. Hatta, o, kişisel durumunu düzeltmek için çareler arasa da, bu böyledir. Yeni sınıf, kendinden başka hiç bir sınıfın elverişli olmadığı maddece ve diğer rizikolara atılmak noktasında yeterli güçtedir. O tüm ulusal mülkiyete sahip olduğundan, yeni sınıf kendine amaç ittihaz ettiği hedefleri bir dinî

taassupla izlemek ve ulusun tüm güçlerini bu hedeflere yöneltmek durumundadır.

Yeni mülkiyet devletin hükümetiyle özdeş değildir, ama bu hükümet onu ortaya çıkarmıştır ve onu destekler. Mülkiyetten yararlanış ve mülkiyetin dağıtımı partinin ve onun sivrilmiş kişilerinin imtiyazıdır. Parti üyeleri mülkiyetin kudretinin ve denetiminin bu dünyanın imtiyazlarını birlikte getirdiklerini bilmektedirler. Tabiatıyla bu koşullar altında vicdan tanımayan mevki hırsı, ikiyüzlülük, o kezki modaya uyuş ve kıskançlık alıp yürümek durumunda kalmıştır. Mesleğinde yükselmek ve dal budak salan bürokrasi komünizmin şifa bulmaz hastalıklarıdır. Komünistler malsahiplerine dönüştüklerinden ve iktidara ve madde ve imtiyazlara götüren yol partiye, sınıfa, «Sosyalizme» olan teslimiyetlerini ispatlayan kişilere açık durduğundan, vicdan tanımayan mevki hırsı kesin hayat tutumu haline gelmiştir, ama aynı zamanda komünizmin gelişmesinin sürdürülüşüne ilişkin kesin metodlardan biri olmuştur.

Komünizme iltifat etmeyen sistemlerde meslekte ilerleme hırs ve iştiyakının ve vicdan tanımayan mevki hırsının ortaya çıkışı bir devlet memuru olmanın çıkar sağlamasının bir işaretidir veya malsahiplerinin tufeyli kişiler olması ve mal ve mülklerinin yönetimini görevlilere bırakmalarının emaresidir. Komünizmde meslekte ilerleme hastalığı ve vicdan tanımayan mevkiinde yükselme hırsı maddece emteanın ve insanların yöneltilişinden ortaya çıkan mülkiyete ve imtiyazlara götüren dayanılmaz çekiciliğin var olduğunun olgusudur.

Diğer egemen sınıflara aidiyet özel emteanın ele geçirilmesiyle aynı anlama gelmez. Komünist sistemde bu daha az ortaya çıkan bir haldir, zira mülkiyet orada kollektiftir. Komünizmde mal sahipleri veya mal ortağı ol-

mak demek, egemen olan politik bürokrasinin sırasına geçmek demektir ve başka bir anlam taşımaz.

Yeni sınıfta diğer sınıflarda olduğu üzere, bir kısım vatandaş yarı yolda kalır, oysa diğerleri yükselişinin basamaklarını yukarıya tırmanır. Özel mülkiyete sahip olan sınıflarda bir kimse malını ahfadına bırakırdı. Yeni sınıfta hiç kimse merdivenin daha büyük bir basamağına yükselmek hırsından başka hiç bir şeyi tevarüs edemez. Yeni sınıf nitekim halkın en aşağı ve en geniş tabakalarından oluşturulmuştur ve sürekli hareket halinde bulunmaktadır. Yeni sınıfa kimin dahil olduğunun sosyolojik olarak tesbit edilmesi gerekmesine rağmen, bunu belirlemek pratikte yine de güçtür. Çünkü yeni sınıfın sınırları değişkendir, bu sınırlar aşağı sınıflarınkiyle içiçe geçmektedir ve durmadan değişmektedir. Tepeye götüren yol nazarî olarak tıpkı Napoleonun askerlerinden her birisinin sırt çantasında mareşallık asasını taşıması gibi herhese açıktır. Bir kimsenin bu yola bırakılması için istenilen tek şey, partiye veya yeni sınıfa karşı içten ve tam bir teslimiyettir. Dipte aşağıda sınıf açıktır, ama tepesine doğru gittikçe daralır. Yükselmek için sadece istek yetmez. Bunun için, öğretileri anlamak ve geliştirmek hususunda özel bir becerikliliğe gerek vardır. Muarızlarıyla mücadelede anudane sebat, parti içi mücadelelerinde olağanüstü kaypaklık ve kurnazlık ve sınıfı pekiştirmek kabiliyeti gereklidir. Bir çokları talip olur, ama az sayıda kimse bunun için seçilmiştir. Yeni sınıf diğer sınıflara göre bazı ilişkilerde daha açık olmasına rağmen, o diğer yandan yeniden hoşgörüsüz olarak kendini göstermektedir. İktidar tekeli sınıfın en önemli temellerinden biri olduğundan, bu hoşgörüsüzlük bürokratik-hiyerarşik peşin hükümlerle gittikçe katılaşmaktadır. Kendilerini teslim edenlerle hükümete sadık olanların yolu bir baş-

ka yerde komünist sistemde olduğu derecede o kadar açık olmamıştır, ama tepeye yükseliş hiç bir başka sistemde o ölçüde güç değildir ve kişinin kendini ve başkalarını feda etmesi bakımından o derecede büyük bir hazırlık beklememiştir. Bir yanda komünizm herkese açıktır dostane bir davranış gösterir; diğer yanda hoşgörüsüzdür ve gözyummazdır, hatta kendi mensuplarına karşı öyledir.

VII

Komünist ülkelerde yeni bir malsahibi sınırının mevcut oluşu olgusu, her şeyi açıklamaz, ama belirli fasılalarla bu ülkelerde, özellikle Sovyet Rusyadaki değişikliklerin en önemli anahtarıdır bu nokta.

Bu değişmelerden her birisinin her komünist ülkede bizatihi ve komünist sistemde bütün olarak sözkonusu değişikliğin önemini ve kapsamını ortaya çıkan koşullarla belirlemek için, özellikle incelenmesi gerektiğinde uzun lâfa hacet yoktur. Fakat bunun için, elverişli olmada, sistemin bütün olarak mümkün olduğu kadar iyi anlaşılması gerekir. Sovyet Rusyada hal-i hazırda cereyan eden değişmelere ilişkin olarak, Kolchoslardaki olaylara şöyle bir dokunmak yararlı olacaktır. Kolchosların kuruluşu ve Sovyet Hükümetinin buna ilişkin politikası yeni sınıfın sömürücü karakterini özellikle canlı olarak gözler önüne sermektedir. Stalin Kolchosları «mantıkî sosyalist» mülkiyet biçimi olarak mütalâa etmiyordu. -Chruschtschow'da öyle yapmamıştır. Bunun pratikteki anlamı, yeni sınıfın köyü tamamen egemenliği altına almayı başaramadığını ifade eder. Kolchosların yardımıyla ve mücbir tahıl-mübayaa sistemiyle yeni sınıf köylülerinden köleler yapmayı ve köylü gelirinin aslan payını kapmayı başarmıştır, ama yeni sınıf bunun sonucunda toprağın tek ba-

şına malsahibi olmamıştır. Stalin bunu çok iyi biliyordu. Ölümünden önce UdSSR'de sosyalizm sorunları «yazısında Kolchosların (gönüllü köylülerden oluşturulan kooperatifler) devletin mülkü olmasını teşvik etmiştir. Bunun anlamı, bürokrasinin gerçek malsahibi olmasıdır. Chruschtschow Stalin'ini temizlemelerindeki aşırılıktan dolayı eleştirdiğinde, o yine de Stalinin Kolchosların mülkiyetine ilişkin görüşlerinden kopamamıştır. Kolchos amirleri olarak 30000 parti görevlisinin atanması ve onların köylere verilmesi tamamen Stalin politikası çizgisinde hareket eden tedbirlerden biriydi. Stalinin diktatörlüğü zamanında olduğunun tamamen aynı olarak yeni rejim yeni sınıfın «Sosyalistik mülkiyetini» genişletmektedir, o bunu öyle adlandırılan liberalleştirme politikasını sürdürmekle yapmaktadır. Ekonomideki merkezileştirmeyi yok ediş mülkiyette bir değişiklik ifade etmemektedir, tersine bürokrasinin alt tabakalarına veya yeni sınıfa daha büyük haklar tanımaktadır. Eğer öyle adlandırılan liberalizm ve ademi merkeziyet daha başka bir anlam taşısaydı, bu, politik hukukta maddece emteanın yönetiminin icrasını etkilemede halkın hiç olmazsa bir kısmından sarf-ı nazar edecekti. Hiç olmazsa halk oligarşinin keyfiliğini eleştirmek hakkına malik olacaktı. Bu, sadece meşru bir muhalefet sözkonusu olsa da, yeni politik bir hareketin ortaya çıkmasına yol açacaktı. Fakat bu sözkonusu değildir, tıpkı parti dahilinde bir demokrasinin sözkonusu olmayışı gibi. Liberalleştiriş ve ademi merkeziyet sadece komünistler için geçerlidir. En önce oligarşi, yeni sınıfın elebaşıları için geçerlidir. Ve ikinci planda genişçe parti tabakaları içindir. Bu, yeni olan ve değişen koşullar altında yeni sınıfın totaliter egemenliğinin ve tekelci mülkiyetinin daha güçlendirilişi ve pekiştirilişi için kaçınılmaz metottur.

Komünist ülkelerde yeni malsahibi, tekelci ve totaliter bir sınıfın mevcut oluşunun durumundan şu mantıkî sonuç ortaya çıkmaktadır: Komünist şefler tarafından harekete geçirilen her türlü değişiklik ilk planda yeni sınıfın çıkarlarından ve arzularından mülhemdir. Diğer her sosyal grupta olduğu gibi, hayat ve tepkiler yeni sınıfın iktidarını çoğaltmak hedefinin belirlediği nefsi savunuş ve ilerlemelerdir. Fakat bu demek değildir ki, bu gibi değişiklikler geriye kalan halk için önemsizdir. Yeni sınıf tarafından yapılan yenilikler komünist sistemi esasında şimdiye kadar değiştirmemişse, yine de onların değerleri küçültülmemelidir. Önemini ve geçerliliğinin sınırlarını bellirliyebilmek için, bu değişikliklerin çekirdeğine derinden bakmak gereklidir.

Komünist rejim diğer rejimler gibi, kitlelerin ve onların içinde cereyan eden hareketleri hesaba katmak zorundadır. Komünist partinin hoşgörüsüzlüğüyle ve her serbest görüşü açığa vurmanın mevcut olmayışıyla rejim kitlelerin gerçek ruh durumunu bir hükme bağlamak hususunda hiç bir imkâna sahip değildir. Buna rağmen kitlelerin hoşnutsuzluğu en tepedeki elebaşılarınca bilinmektedir. Yeni sınıf totalitarizmine rağmen her türlü muhalefete karşı bağışıklı değildir.

Eğer komünistler bir kere iktidara geçerlerse, burjuvazinin ve büyük mülk sahiplerinin zümreleriyle hesaplaşmak noktasında hiç bir güçlüğe uğramazlar. Tarihin gelişimi bu gibi insanlar ve onların mülkiyetleri için hiç müsait değildir. Ve kitleleri onlara karşı kıyama kışkırtmak kolaydır. Güçlük, ufak mülkiyetin istimlâkinde ortaya çıkmaktadır. Fakat komünistler daha önceki istimlâklerle daha büyük bir kudrete ulaştıklarında, ufak mülkiyeti de ellerine geçirebilirler. Özel hal ve durum çabucak açıklığa kavuşuyor: Artık eski sınıf ve eski malsahipleri

diye bir şey yoktur, toplum sınıfsız hale gelmiştir veya sınıfsız olmak yolundadır ve insanlar yeni bir tarzda yaşamaya başlamışlardır.

Bu özel hal ve koşullar altında ihtilâl öncesi hal ve koşullara geri dönmeğe ilişkin tüm istekler gerçek dışı olur, gülünç olmasa da. Bu gibi özel hal ve koşulların yeniden kalkındırılması için artık hiç bir maddece ve sosyal esas mevcut değildir. Komünistler bu gibi istekleri, adeta latife ediliyormuş gibi görürler.

Yeni sınıf halk tarafından özel türde bir özgürlük arzusuna karşı çok hassastır-genel özgürlük veya politik özgürlüğe karşı ise -onlar böyle değildirler. O, özellikle fikir ve önceki sosyal ve mülkiyet hal ve koşullarına geri dönmeyi istemeyen, tersine hal-i hazır özel hal ve koşulların sınırları, sosyalizmin sınırları içinde kalmak isteyen eleştiri özgürlüğü isteğine karşı duyarlıdır. Bu duyarlığın kökeni sınıfın özel mevkiinden gelmektedir.

Yeni sınıf ulusal emteanın gerçekten kendi mülkiyeti olduğunu insiyakî olarak hissetmektedir ve hatta «sosyalist», «sosyal» ve «devlet mülkiyeti» gibi ifadelerin genel meşru bir fiksiyondan daha başkası olmadığını bilmektedir. Yeni sınıf aynı zamanda totaliter iktidarının her türlü ihlal edilişinin mülkiyetini tehlikeye atabileceği görüşündedir. Bu yüzden yeni sınıf her türlü özgürlüğe karşı çıkmaktadır, sözde bu davranışı «sosyalist» mülkiyeti korumayı amaçlamaktadır. Mülkiyetin yeni sınıfça tekelci yönetimini eleştiri olasıl bir iktidar kaybı korkusunu ortaya çıkarmaktadır. Yeni sınıf eleştiriye ve bu gibi isteklere karşı duyarlıdır, çünkü bunun sonucunda, sayesinde egemen olduğu ve iktidarda tutunduğu metodların sırrı açığa vurulmuş olacaktır.

Bu önemli bir çelişkidir. Mülkiyet yasaya göre ulusal ve sosyal bir mülkiyet telâkki edilir, ama gerçekte biricik bir grup kendi çıkarına yönetimi eline alır. Yasal ve fiilî durumlar arasındaki orantısızlık daima tekrar tekrar saydam olmayan ve anormal sosyal ve ekonomik durumların ve hallerin ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Bu, aynı zamanda lider mevkiindeki grubun sözlerinin eylemleriyle bağdaşmadığını ve onların mülkiyetlerini ve politik mevkilerini pekiştirmeye yönelik olduklarını gösterir. Bu çelişki, yeni sınıfın mevkii tehlikeye atılmadan ortadan kaldırılamaz. Diğer egemen olan ve malsahibi sınıflar da bu çelilşkiden kurtulamamışlardır, yeter ki, iktidar ve tekelleri zorla ellerinden alınmış olsun. Öteden beri toplum için bütün olarak yüksekçe derecede özgürlüğün olduğu yerde egemen sınıflar mülkiyet tekellerinden şu ya da bu tarzda vazgeçmeye mecbur edilmişlerdir. Bu, aksi anlamda da geçerlidir. : Mülkiyet tekelinin idamesinin imkânsız olduğu yerde, özgürlük en azından belirli bir derecede ortadan kalkmıştır.

Komünizmde iktidar ve mülkiyet hemen hemen münhasıran aynı eldedir, fakat bu olgu aldatıcı yasal bir ayarlamayla kamufle edilir. Klâsik kapitalizmde işçi sömürülen ve sermayedar sömüren olsa da, yasa karşısında kapitalizmle aynı düzeyde görülürdü . Komünizmde, maddece emteaya gelince, yasa karşısında herkes eşittir. Biçimsel olarak halk malsahibidir. Gerçekte tekelci yönetim sonucunda yöneticilerin çok dar bir tabakası mülkiyet haklarına sahiptir.

Komünizmde özgürlüğe yönellik her fiilî istek, komünizmin ruhunu zedeleyen bir istektir. sadece maddece ve mülkiyet koşullarını yasanın ön gördüğüyle bağdaştırmak isteği olarak belirir.

Özgürlüğe yönelik bir istek halkın ürettiği en önemli

malların toplumun özel tekellerle veya bir özel malsahibi tarafından olduğundan daha etkin yönetileceği ve bu mülkiyetin onun için gerçekten toplumun elinde veya denetiminde olması ve bu denetimin serbest seçilen mümessilleriyle yapılmasına ilişkin tesbite dayanarak, böyle bir istek sınıfı ya başka güçlere ödün vermeye veya maskesini yüzünden sıyırmaya ve egemen olan sömürücü karakterinden vazgeçmeye zorlayacaktır. Yeni sınıfın iktidarından ve yönetim imtiyazlarından yararlanarak, elinde tuttuğu mülkiyet ve iktidar öyle bir türdendir ki, bizzat sınıf onu basit olarak inkâr etmek mecburiyetindedir. Yeni sınıf iktidarını ve yönetim faaliyetini bir bütün olarak halkın adına ulusun mülkiyetini idame ettirmek için kullandığını iddia etmekte değil midir?.

Yeni sınıfın yasadaki özel mevkii belirtilmemiş olduğundan, o bizzat kendi grupları arasında bile büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Anılan çelişki sözlerinin ve eylemlerinin bağdaşmadığını açığa vurmaktadır. Sınıf, sosyal ayırımları ortadan kaldırmayı vaad ederken, o onları durmadan halkın iş ürünlerini hukuk dışı olarak zorla eline geçirmek ve mensuplarına imtiyazlar vermekle bu farkları büyütmektedir. O yüksek sesle, insanlığı «kesin olarak» her türlü sefâletten ve zaruretten kurtardığını duyurmaktadır, oysa bunun tam aksini yapmaktadır.

Yeni sınıfın fiilî mal ve mülk durumuyla onun yasal mevkii arasındaki çelişki eleştiriye ilişkin ana delili verebilir. Bu çelişki sadece diğer insanları kışkırtmak değil, tersine aynı zamanda kendi aralarındaki kimseleri harekete geçirmek tehlikesini de yaratmaktadır, zira gerçekten sadece az kişi bu imtiyazlardan yararlanmaktadır. Bu çelişki güçlendirilirse, o komünist sistemde, egemen sınıf bu değişmelere ister direnç göstersin, isterse göstermesin gerçek değişmelerin şansı artar. Bu çe-

lişkinin gözle görülebilecek bir derecede olması, yeni sınıfın ifa ettiği değişmelerin özellikle öyle adlandırılan liberalleştirme ve ademi merkeziyetin sebebi olmuştur. Her ne kadar yeni sınıf geri çekilmek ve belirli tabakalara karşı rıza göstermek zorunda kaldıysa da, o bu çelişkiyi gizlemeye çalışmakta ve mevkiini sağlamlaştırmaya çaba harcamaktadır. Mülkiyet ve iktidar dokunulmaz kaldığı sürece, yeni sınıf tarafından alınacak tüm tedbirler-demokratik çabaların harekete geçirdikleri de dahil politik bürokrasinin lider rolünü güçlendirmeye eğilimlidir. Sistem bizzat demokratik tedbirlerden egemen sınıfların mevkiini sağlamlaştırmak için güvenilir metodlar oluşturmaktadır. Daha önce Doğuda mevcut kölelik, mecburen toplumun tüm faaliyetine ve dallarına, hatta aile üzerine etkisini göstermişti. Aynı şekilde komünist sistemde egemen sınıfın topyekûnlüğü tekelciliği toplumsal hayatın her türlü görünümüne, politik liderler buna yönelik çabada bulunmasalar da, kendini zorla kabul ettirmektedir.

Yugoslavyadaki Sovyet Sömürgeciliğine karşı mücadelesinin çağında, geniş kapsamlı bir demokratik tedbir olarak mülahâza edilen öyle adlandırılan işçilerin kendi kendilerini yönetmesi, partiden yönetim tekelini almaya elverişliydi, o, giderek parti faaliyetinin bir mirî emlâk ve arazisi olarak dejenere olmuştur. Böylece şimdiki sistemi de değiştirmek mümkün değildir. Bu tür yönetimle yeni bir demokrasi yaratılamaz. Özgürlük daha büyük bir parça ekmekle sınırlaşdırılamaz. İşçilerin-kendi kendilerini yönetişi-gerçek üreticiler için hiç bir esaslı kazanç payı sağlamamıştır, ne ulusal düzeyde ne de tek tek girişimlerde. Bu tür yönetim giderek daha çok rejimin güveni için olduğunu açığa vurmuştur. Çeşitli vergilerle ve diğer araçlarla rejim işçilerin, alacaklarını

zannettikleri kazanç payını da kendine maletmiştir. İşçilere masalardan sadece kırıntılar ve boş hayaller kalmıştır. Genel özgürlük olmaksızın işçilerin-kendi kendilerini yönetmesi-serbest olarak etkinlik göstermez. Tabiatıyla, özgür olmayan bir toplumda hiç kimse bir şey üzerine serbest karar veremez. Onların sözde işçilere, verdikleri özgürlük armağanından, soylu bağışlayıcılar yeniden kendileri için en büyük yararı sağlamışlardır.

Fakat bu demek değildir ki, yeni sınıf, sadece kendi çıkarlarını göz önünde tutsa da, ulusa hiç bir ödünde bulunamaz. İşçilerin, kendi kendilerini yönetişi veya ademi merkeziyet kitlelere verilmiş ödünlerdir. Özel hal ve koşullar yeni sınıfı, o ne kadar tekelci ve totaliter olsa da, kitleler karşısında geriletebilir. 1948'de Sovyet Rusyayla Yugoslavya arasında anlaşmazlık çıkınca, Yugoslavyalı liderler bazı reformlar yapmaya mecbur kalmışlardı. Fakat, bu liderler mevkilerinde kendilerini tehdit altında görür görmez, bu reformları derhal kestiler ve hatta daha önce yapılmış olanlardan bazılarını iptal ettiler. Buna benzer olaylar bugün Doğu Avrupada cereyan etmektedir.

İktidardaki mevkiini savunmak için, yeni sınıf halkın mülkiyetini kendi malıymış gibi kullandığı belli olduğunda her defasında reformları ifa etmek mecburiyetinde kalır. Bu gibi reformlar, gerçekte neyseler öyle gösterilmezler, tersine «sosyalizmin daha gelişmesi» ve «sosyalist demokrasinin ilerlemesi» diye gösterilirler. Anılan orantısızlık halk arasında duyulur duyulmaz, reformların temelleri atılır. Tarihî bakımdan bakılırsa, yeni sınıf iktidarını ve mülkiyetini giderek, daha çok sağlamlaştırmak mecburiyetindedir, bunu yaparken daima giderek gerçeklerden uzaklaşsa da, o buna mecburdur. O, hiç durmadan hepsinin aynı haklardan yararlandığını ve her

türlü sömürüden kurtulduğu mutlu kişilerden bir toplumu meydana getirmekte ne kadar çok başarılı olduğunu göze çarpan bir biçimde göstermeğe mecburdur. Yeni sınıf, gittikçe daha derin çelişkilere duçar olmasını engelleyemez, çünkü tarihî kökeni dolayısiyle mülkiyetini yasal olarak, sağlamlaştıramaz, kendi mezarını kazmadan, mülkiyetinden vazgeçemez. O, soyut ve hayalî hedefleri önceden koruyormuş gibi yaparak, büyüyen iktidarını haklı göstermeğe çalışmak zorunda kalır.

Bu, kişiler üzerindeki egemenliği eksiksiz olan tarihin tanıdığı biricik sınıftır. Bu sebeple çok dar görüşleri olan ve güvensiz ve hatâlı perspektifleri bulunan bir sınıftır. İzole edilmiş ve tam iktidarı elinde, yeni sınıf kendi rolünü ve kuşattığı dünyanın rolünü gerçek dışı olarak takdir eder. Yeni sınıf sanayileştirmeyi gerçekleştirdikten sonra, kaba güçlerini ve halkı talan etmekten başka yapacak bir işi kalmaz. Yalan onun ana silâhıdır. Onun manevi mirası ebedî gecenin içine gömülmüştür.

Yeni sınıf ihtilâlde en büyük başarılarından birini ele geçirdiği halde, onun egemenlik metodu insanlık tarihinin kitabında en utanılacak sahifelerinden birini teşkil etmektedir. İnsanlar bir gün gelecek, onun giriştiği büyük çaplı rizikolara hayran kalacaklar ve aynı zamanda onun zaferi ele geçirmek için yararlandığı araçlardan dolayı utanç duyacaklardır. Eğer yeni sınıf tarihin sahnesinden çekilirse, -bu bir gün olacaktır- daha önceki her hangi bir sınıfın silinmesi esnasında duyulandan daha az acı duyulacaktır. Bencilliğine yararlı olmayan her şeyi baskı altına almak yoluyla kendi kendisini yenilgiye ve utanç dolu bir yok oluşa mahkûm etmiş bulunmaktadır.

PARTİ DEVLETİ

Komünist iktidarın mekanizması, onun en kurnazca zorbalığa ve en acımasız sömürüye götürmesine rağmen, kişinin düşünebileceğinden olasılıkla en basitidir. Bu mekanizmanın basitliği, yegâne parti olan komünist partisinin toplu, politik, ekonomik ve ideolojik etkinliğin bel kemiğini teşkil etmesindendir. Partinin üst mercilerinde cereyan eden şeye göre tüm kamu hayatı donar veya akışını sürdürür, ya da geriler, ya da dönüşler yapar.

Komünist sistemlerde, kendilerine müsaade edilenin ne olduğunu ve neyin olmadığını, vatandaşlar çok çabuk anlar. Yasaların ve yasa hükümlerinin onlar için önemli anlamları yoktur. Asıl sorun, hükümetle emrindeki memurları arasındaki ilişkiyi belirliyen fiilî ve yazılı olmıyan kurallardır. Herkes yasaya bakmadan, hükümetin yasama gücünün parti komitelerinde ve gizli poliste olduğunu bilmektedir. «Lider rolü» partiye asla şart koşulmuş değildir, ama onun iktidarı tüm teşkilâtta kendini gösterir ve tüm sektörlerde belli olur. Gizli polisin vatandaşları ispiyonlamak hakkına malik olduğunu hiç bir yasa ön görmez, ama zabıta her şeye kadirdir. Hiç bir yasa, mahkemelerin ve savcılığın, gizli polisin ve parti komitelerinin denetiminde bulunması gerektiğini hüküm olarak vazetmez ama, durum böyledir. Ekseri kimseler bunu bilir. Herkes ne yapılabileceğini ve neyin yapılmayacağını ve neyin kime bağlı olduğunun bilincindedir. Halk orta-

ma ve o anki mevcut özel hal ve durumlara uyar ve bu yüzden partinin denetimi altındaki bütün önemli dilekleriyle parti üst mercilerine veya organlarına gider. Sosyal teşkilâtın ve sosyal organların yönetimi çok basit olarak şu metodla yürütülür: Komünistler, bütün hallerde yetkili politik merciye başvuran bir hücre teşkil ederler. Bu, işin nazarî yanıdır. Pratik olarak, o şöyle işler: Söz konusu devlet organının ve dolayısiyle sosyal organizasyonun partide de nüfûzlu bir mevkii olan bir kişi tarafından yöneltildiği hallerde, bu kişi önemsiz durumlarda başka bir kişiden akıl danışmaz. Komünistler, sistemlerinde ve o sistemin yarattığı hallerde, nasıl hareket edileceğini kısa bir zamanda öğrenirler. Onlar önemliyle önemsiz arasında fark gözetmeye çalışırlar ve sadece önemli durumlarda bir parti merciine başvururlar. Hücre sadece mümkün bir güç olarak (potansiyel) varlığını sürdürür, zira önemli kararlar partice verilir. Her hangi bir teşkilâtın yönetiminin veya hükümetin seçtiği kişilerin görüşleri tamamen önemsizdir.

Komünist totalitarizm ve yeni sınıf komünist parti ihtilâle hazırlanırken kök salmıştır. Yönetimi yürütmek ve iktidarını sürdürmek metodlarının sebepleri de o dönemde doğmuştur. Hükümet organlarında ve sosyal organizasyonlarındaki «lider rolü», o zamandan beri dallara ayrılan, gelişimini sürdürmüş olan ve yetkinleşmiş bulunan eski komünist hücreden başkası değildir. Partinin ikinci «lider» rolü yâni, «sosyalizmi kurmadaki» rolü, partinin eski nazariyeye göre, işçi sınıfının öncü olarak oynadığı rolden başkası değildir. Farkı, sadece nazariyenin o zamanları toplum için şimdi olduğundan daha başka bir anlam taşımasıdır, Komünistler iktidarı zorla ellerine geçirmeden, bu nazariye, ihtilâlcileri toplayabilmek için ge-

rekliydi. Şimdi yeni sınıfın totaliter egemenliği bunu haklı göstermektedir.

Biri diğerinden ortaya çıkmaktadır, ama birbirinden ayrılmaktadır. İhtilâl ve biçimleri kaçınılmazdı ve hatta dayanılmaz olarak teknik ve ekonomik ilerlemede ısrar eden toplumun bir kısmının bir gereksinimini dile getirmektedir.

Totaliter (topyekûn) zorbalık ve yeni ihtilâl esnasında ortaya çıkan yeni sınıfın egemenliği, toplumun tüm üyelerinin kanlarının ve alın terlerinin altında aktığı bir boyunduruk haline gelmiştir. Özel ihtilâlci biçimler gerici biçimlere dönüşmüştür. Komünist hücre de aynı akibete uğramıştır. İki esaslı biçimin yardımıyla komünistler toplum aparesini egemenlik altında tutmaktadırlar. Birincisi hücredir. İlkede ve nazariyede ana biçim budur.

İkincisi pratik olandır ki, bu, belirli hükümet görevlerini parti üyelerine vermekle yetinir. Her hükümette önemli olan, ama komünist hükümetinde özel bir anlam taşıyan bu memuriyetler zabıtaya, özellikle gizli polise diplomatik makamlara, subaylar topluluğuna, her şeyden önce haberleşme hizmetindeki ve politik memuriyetlerdeki mevkilere tasarrufu kapsar. Mahkeme teşkilâtında şimdiye kadar üst mevkiler sadece komünistlerin ellerindeydi. Parti ve zabıta aparesine bağlı olan mahkeme memurları genellikle az maaş veren ve komünistler için çekici olmayan memurluklardır. Fakat, şimdi sadece parti üyelerine açık bulunan ve hakimlik makamına daha büyük ön haklar tanıyan hakimlik görevlerini de imtiyazlar olarak telâkki eden bir eğilim ortaya çıkmıştır. Böylece, tamamen ortadan kaldırılmış olmasa da, mahkeme teşkilâtı üzerine denetim gevşetilmiştir, zira hakimlerin partinin çıkarlarına ve «sosyalizm ruhuyla» etkinlik göstereceğinden emin olunabilmektedir. Sadece bir komünist devlette

adı geçen veya geçmeyen mevkilerden bir kısmı parti üyelerine ayrılmıştır. Komünist hükümet, bir sınıfın aracı olmak zorunda bulunmasına rağmen, bir parti hükümetidir. Komünist ordu bir parti ordusudur. Ve devlet bir parti devletidir. Daha doğrusu bir başka deyimle: Komünistler orduyu devleti istisnasız silahları olarak kullanmak çabasındadırlar.

Yazılı olmasa da, belirli bir zümreyi dışta bırakan yasa, sadece parti üyelerinin, polis, subay, diplomat olabileceklerini ve benzer mevkilere geçebileceklerini veya sadece onların iktidarlarını yürütebileceklerini dile getirmekle bürokratlardan sadece özel imtiyazlı bir grup yaratmakla kalmaz, tersine hükümet mekanizmasını da ve yönetimin mekanizmasını da basitleştirir. Bu tarzda, parti hücresi genişlemiştir ve bu etkinliği az ya da çok içine alır. Sonuç, hücrenin kaybolmasıdır, oysa etkinlikleri partinin gerçek etkinlik alanı olmuştur. Komünist sistemde hükümet memurları ile parti teşkilâtı arasında, partinin ve gizli polisin örneğinde görüldüğü gibi, temelli bir ayırım yoktur. Zabıta ve parti günlük etkinliğinde birbirine sımsıkı bağlıdır. Onların arasındaki ayırım sadece iş bölümünden ibarettir.

Bütün hükümet kuruluşu o biçimde organize edilmiştir ki, politik memurluklar istisnasız parti üyeleri için ayrılmıştır. Hatta büsbütün politik olmayan hükümet kurumlarında komünistler en önemli mevkileri tutmuşlardır ve yönetime göz kulak olurlar. Tüm devlet ve sosyal mekanizmayı işler hale getirmek için, merkez komitesinin üyelerini toplantıya çağırmak veya bir makale yayınlamak yeterli olur. Eğer her hangi bir yerde güçlük çıkarsa, parti ve zabıta «hatâ»'yı çok çabuk düzeltir.

II

Komünist partisinin özel karakteri daha önce belirtildi. Fakat, onun bir komünist devletin mahiyetini anlamaya katkısı bulunan özel nitelikleri de vardır.

Komünist partinin biricik karakteri yalnızca onun ihtilâlci ve merkeziyetçi olmasından askerî disipline malik oluşundan, tıpatıp belirlenmiş nihaî hedefleri ve diğer belirtici işaretleri olmasından ileri gelmez. Her ne kadar malik oldukları nitelikler, komünist partide daha kuvvetle belirginleşmişse de, buna benzer nitelikler başka partilerde de vardır. Fakat, komünist partide mevcut olan şey «ideolojik birlik», bir birlik gösteren dünya görüşü, üyeleri için mecburi olan toplumun gelişmesi üzerine birlik gösteren bir görüşün mevcudiyetidir. Bu sadece, oldukça yüksek parti hizmetleri gören kişiler içindir. Daha aşağı kademelerdeki diğerleri, birlik ifade eden ideolojik görüşlere ilişkin olarak sadece ağızlarıyla itirafta ve ikrarda bulunabilirler, ama yukarıdan aldıkları emirleri yerine getirmeye mecburdurlar. Fakat, alt kademelerin mensuplarının ideolojik düzeylerine, liderlerinin ideolojik seviyelerine eşit kılacak bir aşırılık eğilimi vardır.

Lenin tüm parti üyelerinin aynı görüşlere malik olmasıyla yükümlü oldukları düşüncesinde değildi, ama pratik olarak o Marksist olmayan veya partinin görüşüne uymayan her anlayışı geri iter. Yâni, partiyi başlangıçta onun tarafından ön görülen tarzda güçlendirmeye yaramayan her bakış açısını reddeder. Partideki çeşitli muhalefet gruplarıyla hesaplaşmak tarzı, Stalin'inkinden başkadır, zira Lenin rakiplerini ortadan kaldırmamıştır, tersine sadece susturmuştur. O iktidardayken bir fikri açıklamak taki özgürlük henüz mevcuttu, ve belirli bir görüşün lehinde veya aleyhinde oy kullanmak özgürlüğü vardı. Her

şeye ve her bir şeye egemenliğin topyekûn iktidarı henüz kurulmamıştı.

Stalin ideolojik birlik istiyordu-o mecburî felsefî ve diğer görüşleri-ek olarak politik birlik için parti üyelerinin şartı diye kabul etti. Bu, nitekim Stalinin, Lenin parti üzerine öğretisine katkısıdır. Stalin, mecburî ve ideolojik birliği daha ilk gençliğinde tasarlamıştır. Onun döneminde oybirliği her komünist partinin yazılı olmayan koşulu olmuştu ve bu günümüze kadar böyle kalmıştır.

Yugoslav liderleri aynı görüşteydiler ve daima o görüştedirler. Onlar Sovyet kollektif yönetiminin ve diğer komünist partilerin mercilerinin büyüsünde bulunmaktadır. Partinin bu mecburî ideolojik birliğine sımsıkı sarılış esasa ilişkin hiç bir değişmenin olmadığının işaretidir ve sadece bugünkü «kollektif yönetim» altında serbest bir tartışmanın mümkün olmadığı veya çok az mümkün olduğu olgusunu doğrulamaktadır.

Partideki mecburî birliğin anlamı nedir ve bu nereye götürecektir? Onun politik sonuçları çok ciddidir. İktidar her partidedir ve özellikle komünist partide liderlerinde ve üst makamlarındadır. İdeolojik birlik, yüküm olarak, özellikle merkezileştirilmiş ve askerî disipline kavuşturulmuş komünist partisinde mecburen en üst liderler grubunun iktidarının üyelerinin fikirleri üzerine egemenliğini birlikte getirmektedir. Leninin zamanında ideolojik birlik en üst düzeydeki komitede tartışmalarla sağlanıyordu. Stalin onu kişisel olarak dikte ettirmeye başladı. Bugün Stalin sonrası «kollektif yönetim», yeni sosyal fikirlerin ortaya çıkmasını engelliyebilirse, bununla tatmin olur. Böylece Marksizm istisnasız parti liderlerince tarif edilen bir nazariye haline gelmiştir. Bugünlük bir başka tür Marksizm yoktur, yâni komünizmden başkası yoktur ve bir başka tarzını geliştirmek mümkün değildir.

İdeolojik birliğin sosyal sonuçları trajikti: Lenin'in diktatörlüğü şiddetliydi, ama Stalininki topyekûndu. Partideki her türlü ideolojik tartışmanın ortadan kaldırılışı toplumdaki her türlü özgürlüğün yok edilişi demektir, zira çeşitli akımlar sadece parti içinde söz alabiliyorlardı. Diğer fikirlere katlanamamakla ve Marksizmin sözde istisnasız bilimsel doğasına dayanılmakla, daha sonraları tüm toplum üzerinde tam bir tekelcilik haline gelen parti yönetiminin ideolojik tekeli başlamıştır.

Partinin ideolojik birliği sadece komünist sistemler dahilinde bağımsız hareketleri imkânsız kılmakla kalmazlar, tersine aynı zamanda tüm toplum dahilinde de buna imkân vermezler. Her girişim, toplum üzerinde topyekûn egemenlik kuran partinin işidir. Kendi sınırlarının dahilinde bile bir damlacık özgürlük yoktur.

İdeolojik birlik ansızın ortaya çıkmamıştır, tersine komünizmdeki diğer tüm şeyler gibi adım adım gelişmiştir. En yüksek ölçüye o çeşitli parti grupları arasında iktidar mücadelesi yapılırken ulaşılmıştır. Trotzki'nin Stalinin 1920 yıllarında iktidara yükselişi esnasında parti tarafından kabul edilmiyen tüm fikirlerden vazgeçmeye çağrılması bir rastlantı değildir.

Partinin ideolojik birliği kişisel diktatörlüğün manevi temelidir. O olmaksızın kişisel diktatörlüğü tasarlamak mümkün değildir. O diktatörlüğü yaratır ve güçlendirir ve bunun aksine diktatörlükle ideolojik birlik güçlenir. Bu akla yakındır. Fikirler üzerine konulan tekel veya zoraki ideolojik birlik sadece kişisel diktatörlüğün tamamlanışıdır ve nazarî bir maskedir. Eğer kişisel diktatörlük ve ideolojik birlik modern komünizmin ve dolayısiyle bolşevizmin başlangıçlarında ortaya çıkmışsa, onlar bugün ana niteliği olarak onları ve ekseriya egemen biçimleri sı-

fatıyla yok oluşuna kadar koruyacak olan komünizmin kudretinin tam gelişmesiyle sağlamlaşmak durumundadır.

Liderler arasında ideolojik tartışmaların bastırılması, gruplaşmaları ve muhalefet eden eğilimleri de bertaraf etmiş ve böylece komünist partilerde tüm demokrasiyi ortadan kaldırmıştır. Buna göre komünizmde lider kesiminin dönemi başlamıştır. : İdeologlar, partide nüfûzlu mevkileri olan ve yetersiz intellektüel elverişsizliklerine bakılmayan kimselerdir.

Partideki ideolojik birlikte ısrar ediş, kişisel diktatörlüğün tutunduğunu yine de zaman zaman işbirliğinde bulunan veya bugün Sovyetler Birliğinde olduğu gibi, iktidarlarını dengeli tutan oligarşi mensuplarından bir ufak grubun sürmekte olduğunu aldatmayan bir işarettir. Bizler diğer partilerde de, ideolojik birliğe bir eğilim görüyoruz. Her şeyden önce, ilk dönemlerinde sosyalist partilerde buna tanık oluyoruz. Fakat bu partilerde, söz konusu olan nokta, sadece bir eğilimdir. Komünist partilerde birlik mecburî hale gelmiştir: Sadece Marksist olmakla yükümlü değildir kişi, tersine aynı zamanda liderler tarafından istenilen ve şart koşulan Marksizmin o türünü savunmakla da yükümlüdür. Marksizm bir serbest ihtilâlci ideolojiden, şart koşulmuş bir doğma haline dönüştürülmüştür. Eski doğu zorba yönetiminde olduğu gibi, doğmayı en üst makamlar yorumlarken, ve duyururken, imparatorun başrahip oluşu gibi, aynı durum ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli aşamalardan ve biçimlerden geçmiş olan partinin ideolojik birliğine bağlanış yükümlülüğü bolşevik ve komünist partilerin en önemli belirtilerinden biri olarak kalmıştır.

Eğer bu partiler aynı zamanda yeni sınıfları içlerinde

gizleselerdi, ve partiler özel tarihî bir rol oynamamış olsalardı, bu takdirde onlarda hiç bir ideolojik birlik mevcut olmazdı. Komünist bürokrasinin dışında yeni tarihte tek bir sınıf, veya parti tam ideolojik bir birlik kuramamıştır. Hiç bir sınıf, veya parti daha önce tüm toplumu esas itibariyle politik ve yönetimsel araçlarla değiştirmek ödevine malik olmamıştır. Böyle bir ödev için gerçekten görüşlerinin kusursuzluğuna ve hukukiliğine kör bir inançа gerekseme vardır. Böyle bir ödev olağanüstü gaddar tedbirlerin diğer ideolojilere ve sosyal gruplara karşı alınmasını gerektirmektedir. O, kezalik toplum üzerine ideolojik tekeli ve egemen sınıfın mutlak birliğini şart koşar. Komünist partiler bu yüzden özel bir ideolojik dayanıklılığa gerekseme gösterirler.

Eğer ideolojik birlik bir kez mevcut olursa, o bir peşin hüküm gibi kudretle etkiler. Komünistler, ideolojik birliğin veya fikirlerin yukardan belirlenişinin kutsal bir şey olduğu kanısıyla eğitilmişlerdir. Ve parti içinde grup teşkilinin cürümlerin en büyüğü olduğu kanısı onlara aşılanmıştır.

Diğer sosyal gruplarla tartışmadan (hesaplaşmadan) toplum üzerine, sınırsız egemenliği kurmak mümkün olmayacaktı. İdeolojik birlik de kendi partisinin sıralarındaki bir tartışmadan sonra mümkün olmuştur. Her iki tartışma da hemen hemen aynı zamanda olup bitmiştir. Totalitarizmin mensuplarının gözünde onlar, ilki yeni sınıfın muarızlarıyla ve ikincisi egemen sınıf dahilindeki bir hesaplaşma olmasına rağmen, «objektif» olarak özdeş görünmektedir. Nitekim Stalin, Trotzki'nin Bucharin'in, Sinowiew'in ve diğerlerinin yabancı casuslar ve «sosyalist vatan'a» ihanet eden kişiler olmadıklarını biliyordu. Onlar sadece Stalin'le anlaşamamışlardı ve bu topyekün egemenliğin ayakta tutulmasını engellediğinden Stalin onları

mahvetmeye mecbur kalmıştır. Partiye karşı cürümleri onun «objektif düşmanlığı» -parti dahilindeki ideolojik ve politik farkları- yapay olarak grupların ve tek tek kişilerin sübjektif suçlarına dönüştürmesi ve bunu onların işlemedikleri cürümleri onlara izafe etmesi yoluyla yapmasıdır.

III

Fakat bu her komünist sistemin kaçınılmaz yoludur. Totaliter egemenliğin veya ideolojik birliğin sağlanması için kullanılan metodlar Stalininkilerden, daha az sert olabilir. Mahiyet daima aynıdır. Hatta topyekûn egemenliğin kurulmasının sanayileştirmeyle haklı gösterilmediği yerde, Çekoslavakyada ve Macaristanda olduğu üzere, komünist bürokrasi örneğin Sovyet Rusya gibi gelişmemiş ülkelerde, iktidarını aynı tarzda yürütmeye mecbur kalmıştır. Bunun sebebi, Sovyet Rusyanın bu ülkelere böyle bir tür iktidar uygulamasının onların madunları sıfatıyla empoze etmesi değildir, tersine öyle davranmak bizzat komünist partilerinin ve ideolojilerinin doğası gereğidir. Toplum üzerine partinin denetimi, hükümetin ve hükümet aparesinin partiyle eş tutulması ve fikirlerine ifade kazandırması hakkının hiyerarşide bir kimsenin tuttuğu mevkiye ve iktidarın gücüne bağlı olması keyfiyetidir. Bunlar her komünist bürokrasinin, bu bürokrasi iktidara ulaşır ulaşmaz en belli başlı ve kaçınılmaz belirgin işaretleridir.

Parti komünist rejimi devletinde ve onun hükümetinde en büyük güçtür. O her şeyin itici gücüdür. O içinde yeni sınıfı, hükümeti, mülkiyeti ve fikirleri birleştirir. Bu sebeple komünizmde askerî diktatörlükler, Sovyet Rusyada askerî suikastların varmış gibi görünmesine rağmen,

mümkün değildir. Askerî diktatörlükler hayatın bütün safhalarını kapayacak, halkı zaman zaman aşırı çabaların ve nefis fedakârlığının zorunluluğuna ikna edecek durumda değildir. Bunu sadece bir parti, yâni çok geniş kapsamlı ideallere inanan bir parti yapabilirdi. Onun inancına göre, mutlakiyet bu ideolojilerin taraftarlarına sadece zorunlu görünmekle kalmayacak, tersine hatta devlete ve sosyalizme ilişkin teşkilatın en yüksek biçimi diye görünecekti.

Özgürlük bakış açısından bakılırsa, bir komünist sistemde bir askerî diktatörlük, büyük bir ilerleme sayılabilecektir. O, totaliter parti egemenliğinin ve dolayısiyle bir parti oligarşisinin sonu anlamını taşıyacaktır. Nazarî bir deyimle, yine de bir askerî diktatörlük yalnızca bir askeri yenilgi veya olağanüstü bir ekonomik bunalımın sonunda mümkün olabilir. Hatta böyle bir halde de başlangıçta bir başka tür parti diktatörlüğü olacak veya partinin ardında gizlenecektir. Fakat bu da, mücbir bir sonuç olarak, tüm sistemin değişmesine yol açacaktır. Komünist parti oligarşisinin (azınlık egemenliği) totaliter diktatörlüğü o anki politik koşulların sonucu değildir, tersine uzun ve girift bir sosyal sürecin sonucudur. Gerçek bir değişiklik hükümet biçiminin sırf değişmesi değlidir, tersine sistemin değişmeye başlaması veya bir değişmedir. Böyle bir diktatörlük sistemin bizzat kendidir, onun vücûdu ve ruhudur.

Komünist hükümeti parti liderlerinin çok çabuk ufak bir zümresi olur. Onun proleteryanın bir diktatörlüğü olduğuna dair iddia boş bir sözdür. Buna götüren süreç, öğesel bir kaçınılmazlıkla ve denetimsizlikle gelişir ve partinin proleteryanın bir avangardı olduğuna ilişkin nazariye bu süreci sadece destekler.

Fakat bu demek değildir ki, parti iktidar mücadelesi esnasında işçi kitlelerinin lideri olamaz ve onun çıkarları için savaşmaz. Fakat onun bu esnada oynadığı rol ve yürüttüğü mücadele sadece iktidara yükselişinin aşamalarını ve biçimlerini teşkil eder. Her ne kadar onun mücadelesi işçi sınıfına yararlı olursa da, o yine de aynı zamanda partinin kendisini, gelecekteki iktidar mensuplarını ve o zamanları henüz cenin durumundaki yeni sınıfı güçlendirir. Parti iktidara gelir gelmez, bütün güçleri denetir ve tüm malları zorla eline geçirir. Bunu yaparken, işçi sınıfının ve çalışan halkın çıkarlarını temsil ediyormuş gibi gözükür. İhtilâl savaşlarının kısa devreleri bir yana, proletarya bu sürece katılamaz ve bundan bir başka sınıftan farklı olan daha büyük bir rol oynayamaz. Tabiatıyla proletarya veya tabakalarından bir kaçı partiyi iktidarda tutmakta belirli bir zaman için çıkar bekler ve köylüler, onları sanayileştirmekle umutsuz sefaletten kurtarmak amacı taşıdıklarını söyliyen kimseleri desteklerler.

Çalışan sınıfların tek tek tabakaları partiyi bir zaman desteklese de, hükümet kendi hükümetleri değildir ve hükümete katılma payları sosyal hareketlerin ve sosyal hal ve durumların geliştirilmesine yetecek derecede önemli değildir.

Komünist sistemde açlışan halka, özellikle işçi sınıfına onların iktidara ve haklara ulaşması için hiç bir yardımda bulunulmaz. Bunun aksi de zaten olamaz.

Sınıflar ve kitleler iktidarı icra etmezler. Parti bunu onların adına yapar. Her partide, hatta demokratik partide liderler önemli bir rol oynarlar. Bu partinin iktidarı liderlerin iktidarı haline gelecek dereceye ulaşır.

Başlangıçta en iyi hal ve koşullar altında gerçekten parti haline gelen öyle adlandırılan proleterya diktatörlü-

ğü yine de zamanla mecburen liderlerin diktatörlüğü halinde büyür. Bu türden bir totaliter hükümette proleteryanın diktatörlüğü sadece nazarî olarak bir haklı göstermedir, veya olsa olsa bir kaç kişiden oluşan azınlığın egemenliğinin ideolojik bir maskesidir. Marks proleterya diktatörlüğünü proletarya dahilinde bir demokrasi olarak ve kendi yararına görüyordu. Yâni, içinde bir çok sosyalist akımların ve partilerin temsil edildikleri bir hükümet sayıyordu. Proletaryanın biricik diktatörlüğü 1871'in Pariser Kommunesi Marksın mantıkî sonuçlarını dile getirdiği Kommune aralarında Marksist partinin ne en büyük, ne de en önemli olmadığı çeşitli partilerden oluşuyordu. Doğrudan doğruya proletaryanın sevk ettiği ve yönettiği bir proletarya diktatörlüğü sırf bir hayaldir, çünkü hiç bir hükümet politik teşkilâtı olmaksızın varlığını sürdüremez. Lenin proleteryanın diktatörlüğü için biricik partinin -kendi partisinin- iktidarını şart koşuyordu. Stalin proletaryanın diktatörlüğü sebebi olarak kendi kişisel iktidarını görüyordu - partideki ve devletteki - diktatörlüğünü onun sebebi sayıyordu. Komünist Çarın (Stalin) ölümünden beri «kollektif yönetimin» yardımıyla iktidarı aralarında paylaşabilmekten ötürü onun yeteneksiz halefleri şanslıydılar. Her hal-ü kârda proletaryanın komünist diktatörlüğü ya bir ütopik idealdi, veya parti liderlerinden bir seçkin grup için ayrılan bir etkinliktl.

Lenin, Rus Sovyetlerinin «son keşfinin» proletaryanın diktatörlüğü olduğunu düşünüyordu. Başlangıçta Sovyetler ihtilâlci insiyatifleri dolayısiyle ve kitlelerin katılmasıyla biraz bu türden bir şeymiş gibi görünüyorlardı. Troztzki de Sovyetlerin mutlak hükümdarlara karşı savaşta ortaya çıkan parlamentolar gibi, keza çığır açıcı bir kurtuluş olduğuna inanıyordu. Fakat bunlar boş hayallerdi. Sovyetler ihtlâlci kurumlardan yeni sınıfın totaliter

diktatörlüğüne veya partiye yarar sağlayan bir kurtuluş oluşturmuştur. Aynı nokta Leninin demokratik merkeziyetçiliğinin partideki ve hükümetteki durumuydu. Partide aleni tartışmalara katlanıldığı sürece -tam demokratik türden bir merkeziyetçilik de olmasa- bir merkeziyetçilikten söz edilebilir. Totaliter egemenlik kurulur kurulmaz, merkeziyetçilik silinir ve geriye oligarşinin katıksız istibdadı kalır. Bizler bundan, oligarşik diktatörlüğü kişisel bir diktatörlüğe dönüştürmek noktasında değişmez bir eğilimin var olduğunu çıkarabiliriz. İdeolojik birlik, parti uçlarındaki kaçınılmaz mücadele ve sistemin kendi gereksemeleri hemen hemen mecburen kişisel diktatörlüğe yol açar. Yardımcılarıyla birlikte partinin en üst kademesine ulaşmayı başaran lider, her zaman en aşırı tarzda yeni sınıfın çıkarlarını dile getirebilen ve karuyabilmeyi başaran kişidir.

Fakat tarihî şartlar da kişisel diktatörlüğe geçişe sebebiyet verirler, tüm güçler savaşta olduğu gibi, eğer hızlı bir sanayileştirme zorla gerçekleştirilecekse, bir fikre ve bir iradeye tâbi kılınmak zorundadır. Fakat kişisel diktatörlük için özel ve komünistçe bir sebep vardır.

İktidar komünizmin ve her gerçek komünistin ana hedefi ve baş aracıdır. İktidar açlığı komünistlerde doymak bilmez ve dayanılmaz bir derecededir. İktidar mücadelesindeki zafer onlar için, sanki ülûhiyete yükseltilecekmiş kadar bir önem taşır. Yenilgi onlar için en derin aşağılanış ve utançtır.

Komünist liderler kişisel acayipliklere eğilim göstermek zorundadırlar insanî zaaftan ve iktidarı ellerinde tutanların her yerde bilinen görkemin ve kudretin, tanınır örnekleri olmak gereksemesinden bunu yaparlar. Meslekte yükselme hırsı, tuhaflık ve iktidar hırsı kaçınılmazdır ve irtikap tutkusu belirgindir. Burada sözkonusu olan

devlet hizmetindeki kimselerin irtikâbı değildir, çünkü bundan kendinden önceki devlette olduğundan daha az olabilir.

Söz konusu olan şey, hükümetin bir tek politik partinin elinde olması ve onun tüm çıkarların kaynağı bulunması olgusundan doğan irtişadır. Kendi liyâkat gösteren adamları için çıkar sağlamak onlara memuriyetler vermek veya her türden imtiyazlar dağıtmak kaçınılmazdır. Hükümetle partinin devletle özdeş olması ve pratikman tüm mülkiyet mal sahipleriyle aynı oluşu olgusu, komünist devletin kendi kendisini irtikâp etmesi sonucunu doğurmaktadır, çünkü o sürekli olarak imtiyazlar ve tufeyli memurlar yaratmak zorundadır.

Yugoslavyanın komünist partisinin bir üyesi, bir sıradan komünistin içinde yaşadığı atmosferi çok canlı tasvir etmiştir: «Ben gerçekte üçe bölünmüş durumdayım: Benimkinden daha iyi bir otomobili olan kimseleri kıskanıyorum, çünkü onların partiye ve sosyalizme daha çok itaatkâr olmadıklarına inanıyorum. Benim aşağımda olanlara bakıyorum, onların otomobilleri yok. Çünkü onlar gerçekten hiç birini kazançlarıyla sağlamamışlardır. Böylece ben kendi arabama, o nasıl olursa olsun, malik olduğum için mutluyum.» Besbelli bu adam gerçek bir komünist değildi, tersine idealist oldukları için komünist olanlardan ve sonra düş kırıklığına uğrayanlardan ve şimdi normal bürokratik bir meslekten eline ne geçirebilirse geçirmeye çalışanlardan biridir. Gerçek komünist bir bağnazdan ve engel tanımıyan bir iktidar mensubundan oluşmuş bir karışımdır. Sadece bu tipten gerçek bir komünist olur. Diğerleri idealistlerdir veya meslek edinenlerdir.

Komünist sistem yönetime dayandırıldığından, bürokrat olmak ve tam bir hiyerarşik teşkilâta malik bulunmak mecburiyetindedir. Komünist sistemde politik liderlerin ve

mercilerin çevresinde fanatik gruplar teşekkül etmiştir. Bu başkasına söz hakkı tanımayan ve içinde aile ekonomisinin ve kilikçiliğin geliştiği gruplarda politika yapmak kavgaya müncer olur. En yüksek üst grup alışılageiinmiş olarak, en mahrem olandır. Akşam yemeğinde, avda, iki veya üç kişi arasındaki söyleşilerde en yüksek önem taşıyan devlet işleri karara bağlanır. Parti oturumları, hükümet danışmaları ve toplantılar açıklamalarda bulunmaktan ve ortaya çıkmaktan başka hiç bir amaca hizmet etmezler. Bu kimseler, daha önce kotarılmış olanın doğrulanması için toplantıya çağrılır. Komünistlerin devlete ve hükümete fetişist bir ilişkisi vardır- tabiatıyla kendi hükümet ve devletlerine-. Parti dahilinde mahrem ve içten olan aynı kimseler ve aynı gruplar, devletin mümessilleri olarak ortaya çıktıklarında sert, biçimsel, ve gösterişli bir tavır takınırlar. Bu «mutlak zorbalık» tam açıklığa kavuşturulmuş olmaktan uzaktır. Hükümdarın kendi, diktatör olan kendini ne hükümdar ne de diktatör olarak duyar. Staline diktatör dendiğinde, o buna gülmüştür. O kendini kollektif parti iradesinin bir temsilcisi görüyordu. Belirli bir derecede bunda haklıydı. -her ne kadar hiç kimse tarihte onun kadar- kişisel bir iktidar gücüne sahip olmadıysa da gerçek buydu. O, diğer komünist diktatörler gibi, partinin ideolojik esaslarından saparsa, yeni sınıfın tekelciliğinden ulusal bir mülkiyete geçişe veya oligarşinin totaliter iktidarından vazgeçişe kaçınılmaz olarak düşmesini intaç edeceğini biliyordu Nitekim Stali nin böyle bir sapış yapacağı düşünülmemiştir, çünkü o bu sistemin seçkin mümessiliydi. Fakat onun egemenliği altında yaratılmış olan sisteme bizzat kendisi de bağlıydı, ve dolayısıyle parti oligarşisinin görüşlerine tâbiydi.

O onların isteğine aykırı hiç bir girişimde bulunamıyordu, o onları atlıyamıyordu da.

Komünist sistemde ne elebaşı memurların ne de bizzat liderin hiç kimsenin bağımsız olmadığı anlaşılıyor. Hepsi birbirine bağlıdır ve kendilerini çevreden, egemen fikirlerden, güçlerden ve çıkarlardan çözmeyi denemekten kaçınmak zorundadır.

Buna göre komünizmde proletaryanın diktatörlüğünden söz etmek saçma olmaz mı?

Lenin tarafından ayrıntılarıyla işlenen ve Stalin ve diğerleri tarafından tamamlanmış olan komünist devlet nazariyesi parti bürokrasisinin totaliter diktatörlüğünü elverişli kılmaktadır. Bu nazariyenin iki öğesi çok büyük önem taşır: Bizatihi devlet nazariyesi ve devletin öldüğüne dair nazariye. Her iki öğe de birbirleriyle karşılıklı etki içindedir ve bir arada bir bütün nazariye teşkil ederler. Leninin devlet üzerine nazariyesi en eksiksiz biçimde ekim ihtilâli patlak vermeden kısa bir süre önce yazdığı ve geçici hükümetten gizlediği «devlet ve ihtilâl» eserindedir. Leninin yazdıklarının tümü gibi bir nazariye Marksist doktrininin ihtilâlci görünümlerine dayanmaktadır Lenin devlet üzerine incelemesinde bu görünümleri, 1905 ihtilâlinin deneylerine dayanmak yoluyla aşırı uçlara kadar geliştirmiştir. Leninin eseri tarihî bakımdan, ihtilâlin ideolojik silâhı olarak çok daha önemlidir; bu fikirlere göre kurulması gereken yeni iktidarın gelişmesinin temelinden daha azıdır.

Lenin devlet kavramını iktidar ve nüfûz kavramına indirgemiştir veya daha doğrusu: O devleti, diğer sınıfları baskı altında tutmak için bir sınıfı kullanan baskı rejiminin bir organı olarak görmüştür. Devletin mahiyetini elden geldiğince, göze batacak bir biçimde dile getirmek

için, Lenin bir zaman devleti şöyle formüle etmiştir: O, bir topuzdur.

Lenin devletin diğer işlerini de kabul ediyordu, ama bizzat bu işlerinde bile devletin kesin rolü olan şeyi keşfetmiştir: İnsafsız ve katıksız gücün bir sınıf tarafından diğer sınıflara karşı kullanılmasıydı bu. Eski devlet aparesinin ortadan kaldırılmasını hazırlayacak olan Leninin nazariyesi, hiç kuşkusuz bilimsel olmaktan çok uzaktı. Tarihî bakımdan son derecede önemli olan Leninin bu eseri tüm komünist nazariyeler için tipik olan aynı nitelikleri taşır. Doğrudan doğruya gereksemelerden yola çıkarak parti, genellendirmeler yapar ve göze bilimsel görünen mantıkî sonuçlara varır ve yarı gerçekleri tam gerçekler diye duyurur. İktidar ve nüfuzun kullanımının her devlet iktidarının ana belirtisi olması olgusu ve -özellikle silâhlı çatışmalarda-belirli sosyal ve politik güçlerin devlet aparesinden yararlanması olgusu yadsınamaz. Fakat, deney toplumun ve dolayısiyle halkın-devlet aparesini bir başka amaç için gerçekten kullandığını, ondan farklı etkinliklerinin gelişmesi ve onları birleştirmekte yararlandığını göstermektedir. Bu görünüm komünist nazariyece, Leninin nazariyesince de görmezlikten gelinir. Çok zamanlar öncesinde devletsiz ve makamsız toplumlar var olmuştur. Bunlar gerçekte sosyal toplumlar değildi, tersine yarı hayvanî ve insancıl toplum biçimlerine dönüşürken ortaya çıkan toplumlardı. Ve hatta bu tamamen ilkel toplumların da her hangi türden otoritesi vardı. Sosyal hayatın daima girift biçimlerinde bir devlete malik olmak gereksemesinin gelecekte ortadan kalkacağına dair ispatlamada bulunmayı istemek safdilane bir harekettir. Fakat, Lenin Marksa dayanarak, anarşistlerle aynı görüşü paylaşarak, böyle devletsiz bir toplum üzerine nazariyesini genişletmiştir.

Onun seleflerinin ne derecede haklı oldukları veya olmadıkları üzerine, bir tartışmaya girişmeden, onun toplumu bir sınıfsız, komünist toplum olarak kavradığını anımsatmalıyız. Bu nazariyeye göre, hiç bir sınıf ve sınıf mücadelesi olmayacaktı. Diğer bir sınıfı baskı altında tutabilecek ve onu sömürebilecek olan hiç bir sınıf mevcut olmayacaktı. Ve bir devlet gereksemesi doğmayacaktı. O zamana kadar «demokratik devlet» proletaryanın diktatörlüğüdür, çünkü o sınıfları ortadan kaldırmaktadır ve kendi kendini sözde adım adım gereksiz hale getirmektedir. Onun için bu diktatörlüğü güçlendiren veya sınıfların ortadan kaldırılışına götüren her şey haklı görülür. O, terakkiperverdir ve liberaldir. Komünistlerin iktidarda olmadıkları yerde demokratik tedbirlerin alınmasını daima savunurlar, çünkü, bu onların çabaları için uygundur; iktidara gelmeyi başardıkları yerde, her türlü demokratik kuruluşun, sanki o bir burjuvazi kuruluşuymuş gibi, muarızı haline gelirler. Sürekli olarak demokrasinin «burjuva» ve «sosyalist demokrasi» diye anlamsız bölünüşünü duyururlar, her ne kadar demokrasi, ne kadar özgürlüğün mevcut olduğuna ve bu özgürlük ne derecede genel olarak yayıldığına göre sadece doğru olarak belirlenebilmekteyse de, durum böyledir. Leninin ve komünistlerin devlet nazariyesinin her yerinde bilimsel ve pratik bakımdan kopukluklar vardır. Deneyler göstermiştir ki, sonuçlar Leninin beklediğinin tam aksi çıkmıştır. Sınıflar proleteryanın diktatörlüğünde kaybolmamıştır ve « proleteryanın diktatörlüğü» yok olmaya başlamamıştır. Durum en doğrusu komünistler sayesinde totaliter iktidarın kuruluşu ve eski toplumun sınıflarının bertaraf edilişi esas itibariyle sınıfların ortadan kaldırılışı biçiminde gösterilmiştir. Fakat devlet iktidarının ve nüfuzunun, daha doğrusu kendinin yardımıyla zorbalığını güçlendirdiği zabıta or-

ganlarının büyümesi proletarya diktatörlüğünün egemenliği altında sona ermemiştir, tersine giderek daha çok egemenlik kazanmıştır. Nazariye her hangi bir biçimde yamanmalıydı. Stalin keşfetmişti ki, Sovyet devleti, o ölmeden önce büyük, «eğitimsel» bir rol oynayacaktı. Eğer komünist devlet nazariyesi ve daha çoğu devletin komünistler tarafından pratikman kullanımı onun gerçek mahiyetinin çekirdeğine, buna göre ana işev olarak iktidar ve nüfûza ve cebren veya devletin biricik etkinliğine indirgenirse, Stalinin nazariyesi zabıtanın o yüce veya «eğitimsel» rolünü oynamak mecburiyeti biçiminde yorumlanabilirdi. Tabiatıyla sadece kötü niyetli bir yorum, mantıkî sonuca götürebilir. Stalinin bu nazariyesinde yine komünistlerin yarı gerçeklerinden biri içkindir: Stalin, devlet aparesinin iktidarının içinde daha önce kurulmuş «sosyalist toplumda» gittikçe daha büyüdüğüne dair herkesce bilinen olguyu nasıl açıklıyacağını bilemiyordu. Böylece o devletin etkinliğinden biri olarak, ana etkinliği sıfatıyla onun «eğitimsel» görevini belirtiyordu. Eğer artık hiç bir muarız sınıf mevcut değilse, iktidarın nüfûzunu devletin bir görevi olarak nasıl ileri sürebilcekti?

Aynı şeyler Yugoslav yönetiminin «kendi kendine yönetim» üzerine nazariyeleri için de geçerlidir. Stalinle arası açıldıktan sonra, onlar sapmalarını düzeltmeye ve devleti kısa bir sürede ortadan kaldırmak için, bir şeyler yapmak zorundaydılar. Ne Stalin, ne de onlar için kendilerince en önemli olan ve üzerinde devlet nazariyesini kurdukları devletin görevini-yâni, iktidar ve nüfûzunu -çoğaltmaya devam etmelerine aldırış etmediler.

Stalinin, devlet hangi tarzda ölür üzerine düşünceleri, onun gittikçe güçlenerek, yâni görevlerini sürekli ve durmaksızın genişleterek ve gittikçe daha büyük sayıda

vatandaşları kapsamına almak yoluyla ölür demesi, son derecede ilginçtir. Devlet aparesinin çoktan «başlanmış» olan «tamamiyle sınıfsız» komünist bir topluma dönüşmesine rağmen, daima daha büyük bir rol oynadığını gördüğü için, devletin ortadan kalkmasını toplu vatandaşlar devleti yönetenler olarak geliştiklerinde mümkün telâkki ediyordu. Bunun dışında Lenin de «bizzat kadın aşçıların» hükümet işlerini yürütecekleri zamanın geleceğinden söz etmişti. Stalininkine benziyen nazariyeler, gördüğümüz gibi, Yugoslavyada da, yaygındır. Fakat ne onlar, ne de Stalinin nazariyesi sınıfların «sahneden çekilmesi» nin komünist devlet nazariyeleriyle bir yanda «sosyalizminde» ölmesi ve diğer yandan parti bürokrasisinin totaliter egemenliğinin realiteleri arasındaki daha genişliyen uçurumu kapatacak bir durumda değildir.

V

Nazariyede ve pratikte komünizmin en önemli sorunu devletin sorunudur. O sürekli olarak belli çelişkisinden ortaya çıkan güçlüklerin sebebidir. Devletin kendisi zorbalığın seyrek olarak aracıdır. Fakat komünizmde hükümetle halk arasında bir türlü gizli iç savaş vardır. Toplum ve hatta devlet aparesi bu sonuncusundan katıksız gücün bir aracını yapmaya çalışan oligarşiyle canlı bir muhalefet halinde bulunmaktadır.

Pratik olarak komünistler devleti istisnasız iktidar ve nüfûz haline getirmek hedefine ulaşamayacaklardır. Onlar toplumu tamamen kendilerine tâbi kılmayı da başaramayacaklardır. Fakat, bu iktidar ve nüfuzun organlarını denetliyebilirler, yâni kendi bakımından devlet aparesini denetim altında bulunduran zabıtayı ve partiyi denetliyebilirler.

Devlet organlarının ve devlet memurlarının parti, zabıta ve tek tek politik memurlar tarafından «anlayışsızlığına» karşı gösterdikleri tepki, gerçekte devlet aparesine aktarılmış olan toplumun muhalefetidir. Bu, toplumun gereksemelerinin ve nesnel dileklerinin baskı altına alınışının ve felce uğratışının üzerine hoşnutsuzluğunun ifadesidir.

Komünist sistemlerde bile devlet ve devlet görevlileri baskı altına alış araçları haline indirgenmemiştir. Onlar, bununla da özdeş değildir. Devlet ulusal ve sosyal hayatın teşkilâtı olarak, baskı altına alışın gerçeklerine bağlı kılınmıştır. Komünizm bu aykırılığı çözemez, çünkü o bunun sonucu totaliter zorbalığıyla toplumdaki diğer türden ve buna karşı çıkan eğilimlerle, devletin sosyal etkinliğinde beliren eğilimlerle çatışır hale gelir.

Bu çelişkinin ve devleti özellikle iktidar aracı olarak kullanmaya ilişkin komünizm mevcut gereksemelerinin sonucu, komünist devlet bir hukuk devleti olamaz, yâni içinde hukukî kararların hükümetten bağımsız olarak, cereyan ettiği ve yasaların gerçekten geçerlilik arzettiği bir devlet olamaz. Bütün komünist sistem böyle bir devlete karşıdır. Hatta komünist liderler bir hukuk devleti kurmayı isteseler de, onlar bunu, totaliter egemenliklerini tehlikeye atmaksızın yapamıyacaklardır. Kazaî içtihat (yargılama gücü) bağımsız olsaydı, ve yasalar gerçekten geçerli olsalardı, bir muhalefetin ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktı. Örneğin komünist sistemde serbest görüşün açığa vurulmasını veya teşkilatlanma hakkını yasaklayan hiç bir yasa yoktur. Komünist sistemin yasaları vatandaşlara her türlü mümkün hakkı garanti eder ve bağımsız yargılama gücünde içkindir. Pratikte, buna ilişkin hiç bir şey mevcut değildir.

Bütün özgürlükler komünist rejimde biçimsel olarak tanınır ve kabul edilir. Fakat onların yürütülmesi kesin bir koşula bağlanmıştır: Bu özgürlükler komünist liderleri onlardan ne anlıyorlarsa öyle, sadece «sosyalist» sistemin çıkarına göre uygulanabilirler. Özgürlükleri uygulamanın ön koşulu buna göre, liderlerin egemenliğinin onlarla desteklenmesidir. Yasal düzenlemelere büsbütün aykırı olan bu pratik, kayıtsız şartsız zabıtanın ve parti mercilerinin olağanüstü sıkı ve vicdan tanımayan metodlar uygulamalarına yol açmıştır. Bir yanda, yasalığın görünür biçimi, korunurken diğer yandan aynı zamanda iktidar tekeli güven altına alınmak mecburiyetinde kalınmıştır. Ekseriya komünist sistemde yasal iktidar ve nüfuz onu yürütenlerden ayrılamaz. Lenin bunu tam çözümleme olarak görüyordu, Yugoslav liderleri de bu görüşü sürdürmektedirler. Tek parti sisteminde bu durum zorbalığın ve hükümetin her şeye kadir oluşunun sebeplerinden biridir.

Keza pratikte zabıtanın iktidar ve nüfûzunu mahkemelerin yetkilerinden ayırmak mûmkün olmamıştır. Tutuklamalar yapan kimseler, aynı zamanda hukukî kararlar almaya yetkilidirler ve suçun infazını sağlarlar. Daire kapanmıştır: İnfaz eden, yasa yapan, sorgu yargıcı, mahkeme ve suçun infazı aynı kimselerce yönetilir.

Komünist diktatörlük, malik olduğu o kadar çok sayıdaki yasaya neden gereksinme gösteriyor? O, neden yasaya uygunluk perdesi ardına gizlenmektedir? Bu sebeplerinden biri dış memleket için politik propagandadır. Bir başka önemli sebep: Komünist rejim bağımlı olduklarının yeni sınıfın haklarını, tutunabilmek için, güven altına almak ve tesbit etmek mecburiyetindedir. Yasalar, daima, yeni sınıfın veya partinin gereksemesi anlamında

yazılır. Yasalar resmen tüm uyruklular için kaleme alınmış olmalıdır, ama uyruklular bu haklardan sadece sınırlı olarak yararlanırlar, eğer onlar sosyalizmin düşmanları değillerse, bu mümkün olur. Bu sebeple, komünizmin sürekli endişesi, onların yaptıkları yasaları belki de gerçekten uygulamak mecburiyetinde kalmalarıdır. Bunun için daima istisnaî ayarlamalar düzenlerler, yasaların uygulanmasından kaçınabilecekleri boşluklar bırakırlar.

Yugoslavya yasası örneğin, yasa tarafından tıpatıp tarif edilen sadece bir eylemden dolayı mahkûm olunamahkemeler öyle adlandırılan bu «düşmanca propaganda» ile uğraşan maddeye dayanarak yapılır. Bu kavram amaçlı olarak tarif edilmemiştir, bunun yorumu en doğrusu yargıçlar ve dolayısiyle gizli polis için tamamen esnek bırakılmıştır.

Bu sebeplerden politik mahkemeler komünist rejimlerde ekseriya önceden sahneye konur. Mahkemelerin ödevi iktidar sahiplerinin gereksemesi olan şeyi ispatlamaktır. Veya onların ödevi sanıkların düşmanca eylemleri dolayısiyle verilecek yargıya yasal bir kılıf giydirmektedir. Bu tarzda sürdürülen mahkemelerde sanığın itirafı çok önemlidir. Bizzat o bir düşman olduğunu kabul etmek zorundadır. Bu tarzda suçlama doğrulanmış olur. Kendinden hiç bir eser olmayan ispatlamanın yerini suçu itiraf alır. Yugoslavyadaki politik mahkemeler yalnızca Moskova mahkemelerinin ufak taklidleridir. Öyle adlandırılan Moskova mahkemeleri komünist rejimde mahkeme ve yasa komedilerinin son derecede acayip ve kanlı örneklerinin en belirginleridir. Suç ve cezaya gelince, bunlar ekseriya diğer mahkemelere benzer, mahiyettedir.

Politik davalar nasıl yürütülür?

İlkin gizli polis parti memurlarının esiniyle bir kimsenin mevcut hal ve durumların düşmanı olduğunu tesbit eder. -eğer başka türlü değilse- onun görüşlerinin ve yakın dostlarıyla konuşmalarının en azından mahallî makamlar için tedirginlik verici olduğunu tesbit eder. İlk olarak düşman yasal olarak ortadan kaldırılışı hazırlanır. Bu, ya kurbanını ödün verici açıklamalar yapmaya yasadışı teşkilâtlara katılmaya veya buna benzer eylemlerde bulunmaya ayartan bir kışkırtıcıyla sağlanır, veya kurbana karşı zabıtanın istedikleri her şeyi kolayca söylüyen bir yalancı tanıkla temin edilir. Komünist ülkelerdeki ekseri yasa dışı teşkilât muarız kimseleri yemlemek ve zabıtanın onlarla hesaplaşacağı duruma getirmek için gizli zabıtaca kurulmuştur. Komünist hükümeti «suçlandırılan» vatandaşları yasaları çiğnemelerine ve suç işlemelerinden alıkoymaz. Daha çok onları buna kışkırtır. Stalin genellikle mahkemeler olmaksızın işi idare etmiştir. O bunun için aşırı ölçüde işkence metodlarını uygulamıştır. Fakat, hiç bir işkence uygulanmasa da, tersine onun yerine mahkemelere başvurulsa da, etki aynı kalır; komünistler rakipleriyle onların suç işlemesinden ötürü hesaplaşmazlar, tersine sadece muarız olduklara için onlara karşı böyle davranırlar. Mahkûm edilen ekserisi «politik suçluların», onlar tabiatıyla rejimin düşmanı olsalar da, yasal görüş açısından suçsuz oldukları kolayca söylenebilir. Komünist görüşe göre, bu muarızlar «yasanın lâyık olduğu tarzda uygulanmasıyla mahkûm edilmişlerdir, her ne kadar mahkûmiyetleri için hiç bir yasal esas mevcut değilse de, bu akibete dûçar olmuşlardır. Eğer vatandaşlar rejimin tedbirlerine karşı kendiliklerinden baş kaldırırlarsa, komünist makamlar onları anayasal ve yasal hükümlere bakmadan işleme tâbi tutarlar. Modern tarih komünist makamların ihtiyar ettikleri aksiyonlar de-

recesinde kitlelerin muhalefetine karşı yöneltilmiş, acımasız, insanlık dışı ve yasa dışı davranışların hiç bir örneğine malik değildir. Posen tedbirleri en tanınmış olanlardır, ama en gaddarcası değildir. 1) (Djilas bunu Macaristandaki 1956 olaylarından önce yazmıştır.) İşgal birlikleri ve sömürge iktidarları, işgal edici olmalarına ve istisnaî yasalarla ve özel tedbirlerle harekete geçmelerine rağmen o derecede şiddetli tedbirleri ender olarak alırlar. Komünist iktidar sahipleri onu «kendi» ülkelerinde o tarzda yaparlarki, onların kendi yasalarını ayaklar altına aldıkları açığa çıkar.

Politik olmayan hallerde bile mahkemeler ve yasa yapıcılar zorbalardan bağışıksız değildirler. Totaliter sınıf ve üyeleri mahkemelerin ve yasaların işlerine karışmaktan daha başka türlü hareket edemezler. Bu, her gün olan şeylerdir.

Belgrad gazetesinin 23. Mart 1955 tarihli makalesi, Yugoslavyada diğer komünist ülklere nazaran yasallığın daima daha yüksek bir derecesi mevcut olmasına rağmen, Yugoslavyadaki mahkemelerin gerçek durumu ve rolü üzerine kullanımlı bir tabloyu gözler önüne sermektedir.

«İki gün süren yıllık konferansında Federal Devletler başsavcısı Brana Jevremoviç'in başkanlığında yapılan toplantıda Vojvodina ve Belgrads Cumhuriyetlerinin tartışılması esnasında ekonomide etkinlik gösteren suçlulara karşı savaşta tam bir başarı kazanmak için, ekonomide ve aynı zamanda politik teşkilâtlarda mahkeme organlarıyla bağımsız yönetim organları arasında sıkı bir işbirliğinin gerekliliğini açıklamışlardır.

Savcılar, bu gibi ekonomik suçlarla mücadele etmek için, toplumun henüz yeterli derecede enerjik tedbirlere başvurmadığı görüşündedirler. Savcılar toplumun tedbir-

lerinin daha etkin olması gerektiğinde hem fikirdirler. Savcıların görüşlerine göre, daha şiddetli cezalar ve daha etkin metodlar cezanın infazında alınması gereken tedbirlerden sadece bir kaçıdır. Tartışmada anılan örnekler politik alanda savaşı yitiren düşman kimselerin şimdi ekonomik alanda etkinlik gösterdikleri görüşünü doğrulamaktadır. Bu sebepten ekonomi suçlusu sorunu sadece bir hukuk sorunu olmakla kalmamakta, tersine çözümlenmesi tüm hükümet mercileriyle ve sosyal teşkilâtla işbirliğine gereksinme gösteren bir politik sorun olmaktadır... Münazaranın son sözünde Federal Yugoslavya Devleti başsavcısı Jevremoviç Yugoslavyadaki yürütülen ademi merkeziyetçilikten ortaya çıkmış olan özel hal ve durumlara intibak ettirilmiş olan yasalığın önemini vurgulamıştır. Ve en üst liderlerimizin ekonomiye karşı suçlu eylemler işliyerek suçlu duruma düşen kişilere karşı takınılan hoşgörüsüz tavrın tam haklılığına işaret etmiştir.»

Burada şu nokta bellidir: Savcılar mahkemelerin ne gibi hükümler vereceğine ve hangi cezaların konulmasına dair karar vermişlerdir. Onlar üst mevkiindeki liderlerin amaçlarına uygun olmak zorundadır. Mahkemelerden ve yasalara uygunluktan geriye ne kalıyor ki?

Komünist sistemde hukukî kuramlar oligarşinin özel hal ve koşullarına ve gereksemelerine göre değişmektedir. Wyschinski'nin ilkesi, bir yargının tıpıtıpına o kezki politik duruma ve politik gereksemelere intibak ettirilmesinin gerekliliğiydi. Bu arada bu ilkeden vazgeçilmiştir, ama daha insanî veya daha ekonomik ilkeler de uygulansa, durumlar, hükümetle mahkemeler ve dolayısiyle yasa arasındaki ilişkiler değişmediği sürece bir değişme arzetmiyecektir. Yasaya sadakat için zaman zaman açılan kampanyalar ve Chruschtschov'un partinin, zabıtayı ve

mahkemeleri denetimi altına almayı başardığına dair böbürlenişi, egemen sınıfın yasal bir güvene her zamankinden çok gereksemesi olduğu noktasında değişiklikler ifade eder. Fakat bunlar egemen sınıfın topluma, devlete, mahkemelere ve yasalara karşı takındığı tavrın değişiklikler gösterdiğini anlatmaz.

VI

Komünist hukuk sistemi biçimsel süslemelerden kendini kurtaramaz, o parti organlarının ve zabıtanın mahkemelere, seçimlere ve buna benzer olaylara olan kesin etkisini de ortadan kaldırmaz. Söz konusu olan bu sorunlar ne derecede önemliyse, yasalara uygunluk sınıf bir süs haline gelir ve hükümetin mahkeme camiasında, seçimlerde ve buna benzer durumlarda oynadığı rol o ölçüde daha büyük olur.

Komünist seçimlerin içeriksizliği ve gösterişli yanı herkesce bilinen bir şeydir. İyice anımsıyorum ki, Attlee onu bir zamanlar latife olarak «tek atla yapılan yarış» diye adlandırmıştı. Şu sorunun sorulması gerektiğini sanıyorum: Komünistler politik durumlara hiç bir kesin etkisi olmamasına rağmen, seçimlere neden iltifat ederler ve onlar neden o kadar pahalı ve anlamsız bir kuruluş olan parlamentosuz yapamazlar?

Bunda da, mevcut diğer sebepler arasında, propagandanın ve dış politikanın yeri var. Fakat, hiç bir hükümetin, bir komünist hükümetin bile, eğer her şey yasal olarak tesbit edilmemişse, varlığını sürdürmesinin imkânsız olduğu da düşünülebilir. Bu, hal-i hazırdaki koşullar altında «seçilmiş» halk temsilcilerinin yardımıyla halledilir. Halk, komünistler ne yaparsa, biçimsel olarak, hepsini doğrulamalıdır.

Fakat bunun dışında komünist devletlerde parlamento sisteminin iltifat görmesinin daha derin ve daha önemli bir sebebi daha var. En üst parti bürokrasinin veya yeni sınıfın politik kadrosunun hükümetçe, en üst kurumca alınan tedbirleri kabul etmesi zorunludur. Bir komünist hükümet genel kamu oyuna önem vermiyebilir, ama her komünist hükümet partideki kamu oyuna, komünist kamu oyuna bağlıdır. Seçimlerin komünistler için her hangi bir önem taşımamasına rağmen, yine de parlamento adayları partinin elit grubu tarafından çok büyük bir itinayla seçilirler. Bunu yaparken, söz konusu adayın liyâkatları, komünist hareketteki ve toplumdaki rolüne ve etkinliğine temsil ettiği mesleklere ve sâireye, mümkün tüm özel hal ve durumlarına dikkat edilir. Parti içi bakımından yönetime ilişkin seçimler önemlidir. Liderler parlamentoda en önemli ve en sadık parti adamlarını bir araya getirirler. Böylece, yönetim partinin, sınıfın, ve halkın adına harekette bulunmak için, meşruiyet kazanır.

İki veya daha çok komünisti bir parlamento sandalyesi için aday göstermek denemeleri, hiç bir olumlu sonuç doğurmamıştır, Yugoslavyada bu bir çok hallerde denenmiştir, ama yönetim bu gibi girişimlerin «tahripkâr» olduğuna, hükümetmiştir. En yeni haberlere göre, şimdi Doğu Avrupa ülkelerinde komünist parlamento adaylarından daha büyük bir sayı mevcuttur.

İki veya daha çok adayı bir ve aynı görev için hazır tutmak amaç olabilir. Fakat bu sistemin uygulanması olasıl değildir. Böyle bir hareket bir adım ilerleme demektir ve hatta komünist sistemden demokrasiye bir dönüş anlamını taşıyacaktır. Fakat ben öyle sanıyorum ki, bu gibi tedbirlerin gerçekleşmesinden önce, uzun bir yolun katedilmesi gereklidir ve Doğu Avrupada gelişme ilkin işçi komitelerinin Yugoslav sistemi yönünde bir hareket

gösterecektir ve bu durum egemen hareketin dahilinde bir politik demokrasinin ve farklı görüşlerin ortaya çıkışından önce olacaktır. Zorba kadro iktidarı hâlâ ellerinde bulundurmaktadır ve geleneksel parti birliğinden fedakârlık edişin çok tehlikeli bir durum yaratacağını bilmektedir. Parti dahilindeki her serbestlik sadece liderlerin iktidarını tehlikeye atmakla kalmaz, tersine bizzat totalitarizmi tehlikeye düşürür.

Komünist parlamentolar her hangi bir önemli karar verecek durumda değildirler, çünkü onlar, oldukları gibi, daha başlangıçta tesbit edilmişlerdir. Ve bu yüzden gururları da okşanmıştır, «halkın mümessilleri», bizzat isteselerde, gerçek tartışmalar yapacak kudrete ve cesarete malik değildirler. Onlar, talimat vermek yetkisini bunun dışında seçmenlerine borçlu olmadıkları için, onlara karşı kendilerini sorumlu da hissetmezler.

Komünistlerin parlamentosu haklı olarak bizzat milletvekillerince «anık-kabir» olarak adlandırılır. Milletvekillerinin hakkı ve rolü zaman zaman daha önce kulislerin ardında karar altına alınan şeyi oybirliğiyle kabul etmekten ibarettir.

Bu hükümet sistemi bir başka tür parlamentoya gerekseme göstermez. Ona karşı yapılabilecek olan bir tek suçlama, onun gereksiz ve pahalı oluşudur.

VII

Komünist devleti zorba güce dayandırıldığından ve halkıyla sürekli sürtüşme halinde bulunduğundan, -hatta onun için politika dışı hiç bir sebep mevcut olmasa da, askerî olmak mecburiyetindedir. Güçle, özellikle askerî kudretle sürdürülen tapınma derecesindeki hayranlık komünist ülkelerde olduğundan başka yerde asla o ölçü-

de belirgin değildir. Militarizm yeni sınıfın içpolitik, mahrem bir gereksemesidir. O, yeni sınıfın varlığını, onun gücünü ve imtiyazlarını mümkün kılan güçlerden biridir.

İlk plânda sürekli baskı altında ve gerekirse, istisnasız iktidar ve nüfûzun bir aracı olmak mecburiyetinde kalış için, komünist devleti başlangıçtan beri bürokrat kalmıştır. Onun bir avuç iktidar sahibinin keyfiliğine dayanarak, kurulmuş olmasına rağmen, komünist devleti her hangi bir başka devlet şeklinde olduğundan, çok daha fazla yasalara ve yasa hükümlerine sahiptir. Oluştuktan hemen sonra, komünist devleti yasa hükümleriyle öyle tıkabasa doldurulmuştur ki, hatta yargıçlar ve savcılar ancak zahmet çekerek, kendilerine bir yön verebilmektedirler. Hiç kimsenin bundan büyük bir yarar görmemesine rağmen, her şey kılı kırk yararcasına özenle ayarlanmıştır ve tesbit edilmiştir. Komünist yasa yapanlar ideolojik sebeplerle bu yasaların gerçekliğine ve pratikman uygulanabilirliğine bakmaksızın, çeşitli yasalar çıkarmaktadırlar. Muhalefetin hiç bir eleştirisine maruz kalmayan soyut «sosyalistik» yasa formüllerinde adeta boğuldukları için, hayatı parlamentonun mekanik olarak resmen onayladığı maddelerin içine zorla sıkıştırırlar.

Oligarşinin gereksemeleri ve liderlerinin çalışma metodlarına ilişkin noktalarda, komünist hükümetler muhakkakki bürokrat değildirler. (Kırtasiyeciliğe iltifat etmezler). Hatta istisnaî durumlarda bile devletin ve partinin liderleri kendilerini talimatlarla daraltmayı hoş karşılamazlar. Politikanın biçimlendirilişi ve politik kararlar veriş hakkı onların ellerindedir ve geciktirmelere veya çok ayrıntılı işlemlere katlanamazlar. Ekonomiyi bütün olarak, ilgilendiren tüm karar vermelerde ve önemsiz temsil veya biçimsel sorunları müstesna, diğer tüm sorunlarda liderler önemli bir sınırlama olmaksızın çalışırlar.

En donmuş bürokrasinin ve politik merkeziyetçiliğin yaratıcıları kişisel olarak, muhakkakki hiç bir bürokrat değildir ve yasal hükümlere bağlı bulunmazlar. Örneğin Stalin hiç bir bakımdan bir bürokrat değildi. Düzensizlik ve savrukluk bir çok komünist liderlerin bürolarında ve kurumlarında egemendir. Bu, onları arasıra bürokrasiye karşı çıkmada engellemez, yâni yönetimdeki hem yavaşlığa ve hem de savrukluğa karşı itirazda bulunmaktan alıkoymaz. Onlar bugün örneğin, bürokratik yönetimin Stalin biçimiyle mücadele ederler, ama amaçları politik aparenin ekonomiye ve devlete topyekûn egemenliğinde ortaya çıkan gerek, temelli bürokrasiyi asla ortadan kaldırmak değildir.

«Bürokrasiye karşı açılan savaşta» komünist liderler alışılagelinmiş olarak, Lenin'e başvurular, ama Leninin eksiksiz olarak incelenişi, onun yeni sistemin politik bürokrasinin egemenliline yol açacağını önceden görmediğini ortaya koyar. Kısmen Çarlık yönetiminden kalan bürokrasiye karşı savaşta Lenin ekseri güçlükleri, komünistlerin bir bankasının veya Sovyet parti okullarını bitirenlerden oluşan aparelerin olmayışı keyfiyetine bağlamaktadır. Eski memurlar Stalinin yönetiminde silinip yokoldular, onların yerini komünistler aldı ve buna rağmen bürokratizm büyüdü. Hatta, Yugoslavya gibi bürokrat yönetimin önemli oranda zayıflatıldığı bir ülkede de, onların özünün çekirdeği-politik bürokrasinin tekeli olmuştur, ve bundan ortaya çıkan hal ve durumlar ortadan kaldırılmamıştır. Eğer kırtasiyecilik yönetim metodu olarak, da yok edilecek olsa, o bundan sonra, da politik -sosyal bir ilişki olarak varlığını sürdürecektir.

Komünist devleti ve dolayısiyle onun hükümeti tek tek kişinin, halkın hatta kendi mümessillerinin kişiselliğini ortadan kaldırış yönünde etkinlik göstermektedir. O, tüm

halkı görevlilerden bir halka dönüştürmeye çaba harcamaktadır. O, her şeye çeki düzen vermeye ve denetlemeye yönelik çaba göstermektedir. Doğrudan veya dolaylı olarak: Ücretleri, oturma koşullarını ve hatta serbest zamanı şekillendirmelerini ayarlamaktadır. Komünistler insanları, onların memur olup olmadıklarına göre değerlendirmezler, -herkes memur olarak mülahâza edilir- tersine, aldıkları maaşa göre ve edindikleri imtiyazlara göre değerlendirirler. Kollektifleştirmeyle hatta köylü (çiftçi) genel bürokrat toplumun bir üyesi olur.

Her hal-ü kârda o dışarıdan bakıldığında öyle görünmektedir. Komünist sistemde tek tek sosyal gruplar birbirinden kesin olarak ayrılmıştır, fakat yine de komünist toplum bütün olarak bu gibi ayrımlara ve çelişkilere rağmen diğer toplumların her birinden daha çok birlik gösterir. Bu birliğin zaafı onun doğal bir süreçle oluşmaması, tersine zorla sağlanmış bulunmasıdır . Buna rağmen onda her zerrecik diğerine bağlıdır, tıpkı biricik bir dev mekanizmada olduğu gibi.

Bir komünist devletinde insan kişiliğinin gelişimi soyut bir idealdir. Mutlak monarşi döneminde merkantilistler (Mutlakiyet döneminde ulusal gelirin artırılmasına taraftar olanlar) devleti ekonomiye yönelttiklerinde saray, Büyük Katharina örneğin, hükümetin halkın eğitimle değiştirilmesiyle yükümlü olduğuna inanıyordu. Komünist liderler de aynen öyle davranmakta ve düşünmektedirler. Mutlak zorbalıkta hükümet malsahiplerine kendi fikirlerini zorla kabul ettirmeyi denemiştir. Bugün, komünist sistemde hükümet aynı zamanda mülkiyete egemendir ve ideolojilerin yaratıcısıdır. Fakat, bu demek değildir ki, kişilik kaybolmuştur veya her şeye kadir bir büyücünün iradesine tâbi olarak devasa, ruhsuz bir devlet makinesinde dönen, duygusuz, kişiliksiz bir çarkçığa dönüşmüş-

tür. Kişilik tüm doğasına göre hem kollektif hem de tek tek insanda yok edilemez bir şeydir, hatta komünist sistemde de o ortadan kaldırılamaz. Tabiatıyla kişilik komünist sistemce bir başka yönetimde olduğundan daha çok baskı altına alınır ve kendine özgülüğünü bir başka tarzda açığa vurur. Onun dünyası daha iyi bir yarına umut beslemeden, önemsiz günlük sorunların dünyasıdır. Fakat bu sorunlar ve istekler halkın maddece ve manevi hayatına bir tekele sahip olan sistemin kemer sütunlarıyla çatıştığından, bu ufak, önemsiz dünya serbest ve güvenli değildir. Komünist sistemde tek tek kişinin hayatının A'dan O'ya kadar her şeyi güvensizliktir. Devlet tek kişiye yaşama imkânları verir, ama şu şartla ki, o ona inkiyat eder. Kişilik, istediği şeyle, gerçekten malik olabileceği şey arasında ikiye bölünmüştür. O, ekseriya topluluğun çıkarını tanımaya ve ona inkiyat etmeye isteklidir. Fakat, o, kollektifin temelciliğini haksız olarak eline geçiren kişilere karşı da başkaldırabilir. Komünist sistemdeki ekseri kimseler sosyalizmin muarızları değildirler, tersine sosyalizmin kurulmasında kullanılan metodların muhalifidirler. -Bu, komünistlerin gerçek sosyalizmi hiç bir zaman geliştirmedikleri olgusunu doğrular. Tek kişi ona toplumun çıkarına değil, tersine oligarşinin çıkarına yüklenen sınırlandırmalara başkaldırır.

Bu sistemde yaşamayan kimseler insanların, hatta tüm halkların fikir özgürlüğünden ve çalışma özgürlüğünden ne deredece çok vazgeçmek mecburiyetinde kaldıklarını zor kavrar. Bu olgunun eksiksiz açıklaması olmasa da, doğru açıklaması zorbalığın topyekûnlüğü ve sertliğidir. Fakat bu duruma ilişkin esasta daha derin sebepler vardır.

Bu sebeplerden biri tarihidir: Halk özgürlüğün yitişini ekonomik değiştirmeye dayanılmaz bir iyilişle göze al-

maya zorlanmıştır. Bir başka sebep manevî ve ahlâkî türdendir. Kişileştirme ölüm ve kalım sorunu olduğundan, sosyalizm veya onun ideal ifade biçimi olan komünizm-sadece komünistlerin ideal ve umudu olmakla kalmamıştır, tersine ahalinin çevrelerinin de ideali olmuştur, bu, dinî bir fanatizme kadar yükselen bir umut olmuştur. Eski sosyal sınıflara dahil olmayanların görüşüne göre, partiye karşı teemmül edilmiş ve teşkilâtlandırılmış bir başkaldırı ve vatana ihanet ve en yüksek ideallere yönelik sadakatsızlıkla eş anlama gelir.

Komünizme karşı hiç bir teşkilâtlandırılmış direnişin olmamasının en önemli sebebi komünist devletinin her şeyi kapsayan totalitarizmindedir. O toplumun ve kişiliğin tüm gözeneklerine (mesamat) dolmuştur. Bilginlerin vizyonlarına, ozanların esinlerine, âşıkların düşlerine nüfuz etmiştir. Buna karşı başkaldırmak demek, sadece umutsuz bir kişinin ölümü demek değildir, tersine damgalanmak ve toplumdan çıkarılmak anlamını taşır. Komünizmin kurşundan örtüsünün altında ışık, ne de hava vardır. En önemli rakip gruplardan hiç birisine -eski sınıfların mensuplarından oluşan gruplar, ne de bizzat kökensel komünizmden ortaya çıkan gruplar, kendi özgürlüklerine yöneltilen bu müdahaleyi ortadan kaldırmak için, çare ve yol bulamamışlardır. İlk grup, tarihin çarkını geri döndürmeye çaba harcadı, oysa ikinci grup plansız ve anlamsız bir ihtilâlci etkinliği sürdürdü ve rejimle doğma üzerine kılı kırk yarmaya girişti. Yeni yollar buldurmaya elverişli durum henüz gelmemişti.

Bu arada halk insiyaki olarak, yeni yolun nereye götüreceğini hissediyordu ve her ufak sorunda ve her adımda direniş gösteriyordu. Bugün bu direniş komünist rejimin en yüksek ve en gerçekçi tehdit altında bulunmasıdır. Komünist elebaşılar kitlelerin ne düşündüklerini

ve ne hissettiklerini artık bilmemektedirler. Rejimler derin ve karanlık hoşnutsuzluğun denizinde kendilerini güvensiz hissetmektedirler. Tarih muarızlarıyla hesaplaşmakta komünist diktatörlükten başka hiç bir sistem tanımadığı halde hiç bir sistem o kadar derin ve geniş kapsamlı hoşnutsuzluk yaratmamıştır. Öyle görünüyor ki, bilinç ne kadar çok baskı altına alınırsa ve bir teşkilâtın kurulması imkânları ne kadar azsa, hoşnutsuzluk o ölçüde çoğalmaktadır. Komünist zorbalığın içinde her türlü görüş ayrılıklarının giderek yok olduğu ve her şeyin, umutsuzluk ve kinden başkasının, ortadan kalktığı topyekûn bir hoşnutsuzluğa götürmektedir. Kendiliğinden direniş, -milyonların günlük hayatlarından hoşnut olmamaları- komünistlerin üstesinden gelemedikleri bir tür direniştir. Bu, özellikle savaş esnasında, göze çarpar derecede belirmiştir.

Almanlar Sovyet Rusyaya saldırdıklarında, Ruslar direniş göstermeğe ilkin az eğilimliydiler, ama Hitler kısa bir süre sonra, Rus Devletini yoketmek ve islavlarla diğer Sovyet halklarını efendiler ulusunun ruhsuz köleleri yapmak amacını açığa vurdu. O zaman halkın derinliklerinden, gelenekten intikal eden ve söndürülememiş olan vatan sevgisi doğdu. Bütün savaş boyunca, Stalin halka karşı ne Sovyet Hükümetinden, ne de sosyalizminden söz etti. O sadece bir şeyin adını ağzına aldı: Vatan. Ve vatan Rusların, uğrunda ölmeğe değer olduğu şeydi, Stalinin sosyalizmine rağmen.

VIII

Komünist rejimler, yerini aldıkları sistemlerin akamete uğradıkları bir çok sorunları çözümlemeyi başarmıştır. Onların iktidarı ellerine geçirinceye kadar mevcut olan

ulusculuk sorunu, özellikle ulusun burjuvaziler çatışmaları sözkonusu olduğu sürece, başarıyla çözümlediler. Fakat, onlar ulusların mukadderatlarına egemen olması sorununu kendileri halledemediler, öyleki o komünist rejimde daha keskinleşmiş bir biçimde yeniden ortaya çıkmıştır. Sovyet Rusyada ulusal birlik son derecede geliştirilmiş olan bürokrasiyle sağlanmıştır. Buna karşı Yugoslavyada ulusal bürokrasiler arasındaki sürtüşmeden, söz edilmektedir. Fakat, bunda söz konusu olan şey eski anlamda ulus tartışmaları değildir. Komünistler uluscu değildirler. Onlar için ulusculuğun vurgulanışı iktidarlarını güçlendirmenin, diğerleri gibi bir biçimdir. Bu amaç için onlar zaman zaman aklı başından gitmiş aşırı uluscularmış gibi davranırlar. Stalin gürcüydü, ama uygulamasında ve propagandasında gerektiğinde, kanına işlemiş bir büyük rus oluyordu. Stalinin yönetimindeki çok sayıda ulusun kökünün kazınması korkunç bir gerçektir. Hatta Chruschtschov bunu itiraf etti ve bunu Stalinin hatâlarından biri olarak belirtti. Stalin ve adamları Ruslar Afrika vahşileri hotantolarmışcasına Rusların, en büyük ulusun peşin hükümlerinden kendi çıkarına yararlandılar. Komünist lilderler, yararlı telâkki ettikleri her şeye sığınacaklardır. Onlar örneğin ulusal bürokrasiler için aynı hakları vaaz ederler. Bunun pratikte anlamı onlar ve içlerindeki diğer uluslar için eş haklar tanımak demektir.

Ulusal duygular ve ulusal çıkarlar yine de komünist ulusal bürokrasileri arasındaki nifakların sebepleri değildir. Bunun sebebi tamamen başkadır. Yönetilen alanda, kendi alanında, kendi kendisinin efendisi olunmak istenmektedir. Kendi cumhuriyetinin itibarı ve iktidarı uğruna mücadele kişisel iktidarı çoğaltmak isteğinden daha çoğu değildir. Ulusal komünist cumhuriyetler dil esasına

dayanan yönetim alanlarından başkası değildir. Komünist bürokratlar, o alanlar ne dil ne de ulusal birlik göstermeseler de, kendi yönetim alanlarının anlamında vahşi, mahallî vatanseverlerdir. (Yerel vatanseverlerdir). Yugoslavyanın (bölgesel meclisler) yönetim kuruluşlarının bazılarında aşırı ulusculuk tek tek ulusal cumhuriyetlerin hükümetlerinde olduğundan daha büyüktü.

Komünistlerde aynı adamlarda hem kısa gören bürokratik aşırı ulusculuğa hem de ulus bilincinin çöküşüne rastlanmaktadır. Onların takındıkları tutum ortaya çıkan fırsatlara ve koşullara göre değişmektedir.

Komünistlerin konuştukları diller kendi halklarının dili değildir. Sözcükler aynıdır, ama tüm kavramlar ve deyimler komünistlerde büsbütün başka bir önem ve anlam taşımaktadır...

Onlar diğer bağımsız sistemler bakımından ve kendi sistemleri dahilinde yerel vatanseverlerken, çıkarları gerektirdiğinde, ateşli enternasyonalistler olurlar. İçlerinden her birinin kendi biçimine ve kendi rengine malik olduğu farklı uluslardan, onların kendi tarihleri ve kendi umutları şimdi özlerinde ulusal olmayan her şeye kadir ve her şeyi bilen zorbaların yönetiminde hareketsiz ve bitkin durmaktadır. Komünistler, ulusları harekete geçirmeyi veya uyandırmayı başaramamışlardır. Bu anlamda onlar ulusal sorunları da çözmekte başarısız kalmışlardır.

Bugün ukranyalı yazarlar ve politikacılar üzerine kim ne biliyor? Ülkeleri Fransa kadar olan ve Rus ulusları arasında en önde gelen bu ulus şimdi ne olmuştur?

Bu kişidışı baskı altında tutma makinesinin altında daha çok şekilsiz bir insan kitlesinin var olduğunu düşünmek zorunda kalıyoruz. Fakat durum böyle değildir.

Kişilik, farklı sosyal sınıflar ve düşünceler yaşamakta oldukları gibi, uluslar da yaşamaktadır. Onlar özel niteliklerini aynen koruyarak zorbalığa karşı mücadelelerini sürdürmektedirler.

Onların bilinçleri ve ruhları baskı altına alınmış olsa da, söndürülememiştir. Her ne kadar boyunduruk altına alınmışlarsa da, kayıtsız şartsız teslim olmamışlardır. Onları harekete geçiren güç, durmadan ileri götüren kuvvet eski veya burjuva ulusculuğunun gücünden daha büyüktür. Onların söndürülemeyen istekleri kendi efendileri olmaktır ve insan neslinin diğer kısmıyla ebedî varoluş içinde kendi serbest gelişmelerinin sayesinde daima daha sıkı bir birliğe ulaşmaktır.

DOĞMAYA GÖRE EKONOMİ

I

Komünizmde ekonominin gelişimi sadece rejimin ihtilâlci bir diktatörlükten gerici bir mutlakiyete dönüşmesine ilişkin bir esas teşkil etmekle kalmayıp tersine onun aslına sadık bir taklidi de olmuştu. O, kendiyle bağlı olan mücadelelerle ve hesaplaşmalarla hükümetin başlangıçta zorunlu olan etkisinin giderek egemen olan bürokratların kişisel hayatî önemi taşıyan çıkarlarına nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Başlangıçta devlet, yatırımıyla hızlı bir sanayileştirmeyi güvene alabilmek için, tüm tasarruf edilebilir araçları seferber etmiştir. Fakat sonunda egemen sınıf ondan sonraki bütün ekonomik gelişimi kendi çıkarına göre yönlendirmiştir.

Diğer malsahipleri de esasta başka türlü hareket etmezler. Onları harekete geçiren şey bir tür kişisel çıkardır. Fakat yeni sınıfı, diğer tüm malsahiplerinden ayıran nokta, onların ulusun tüm yardımcı kaynaklarını az ya da çok ellerinde tutmaları ve onun ekonomik iktidarı iyice düşünülmüş ve organize edilmiş tarzda kurmalarıdır. Kuşkusuz diğer sınıflar da kendi kendilerini sağlamlaştırmak için, çeşitli politik ve ekonomik teşkilâtlardan yararlanmaktadırlar. Fakat, orada hepsinin birbiriyle çatışma halinde olduğu çok sayıdaki malsahipleri ve bir çok mülkiyet biçimleri olduğundan, komünizmden önceki tüm eko-

nomik sistemlerde zorlanmadan tahrik ve rekabet sürdürülmüştür, hiç olmazsa normal, yâni barışkan koşullar altında buna ulaşılmıştır.

Hatta komünist ekonomi bile, bu serbestliği tamamen bastıramamıştır. Bundan başka komünistler, diğerlerinden sürekli çabalarla gönüllü olarak işler yaptırmakla ayrılırlar. Bu pratiğin nazarî haklılığı vardır. Komünist liderler gerçekte ekonomik yasalara egemen olduklarını ve üretimi bilimsel bir dakiklikle (doğrulukla) planlayabileceklerini sanmaktadırlar. Gerçekte, bildikleri şudur: Ekonomiyi denetleme ellerine nasıl geçirilebilir. Buna ilişkin yetenekleri ihtilâllerindeki zaferleri gibi, kafalarında, kesin bilimsel metodlarıyla başarıya ulaşacaklarına dair boş hayaller yaratmıştır.

Nazariyelerinin tutarlı olduklarına kani bulunduklarından, ekonomiyi geniş ölçüde bu nazariyelere göre yönetirler. Komünistlerin ilkin ekonomik bir tedbiri Marksist bir fikre uydurdukları ve ancak ondan sonra tedbir almaya başladıkları ağızdan ağıza dolaşan bir nükte olmuştur.

Yugoslavyada planlamanın Marksa göre yapılacağı resmen açıklanmıştır. Fakat, Marks ne bir planlayıcıydı, ne de bir planlama uzmanıydı. Pratik olarak hiç bir şey Marks'ın ilkelerine göre yapılmaz. Planlamanın aynen Marksa göre hazırlanacağı iddiası, halkın vicdanını yatıştırmakta ve zorbalığı ve ekonomiye «ideal» amaçlarla ve «bilimsel» keşiflere tahakkümü haklı göstermektedir. Ekonomideki doğmatizm komünist sistemden ayrılama: Ekonomiyi doğmatik yollara zorla sokmak, yine de komünist ekonomi sisteminin en göze batan işareti değildir. Ekonominin bu liderleri, nazariyeleri o kezki tedbirlerine «uydurmakta» ustadırlar. Çıkarları gerektirir gerektirmez, nazariyeden saparlar.

Komünist bürokrasi sadece gizli bir sanayileşmenin tarihî zorunluluğu mucibince harekete geçmekle kalmamıştır, o iktidarının sürmesini güvene almak için, ona uyan bir ekonomik sistemi kurmaya zorlanmıştır da. Sözde sınıfsız bir toplumun yaratılması ve her türlü sömürüyü kökünden kazımak amacıyla mülkiyet biçimleri partiye egemenliğinin ve tekelciliğinin yürütülmesini garantileyen kapalı bir ekonomik sistem yaratmıştır. Başlangıçta komünistler «bu kollektif mülkiyet» biçimlerini uygulamada nesnel sebeplere maliktiler. Onlar şimdi bu biçiml, onun ekonominin çıkarına mı ve daha çok sanayileşme lehine mi olduğuna bakmaksızın, başkasına hak tanımayan bir komünist sınıf hedefine erişmek uğruna boyuna genişletmektedirler. İlkin tüm ekonomiyi öyle adlandırılan ideal amaçlar için yönetiyorlardı ve denetliyorlardı. Daha sonraları, mutlak egemenliklerini sürdürmek için öyle davrandılar. Bu, komünist ekonomideki geniş kapsamlı ve donmuş politik tedbirlerin alınmasının gerçek sebebidir. 1956 yılında Tito Batının ekonomik sistemlerinde de «sosyalistik öğelerin» bulunduğunu kabul etmişti. Fakat bunlar bu ekonomik sistemlere «bilinçli bir planlamayla» girmemiştir. Bu, bütün komünist fikri için nitelendirici bir durumdur. Sadece, sosyalizm ekonomik sistemlerde «planlamayla» teşkilatlandırılmış cebirle-kurul duğundan, komünistler zorba hükümet metodlarını ve mülkiyet üzerine tekellerini sürdürmek mecburiyetindedirler.

«Planlamaya» ekonominin ve toplumun gelişiminde atfedilen büyük, hatta kesin önem, komünist ekonomik politikasının zorba ve bencil karakterini açığa vurmaktadır. Planlamaya neden o kadar ısrarla sımsıkı sarılıyorlar?

Komünistler, sosyalist saymadıkları her türlü mülkiyet biçimlerinin kesin muarızıdırlar. Bu, her şeyden önce, iktidarı ele geçirmek ve sürdürmenin dizginlenemez isteğini göstermektedir. Fakat onlar köklü tutumlarından yola çıktılar, veya ona sımsıkı sarılmaktan, o, çıkarlarına karşı geldiği anda hemen vazgeçtiler. Bunu yaparken kendi nazariyelerini ayaklar altına aldılar. Örneğin Yugoslavyada ilkin «tam Marksizm» ve sosyalizm adına kolhozları kurdular ve aynı adın uğruna onları yeniden tasfiye ettiler. Bugün, bu sorunda bir üçüncü, karışık yol izliyorlar. Bütün komünist ülklerde buna benzer örnekler vardır, fakat, onların değişmez hedefleri özel mülkiyetin her türlü türünü, k e n d i ö z e l m ü l k i y e t l e r i h a r i ç yok etmektir. Her politika, onu sevk ve idare etmeyi deneyen belirli ekonomik güçlere bir tepkidir. Komünistler üretim üzerine tam bir egemenlik sağlıyamazlar, ama onlar üretimi ideolojik ve politik hedeflerinin emrine verecek bir ölçüde denetim altına almayı başarmışlardır. Bu tarzda komünizm diğer bütün politik sistemlerden ayrılır.

II

Komünist ekonomide üreticinin özel mevkii sadece komünistlerin yopyekûn mülkiyet tekeliyle ve ekonomik sistemde ideolojinin mutlak bir üstünlük kazanmasıyla açıklığa kavuşmaktadır.

İhtilâlden hemen sonra, Sovyet Rusyada çalışma yerinin serbest seçimi sınırlandırılmıştır. Fakat rejimin hızlı sanayileşmeye gereksemesi bu hakkın tamamen ortadan kaldırılması sonucunu doğurmamıştır. Bu, sanayi ihtilâlinde ilerleme kaydedildikten ve yeni sınıf oluş-

tuktan sonra, ön görülmüştür. 1940'da çalışma yerinin serbestçe seçilmesini yasaklayan bir yasa çıkarılmıştır, ve işlerini bırakmak isteyenlere cezaî müeyyideler konulmuştur. Bu zaman fasılasında ve İkinci Dünya Savaşından sonra, bir tür köle çalışması özellikle çalışma kamplarında gelişmiştir. Üstelik çalışma kamplarındaki işle fabrikalardaki iş arasındaki sınır çizgisi hemer hemen tamamen bozulmuştur. Çalışma kampları ve «gönüllü» çalıştırmanın çeşitli türleri cebri çalışmanın en kötüleri ve en aşırı biçimleridir. Başka sistemlerde de bu gibi şeyler zaman zaman olabilir, ama komünizmde cebrî çalışma sürekli bir olay haline gelmiştir. Cebrî çalıştırmanın diğer komünist ülkelerde aynı biçimlere malik olmamasına ve Sovyet Rusyadaki bir ölçüye ulaşmamasına rağmen, bu ülkelerin hiç birinde, yine de çalışma yerinin serbest seçilmesi diye bir şey yoktur.

Komünist sistemde cebri çalıştırma tüm mülkiyete veya hemen hemen tüm ulusal mülkiyete yönelik mülkiyet tekelidir. İşçi, sadece biricik malını çalışma gücünü, hayatta kalabilmek için, satmak zorunluğuna maruz bırakıldığı gibi, aynı zamanda onu üzerinde hiç bir etkisi olmadığı koşullar altında satmak mecburiyetindedir, çünkü o bir başka, daha iyi bir işveren aramak imkânına sahip değildir. Orada yalnızca bir tek işveren vardır, o da devlettir. İşçinin, işverenin koşullarını kabul etmekten başka bir seçimde bulunmaya hakkı yoktur. İşçinin bakış açısından en kötüsü ve en üzücü olan ilk kapitalizm öğesi-iş piyasası yeni sınıfın egemenliğiyle ortadan kaldırılmıştır. Fakat, bu, işçiyi hiç bir zaman özgür kılmamıştır.

Komünist sistemde işçi antik dönemin kölelerine benzemez, o cebrî çalıştırma kamplarında bile öyle

değildir. Eski Yunanistan'ın köleleri nazarî ve pratik olarak bir madde imişcesine işlem görüyorlardı. Antik çağın en büyük zekâsı olan bizzat Aristo, insanların ya özgür ya da esir olarak doğduklarına inanıyordu. Onun, kölelerin insancıl bir işlem görmesine, inanmasına ve köleler sisteminin reformu lehine etkinlik göstermesine rağmen, yine de kölelerde üretimin gereçlerini buluyordu. Modern teknikleştirilmiş sistemde bu tarzda işçiyle ilişkide bulunmak mümkün değildir, çünkü tam yetişmiş ve işine ilgi duyan bir işçi istenen işi yapabilir. Komünist sistemdeki cebrî çalıştırma eski Yunanistandaki veya daha sonraki tarihteki kölelerinkinden çok ayrıdır. O, mülkiyet ilişkilerinin sonucudur ve -asla hiç bir zaman veya çok az bir ölçüde-teknik üretim düzeyinin egemen olan politik durumların doğurduğu sonuçlardır.

Modern teknik belli bir derecede özgürlüğü olan bir işçiye gerekseme gösterdiğinden, o cebrî çalışma biçimleriyle veya komünistlerin mülkiyet tekeliyle ve politik totalitarizmle gizli bir çatışma halinde bulunur. Komünizmin yönetiminde işçi biçimsel olarak özgürdür, ama özgürlüğünü kullanmak için malik olduğu imkânları son derecede sınırlıdır. Komünizm, tüm insanî özgürlükleri biçimsel olarak sınırlandırmakla karakterize edilmiş değildir, tersine o pratikte öyle davranmaktadır. Özgürlüğün bu gaspı özellikle iş ve işçi bakımından göze çarpıcıdır. İş içinde tüm maddî emteanın biricik bir grubun tekelinde bulunduğu bir toplumda serbest olamaz. İşçi doğrudan doğruya bu grubun mülkiyetindedir, tabiatıyla tamamen değil, çünkü o çalışma gücüne bizzat tasarruf edebilen canlı bir varlıktır. Fakat, soyut olarak anlaşılırsa, çalışma gücü bütün olarak bakıldığında, tüm toplumsal üretimin bir faktörü görülür. Yeni egemen sınıf maddî politik tekelleriyle bu faktörden diğer ulusal

mallar ve üretim unsurları gibi hemen hemen aynı ölçüde yararlanmaktadır ve insanî faktörü titizlikle görmemezlikten gelerek, ona aynı tarzda işlem yapmaktadır.

İş üretim faktörü olarak görüldüğünden, çeşitli teşebbüslerdeki çalışma koşulları veya parti bürokrasisine ilişkin ücretlerle kazançlar arasındaki orantı önemsizdir. İşçi, ücretleri ve çalışma koşulları soyut bir iş planına göre, düzenlenir veya kişisel ehliyetlere göre, ayarlanır, ama bunu yaparken sözkonusu şirketlerdeki veya sanayi dallarındaki üretim sonuçlarına bakılmaz. Bu genel bir kuraldır. O kezki koşullara ve gereksemelere göre istisnalar ön görülür. Fakat, sistem gerçek üretici bakımından, ilginin kaçınılmaz olarak gevşemesine yol açar, yâni işçinin, o üretimin düşük kalitede olmasına da sebebiyet verir, gerçek üreticiliğin azalması ve teknik ilerlemenin yavaşlaması ve üretilen emteanın azalması sonucunu doğurur. Komünistler tek tek işçileri daha büyük bir üreticiliğe yüreklendirirler, ama işçinin bu sıfatla üreticiliğine az veya hiç bir dikkat atfetmezler. Böyle bir sistemde kaçınılmaz olarak işçileri harekete geçirmek için, sık sık denemelere girişilmek zorunludur. Bürokrasi mümkün olan her türlü özel primler ve ikramiyeler vermeye söz verir, böylece ilginin eksikliğini ortadan kaldırmak ister. Fakat komünistlerin sistemi bizzat değiştirmedikleri ve tüm mülkiyete ve tüm hükümete olan tekellerini idame ettirdikleri sürece, tek tek işçiyi uzun bir zaman için yüreklendiremezler ve iş gücünü bütün olarak islah edemezler.

İşçilere, bir kazanç payı vermek yoluyla, kurnazca hesaplanmış denemeler Yugoslavyada yapılmıştır ve şimdi Doğu Avrupa ülkelerinde eni konu düşünülmektedir. Fakat bu girişimler çok çabuk bürokrasinin «aşırı kazançları» alıkoymasına yol açacaktır. O bu tedbiri,

onun bununla bir enflasyonu engellediği ve parayı akıllıca yatırıma ayırdığı iddiasıyla haklı gösterecektir. İşçiye kalan şeyse, onun sembolik olarak hesabına matlup kaydedilen ufak tutarlar ve bu paraların partice ve sendikaca, yâni bürokrasi - tarafından nasıl bir yatırımda kullanılacağına dair önerilerde bulunmak hakkına sahip olmasından ibaret kalacaktır. Grev yapabilmek hakkı olmadan, ve «sosyalleştirilmiş» mülkiyetin gerçekte kime ait olduğu üzerine karar almadan, işçilerin gerçek bir kazanç payı alması üzerine fazla bir şansları yoktur. Bütün bu hakların çeşitli politik özgürlüklerle bağlı olduğu açığa çıkmıştır. Onlara birbirinden izole edilmiş olarak malik olmak mümkün değildir.

Böyle bir sistemde serbest bir sendika teşkilâtı imkânsızdır, ve grev 1953'de Doğu Almanyada ve 1956'da Posen'de olduğu gibi işçilerin hoşnutsuzluğu ansızın patlayıncaya kadar sadece çok seyrek olarak ortaya çıkmaktadır. «Bu tümcede ve onu izliyen tümcelerde Djilas'ın elinizdeki kitabı Macaristandaki 1956 olaylarından önce yazdığı düşünülmelidir. Bu olaylar onun nazariyesinin doğrulanışı olarak, o ölçüde daha etkin olmaktadır.» (Çevirmenin açıklaması).

Kölelerin çalıştırılması rejime politik güçlükler yüklemiştir ve ilerleyen teknik metodların Sovyet Rusyada uygulandığı anda çok da pahalı hale gelmiştir. Bir cebrî çalıştırma, üretebileceğinden daha çok masrafa mal olmaktadır, çalışanlara yemek için ne kadar az besin verilse, bu durum değişmemektedir. Onu itaatkâr tutmak için gerekli yönetim aparesi bu arada birlikte hesaba geçirilmek zorundadır. Cebrî çalışan işçinin işi anlamsızlaşır ve tatil edilmek mecburiyetindedir. Modern üretimin sömürülüşü başka tarzda da sınırlandırılır. Makineler bitkin, cebren çalıştırılan işçiler tarafından doğru

bir biçimde kullanılamaz ve uygun sağlıklı ve kültürel koşullar muhakkak surette gerekli hale gelmiştir. Komünist sistemde sömürünün sınırlandırılışı işçilere verilen özgürlüklerin sınırlandırılışıyla bir paralellik gösterir. Bu özgürlükler mülkiyetin ve hükümetin doğasına göre belirlenir. Mülkiyet ilişkileri ve hükümet reformu değişmedikleri sürece, işçi özgür olmaz ve ekonomik ve yöntemsel zorlamanın az veya çok biçimlerine maruz kalmak zorundadırlar.

Üretim gereksemelerine dayanarak komünist rejim çalışma koşullarına çeki düzen vermekte ve işçilerin yasal durumunu düzenlemektedir. O, çok yanlı ve çok kapsamlı sosyal tedbirler almaktadır: O, çalışma saatleri, izin, sigorta, eğitim, kadınların ve çocukların işleri gibi sorunları düzene sokmaktadır. Bu tedbirlerden bir çoğu büyük bir kısmıyla sadece kâğıt üzerindedir, ama bir çoğunun ileri karakteri vardır.

Bir komünist sistemde iş ilişkilerini düzene sokmak ve üretimde dinginliği ve düzeni sürdürmek eğilimi değişmezdir. Biricik kollektif malsahibi işçi sorunlarını geniş kapsamlı bir ölçütle çözümlemektedir. O asla «anarşiye» karşı hoşgörülü değildir, en azından işçilerin sorunlarında böyledir. O, onları üretimin her bir diğer öğesi gibi inceden inceye ayarlamak mecburiyetindedir. Bunu yaparken, işçilerin hayatına ilişkin çıkar az bir rol oynar.

Komünist rejimde tam görevlendirmekle aşırı böbürleniş daha yakından bakıldığında, sezilebilen yaraları gizliyemez. Bütün maddece mallar biricik bir kurumun denetimi altına geçer geçmez, bu mallar keza gereksemeler insanların çalışma günlerine göre planlamaya tâbi tutulmak zorundadır. Planlamada, politik zorunluklar, önemli bir rol oynarlar. Ve böylece belirli sanayi dalla-

rının başkalarının sırtından sürdürülmesi hali ortaya çıkar. Buna göre, planlama gerçekten işsizliğin mevcut oluşunun olgusunu gizler. Eğer ekonomik güçlerin serbestçe etkinlik göstermesi durumu ortaya çıkıverseydi veya belirli sanayi branşlarını başkalarının sırtından hayatta tutmak ve desteklemek durumu rejim için gereksiz oluverseydi, işsizlikte yeniden doğacaktı. Dünya piyasasına daha sıkı bağlanmalar da böyle bir sonuca götürecekti.

Bunun sonucunda, tüm vatandaşın görevlendirilişinin sebebi komünist sosyalizm değildir, tersine kumandayla yürütülen ekonomik politika sayesindedir. Üstelik bütün vatandaşların çalıştırılmalarının hikmeti tek tek üretim branşları arasındaki kargaşa ve usülüne uygun olmayan üretimdendir. Bu, ekonominin gücünü değil, tersine zaafını gösterir. Yugoslavyada daha ekonomik bir üretime ulaşıncaya kadar, çok az sayıda işçiye malikti. O bu noktaya ulaşır ulaşmaz, işsizlik de ortaya çıktı. Eğer Yugoslavyanın üretimi daha rantabl olsaydı, işsizlik daha da büyük olacaktı. Komünizm ekonomik sisteminde tüm vatandaşları çalıştırma işsizliği gizliyememektedir. Herkesin fakirliği, tıpkı fenomenal ilerlemenin bazı ekonomik sektörlerde olmasının diğerlerinin geri kalmışlığını kamufle edişi gibi, halkın bir kısmının işsizliğini perdelemektedir.

Keza, mülkiyet ve hükümetin tekelinin bu biçimi ekonomik çöküşü önliyecek durumdaydı, ama akut bunalımları engellemek imkânına malik değildir. Yeni sınıfın bencil çıkarı ve ekonominin ideolojik karakteri sağlıklı ve uyumlu bir ekonomik hayatı imkânsız kılmaktadır.

IV

Marks gelecekteki toplumun ekonomisinin bir planlı ekonomi olacağını zihnen ilk gören bir kimse değildir. Fakat o, modern ekonominin cebren planlamaya eğilimli olduğunu, çünkü onun sosyal sebepler bir yana, bilimsel teknikleştirişin esasına dayandırılarak kurulduğunu ilk gören veya ilk görenlerden biriydi. Tekeller devasa ulusal ve beynelmilel bir ölçütte planlamaya başlayan ilk kuruluşlardır. Bugün planlama bir genel olaydır ve onun sanayice gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelerde olduğundan farklı görünmesine rağmen, ekseri hükümetlerin ekonomik politikasında önemli bir öğedir. Eğer üretim belirli bir aşamaya ulaşmışsa, ve bununla ilintili olarak, sosyal, beynelmilel ve diğer hal ve koşullar değişmişse, zorunlu olur. Onun sosyal ve ekonomik hal ve koşulların düzeyinin çok aşağıda olduğu bir dönemde ortaya atılan Marks'ın nazariyeleriyle ilişkide olması şöyle dursun, her hangi bir kimsenin nazariyesiyle fazla bir alış-verişi yoktur.

Sovyet Rusyada ilk ülke olarak ulusal çapta bir planlamaya başlanıldığında, Marksist olan liderleri bu planlamayı Marksizmle ilişkili kıldılar. Durum esasında şöyleydi: Marks'ın öğretisi Rus ihtilâlinin ideal olarak temeli olduğundan, Sovyet liderleri daha sonra da ondan tedbirlerin perdelenmesinde yararlandılar.

Sovyet Rusyadaki planlamaya ilişkin tüm tarihî ve özel sebepler bunlara uyan nazariyelerde izah edilmiştir. Marks'ın nazariyesi sosyal temeli ve komünist hareketin geçmişi dolayısiyle en yakındaki ve en çok kabule değer olanıydı.

Komünist planlama başlangıçta Marks'a çok sıkı yaslanmasına rağmen, onun için daha derin, ideal ve

maddî planlar vardı. Sadece bir malsahibi olmak yolunda olan bir ekonomi planlı ekonomiden başka türlü nasıl yöneltilebilirdi? Eğer onlar planlamasalardı, sanayileşme amacıyla öyle muazzam yatırımlar nasıl gerçekleştirilebilirdi? Bir şey ilkin, o ideal olmadan önce, zorunlu diye kabul edilmelidir. Bu kural komünist planlama için de geçerlidir. O rejimin, istikrarını güven altına almaya elverişli olan o ekonomik branşlarının gelişimine uygun olarak ortaya çıkarılmıştır. Tabiatıyla her bir komünist ülkede, özellikle Moskovaya bağlı olanlarda bu kuralın istisnaları vardır.

Kuşkusuz bütün halk ekonomisinin gelişimi rejimin istikrar bulması için önem taşımaktadır, çünkü bir üretim dalında ilerleme sürekli olarak diğer daldaki ilerlemeden ayrılamaz. Planlamada esas ağırlık her komünist sistemde rejimin politik istikrarı için kesin sayılan ekonomi dallarına verilir. Bunlar bürokrasinin rolünü, iktidarı ve imtiyazları artıran ekonomi dallarıdır. Onlar aynı zamanda rejimi diğer ülkelere olan ilişkilerinde güçlendiren ve rejime yüksek bir ölçüde sanayileştirme imkânını sağlayan ekonomi branşlarıdır. Şimdiye kadar önem verilen bu ekonomi dalı ağır sanayi ve dolayısiyle savaş sanayiiydi. Fakat bu demek değildir ki, bu durum tek tek ülkelerde değişemez. Son zamanlarda, özellikle Sovyet Rusyada atom enerjisi ilk yeri almaya başladı. Diyebilirim ki, bu, her hangi bir başka sebepten çok, askerî ve dışpolitik sebeplerle ve dolayısiyle politik mülâhazalarla cereyan etmektedir. Her şey bu gibi hedeflerin emrine verilir. Bunun sonucunda bir çok ekonomi dalları geri kalır ve rantabl olmayan bir biçimde etkinlik gösterirler. Kötü durumlar ve güçlükler kaçınılmaz olur ve orantısız yüksek üretim masrafları ve şiddetli inflasyon alır yürür. André Philipe'ye göre (New

Leader'd 1. Ekim 1956'da çıkan yazısında) Sovyet Rusyada ağır sanayideki yatırımlar 1954'ün toplu yatırımı % 53,3'den 1955 tarihinde toplu yatırımın % 60'ına yükselmiştir.

Net ulusal gelirin % 21'i sanayiye yatırılmıştır, bunu yaparken en büyük ağırlık, ağır sanayinin beher kişi başına gelirin yükseltilmesinde sadece % 7,4 katkısı olmasına ve bunun % 6,4'ü üretim artışlarına yönelmesine rağmen, ağır sanayiye verilmiştir.

Bu gibi hal ve koşullar altında hayat standardının, insanların -Marks'ın bizzat vurguladığı üzere — üretimde en önemli faktör olmasına rağmen, yeni malsahiplerinin neden en az ihtimamına mazhar olduğu açıktır. Britanya Labour Party' (işçi partisi)'ine yakın olan Edward Crankshav'a göre Sovyet Rusyada ayda 600 Rubleden daha az kazanan kimseler umutsuzca bir yaşama savaşı vermektedirler. NewYork Times'in Sovyet Rusya uzmanına göre bir çok işçi ayda aşağı yukarı 300 Rubleden daha az kazanmaktadır. ve Britanya işçi partisinin sol kanadının görüşlerini temsil eden Tribüne gazetesi bu yoruma yaptığı eklemede bunun nesillerin eşit haklarının değil, ağır sanayide büyük sayıda kadınların çalıştırılmasının sebebi olduğunu belirtmiştir. Sovyet Rusyada kısa bir süre önce ön görülen % 30 işçi ücreti yükseltilişi, özellikle bu düşük işçi ücretleri sınıfı için geçerlidir.

Durum Sovyet Rusyada böyledir. Diğer komünist ülkelerde keyfiyet bundan çok daha başka değildir. Teknik bakımdan çok ileri olan Çekoslavakyada ve benzer ülkelerde de durum bundan farklı değildir. Yugoslavya bir zamanlar ziraat ürünlerini dışa gönderiyordu, şimdi o onları ithal etmek zorunda bulunuyor. Resmî istatistiklere göre, işçilerin ve memurların hayat seviyesi, Yugoslav-

yada, orası az gelişmiş bir kapitalist ülkeyken, ikinci dünya savaşından daha önceki döneminlnden daha da düşüktür.

Komünist planlama ulusal ekonominin gereksemelerinden esinlenmiş değildir. Tersine, daha çok ideolojik ve politik harekete geçirici sebeplerle düzenlenmektedir. İdeolojik sebeplerle komünistler belirli sanayi dallarında geniş kapsamlı yatırımlar yaparlar. Bu keyfiyet, kapitalistlerden ve büyük arazi sahiplerinden zorla alınan devletleştirilmiş ziraatin gelirleriyle ortadan kaldırılmayan, ekonomide değişikliklere yol açmaktadır. Aynı zamanda köylülerin (çiftçilerin) mecburi tahıl mübaya sistemiyle talan edilmesiyle ve onların düşük işçi ücretleriyle dengelendirilmektedir. Sovyet Rusyanın, eğer o bu türden bir planlama yapmasaydı, veya ağır sanayinin gelişimine konsentre olsaydı, ikinci dünya savaşına silâhlandırılmamış olarak gireceği ve Hitler'in işgalinin kolayca kurbanı olacağı belki söylenebilir. Bu doğrudur, ama belirli bir derecede doğrudur. Çünkü bir ülkenin gücü sadece toplarına ve zırhlı araçlarına dayanmaz. Eğer Stalin dış politikasında emperyalist hedefler ve iç politikasında zorba hedefler gözetmeseydi, belirli güçlerin gruplanışları ortaya çıkmayacaktı ve ülkesi, işgalcilere karşı savaşta kendini asla yalnız bulmayacaktı.

Bir nokta açıktır: Planlamanın ve ekonominin gelişiminin ideolojiye intibak ettirilişi savaş sanayinin gelişimi için önemli değildi. O uygulanmıştır, çünkü iktidar sahipleri içe ve dışa olan ilişkilerinde bağımsız olmak gereksemesini duymuşlardır. Savunma gereksemeleri, onların tabiatıyla kaçınılmaz olmalarına rağmen ikinci planda kalmıştır. Rusya, eğer o başka planlar uygulasaydı ve dış pazarlara daha sıkı bir ilişki gösterseydi, aynı silâhlanma düzeyine ulaşmış olacaktı. Dış piyasalara da-

ha büyük ölçüde bağlı oluşu daha başka bir dış politikayı zorunlu kılacaktı. Batı çıkarlarının birbiriyle o kadar çok kenetlendiği ve savaşların topyekûn olduğu bugünkü koşullar altında tereyağı savaşı yapmak için toplar kadar keza önemlidir. Bu, hatta Sovyet Rusya örneğinde de doğrulanmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinden gönderilen besin maddeleri savaş malzemesi kadar zafer için hemen hemen aynı önemi taşımıştır. Aynı sözler ziraat için de geçerlidir. Bugünkü koşullar altında ileriye yönelik ziraat sanayileştirme demektir. İlerleyen bir ziraat bir komünist sistemin dış memleketle bağımlı olmanın bir grantisi değildir. İçte rejim köylülere bağlı olur, onlar hatta serbest kooperatiflerin üyeleri olsalar da bu böyledir. Buna göre çelik planda öncelik görür, zira düşük üretimli kolhozlar, planlamanın politik iktidarın çıkarına ekonomik ilerlemenin üstünde görülmesi mecburiyetinde kalınmıştır.

Sovyet veya komünist planlama özel türdendir. O, üretimin teknik gelişiminden ve onların yaratıcılarının «sosyalist» vicdanlarından ortaya çıkmamıştır. Tersine hükümetin ve mülkiyetin özel bir biçiminden doğmuştur. Bugün teknik ve diğer faktörler bu planlamayı etkilerler, ama anılan faktörler bu yüzden planlamanın gelişimini sürdürmesine etkide bulunmaya devam etmişlerdir. Bunu tesbit etmek çok önemlidir, çünkü o, bu tür planlamanın karakterini ve komünist ekonominin imkânlarını kavramanın anahtarıdır. Böyle bir ekonominin ve böyle bir planlamanın sonuçları çok farklıdır, iktidar sahipleri belirli bir amaca ulaşmak için tüm araçları bir araya geldiklerinden, belirli ekonomi dallarında şaşırtıcı bir hızla ilerlemeleri mümkün olmaktadır. Sovyet Rusyanın bazı alanlarda ulaştığı ilerleme, şimdiye kadar dünyada hiç bir yerde varılamamıştır. Fakat diğer alanlardaki geri kal-

mışlığa bakarsak, bu ilerlemenin toplu ekonomik bir görüş açısından haklı olmadığı görülür.

Kuşkusuz, en önemli ekonomi dalları sözkonusu olunca, geri kalmış Rusya dünya üretiminde ikinci sıraya ulaşmıştır. O dünyanın en güçlü kıt'a devleti haline gelmiştir. Güçlü bir işçi sınıfı, teknik zekâlardan oluşan geniş bir tabaka ve tüketim maddelerinin üretimi için maddece esaslar yaratılmıştır. Diktatörlük bunun sonucunda esasında zayıflamamıştır. Ve hayat seviyesinin ülkenin ekonomik kapasitesine olan orantısında daha iyileştirilmediğine dair bir sebep mevcut değildir.

Fakat mülkiyetin organları ve kendileri için planın sadece bir yardımcı araç olduğu politik mülâhazalar, diktatörlüğü en azından bile zayıflatmamış ve hayat düzeyini yükseltmeyi imkânsız hale getirmişlerdir. Ekonomide ve politikada biricik bir grubun istisnasız tekeli bizzat kendi ülkesinde ve bütün dünyada onların iktidarını güçlendirmeye yönelik olan bir planlama, bütün bunlar hayat düzeyinin yükseltilmesini ve ekonominin uyumlu gelişimini giderek daha da geciktirmektedir. Özgürlüğün olmayışı hiç kuşkusuz bu gecikmenin son ve en önemli sebebidir. Komünist sistemlerde özgürlük günlük hayatın ekonomik ve genel ana sorunu olmuştur.

V

Komünizmin planlı ekonomisi, içinde özel türden bir anarşiyi gizlemektedir. Onun planlanmış olmasına rağmen, komünist ekonomi olasılıkla tarihinde en tutumsuz bir ekonomidir. Bu gibi iddialar acayip görünebilir. Özellikle çeşitli ekonomik dallarının ve toplu ekonominin oldukça hızlı gelşimi düşünülecek olursa, bu böyledir. Fakat, bu, iddiaların sağlam bir temeli vardır.

Eğer her şeyi, ekonomiyi de dar ufukları ve ideolojileri dahilinde gören bir grup sözkonusu olmasaydı, yine de havsalaya sığmaz ölçüdeki tutumsuzluktan kaçınılanamazdı. Bir ve aynı grup, her şeyi kendi iktidar çıkarları açısından mülâhaza etmese de, girift modern bir ekonomiyi etkin ve tutumlu olarak nasıl yürütebilecekti, o ekonomi ki, eksiksiz planlamaya rağmen, bir günden öbür güne değişmekte ve ekseriya aykırı eğilimler göstermektedir. Her türlü eleştirinin olmaması, ve hatta ciddi niyetli önerilerden hiç birisinin mevcut olmayışı kaçınılmaz olarak, tutumsuzluğa ve hareketsizliğe götürmektedir. İşte bu politik ve ekonomik tam egemenlik dolayısiyle, servetlerin har vurup savrulduğu girişimler en iyi niyetli amaçların var oluşu halinde bile, kaçınılmaz olmaktadır. Fakat, bu gibi girişimlerin toplu ekonomiye neye maloldu-ğu noktasıyla çok az ilgilenilmektedir. Halk, komünistlerin köylülerden korkmaları ve ağır sanayiye yapılan saçma yatırımlar yüzünden savsaklanan ziraatin felce uğramasıyla, ne gibi kayıplara uğramaktadır? Semeresiz sanayilere yatırılan ölü sermaye, nelere malolmaktadır? Bir hareketsiz (dondurulmuş taşıt sistemi) ne bedelleri gerektirmektedir? Sistematik olarak aylaklık eden ve ağır çalışan az ücretli işçiler, ne gibi kayıplar doğurmaktadır? Üretimdeki kötü kalite nelere malolmaktadır? Bu masraflar hesaplanmaz, onlar tahmin bile edilemezler.

Komünistler, kendi öğretilerine aykırı gelen bir tarzda, ekonomide olduğundan başka hiç bir alanda hareket etmemektedirler. Fakat ekonomi keyfiliği en az katlanabilen bir alandır. Liderlerin kendileri toplu ekonominin nesnel çıkarlarına göre kendilerine yön vermeyi isteseler, bunu başaramazlar. Politik sebeplerden eğemen grup «hayatî zorunluluğa» «temellendirici öneme» veya «kesin bir gelişim safhasında» neyin olduğunu belirlemektedir.

Sözkonusu girişimi yapmaktan onu hiç bir şey alıkoyamamaktadır, zira grubun iktidarını veya mülkiyeti yitirmekten korkmasına mahal yoktur.

Zaman zaman liderler aşırı eleştiri veya özeleştiride bulunurlar ve her hangi bir şeyin takılıp kaldığı ortaya çıkarsa, veya aşırı tutumsuzluklar ortaya çıkarsa, deneye başvururlar. Chruschtschov Stalinl ziraat politikası dolayısiyle eleştirmiştir. Tito aşırı sermaye yatırımlarından dolayı ve Trilyonlarca dinarı israf edişi dolayısiyle kendi rejimini eleştirmiştir. Ochab hayat standardının «sınırlı» olarak savsaklanışından dolayı kendi kendisini eleştirmiştir. Fakat esasında, her şey eskisi gibi kalmaktadır. Aynı kimseler, aşağı yukarı benzer metodlarla aynı sistemi, kayıplar ve «düzensizlikler» ortaya çıkıncaya kadar yürütmektedirler. Bir kez ortaya çıkmış olan kayıplar, artık geri getirelemezler, bu sebeple rejim ve parti buna ilişkin sorumluluğu üzerine almaz. Onlar «kusurları» tesbit ederler ve bu «hatâlar» düzeltilmelidir. Buna göre yeniden işi başından alalım, derler.

Hiç bir durum bilinmemektedir ki, onda tek bir komünist liderin parayı semeresiz olarak yatırıma ayırdığı veya akla hayale gelmez bir ölçüde harcadığı (boşuna harcadığı) için, bundan üzüntü duymuş olsun. Fakat bir çokları «ideolojik sapmadan» dolayı mevkilerinden indirilmiştir.

Komünist sistemlerde hırsızlık ve parayı kişinin zimmetine geçirmesi kaçınılmazdır. Ahaliyi ulusal malları çalmaya sevkeden sebep, onların sadece fakir oluşları değildir, tersine mülkiyetin kimseye ait değilmiş gibi görünmesidir de. Tüm değerler her hangi bir biçmde değersiz kılınmıştır ve bununla hırsızlığa ve gereksiz harcamağa yol açan bir hava yaratılmıştır. 1954'de sadece Yugoslavyada «ulusal mülkiyete» ilişkin 20.000 hırsızlık ola-

yı ortaya çıkarılmıştır. Hatta komünist liderler o onlara aitmiş gibi halkın mallarını kullanmaktadırlar, ama aynı zamanda o hiç kimsenin değilmiş gibi, onu israf etmektedirler. Bu komünist mülkiyetin, komünist iktidarın ve komünist sistemin gerçek mahiyetidir.

VI

Fakat en büyük israf görünmemektedir. Bu, insan gücünün boşa harcanışıdır. İşiyle ilgilenmeyen milyonların, yavaş yürüyen üretimsiz işi «sosyalist» olarak telakkî edilmiyen tüm işlerin engellenişiyle, o kapitalistik bir sömürü anlamını taşımasa da, hiç bir komünist rejimin kaçınamayacağı görünmez ve devasa bir israf teşkil etmektedir. Onların Smith nazariyesinin, işin değer yaratacağı görüşünün taraftarları olmalarına rağmen Marksın aynen aldığı bir nazariyedir bu-bu iktidar sahipleri insan çalışma gücüyle en azından bile ilgilenememekteler, tersine ona onun yerine kolayca başkasının konabileceği oldukça önemsiz bir şeymiş gibi bakmaktadırlar.

Komünistlerin «kapitalizmin yenilenmesinden» korkuları ve dar görüşlü bir «ideolojik sınıfı» kazanma sonuçları doğuracağından ürkmeleri yüzünden, halk muazzam bir serveti yitirmiştir, ve onun ekonomik gelişimi bu yüzden frenlenmiştir. Bir sürü sanayi, devlet onları ayakta tutacak durumda olmadığından, veya daha çok geliştirmek imkânına sahip bulunmadığından, yok edilmiştir. Sadece, devlete ait olan her şey «sosyalistik» olarak görülür. Bir ulus ne kadar çok bir süre ve ne kadar çok bir mesafede bu durumu sürdürebilir? Komünizmin ilkin kaçınılmaz kıldığı sanayileştirme daha çok gelişerek hükümetin ve mülkiyetin komünist biçimlerini gereksiz kılacağı an yaklaşmaktadır.

İsraf, komünist ekonomilerin izole olmaları dolayısiyle de o derecede muazzamdır. Her komünist ekonomi esasında özerktir. Fakat bu özerkliğin sebepleri hükümetinin ve onun mülkiyet biçiminden ötürüdür.

Hiç bir komünist ülke Moskovayla olan çatışması yüzünden, büyükçe ölçüde komünist olmayan ülkelerle işbilirliğinde bulunmak zorunda kalan Yugoslavya bile, dış ticareti geleneksel mal değiş-tokuşunun düzeyinin üstüne çıkarmayı başaramamıştır. Diğer ülkelerle işbirliğinde bulunarak, planlı bir üretime büyük ölçüde Yugoslavya da ulaşamamıştır. Komünist planlama diğerleri meyanında dünya piyasasının gereksemelerini veya diğer ülkelerin üretimini dikkate almamaktadır. Kısmen bu yüzden, kısmen de ideolojik ve diğer sebeplerle komünist hükümetler doğal mutaları üretim için çok az dikkate almaktadırlar. Onlar sık sık gerekli ham maddelere malik olmadan, sanayi tesisleri kuruyorlar ve hemen hemen fiyatların ve üretimin dünyadaki düzeyine asla aldırış etmiyorlar. Belirli malların fiyatları diğer ülkelerdeki üretimin, bedelinin bir kaçına ulaşmaktadır. Aynı zamanda, üretimi dünya ortalamasına göre yapabilecek veya dünya piyasasının ortalamasından çok aşağı fiyatlarla üretimde bulunabilecek sanayi branşlarını savsaklıyorlar. Dünya piyasası üreticileri mallar ile tıkabasa dolu olmalarına rağmen, tamamen yeni sanayiler geliştirilmektedir. Çalışan halk, liderleri «bağımsız» kılmak için girişilen bütün bu hareketlerin bedelini ödemeye mecbur kalmaktadır. Bu keyfiyet, bütün komünist rejimlerde ortak sorunun bir görünümüdür. Bir başka perspektif, öncü sosyalist ülkenin, «Sovyet Rusya»nın en yüksek derecede gelişmiş ülkelere yetişmek ve onları geçmek için ön gördüğü anlamsız acelieliktir. Bu neye mal olmaktadır? Ve bunun sonu nereye

varacaktır? Belki Sovyet Rusya çok gelişmiş ülkelere bazı ekonomik dallarda yetişebilir. İnsan gücünün sonsuz israfıyla, düşük işçi ücretleriyle ve diğer sanayi dallarının savsaklanmasıyla bu mümkün olabilir. Bir başka soru, bunun ekonomik (rantabl) olarak haklı görülüp görülmiyeceğidir ve böyle bir anormal atılımın (Parforce-Jagd) (Sürgün avı) tüm halka ne gibi büyük çabalara ve gereksiz sefalete mal olduğudur.

Bu gibi planların kendileri saldırgandır. Sovyet Rusyanın, düşük bir hayat düzeyi uğruna çelik ve petrol üretiminde ilk sıraya ulaşmak için, kararlı olması olgusunu komünist olmayan dünya nasıl değerlendirecektir? Eğer ağır sanayideki yarıştan ve sadece çok az mal değiş-tokuş'undan ibaret olursa, «barış içinde yanyana yaşamaktan» ve «barışçı işbirliğinden» elde ne kalır? Komünist ekonomiler özerk olarak gelişirse, ve dünyaya esas itibariyle ideolojik sebeplerle nüfûz ederse, işbirliğinden elde geriye ne kalacaktır?

Bu gibi planlar ve hal ve durumlar iş gücünü boşuna harcarlar ve dünyanın ve kendi ülkesinin zenginliğini israf ederler ve komünist oligarşi dışında her hangi bir bakış açısından haklılık ifade etmezler. Teknik ilerleyiş ve değişen hayat gereksemeleri bir an gelir ki, bu ekonomi dalını yine bir an gelir ki, bir başka ekonomi branşı, sadece ulusal ölçülerde değil, tersine aynı zamanda arsı-ulusal ölçülerde de önemli kılar. Elli yıl içinde çelik ve petrol bugün taşıdığı önemi yitirirse, ortaya ne çıkacaktır? Komünist liderler bununla başka bir çok sorunlarla olduğu gibi, çok az ilgilenmektedirler. Komünist halk ekonomilerini, her şeyden önce Sovyet Rusyadakini diğer dünyayla irtibatlandırmak ve dünyaya bu ekonomilerle nüfuz etmek çabaları teknik ve sâir imkânlarının çok ge-

risinde kalmıştır. Bu ekonomiler bugün için onun gerçekten bir olay oluşundan çok daha büyük bir ölçüde diğer dünyayla işbirliğinde bulunabilecektir. İşbirliğine kötüren imkânlarından yararlanışı ve dış dünyayla ideolojik sebeplerden nüfuz etmek çabalarının boşa gitmesinin sebebi, komünistlerin ekonomi üzerinde kurdukları tekel ve kendilerini iktidarda tutmaları gereksemesidir. Lenin, politikanın «yoğunlaştırılmış ekonomi» olduğunu dile getirdiğinde, bunda çok haklıydı. Komünist sistemde bugün bunun aksi ortaya çıkmıştır. Ekonomi yoğunlaştırılmış politika olmuştur. Bu demektir ki, politika ekonomide hemen hemen kesin bir rol oynamaktadır.

Dünya piyasasından çözülüş veya Stalin'in harekete geçirdiği ve Sovyet liderlerinin sımsıkı sarıldığı bir «sosyalist» dünya piyasasının kuruluşu -Bu, komünist ekonominin izole edildiğinin bir işaretidir. -Belki de dünyadaki gerginliğin ve dünya çapındaki israfın en önemli sebebini teşkil etmektedir.

Mülkiyet tekeli ve modası geçmiş üretim metodlarınerede ve ne türden olursa olsun-dünyanın ekonomik gereksemeleriyle çatışmaktadır. Özgürlük ve mülkiyet sorunu bir dünya sorunu haline gelmiştir.

Geri kalmış komünist ülkelerde özel veya kapitalist mülkiyetin ortadan kaldırılışı, uyumlu değilse de, hızlı bir ekonomik ilerlemeyi mümkün kılmıştır. Devletler, iktidarın ve mülkiyetin meyvalarının tadını alan bağımsız fanatik bir sınıfla birlikte büyük, yeni ve dirençli iktidarlar olmuşlardır. Bu gelişimi ondokuzuncu yüzyılın klasik sosyalizmin ne de Lenin'in uğraştığı sorunlardan hiç birini çözümleyemez. Ve ekonominin iç güçlükleri ve sarsıntılar ortaya çıkmadan ilerliyeceğine dair bir garanti veremez.

Güçlerinin güçlü olarak tek elde toplanmasına ve keza köklü ve telâfi edilemez başarılarına rağmen, komünist

ekonomi sistemi zaferinin o anından beri derin çatlaklar ve zaaflar göstermektedir. O, kudretinin tepe noktasına henüz erişmemiş olmasına rağmen, bir çok güçlüklerle hastadır. Onun geleceği giderek belirsiz hale gelmektedir. Komünist ekonomi sistemi içe ve dışa yönelik olarak, bundan sonra da varoluşunun mücadelesini dişini sıkarak vermek mecburiyetinde kalacaktır.

RUHA TAHAKKÜM

I

Komünizmin felsefesinde ruha zorbalığın kaynaklarını aramak, ancak kısmen haklı görülebilir. Bu öyle bir zorbalıktır ki, onu komünistler iktidara ulaşır ulaşmaz, sinsi bir kurnazlıkla yürütürler. Diyalektik Materyalizm çağımızın her hangi bir başka dünya görüşünden olasılıkla daha hoşgörüsüzdür. O taraflarına, bir başka görüş açısı edinmekle, durumu onlar için imkansız kılar. Fakat bu dünya görüşü hükümetin ve mülkiyetin özel biçimleriyle bağlı olmasaydı, ruhî hayatın baskı altında tutuluşunun korkunç metodları tek başına bu dünya görüşüyle izah edilemeyecekti.

Her bir ieoloji, her görüş, kendini biricik doğru ve yetkin görüş olarak göstermeye çalışır. Bu, insanın düşüncesinde doğuştandır.

Marks ve Engels bizzat bu fikre sahip değiller, tersine onun uygulanışını hoşgörüsüzlüğe yükseltmişlerdir. Onlar çağdaşlarının düşünüşünde her türlü bilimsel ve ileri ve sosyalistlik değeri, bu gibi fikirleri alışılagelinmiş olarak «burjuva bilimi» diye savuşturmak ve her ciddi tartışmayı ve bu fikirlerin her türlü incelenişini başlangıçta dışta bırakmak yoluyla reddediyorlardı.

Marksta ve Engelsde özellikle dar kavranmış ve hoşgörüsüz olan ve komünistlerin ondan daha sonra ideolojik

hoşgörüsüzlüklerini kaynaklandırkları fikir, çağdaş bir bilginin, düşünürün veya sanatçının politik görüşlerinin düşünür veya sanatçı olarak onun bilimsel değerinden ayrılmayacağı fikriydi. Eğer bir kimse politik olrak karşı cephede bulunuyorsa, onun diğer hedeflerinden tümüyle veya çalışmalarından her biriyle mücadele ediliyordu veya o görmemezlikten geliniyordu.

Marks'ın ve Engels'in bu tutumu sadece kısmen «komünist din» in tâ başlangıçtan dehşete düşürdüğü mal sahiplerinin ve iktidar mensuplarının amansız rekabetinden ortaya çıkmış olabilir. Marks ve Engels'in hoşgörüsüzlükleri onların öğretilerinde kök salan bir kanaatin doğurduğu bir şeydir. Onlar, tüm felsefenin sona erdiğine kani idiler ve her hangi bir kimsenin, onların dünya görüşlerini çıkış noktaları yapmadan, önemli bilgilere ulaşabileceklerini imkânsız telâkki ediyorlardı.

O dönemin bilimsel atmosferi ve sosyal gereksemeleri Marks'ın ve Engels'in onların veya komünist hareketi için önemsiz olan her şeyin nesnel olarak da, önemsiz olduğu görüşüne ulaşmalarının sebebi olmuştur. Bu demektir ki, eğer o şey hareket (komünist davası) için önem taşımıyorsa, önemli olamaz.

Bunun sonucunda onların pratik olarak çağlarının önemli zekâlarından hiç bir haberleri yoktu ve muarızlarının görüşlerine kendi hareketleri içinde küçümseyerek aşağıdan bakıyorlardı. Marks'ın ve Engels'in yazıları Schopenhauer gibi o kadar çok ünlü bir filozofun adını bile anmaz veya Taine gibi bir estetin adı bile geçmez. Çağlarının hiç bir ünlü yazarı ve sanatçılarının hiç birisinin adı anılmaz. Aynı ideolojik ve sosyal akıma kapılmış olan Marks ve Engels'e taraftar olan kimselerden de söz edilmez. Sosyalist hareketin dahilindeki muarızlarıyla kibirli ve hoşgörüsüz bir tarzda hesaplaşırlar. Bu söylediklerimiz her şey-

den önce Proudhon için geçerlidir. O belki sosyolog olarak cok önemli bir kişi değildi, ama sosyalizmin ve her şeyden önce Fransadaki sosyalist mücadelelerin gelişimi için son derece önemliydi. Aynı şey Bakunin için de söylenebilir Marks Proudhon'un fikirlerini «felsefenin sefaleti» adlı eserinde eleştirmekle, Proudhon'un önemli rolünü gözünden kaçırmıştır. O ve Engels Alman sosyalisti Lasalle'de aynı davranışı göstermişlerdir ve kendi hareketlerinin içindeki diğer rakiplerine olan tavırları da bundan farklı değildir.

Diğer yandan onlar çağlarının önemli fikir olaylarını özenle tesbit etmişlerdi. Darwin'i kabul etmişlerdir. Özellikle, içinden Avrupa kültürünün geliştiği-Antikeye ve Renaissance'ye dayalı geçmişin akımlarını ele almışlardır. Sosyolojide İngiliz nasyonal ekonomisinden (Smith ve Ricardo)'dan alıntılar yapmışlardır, klâsik Alman felsefesinden (Kant, Hegel) ve sosyal nazariyelerlnde, Fransız sosyalizminden veya Fransız ihtilâlinden sonra ortaya çıkmış olan akımlardan ödünç fikirler almışlardır. Bunlar Avrupada ve diğer dünyada demokratik ve ilerlemeye elverişli bir iklim yaratmış olan büyük doğa ve manevi bilimsel ve sosyal akımlardır. Komünizmin gelişiminde mantık ve mantıkî sonuca uygunluk vardır. Marks daha çok bilgindi, Lenin'den daha nesneldi, Lenin her şeyden önce bir büyük ihtilâlciydi, Çarlık mutlakiyetinin yarı sömürge Rus kapitalizminin ve etki alanlarını ellerine geçirmek için harekete geçen tekeller arasındaki nifakların koşullarının biçimlendirdiği bir adamdı.

Lenin Marksa dayanarak, materyalizmin tarih de daima ileriye yönelik olduğunu, oysa idealizmin gerici olduğunu öğretiyordu. Bu görüş sadece tek yanlı ve yanlış olmakla kalmıyordu, aynı zamanda Marksın hoşgörüsüzlüğünü pekiştiriyordu ve üstelik felsefeyi onun yeterli bilmediğini de açığa vuruyordu. Lenin 1907 tarihinde «Materyalizm ve

Emprio-Kritisizmi»'ni yazdığında, hiç bir klâsik veya modern filozofu doğru dürüst bilmiyordu. Görüşleri partinin gelişimi bakımından engelleyici olan rakiplerinin hesabını görmek için, Lenin Marks'ın ihtilâlci görüşleriyle bağdaşmayan her şeyi reddediyordu. Onun için, başlangıçtaki Marksizme uymayan her şey hatâlı ve önemsizdi. Bu bakımdan ortaya koyduğu çalışmalarının mantıkî ve ikna edici doğmatizme ilişkin seçkin akademik örnekler olduğunu kabul etmek zorundayız. Materyalizmin ihtilâlci ve kıyamcı hareketlerin ideolojisi olduğu inancından, materyalizmin genel olarak ilerlemeyi seven olduğuna dair tek yanlı kıyası çıkarıyordu. Hatta insan düşünüşünün gelişiminin ve araştırışının alanında, oysa idealizm ona göre geri bıraktırıcıydı. Lenin biçimle metodu özle bilimsel keşifleri birbirine karıştırıyordu. Her hangi bir kimsenin düşünüşünde ideal olarak yönlendirilmiş olması olgusu onun gerçek değerini ve keşfinin değerini görmezlikten gelmesi için yeterli oluyordu. Lenin politik hoşgörüsüzlüğünü pratikman insan ruhunun tüm tarihine ilintili kılmıştır.

Aşağı yukarı 1920'de ekim iftilâlini sevinerek karşılayan İngiliz filozofu Betrand Russel o zamanki Lenin doğmasının veya komünist doğmasının özünü şöyle belirtiyordu:

Fakat bolşevizm, benim ondan daha ilkesel olarak uzaklaştığım bir başka görünüme maliktir. Bolşevizm sadece bir politik öğreti değildir. O, iyice hazırlanmış doğmalarıyla ve kutsal yazılarıyla bir dindir de. Eğer Lenin bir iddiayı ispatlamak isterse, o bunu elden geldiğince, Marks ve Engels'in yazılarından alıntılarla yapar. Antremanlı bir komünist ülkenin ve sermayenin ortaklaşa malı olmasını ve ürünlerinin elden geldiğince, eşit dağıtımının gerektiğine inanan bir adam olmakla kalmaz, aynı

zamanda tıpatıp ve doğmatik inanç düsturlarından bir miktarına sımsıkı sarılmış olan-örneğin felsefî materyalizm- bir adamdır da. Bunlar doğru olabilirler, ama bilimsel bir kafa için güvenle ispatlanabilen şeyler olarak görünmezler. Nesnel olarak kuşku uyandırıcı şeylere ilişkin, tartışılır kesinliğin bu alışkanlığı, dünyanın Renaissance'den beri giderek bilimsel görüşü teşkil eden yapıcı ve semereli kuşkuculuktaki ölçülülüğün aştığı alışkanlıklardan biridir. Bilimsel olarak, her yana bakışın insan nesli için takdir edilemez bir önem taşıdığına inanıyorum. Eğer haklı bir ekonomi sistemi insan ruhuna serbest araştırmayı yasaklayan ve insanları ortaçağın manevi hapishanesine geri fırlatan bir durumla meydana getirilmiş olsa, ben bu bedeli çok yüksek telâkki ederim. Elbette, doğmatik inancın savaşta kısa bir süre yararlı olduğu yadsınamaz.

Fakat, burada sözkonusu olan Lenin'in çağıdır.

Stalin daha ileriye gitmiştir. O Leninî geliştirmiştir, ama Leninin bilgilerine ve derinliğine sahip değildi. İnceden inceye bir araştırma, bugün Chrusctschov'un bile çağının «en iyi Marksisti» olarak kabul ettiği bu adam, Marksizmin standard (örnek) eseri «Kapital»'ı dahi okumamıştı. O bir pratikçi (uygulayıcı) olduğundan, ve aşırı uçlu dağmatizmi ensesini kalınlaştırdığından, «Sosyalizmin» kendine özgü olan tarzını kurmak için, Marksın fikirleriyle ünsiyet peydâ etmeyi gerekli bile görmemiştir. Stalin esas itibariyle, hiç bir filozofu tam olarak tanımıyordu. O Hegel'i, onun tüm felsefesini Prusya Mutlakiyetinin «Fransız ihtilâline» tepkisi olarak görmekle, babalarının günahlarının müsebbibi sayıyordu. Fakat Stalin Leninî alışılmamış bir ölçüde çok iyi tanıyordu. O fikirlerine desteği, Marks'ta aradığından daha çok Leninin fikirlerinde büyük bir ölçüde arıyordu. Stalinin politik tarih

üzerine büyük bir bilgisi vardı, özellikle Rus tarihini iyi biliyordu, ve son derecede iyi, güçlü bir belleği vardı. Stalinin, oynadığı rol için gerçekten artık hiç bir şeye gereksemesi yoktu. Onun kendi gereksemeleriyle ve görüşleriyle bağdaşmayan her şeyi o kesip atarak, «düşmanca» sayıyordu, ve onu yasaklıyordu. Bu üç adam-Marks, Lenin ve Stalin - insan olarak ifade tarzlarında olduğu gibi birbirinden farklıydılar. Marks ihtilâlci olması dışında, iyi yürekli bir bilgindi. Onun üslûbu Pittoreskdi (renkliydi), barok, dizginlenmemiş ve bir Olymp tanrısı gibi nükteliydi. Lenin, kendi ihtilâlin bedenleşmiş hali gibiydi. Üslûbu ateşli, alaylı ve mantıkiydi. Stalin, iktidarının tüm insanî arzularının gerçekleştirilişi olduğu görüşündeydi, ve kendi düşünüş tarzının insanî düşünmenin en seçkin ifadesi olduğuna inanıyordu. Üslûbu renksiz ve tekdüzeydi, ama sadeleştirilmiş mantığı ve doğmatizmi uniformalı ruhlara ve basit insanlara inandırıcı bir etki yapıyordu. Üslûbu kilise babalarının yazılarının tarzındaki safdillikleri de içeriyordu. O ilk gençliğinde aldığı daha çok dinî bir eğitimin sonucu değildi, bu, doğmatik komünistlerin ve ilkel koşulların ifade tarzları olması olgusundan ileri geliyordu.

Stalin'in halefleri onun ham iç sağlamlığına veya doğmatik inandırıcılık gücüne malik değillerdi. Her bakımdan sıradan bir adam olarak, realiteye ilişkin alışılamamış güçte bir anlayışa maliktiler. Onlar canlı bürokrasinin realitelerine kapılmış olduklarından, yeni sistemler veya yeni fikirleri doğurmaya yetenekli değillerdi, sadece her hangi bir yeninin oluşmasını geciktirmek veya imkânsız kılmak yeteneğine sahiptiler.

Böylece komünist ideolojinin doğmatik ve hoşgörüsüz yanları gelişmiştir. Marksizmin öyle adlandırılan gelişimini sürdürüşü yeni sınıfın güçlenmesiyle sadece bir

ideolojinin egemenliğine yol açmakla kalmadı, tersine bu aynı zamanda oligarşiyi savunanlardan tek bir adamın veya grubun mutlak egemenliğine de götürdü. Bu sürecin sonucu manevî çöküştür, ve ideolojinin bizzat artan bir iczidir. Bununla, aynı zamanda başka fikirleri ve hatta insanî düşünüşü bizatihi baskı altında tutmak eğilimi büyümüştür. İdeolojinin ilerlemesi ve onun itibari gerçeklik içeriği öğrencilerinin dış gücünün büyümesiyle orantılı olarak ufalmıştır.

Modern komünizm gittikçe daha çok tek yanlı ve hoşgörüsüz hale geldiğinden o giderek yarı gerçekler ortaya koyar ve onların yardımıyla kendini haklı göstermeğe çalışır. İlk bakışta, onun tek tek görüşleri sanki doğruymuş gibi görünür. Fakat, o şifa bulmaz bir biçimde yalana bulanmıştır. Onun yarı gerçekleri sapıklığa kadar abartılmıştır ve bozulmuştur. O ne kadar çok esneksiz hale gelirse, ve ne kadar çok yalanla beslenirse, o derecede çok ölçüde liderlerinin toplum üzerindeki tekelini ve böylece bizzat komünist hazariyeye olan tekelini güçlendirir.

II

Marksizmin bir uluslararası metod olduğu iddiası, tüm komünistlerin iltifat etmek mecburiyetini duydukları bir iddia olarak, pratikman zihni faaliyetin alanlarındaki bir zorbalığa yol açar.

Bahtsız fizikçiler, atomları aynen Hegel-Marks diyalektiğine göre, yâni çelişkilerin çatışması ve çelişkilerin eşiliği sonucu daha yüksek biçimlere ulaşması öğretisine göre hareket etmezlerse, ne yapsınlar? Eğer evren komünist diyalektik diye bir şey bilmek istemezse, astronomların hali ne olacaktır? Eğer bitkiler, bir «sosyalist»

toplumdaki sınıfların birbirini etkilemesi ve uyumu üzerine Stalinin Lyssenko-Nazariyesi mücibince davranış göstermezlerse, biologların başına neler gelecektir? Bu bilim adamlarınca sadece yalan söylemek imkânı olmadığından, onlar «sapmalarının» sonuçlarını yüklenmeye mecburdurlar. Eğer, keşiflerinin kabul edilmelerini istiyorlarsa, Marksizmin ve Leninizmin formüllerini doğrulayan keşiflerde bulunmak zorundadırlar. Bilim adamları fikirlerinin ve keşiflerinin belki de resmî doğmaya az veya çok zarar verip vermiyecekleri noktasında bir ikilemin içinde sıkışıp kalmışlardır. Onlar bu yüzden, eyyamcı olmak ve bilimsel ödünlere iltifat etmek mecburiyetindedir.

Aynı şey diğer fikir adamları için de geçerlidir. Modern komünizm ortaçağdaki dinî mezheplerin hoşgörüsüzlüğünü anımsatmaktadır. Sırb ozanı Jovan Ducic'in Tuge i vedrine (acı ve sevinç) adlı kitabında Calvinismus üzerine düşünceleri komünist bir ülkedeki manevi hava için de söylenebilir:

..... Bu hukukçu ve doğmatik odun yığını üzerinde yakamadıklarını Cenevre halkının ruhlarına ekmişti. O bugün de aynı soğukluk ve karanlık dolu evlere dinî melankoliyi ve sofu cinsel perhizi getirmiştir. O her türlü eğlenceye ve heyecanlanmaya karşı kini yaratmış ve yasayla, şiir sanatını ve müziği mahkum etmiştir.

Cumhuriyetin başında devlet adamı ve zorba olarak, kelepçeye benzeyen çelik yasalarını devletteki tüm hayat üzerine vazetmişti ve hatta aile dahilindeki beslenecek duyguları bile bir hükme bağlamıştır. Reformasyonun ortaya çıkardığı bütün kişiliklerden Calvin olasılıkla Calvin en ihtilâlcilerinden daha sertti ve onun İncili kişiyi hayat pahasına en çok ezen bir okuma kitabıdır... Calvin, inancı başlangıçtaki saflığına götürecek ve Nazareth parobolünden doğduğu dönemde ona özgü sadeliğe ve

iyiliğe kavuşturmak istiyen bir yeni Hıristiyan havarisi değildi. Bu Calvin, kilise düzeninden ayrıldığında, Hıristiyan doğmasının ana ilkesi olan sevgiden koptuğunda bir arî çilekeşiydi. O ciddi ve erdemli bir halk oluşturmuştur, ama bu halk hayattan nefret ediyordu ve sevinçsizliğe yönelik inançla doluydu. Ondan daha korkunç bir peygamber ve onunkinden daha sert bir din yoktur. Calvin Cenevre ahalisinden, sevinç duymaya ebediyyen yeteneksiz kötürümleşmiş bir halk yapmıştır. Dünyada bir ikinci ulus yoktur ki, din o halka Calvinin getirdiğinden daha çok acı ve melankoli aşılamış olsun. Calvin seçkin bir dinî yazardı, keza İncili çevirmiş olan Lutherin Alman dilini arıtmış olması ne kadar çok önemliyse, Fransız dilinin arıtılmasında Calvinin de o ölçüde büyük önemi olmuştur. Fakat, o, Papanın mutlakiyetinden daha az bir kişisel diktatörlüğe benzeyen bir teokratinin de yaratıcısı. O, insanın manevi kişiliğini kurtardığını duyururken, burjuva kişiliğini en karanlık kölelik derekesine indirmiştir. O insanları şaşırtmış ve hayata her hangi bir parlaklık vermeyi başaramamıştır. Bir çok şeyi değiştirmiş, ama hiç bir şeyi sona erdirememiştir, ve hiç bir esasa ilişkin değiştirişe katılmamıştır. Calvin'den hemen hemen 300 yıl sonra Stendhal Cenevrede genç erkeklerin ve genç kadınların sadece «rahipten» konuştuklarını gözlemlemiş ve onun son vaazı üzerine konuştuklarını görmüştür. Ve onların o vaazdan tüm pasajları ezberden bildiklerine tanık olmuştur.

Modern komünizm Cromwell yönetimindeki püritenlerin (aşırı bağnazlar) doğmatik hoşgörüsüzlüğünden ve Jakobinerlerin politik toleranssızlığından da bazı öğeler taşımaktadır. Fakat burada önemli farklar vardır. Püritenler İncile tam anlamıyla inanıyorlardı. Komünistler ise bilime inanmaktadırlar. Komünistlerin iktidarı Jakobi-

nerlerinkinden daha tamdır. Bunun dışındaki ayrımlar aynı zamanda imkânlardadır. Hiç bir din veya diktatörlük komünist sistemlerde olduğundan daha çok hiç bir yerde mevcut ve kapsamlı bir egemenlik kuramamıştır. Komünist liderlerin, mutlak mutluluğun ve bir ideal toplumun meydana getirilmesinin doğru yolunda olduklarına dair inancı, iktidarlarının büyümesi oranında artmıştır. Komünist liderlerin kendileri için bir komünist toplumu yarattıkları latife diye söylenmiştir. Gerçekten onlar kendilerini toplumla ve çabalarıyla bir tutuyorlar. Mutlak zorbalık mutlak insan mutluluğuna inancın yerini alıyor, kapsamlı bir dünya görüşü ve her şeyi içeren bir mutlak zorbalık haline geliyor.

Gelişim, komünist iktidar sahiplerini insan bilincinin polisleri haline getirmiştir. Onlar, iktidarlarının büyüdüğü ölçüde, «sosyalizmin kuruluşu» ilişkisi içinde, insan bilinciyle ilgilenmektedirler.

Yugoslavyada bu gelişmeyi görmemezlikten gelememiştir. Yugoslavya liderlerinden bazıları bir zamanlar halkımızın yüksek düzeyini övmüşlerdi, ihtilâl döneminde, yâni, «halkımız» veya en azından halkın bir kısmı liderleri etkin olarak desteklerken, böyle davranmışlardır. Fakat, şimdi aynı halkın «sosyalist bilinci», eğer bu liderlere inanılacak olunursa, çok düşüktür, ve halk bu yüzden demokrasiyi beklemek zorundadır, çünkü ilkin onun bilinci yükseltilmelidir. Yugoslavya liderleri, sosyalist bilinç yeterli derecede genişler genişlemez, halka demokrasiyi vereceklerini açıkça söylemektedirler. Onları inandıkları gibi, bu, sanayileştirmeyle otomatik olarak ortaya çıkacak olan bir tür bilinçtir, şimdiye kadar, sadece ufak dozlarla dağıtılan bir demokrasinin bu nazariyatçıları, demokrasinin tam aksini uygulayan bu adamlar, gelecekteki mutluluğun ve özgürlüğün adına kendilerinkinden fark-

lı olan bir fikrin en hafif belirtisini veya her hangi bir bilinci engellemek hakkına sahip olduklarına iyice inanmaktadırlar.

Belki de başlangıçta Sovyet liderleri «gelecekteki» bir demokrasinin yüzeysel vaadlerini ileri sürmeye mecburdurlar. Bugün onlar sadece bu özgürlüğün Sovyet Rusyada çoktan sağlandığını iddia etmektedirler. Tabiatıyla özgürlüğün yeraltında etkinlik gösterdiğini onlar da hissetmektedirler. Liderler sürekli olarak bilinci yükseltmekteler, ahaliye fikirlerini işlemeleri için ısrarda bulunmaktadırlar. Beyinlerini canlılığını yitirmiş Markist formüllerle ve liderlerinin temcit pilavı gibi tekrarladıkları görüşleriyle tıkabasa doldurmaktadırlar. Daha kötüsü, insanları, sosyalizme olan bağlılıklarını açıklamaya ve liderlerinin verdikleri sözlerin kusursuzluğuna ve doğruluğuna inançlarını dile getirmeye zorlanmaktadırlar. Bir komünist sistemde devlet vatandaşı sürekli vicdan azabı duyar, belki de her hangi bir biçimde günah işlediği korkusunu yaşar. Her zaman için, sosyalizmin düşmanı olmadığını ispatlamak mecburiyetinde kalacağı korkusu içindedir, tıpkı ortaçağda kiliseye olan teslimiyetin tekrar tekrar ispatlanmasının mecburiyet göstermesi gibi.

Öğretim sistemi ve tüm sosyal manevi kurumlar davranışın bu tarzına göre kendilerine yön verirler. Vatandaş doğumundan ölümüne kadar, egemen partinin bakımına terkedilmiştir, bu öyle bir bakımdır ki, onun bilincini, vicdanını ve «eğitimini» kapsar. Gazeteciler, ideologlar, ücretli yazarlar, özel okullar, biricik müsaade edilen egemen ideler (fikirler) ve ölçüsüz maddî araçlar «sosyalizmin bu yükseltilişi» uğruna kullanılır. Bundan başka tüm gazeteler resmidir. Keza radyo ve diğer yayım araçları devletindir. Sonuçlar içaçıcı değildir. Onlar hiç bir zaman, yeni sınıfa yarar sağlamanın dışında, harcanan

paralara ve alınan tedbirlere uygun bir orantı içinde olmazlar, yeni sınıf kendi sorununa zaten inanmış durumdadır. Yine de oldukça büyük başarıyla resmî düşüşten daha başkasını izhar etmeyi imkânsız kılmıştır, rejim ve aynı başarıyla muarız görüşlerle mücadele edilmiştir. Hatta komünizmin yönetimindeki insanlar da düşünürler, çünkü onlar daha başka türlü hareket edemezler. Evet, kendilerine şart koşulandan farklı düşünürler. Onların düşünüşünün iki yüzü vardır-Biri sadece kendileri için mevcuttur ve kendilerine aittir, diğeri de kamu için ayırdıkları düşünüşleri- resmî düşünceleri.

Komünist sistemlerde elele yürüyen propagandayla dahi, kişileri, gerçeğe artık hiç bir nüfûzları olmayacak biçimde sersemletmek mümkün olmamaktadır. Elbette zihni alanda zorbaların planı çiçeklenen bir yaratıştan daha çok donma ve düşme sonucunu doğurmuştur.

Bu azınlık egemenliğinin elebaşıları, bu uyanık koruyucular, insan düşüncesinin «cinaî düşünmeye» veya «antisosyal bir tutuma» kaymaması için özen gösterirler. Ucuz, biricik satın alınabilir tüketim maddelerinin teslimatçıları, kendi kısır ve değişmez fikirlerinin sözcüleri halklarının manevî itkilerini (impuls) durdular ve dinî duyguları «İnsan bilincinden kazıyıp yok etmek» gibi insan dışı sözleri buldular ve fikirler ve insanlar yerine kökler ve yaban otları söz konusuymuş, gibi bu sözlereuygun olarak hareket ettiler. Yabancı bilinci baskı altına alarak ve insan ruhunu hadım ederek-öyleki artık insan uçamaz ve cesaret edemez oldu-o insanlar kendileri için de renksiz hale geldiler, kısır, düşünmenin bizzat kendi uğruna ürettiği zihni esirliğe yeteneksiz oldular. Seyircisiz bir tiyatrodur bu: Oyuncular ve bizzat kendi rolleri dolayısiyle vecde kapılıyorlar. Yemek yer gibi otomatik olarak düşünüyorlar. En basit gereksemelere

tepki olarak, beyinleri fikirlerini terliyor (salgılıyor). Ruhanî reislerin mahiyetleri budur, onlar aynı zamanda polistirler ve insan ruhunun, fikirlerini bildirmek için, yararlandığı her türlü aracın, basının, filmin, radyonun-aynı zamanda insanı hayatta tutan her türlü aracın, besinin ve başları üzerindeki çatının da sahipleridirler.

Bu, modern komünizmi dinî tarikatlarla karşılaştırmak gerektiğinin yeterli sebebi değil midir?

III

Buna rağmen her komünist ülke, özel türden de olsa, ve özel dönemlerde de gelişmiş bulunsa, teknik ilerlemeye ulaşır. Sanayileştirme hızlı yayılışında kalite bakımından çok yüksek bir düzeyde olmasa da, teknik zekâlardan geniş bir tabaka yaratır, bir miktar yeteneği kendine çeker ve icad ruhunu kamçılar. Sanayileşmenin belirli ekonomik dallarında ortaya çıkardıkları aynı özel hal ve koşullar, icad edici etkinliği yüreklendirici olarak etkinlik gösterir. Sovyet Rusya ne ikinci dünya savaşında, ne de ondan sonra, silâhlanma tekniğinde, her hangi bir biçimde geri kalmış değildir. Atom enerjisinin gelişmesinde Amerika Birleşik Devletlerinden sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Teknik bilimler, bürokratik sistemin yeniliklerin rağbetlendirilişine karşı olmaları olgusuna rağmen, oldukça gelişmişlerdir. Elbette, icadlar ekseriya devlet kuruluşlarının bürolarında yıllarca kalmaktadır Üretim teşkilâtının ilgisizliği icad ruhunu ekseriya daha çok kötürümleştirmektedir. Komünist liderler çok pratik kişiler olduklarından, teknisyenlerle ve bilginlerle duraksamadan, işbirliğini sağlamaktadırlar. Onlar bunu yaparken, onların «burjuva» görüşlerine pek dikkat etmezler. Liderler, sanayileşmenin teknik zekâlar olmaksızın ger-

çekleştirilemiyeceğini ve bu teknik zekâların kendileri sayesinde tehlikeli olamayacaklarını anlamışlardır. Her alanda olduğu gibi, komünistlerin bu teknik adamlar bakımından basitleştirilmiş ve genellikle yarı doğru nazariyeleri vardır: Diğer sınıflar da gereksemeleri olan uzmanlara bol para öderler. Bu sebeple, «proletarya» veya yeni sınıf neden aynı şeyi yapmasın? Bu esasa dayandırılarak, onlar derhal işlerine uygun bir maaş ve ücret şeması geliştirirler.

Büyük teknik gelişime rağmen, Sovyetler Birliği hükümetinde hiç bir büyük modern keşfin yapılmadığıda bir olgudur. Bu bakımdan, Sovyet Rusya olasılıkla Çarlık Rusyasının gerisinde kalmaktadır. Çarlık Rusyasında, teknik geri kalmışlığa rağmen, çığır açıcı keşiflerde bulunulmuştu.

Geri kalmış teknik koşullar bilimsel keşiflerini güçleştirseler de, bu güçlüklerin esas sebepleri yine de sosyal türdendir. Yeni sınıf ideolojik tekelin tehlikeye düşmemesi için son derecede büyük bir çabayla uyanık durmaktadır. Fakat her büyük keşif, kâşifin dünya görüşünün her hangi bir biçimde değişmesiyle açıklanabilir. Fakat yeni görüşler, daha önce kabul edilen resmî felsefenin çerçevesine uymazlar. Komünist sistemde, her bilgin bu olguyu dikkate almak zorundadır, yoksa «çizgi den sapan» olarak damgalanmak tehlikesine maruz kalır. Eğer nazariyeleri, doğrulanan, şart koşulan ve kendisine çaba harcanan doğmayla bağdaşmazsa, böyle bir riziko ortaya çıkar.

Önemli keşiflere çalışma işi, özellikle Marksizmin veya diyalektik materyalizmin bilimsel ve sâir fikir etkinliğinin tüm alanlarında en etkin metod olduğunun yasal olarak hükme bağlanmasıyla güçleşmektedir. Sovyet Sosyalist devletlerinde tanınmış tek bir bilgin yoktur ki, politik güçlüklerle karşılaşmamış olsun. Bunun bir çok

sebepleri mevcuttur ama, bunlardan biri resmî çizgiye karşı daima mevcut olan muhalefettir. Yugoslavyada bu türden olaylar daha azdır, onun yerine bunun aksi rejime bağlı, ama önemsiz bilginlerin yüreklendirdikleri haller vardır.

Komünist sistemler teknik ilerlemeyi harekete geçirirler, ama her türlü kendi için ruhun taciz edilmeyen etkinliğinin gerekli olduğu büyük araştırmalara engelleyici etkide bulunurlar. Bu sözler çelişkiliymiş gibi gelir kulağa, ama durum böyledir.

Komünist sistemler doğa bilimleri gelişimine sadece az oranda aykırı olduğu halde, onlar manevî bilimler alanında her türlü ilerlemeye ve her türlü keşfe karşı çıkarlar. Bu sistemler bir tek felsefenin hoşgörüsüzlüğüne dayandırılarak kurulmuş olduklarından, besbelli felsefeye karşıdırlar. Bu türlü sistemlerde, tek bir düşünür doğmamıştır. Orada böyle birisi, özellikle hiç bir sosyolog mevcut olamaz, genellikle insan bilincinin yükseltilmesine ilişkin «ana filozofları» ve üstadların kendileri olduğunu kabul eden, bizzat iktidar mensupları var olduğu sürece, bu böyle kalacaktır.

Komünizmde yeni bir fikir veya bir felsefe ve toplum nazariyesi çok dolaylı yollardan gitmeye mecburdur, ekseriya edebiyatın dolaylı yolundan veya bir sanatın dalından dolanarak, ortaya çıkmak zorundadır. Yeni fikir ilkin, ışığa ulaşmak ve hayat bulması için, gizlenmek mecburiyetindedir.

Orada, her türlü bilimlerden ve düşünmenin her türlü disiplininden, en kötü durumda olanlar sosyal bilimler ve sosyal sorunların incelenişidir. Onlar varlıklarını sürdüremezler, eğer toplumu veya sosyal bir sorunu ilgilendiren bir soru ortaya çıkarsa, bu takdirde her şey, ya

Marksa ve Lenine göre açıklanır veya liderler tarafından tekellerine alınır.

Tarih, özellikle komünist dönemin tarihi pratikman mevcut değildir. Suskunluk ve bozma sadece müsaade edilmekle kalınmaz, tersine aynı zamanda o her yerde görülen bir olaydır.

Halkın manevî kalıtı (miras) keza müsadere edilir. Tekelciler, adeta bütün dünya tarihi sadece onları dünyayı getirmek için varmış gibi hareket ederler. Onlar her şeyi, hatta geçmişi kendi ölçülerine göre ölçerler ve tüm insanları ve olayları «ileri» ve «gerici» diye ikiye ayırmak yoluyla, sınıflandırma sorununu kesinlikle çözümlediklerini sanırlar. Bu tarzda anıtlarını kurarlar. Cüceclerden devler yaparlar ve büyük olanları yok ederler, her şeyden önce dönemlerinin büyük kişilerini ortadan kaldırırlar.

Onların «biricik bilimsel» metodları hoşgörüsüz egemenliklerini bilim ve toplum üzerine kurmakla ve onu korumakla da çak işlerine yarar.

IV

Aynı şey sanatta da olup biter. Orada artan bir ölçüde daha önce hazır biçimler ve görüşler sıradan bir kaliteyle yüreklendirilir. Bu akla yakındır. Fikirsiz sanat veya bilinç üzerine etkisi olmayan sanat yoktur. Fikirler ve bilincin oluşturulması üzerine tekel yine de egemen olan insanlar için saklı tutulmuştur. Komünist elebaşı memurlarının açık direnciyle karşılaşmayan hiç bir önemli sanat eseri asla yayımlanmamıştır. Komünistler sanatta gelenekçidirler. Özellikle halkın görüşlerine yönelik tekellerini sürdürmek gereksemesinden öyledirler. Fakat kısmen de tek yanlılıktan ve bilgisizliklerinden öyle kalır-

lar bazı liderler modern sanatta bir tür demokratik özgürlüğe katlanırlar. Fakat, modern sanattan bir şey anlamadıklarını ve buna izin vereceklerini sandıklarını kabul ederler. Leninin Majakowski'nin fütürizmine karşı takındığı tavır böyleydi.

Fakat buna rağmen komünist sistemlerdeki geri kalmış uluslar teknik bir yeniden doğuşla birlikte, bir kültürle dirilişe de tanık olurlar. Kültür, onlar için hiç olmazsa onun onlara propaganda olarak gelmesine rağmen, ele geçirilir bir şey olur. Yeni sınıf kültürün yayılmasına ilgi duyar, çünkü sanayileşme daha yüksek kaliteli işe gerekseme doğurur. Bundan başka iktidar sahipleri bu tarzda madunlarını etkilemeye de çalışırlar. Her yerde çok kısa bir süre içinde okuma yazma bilmeyişle mücadele için yeni okullar ve çeşitli sınaî sanat kuruluşları meydana getirilmiştir, hatta bunlar bazan ona uyan gereksemelerin ve imkânların mevcut olmadıkları yerlerde ortaya çıkarılmıştır. Sanatın yayılmasındaki ilerleme yadsınamaz.

Bir ihtilâlden sonra, alışılagelinmiş olarak, egemen sınıfın tekelini eksiksiz olarak kurmadan önce, önemli sanat eserleri yaratılır. Bu durum Sovyet Rusyada 1930 yıllarından önce böyleydi. Bugün aynı durum Yugoslavyada egemendir. Adeta, ihtilâl onunla birlikte ortaya çıkan zorbalık, sanatı her ne kadar giderek baskı altına almaktaysa da, uyuyan yetenekleri uyandırmıştır. Sanatçıları gelişimlerinde engellemek, onların manevî ideal görünümlerine karşı çıkmak için, iki ana metod budur.

Bu, Stalin döneminde, onun beğenmediği sanatkârane ifadeli tüm biçimlerin yasaklanması gibi bir aşırılığa ulaşmıştır. Stalinin çok iyi bir beğenisi yoktu. Kulak duygusu onda kötüydü ve şiirde sekiz heceli dizeleri ve Alexandriner'i (oniki dizelik manzumeler) seviyordu.

Deutscher, Stalinin üslûbunun ulusal üslûp haline geldiğini tesbit etmiştir. Resmî sanat görüşlerine, resmî idelere katılır gibi uymak mecburiyet haline gelmiştir. Komünist sistemlerde durum daima öyle değildi ve bu kaçınılmaz değildir. 1925'de Sovyet Rusyada, «partinin bütün olarak hiç bir zaman bu veya şu edebiyat akımından yana» olduğunu, açıkça duyuramayacağının belirtildiği bir ihtilâl kabul edilmiştir. Fakat böylece parti öyle adlandırılan ideolojik desteğinden vazgeçmemiştir. Yâni sanatçıları ideoloji ve politika bakımından, denetlemekten dön memiştir. Bu komünizmin sanat alanında izin verdiği demokrasinin en çoğuydu. Yugoslav liderler bugün aynı tutum içindedirler. 1953'de bürokrasinin lehine demokrasi biçimlerinden yeniden vazgeçildiğinde, en ilkel öğeler yürekIendirilmiştir. Sanatkârane biçimleri denetlemeyi tamamen açıkça kendilerine hedef yapan ufak burjuvazi fikir ve sanat adamlarının korkunç avı başladı. Bir gecede bütün fikir dünyası rejime karşı uyandı. Rejim bu yüzden gerilemek zorunda kaldı. Kardeli söylevlerinden birinde partinin bizzat sanat biçimini kendisinin şart koşamayacağını, ama antisosyal fikirli kaçak eserlere hoşgörüde bulunmayacağını, yâni rejimin antisosyal olarak gördüklerine katlanamayacağını belirtmiştir. Bolşevik Partisi bu tutumu 1925'de takınmıştı. Buna göre Yugoslavya rejiminin sanata koyduğu «demokratik» sınırlar bu türdendi. Ekseri Yugoslavya liderlerinin takındığı iç tavır bunun sonucunda yine de hiç bir zaman değişmemiştir. Onlar kişisel olarak tüm fikir ve sanat dünyasını «güvensiz» «ufak burjuvazimsi» veya daha hafif bir deyimle «ideolojik olarak belirsiz» di ye mütalâa etmektedirler. Yugoslavyanın en büyük gazetesi (Politika'nın 25 mayıs 1954 sayısında) Tito'nun unutulmaz sözleri tekrarlanmıştır: İyi bir öğretici kitap, her türlü romandan daha değerlidir. Zaman zaman sanatta-

ki «sembolizme», «tahripkâr fikirlere» ve «düşmanca görüşlere» histerik saldırılarda bulunulur.

Yugoslavya kültürü, Sovyet kültüründen farklı olarak, hoşnutsuzluğu ve başkaldırışı sanat biçimiyle birlikte aynı yatağa yatırmak başarısını göstermiştir. Bu nokta, Sovyet kültüründe hâlâ mümkün değildir. Yugoslavya kültürünün üzerinde bir kılıç sallanmaktadır, ama Sovyet kültürünün yüreğine batmıştır bu kılıç çoktandır.

Komünistler tarafından yer yer bastırılabilen biçimdeki bu ölçülü özgürlük, yine de yaratıcı süreci kurtarmıyor. Gerçek sanat, dolaysız olsa da, biçimi ile yeni fikirleri de dile getirmek mecburiyetindedir. Sanatta en büyük özgürlüğe izin veren komünist sistemlerde de deyimin mümkün olacakmış gibi görünen özgürlüğüyle fikirlerin cebrî denetimi arasındaki çelişki çözümlenmemiş durumdadır. Bu çelişki bazan, çok açık ortaya çıkmaktadır, ya «kaçak» olarak sokulan fikirlere saldırılarda, ya da özel biçimler kullanmaya zorlandıklarında sanatçıların kendilerine yönelik saldırılarda belirmektedir. Bazen bu, rejimin dizginlenemez tekelci çabasıyla sanatçıların direnilmez yaratıcı itkisi arasındaki çatışma yüzünden dile gelmektedir. O, bilimsel yaratma içgüdüsüyle, komünizmin doğması arasındaki çatışmanın aynıdır. O sadece, sanatın alanına kaydırılmıştır.

Her yeni fikir ilkin özü bakımından incelenmek, kabul veya reddedilmek ve ondan sonra zararsız çerçevesinin içine sıkıştırılmak zorundadır. Diğer çatışmalar gibi komünist liderler bunu ortadan kaldıramazlar. Fakat onlar, gördüğümüz gibi zaman zaman gerçek sanatkârane özgürlüğün uğruna, alışılagelinmiş olarak kendilerini uzak tutabilirler. Komünist sistemlerde bu çelişkilerden dolayı sanatın güncel konuları sorunu çözümlemek veya sa-

nat nazariyeleri geliştirmek mümkün olmamıştır.

Mevcut bir durumu ve mevcut hal ve durumları eleştirmek, bir sanat eserinin mahiyeti gereğidir. Bu sebeple komünist sistemlerde hal-i hazırın konularıyla hiç bir sanat mevcut olamaz. Sadece, ortadaki bir durumun övgüsüne veya sistemin muhasımlarını eleştirmeye izin verilmiştir. Bu özel hal ve koşullar altında bir güncel konuyu ele alan gerçek bir sanat eseri hiç bir değere malik değildir.

Yugoslavyada resmî kişilikler ve bazı sanatçılar, «sosyalist realitemizi» gösteren hiç bir sanat değerinin olmadığıyla alay etmektedirler. Halbuki Sovyet Rusyada da tonlarca sanat eseri yaratılmaktadır. Fakat, onlar gerçeği yansıtmadıkları için, büsbütün değersizdirler, ve okuyucu tarafından hemencecik reddedilmektedirler.

Metodlar farklıdır, ama son sonuç aynıdır.

V

«Sosyalist realizm» diye adlandırılan akımın nazariyeleri tüm komünist devletlerde egemendir.

Bu nazariye Yugoslavyada değerini yitirmiştir, ve daha çok geri kalmış doğmacılarla temsil edilebilmektedir artık. Bu ve diğer alanlarda, rejim nahoş nazariyelerin gelişmesini engelleyecek güçteydi, ama kendi görüşlerini kabul ettirecek kadar güçlü değildi. Aynı şeyin, diğer Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerli olduğu söylenebilir.

«Sosyalist realizmin» nazariyesi bir kez eksiksiz bir sistem değildir. Gorki bu deyimi ilk kullanan kişiydi, onu bu deyimi bulmaya olasılıkla realist metodu (gerçekçi metodu) hazırlamıştı. Onun görüşüne göre, sanat çağının «sosyalist» koşullarının altında yeni sosyalist fikirlerden

esinlenmeli ve realiteyi elden geldiğince ona sadık kalarak yansıtmalıdır. Bu nazariyeye neyi anlatması gerektiğine ilişkin izafe edilen diğer istenen tüm koşullar tipik olmasına, ideolojiye, partiye bağlılığa ve sâireye özellikle ağırlık verilmeli mealindeki ileri sürülen istekler, ya diğer nazariyelerden aynen alınmıştır veya rejimin politik gereksemelerine uygun olarak eklenmiştir. «Sosyalist realizm» tam değerli bir nazariye hâlinde gelişemediğinden, o pratikman komünistlerin ideolojik tekelciliğinden daha başkası demek değildir. O, liderlerin sınırlı ve geri kalmış fikirlerini giydirmek ve onların eylemlerini romantik ve övgüsel olarak terennüm etmek koşulunu ileri sürmektedir. Bu, rejimin fikir denetimini ve sanatın bürokrasice sansürünü yobazca haklı kılmaya götürmüştür.

Bu denetimin biçimleri tek tek komünist ülkelerde, parti bürokratik sansürle idolojik etkileme arasında değişmektedir.

Örneğin Yugoslavya asla bir sansüre malik olmamıştır. Denetim dolaylı olarak yapılır ve aşağıdaki metodla uygulanır. Basımevlerinde, sanatçı birliklerinde gazetelerin, dergilerin ve benzer kuruluşların yazı işleri müdürlüklerinde onlara kuşku uyandırıcı olarak görünen her şeyi yetkili mercilere iletirler. Tabiatıyla bu atmosferden bir tür sansür veya daha doğrusu kendiliğinden sansür oluşmuştur. Parti üyelerinin kendilerinin şu veya bu «kuşkulu» sanat eserini taramaları hali her ne kadar ortaya çıkarsa da, onların ve diğer fikir adamlarının yürütmek mecburiyetlerinde kaldıkları kendi sansürleri kendilerini olduğundan farklı göstermeye ve insana yaraşmayan gözboyamalara yönelmeye zorlar. Fakat, bu, ilericilik diye görülür ve «bürokratik zorbalık» yerine «sosyalist demokrasi» diye mütalâa edilir.

Ne Sovyet Rusyada, ne de diğer komünist ülkelerde bir sansürün varlığı sanatçıları kendi kendilerini sansürlemek yükümlülüğünden kurtaramaz. Sanat ve fikir adamları durumlarıyla ve sosyal hal ve koşulların realitesiyle buna zorlanmışlardır. Kendi kendini sansür şimdiki halde komünist sistemde ideolojik parti denetiminin esas biçimidir. Ortaçağda kişiler kilisenin eserleri üzerine ne düşüneceklerine dair ilkin araştırma yapmak zorundaydılar. Aynen komünist sistemlerde, bir kimse, kendinden ne tür eser beklendiğine dair kafa yormak mecburiyetindedir ve ekseriya önceden liderlerinin beğenisinden emin olmalıdırlar.

Sansür veya kendi kendisini sansür, komünizmde olup biten her şeyin onun mutlak mutluluğun yolunda bir istasyon olduğunun iddia edilmesi gibi, «ideolojik destek» olarak gösterilir. Bu yüzden ekseriya sanatla ilişkisi içinde» halk «çalışan halk» veya «halka yakınlık» gibi belirsiz deyimler kullanılır. Kovuşturmalar, yasaklar, belirli biçimleri ve fikirleri kabul etmeye yönelik baskı, değerden düşürmeler ve aşağılamalar; yarı kültürlü bürokratların öğretisel otoritesi dehâlar üzerine egemendir. Bütün bu araçlar, halkın adına ve halk uğruna uygulanır. Komünist «sosyal realizm» Hitlerin nasyonal sosyalizm terminolojisinden ayrılmaz. Macar asıllı bir Yugoslav yazarı olan Ervin Sinko her iki diktatörlüğün sanat nazariyecileri arasında ilginç bir karşılaştırmada bulunmuştur.

Sovyet nazariyecisi «edebiyat nazariyesi» adlı yazısında şöyle demektedir: «Edebiyat insana hayatı tanımasında ve hayatta etkinlik göstermesinde yardım eden bir ideolojidir.»

Nasyonal sosyalist kültür politikası üzerine ana fikirlerinde şöyle demektedir: «Bir sanatçı sadece sanatçı olamaz, o daima aynı zamanda eğiticidir».

Hitler gençliğinin lideri Baldur von Schirach şöyle demiştir: «Her sanat eseri tüm halka yöneliktir».

KPDSU'nun merkez komitesinin politbürosunun üyesi olan Schdanow demiştir ki: «her dâhiyâne eser genel olarak anlaşılandır.»

Ana fikirlerinde Wolfgang Schulz: nasyonal sosyalist politika, hatta onun kültür politikası diye adlandırılan parçası Führer tarafından belirlenir ve Führerin (Hitlerin) bunun için yetkilendirdiklerince tesbit edilir. Eğer bizler nasyonal sosyalist kültür politikasının ne olduğunu bilmek istersek, sadece, bu adamların yaptıklarına bakmalıyız ve onların kendilerine sorumlu yardımcı olarak seçtikleri kimselere verdikleri talimatı görmeliyiz. KPDSU'nun 18. Kongresinde Jaroslawski şöyle demiştir: «Stalin Yoldaş sancılara esin vermektedir. O, onlara ana fikirler aşılamaktadır.» KPDSU'nun merkez komitesinin kararları ve A.A. Schdanow'un raporu Sovyet yazarlarına tamamen önceden hazırlanmış bir çalışma programı vermektedir. Hatta en aykırı türden de olsa zorbalıklar buna benzer bir tarzda kendilerini haklı göstermektedirler; onlar bir kez aynı sözleri kullanmayı bile engelliyememektedir.

VI

Düşünmenin bilim adına düşmanı olarak, demokrasi uğruna özgürlüğün düşmanı sıfatıyla komünist oligarşi (azınlık egemenliği) vicdanı büsbütün bozmaktan daha başka türlü hareket edemez. Kapitalist yüksek soylular ve derebeyleri sanatçılara ve bilim adamlarına istedikleri ücreti ödemek adetindeydiler. Böylece onlara yardımda bulunuyorlar ve aynı zamanda onları ahlâken dejenere

ediyorlardı. Komünist sistemlerde baştan çıkarış devlet politikasının bütünleyici bir cüz'i tamıdır.

Komünist sistemi, bağdaşımlı olmadığı her türlü fikrî etkinliği şiddetle baskı altına alır ve gerçekte derine inen ve orijinal dediğimiz şeyin ekserisi orada bundan ibarettir. Diğer yandan, o, her şeyi ödüllendirir, yüreklendirir ve ahlâken bozar, yeter ki o her şey «sosyalizme»-yâni sistemine kendi inancına göre yararlı olsun.

Eğer bizzat o derecede perdelenen ve Stalin ödülleri gibi çok etkili ahlâkı bozucu araçlar, iktidar sahipleriyle sıkı fıkı kişisel ilişkilere başvuruş ve sivrilmiş bürokratların züppelik arzeden siparişleri ve mübayaaları bir yana bırakılsa da, -bunlar hep sistemin değişmiş görünümleridir-sistemin hatta fikir adamlarını ve özellikle sanatı bozduğu olgusu ortadan kaldırılamaz. Rejim tarafından dolaysız öldüllendiriş, keza sansür ortadan kaldırılmış olsa da, ahlâken bozuşun ve baskı altına alışın ruhu geriye kalacaktır.

Bu ruhu tüm maddece emteaya ve niyete yönelik parti bürokrasi ruhu meydana getiriyor ve güçlendiriyor. Fikir adamı ister düşünce, isterse para sözkonusu olsun bu iktidardan başka hiç kimseye başvuramaz. Bu iktidar hükümette doğrudan doğruya olmasa da, yine de tüm kuruluşlarda ve teşkilâtlarda etkinliğini göstermektedir. Ne de olsa kararları o vermektedir. Sanatçı için, onun sosyal mevkiinin bunun sonucu olarak esasında değişmemesine rağmen, özgürlüğün sınırlandırılışının ve merkeziyetin elden geldiğince, az olması çok önemlidir. Onun için, Yugoslavyada onun yaşaması ve çalışması Sovyet Rusyada olduğundan çok daha kolaydır.

Baskı altına alınan insan ruhu ahlâken bozuluşa tâbi olmak mecburiyetindedir. Eğer bir kimse Sovyet Rusyada bir çeyrek yıldan beri özellikle edebiyatta önemli

her hangi bir sanat eserinin neden var olmadığı üzerine araştırmada bulunsa, bu takdirde bu ahlâken bozuluşun, kısırlığın sebebi olarak, baskı altına alıştan daha büyük veya daha büyükçe rol oynadığını görecektir. Komünist sistem gerçekten yaratıcı insanlarını kovuşturmakta ve onlara kuşkulu gözlerle bakmaktadır, ve onları kendilerini suçlamaya zorlamaktadır. Onun övgüsünü yapanlara «iyi çalışma koşulları» ve bolkeseden ücretler, fiyatlar, villalar, nekâhat evleri (dinlenme evleri), fiyat indirimleri, otomobiller, sefirlik gibi mevkiler, propaganda kolunda ileri karakol görevleri ve «cömertçe destek» sağlamaktadır. Böylece o esasında yeteneksiz olanları, bağımlı olanları ve zeki olmayanları yüreklendirmekte ve üst mevkilere geçirmektedir. En iyi kafaların yönlerini şaşırmaları, inançlarını ve güçlerini yitirmeleri bu yüzdendir. İntihar, umutsuzluk, alkole sığınma ve sefih yaşama, iç gücün ve bütüne intibakın yitişi hep bununla açıklanabilir, çünkü sanatçı kendine ve başkalarına yalan söylemeye zorlanmaktadır. Bunlar komünist sistemde gerçekte bir şeyler yaratmak isteyen ve buna muktedir olabilecek olanların sık sık ortaya çıkan görünümleridir.

VII

Komünist diktatörlüğün, acımasız sınıf farkı gözettiği genellikle kabul edilir. Bu tamamen doğru bir söz değildir. Tarihî bakımdan görülürse, sınıf ayrımı gözetiş ihtilâlin zaferinden sonra azalmıştır, onun yerini ideolojik ayrım gözetiş almıştır. Proletaryanın iktidarda olduğu üzerine yanılgı da yanlıştır. Keza komünistlerin, o bir burjuva olduğu için, her hangi birini kovuşturdukları görüşü de tutarsızdır. Onların tedbirleri egemen sınıfın üyelerine karşı sert olarak yöneliktir, özellikle burjuva sınıfına kar-

şı. Fakat, kayıtsız şartsız teslim olan ve inançlarından caönmüş bulunan vatandaşlar, kendilerine kazançlı işler ve yararlanmalar sağlıyabilirler. Evet, ekseriya gizli polis kendi sıralarında hatta yetenekli ajanlar bulur, oysa yeni iktidar sahipleri onlarda kullanılabilir hizmetkârlar görmektedir. Sadece komünist tedbirleri ve görüşleri ideolojik olarak, onaylamayan kimseler, sınıflarına veya kapitalist mülkiyetin devletleştirilmesine karşı tutumlarına bakılmaksızın cezalandırılırlar.

Egemen oligarşiden farklı olan demokratik ve sosyal fikirlerin kovuşturmaya uğraması eski rejimin geri kalmış taraftarlarının kovuşturuluşundan daha şiddetli ve daha sıkıdır. Bu akla yakındır: Bu sonuncular daha az tehlikelidirler, çünkü onlar geri geleceği veya yeniden iktidar olacağı düşünülemez olan bir geçmişe bakmaktadırlar.

Komünistlerin iktidara geldiği her yerde, özel mülkiyete saldırıları, tedbirlerinin ilk planda malsahibi sınıflara karşı çalışan sınıfların refahı için olduğu gibi bir yanılgı meydana getirir. Fakat, onu izliyen olaylar tedbirlerinin bu amaca yönelik olmadığını, tersine bizzat kendilerini mülkiyetlerinde yuvalandırmak amacını taşıdığını kanıtlar. Bu sınıflar arasında fark gözetmekten daha çok ideolojik ayrım gözetmede açığa çıkar. Eğer bu durum olmasaydı, eğer onlar mülkiyetin çalışan kitlelerin mülkiyetine geçmesi için, çalışsalardı, yine de daima özellikle sınıflar arasında fark gözetişi mevcut olacaktı.

İdeolojik fark gözetmenin egemen olması keyfiyeti, ilk bakışta burada yeni bir inanç tarikatının teşekkül ettiği görüşüne götürmektedir. Bu öyle bir mezheptir ki, materyalist ve atheist tezlerine, ödün vermeden, sımsıkı sarılmakta ve onları başkalarına güç kullanarak empoze etmektedir. Komünistler gerçekte öyle olmadıkları hal-

de. bir dinî tarikat mensuplarıymış gibi hareket etmektedirler.

Bu totaliter ideoloji sadece belirli hükümet ve mülkiyet biçimlerinin sonuçları değildir. Bizzat ideoloji bu kuruluşları meydana getirmiştir ve onlara her tarzda en önemli destektir. İdeolojik sınıf farkı gözetiş komünist sistemin sürdürülmesine ilişkin bir ön koşuldur.

Fark gözetişin diğer biçimlerinin-ırklar, kastlar ve halklar-ideolojik ayrım gözetişten daha kötü olduklarına inanmak yanlıştır. Onlar dışa doğru acımasız görünebilirler, ama o derecede ince düşünülmüş ve eksiksiz değildir. İdeolojik fark gözetişte olduğuna nazaran. Onlar toplumun belirli kesimlerine karşı yönelirler, oysa ideolojik fark gözetiş bütün olarak topluma karşı harekete geçer ve tek tek her kişiye karşı tavır takınır. Fark gözetişin diğer biçimleri bir insanı fizikman yok edebilir, ama ideolojik fark gözetiş insanın içindeki belki de büsbütün ona ait kısmına el atar. Ruhun üzerine tagallüb zorbalığın en acımasız ve en eksiksiz türüdür. Diğer her türlü zorbalık onunla başlar ve son bulur.

Bir yandan ideolojik ayrım gözetiş, diğer yandan da insanlara kendi fikirlerini istisnasız doğruymuş gibi zorla kabul ettirmeğe çaba harcar. Bunlar, inanılmaz, total zorbalığın göze çarpan her iki biçimidir.

Düşünüş yaratıcı bir güçtür. O, yeni olanı keşfeder. İnsanlar düşünmezlerse, veya bir şeyin üzerine kafa yormazlarsa, ne yaşıyabilirler, ne de çalışabilirler. Onların bunu belki de inkâr etmelerine rağmen, komünistler bu olguyu pratikman sineye çekmek zorundadırlar. Bu nedenle, her hangi bir fikrin kendilerinin dışında tutunmasını imkânsız kılmaktadırlar.

İnsan bir çok şeyden vazgeçebilir, ama o düşünmek mecburiyetindedir ve düşüncelerini dile getirmek için de-

rin bir gereksinim duyar. Konuşmasının gerektirdiği yerde, susmaya mahkûm edilişi, onu hasta eder. İnsanları, istediklerinden daha başka türlü düşünmeye zorlamak ve kendilerinin olmayan fikirleri dile getirmelerini istemek, zorbalığın en kötüsüdür.

Fikir özgürlüğünün sınırlandırılışı, açık politik ve sosyal haklara sadece bir karışma değildir, tersine o sıfatla insana yönelik bir su-i kasttır. İnsanın özgürlüğe ve fikir özgürlüğüne yönelik dindirilemez çabası, toplumdaki belirli güçlerin kendini daima somut koşulu olarak açığa vurur. Eğer, bugün bu çaba komünist sistemlerde görünür hale gelmediyse, bu onun mevcut olmaması demek değildir. O bugün karanlık ve saldırısız bir rekabet içindedir, halkın bulanık umutlarında yaşamaktadır. Adeta baskı altına alışın topyekûnluğu tüm tabakaları arasındaki ayrımları söndürmekte ve tüm ulusu fikrin özgürlüğüne ve sadece özgürlüğe olan istekte birleştirmektedir. Tarih belki de komünistlerin, olayların ve zorunluluğun, mevcudiyetlerini savunmak için, onların bir çok gaddarane eylemlere zorla sevkedilmiş olmalarını haklı görecektir, ama, onların farklı türden her türlü fikri baskı altına almalarını ve kişisel çıkarlarının hayrına, düşünüş üzerine hoşgörüsüz bir tekel kurmuş olmaları yüzünden, utancın çarmıhına gerecektir.

AMAÇ VE ARAÇLAR

I

Bütün ihtilâller ve bütün ihtilâlciler güce başvuran ve vicdan tanımıyan araçları aşırı olarak kullanan hareketlerdir.

Fakat daha önceki ihtilâlciler metodlarının bilincine, komünistler kadar varmış değildiler. Onlar, komünistlerin yaptıkları gibi, metodlarını o deceye kadar geliştirmek ve uygulamak imkânına sahip bulunmuyorlardı.

«Sizler araçlarınızı seçerken hareketimizin düşmanlarına karşı erdemli olmamalısınız... Sizler, sadece, hainleri cezalandırmakla kalmamalı, tersine aynı zamanda kayıtsız kalanları da cezalandırmalısınız... Sizler Cumhuriyette etkinlik göstermeyen herkesi cezalandırmalısınız, Cumhuriyet için hiç bir şey yapmayan herkesi...»

Saint- Just'un bu sözlerini bugünün komünist liderlerinden her biri söyliyebilir, ama, Saint-Just onları, zaferini garantilemek için, ihtilâlin ateşi içine fırlatmıştı. Komünistler bu gibi sözleri sürekli sarfederler ve ihtilâllerinin başından, tam iktidarı ellerine geçirinceye kadar ve hatta çöküşleri sırasında da böyle konuşacaklar ve ona göre hareket edeceklerdir.

Komünist metodların diğer ihtilâlcilerin uyguladıkları metodlardan kapsam, süreklilik ve şiddet bakımından üstün olmalarına rağmen, komünistler bir ihtilâl esnasında, hasımlarının yararlandıkları tüm araçlara başvurma-

dılar, komünistlerin metodlarının daha az kanlı olmasına rağmen, onlar yine de ihtilâl gerilerde kaldıkça, giderek daha insanlık dışı oldu.

Her sosyal ve politik hareket gibi komünizmde, egemen iktidarın çıkarlarına ve hal ve koşullarına uydurulmuş olan metodları kullanmak zorundadır. Diğer düşünceler, hatta ahlâkî olanları ona bağlı kılınmıştır.

Bizler burada sadece modern komünizmin yararlandığı metodlarla ilgileniyoruz, ve özel hal ve koşullara göre, hafif veya şiddetli olabilen, insanî veya insanlıkdışı, ama her hal-ü kârda komünizmi diğer ihtilâlci ve ihtilâlci olmayan hareketlerden ayıran diğer politik ve sosyal hareketlerinkinden farklı metodların sözünü ediyoruz.

Bu ayrım, komünist metodların tarihin tanıdığı metodların en acımasızı olmasından ileri gelmez. Acımasızlık elbette onun en çok görünen, ama gerçek niteliği değildir. Zorla bir ekonomi ve toplum değişimini hedef tutan, bir hareket, acımasız metodlara başvurmak zorundadır. Fakat diğer tüm ihtilâlci hareketler aynı metodlardan yararlanmak istiyorlardı ve buna mecburdular. Fakat, onların bu metodların hepsini kullanamamaları yüzünden, onların zûlmü sadece kısa süreli olmuştur. Zoraki egemenlikleri komünistlerinki gibi topyekûn olmamıştır, çünkü ortaya çıkan özel hal ve koşullar buna müsaade etmemiştir.

Komünistlerin ahlakî veya moralman hiç bir ilkeleri olmamaları komünist metodların acımasızlığını görmek, tutarlı bir görüş değildir. Onların komünist olmaları bir yana, kendi aralarındaki ilişkilerinde, diğer toplumlarda olduğu üzere, ahlakî ilkelere riayet eden diğerleri gibi, insanlardır. Ahlâklı olmamaları, metodlarının sebebi değildir, tersine onun savunucusudur. İlkelerinde ve sözle-

de komünistler ahlâkın emirlerine bağlıdırlar ve insanî metodlardan yararlanırlar. Onlar, «geçici» olarak ahlakî görüşlerine aykırı tedbirlerden yararlanmak zorunda kaldıklarına inanırlar. Eğer ahlâkî görüşlerine karşı, davranışta bulunmak mecburiyetinde kalmamış olsalardı, bunu daha hoş karşılayacaklardı. Bu bakımdan, eğer onların daha sürekli ve daha korkunç bir tarzda insanlıktan uzaklaşmış oldukları bir yana, diğer politik hareketlerin taşıyıcılarından çok ayrılmazlar.

Modern komünizmi metodlarında diğer hareketlerden ayıran çok sayıda nitelik bulmak mümkündür. Bu karakteristik özellikte nicelikseldir. Veya farklı tarihî olaylarla ve komünistlerin hedefleriyle ortaya çıkmıştır.

Fakat modern komünizmin belli başlı işareti onun metodlarını ilke itibariyle diğer politik hareketlerinkinden ayırır. İlk bakışta, o geçmişin belirli kiliselerinin belirginliklerine benzer görüşmektedir. Bunlar komünistler için her aracın haklı olduğu ideal hedeflerdir. Bu hedefler ne kadar çok geçmişe karışmışsa, o ölçüde araçlarını seçerken, titizliklerini bir yana bırakmışlardır. Bu metodlar idealist hedeflere hizmet etseler de, hiç bir ahlakî ilke onları haklı gösteremez. Bu metodlar, onları vicdansız ve acımasız iktidar sahipleri olarak, mahkûm etmektedir. Daha önceki mülkiyet, biçimi, daha önceki sınıflar ve partiler artık mevcut değildir, veya güçsüz hale gelmişlerdir, ama komünist metodları esasında değişmemiştir. Bunun tam aksi, onlar ancak şimdi insanlık dışı tam ölçülerine kavuşmuşlardır.

Yeni sömürücü sınıf, iktidarını genişletirken, idealist olmayan metodlarını idealist hedeflere başvurarak, haklı göstermeğe çalışmaktadırlar. Stalinin metodlarının insanlık dışılığı, «sosyalist toplumu» kurarken en yüksek derecesine ulaşmıştır. Yeni sınıf çıkarlarını toplumun biricik

ideali olarak sergilediğinden, ve her türlü manevî bir başka tekeli sürdürmek mecburiyetinde olduğundan, yararlandığı metodları, önemli değilmiş gibi açıklamak zorundadır. Onların sözcüleri hedefin önemli olduğunu bağırarak duyurmaktadırlar. Bütün bunun dışında olanın ikinci plânda kaldığını belirtmektedirler. Önemli nokta, şimdi bizim «sosyalizme» malik olmamızdır, onun dışında kalan her şey önemsiz olandır. Böylece komünistler zorbalığı, bayalığı ve cürmü haklı göstermeğe çalışıyorlar.

Tabiatıyla hedef özel bir gereçle garanti altına alınmalıdır. Parti sayesinde, sağlanmalıdır. Tıpkı kilisenin ortaçağda yaptığı gibi, daha egemen ve en üst nişan noktası haline gelmektedir. Veren'in şeref piskaposu Dietrich von Nieheim'ın 1411'de yazdığı şu satırları okuyalım: «Eğer mevcudiyeti tehdit altında olursa, kilise ahlâki emirlerden kurtulmuş sayılır. Hedef olarak birlik bütün araçları kutsal kılar: İhanet ruhanî mevkilerin satılışı, hapishaneler ve ölüm. Çünkü her kutsal düzen toplumun hayrına var olur ve tek kişi herkesin yararına feda edilmek zorundadır.»

Bu sözler de, adeta onları bir modern komünist söylemiş gibi kulağa gelmektedir. Modern komünizmin doğmatiğinde bir çok derebeyi ve fanatik (bağnaz) unsurlar vardır. Fakat bizler ne ortaçağda yaşıyoruz, ne de modern komünizm bir kilisedir. İdeolojik tekele verilen ağırlık, bugünkü komünizmi ortaçağın kilisesine benzer kılar gözükmektedir. Fakat her ikisinin özü esasında farklıdır. Kilise hükümet gücünün kısmen sahibiydi ve taşıcısıydı. O olsa olsa, mevcut bir toplum sistemini tüm manevî olanın mutlak denetimiyle destleklemeye çalışıyordu. Kiliseler putperest (putatapıcı) pratik gereksinimlerle daima dolaysız bir ilişkisi olmayan sadece doğmatik sebeplerle de, kovuşturmaya uğruyorlardı. Kilisenin sergi-

lediği gibi, bu günahkâr putatapıcıların ruhlarını vücutlarının yok edilmesiyle kurtarmak girişimi sözkonusuydu. Gök ülkesini ele geçirmeye yönelik tüm dünyevî araçlara izin veriliyordu.

Fakat komünistler, ilk plânda fizikî kudreti, yâni devlet iktidarını istemektedirler. Doğmatik sebeplerle temrin edilen tüm manevî olanın takibi ve denetimi devlet iktidarının güçlendirilmesi için sadece yardımcı araçlardır. Komünizm kiliseden farklı olarak, sistemin desteği değil, tersine onun cismanî varlığıdır.

Yeni sınıf bir anda oluşmamıştır, tersine ihtilâlci gruptan bir malsahibi ve grup halinde gelişmiştir. Metodları aynı kalmış gibi görünse de, yine de esaslarında ihtilâlci metodlardan, zülüm metodlarını savunandan zulmedici metodlara dönüşmüştür.

Komünist metodları esnasında biçimlerinde çok titiz olmasalar da, ahlakdışı ve vicdansızdırlar. Komünist egemenlik o derecede totaliter olduğundan, bir seçmede bulunmak için çok araca malik değildir. Ve komünistler zaten esasa ilişkin olandan vazgeçemezler, araçlarını uzun uzun seçmek imkânından yoksun değildirler, çünkü mutlak iktidarlarını ve bencil çıkarlarını korumayı isterler. Kendileri onu istemeseler de, komünistler malsahipleri ve zalimler olmak mecburiyetindedirler ve bu sıfatla ayakta kalabilmek için bir çok araçlara el atmak zorundadırlar. Onların malik oldukları güzel nazariyelere ve iyi amaçlara rağmen, sistem onları her türlü araçtan bizzat yararlanmaya sevketmektedir. Eğer bir metod bir kez zorunlu görülürse, bu takdirde ahlâkî ve manevî savunucularına da kavuşur, tıpkı acımasız yürütme organlarını bulması gibi.

II

Komünistler, yüksek ahlâkî kategorilerden söz edercesine, «komünist ahlâktan», «yeni sosyalist insandan» ve buna benzer kavramlardan dem vururlar. Bu belirsiz kavramlar, sadece bir kılgal (pratik) önem taşır. Komünistlerin sıralarını pekiştirmeye ve yabancı etkilerin üstesinden gelmeğe yarar. Fakat, onlar gerçek ahlâkî kategoriler olarak, mevcut olmazlar.

Ne özel bir komünist ahlâkı, ve ne de sosyalist insan var olmadığından, komünistlerin kast ruhu ve aralarında uyguladıkları özel ahlâk kavramları o derecede güçlü olarak belirginleşmiştir. Onlar mutlak ilkeler değildir, tersine değişken ahlâkî kurallardır. Tepe noktasında bulunanlar için hemen hemen her şeyin yapılabildiği komünist hiyeraşik sistemde köklerine sahiptirler, oysa aynı eylemler daha alt payelerde mahkûm edilirler. Bu kast ruhu ve değişken ve eksik ahlâk kavramları uzun, çok münavebeli bir gelişimi geride bırakmıştır ve ekseriya yeni sınıfın daha çok gelişiminin itici gücü olmuştu. Bu gelişimin kesin sonucu daima oligarşinin kılgal gereksinimlerini gören, yönlendiren komünist kasta ilişkin özel ahlâkî düzenlerin revaç bulması olmuştur. Bu kast kurallarının oluşturulması aşağı yukarı yeni sınıfın yükselmesine uyar, ve insanî, gerçekten ahlâkî yasalardan yüz çevirmesiyle aynı anlama gelir. Bu tezlerin daha sakin bir açıklamaya gereksemesi vardır.

Komünizmde tüm olayların sebebi ihtilâl olduğundan, böylece kast ahlâkı da, ihtilâlci ahlâktan gelişmiştir. Başlangıçta bu ahlâk, onun sadece izole edilmiş bir harekete özgü olmasına rağmen, bir tarikatın veya kastın özelliklerinden çok genel insanî çizgiler taşımaktaydı. Fakat, bir komünist hareket daima en yüksek idealin ve

bencil olmayan fedakârlık eğiliminin bir hareketi sıfatıyle başlar ve bir ulusun en yetenekli, en yavuz ve hatta en kibar ruhlarını kendine çeker.

Bu tesbit, burada gözlemlenen diğer ekseri tesbitler gibi, içinde komünizmin esas itibariyle ulusal olaylara dayanarak geliştiği ve orada onun ihtilâlle tam iktidara ulaştığı (Rusya, Yugoslavya gibi) ülkelere ilişkindir. Fakat bu iddia bazı değişikliklerle diğer ülkelerdeki komünizme de uygulanabilir.

Komünizm her yerde güzel, ideal bir topluma yönelik bir çaba olarak başlar. Böylece o yüksek ahlâklı ve genellikle yüksek seviyeli insanları ayartır, ve onlara zevk verir. Fakat komünizm uluslararası bir hareket de olduğundan, o tıpkı bir ay çiçeğinin güneşe dönmesi gibi, en güçlü harekete göre yön bulur, şimdiye kadar ilk planda Sovyet Rusyadaki harekete göre belirlenir. Bu sebeple iktidarda, olmayan ülkelerin komünistleri başlangıçta kendilerine özgü niteliklerini yitirirler ve daha önce egemen olan komünizmin karakterine bürünürler. Buna göre, Batıda veya her hangi bir yerdeki komünist liderler Sovyet Rusyadaki komünistler gibi, keza gerçekle ve ahlâkî ilkelerle bir büyücünün oyununu oynamaya alışmışlardır. Her komünist hareket başlangıçta, tek tek üyeleri için uzunca bir süre öyle kalabilen, son derecede ahlâkî öz niteliklere maliktir ve liderleri ahlâkdışı tedbirlere ve keyfî sapmalara yöneldiklerinde, bunalımlar meydana getirebilirler. Tarih, Komünizm gibi o kadar yüksek ahlâkî ilkelere yükselmeğe başlıyan ve sadece ideleriyle ve ortak acılarla birbirine bağlı olmakla kalmayıp, tersine, içinde insanların, ya zafere ulaşmak, ya da ölmek mecburiyetinde oldukları ortak savaşla meydana gelecek diğerkâm sevgiyle, arkadaşlıkla, dayanışımla ve candan dolaysız içtenlikle de birbirine bağlı oldukları çok sayıda-

ki harekete tanık olmamıştır. Ortak çabalar, son derecede güçlü çaba dahilindeki fikirler ve istekler düşünüş ve duyuşun ortak tarzını elde etmeye yöneliktir ve kişisel mutluluğa ve kişiliğin eğitilmesine yönelik çabalar ve bunu işçilere ait pârtide ve kollektifte tamamen erimek yoluyla gerçekleştirmek isterler. Başkaları için, kendini şevkle feda ediş! Gençler için koruma ve bakım ve yaşlılar karşısında sevgi dolu saygı, bütün bunlar, hareket başlangıçta ve gerçek komünist bir hareket olduğu sürece, gerçek komünistlerin idealleridir.

Komünist kadın da daha çok bir yoldaş ve birlikte savaşandır. Unutulmamalıdır ki, -Kadın harekete dahil olduğunda- her şeyden vazgeçmiştir: Aşkın mutluluğundan ve anneliğin mutluluğundan feragat etmiştir. Harekette, erkeklerle kadınlar arasında içinde arkadaşlık ihtimamının kadın erkek ayrımsız bir tutku haline geldiği saf, dürüst ve candan bir ilişki vardır. Sadakat, karşılıklı yardım, hatta en mahrem düşüncelerde içtenlik-bunlar bir zamanların gerçek komünistinin genellikle idealleriydi. Tabiatıyla bütün bu söylediklerimiz, hareket genç olduğu sürece ve iktidarın meyvelerini tatmadan önceki dönem için geçerlidir.

Bu ideallerin gerçekleşmesine götüren yol uzun ve güçlüklerle doludur. Komünistler ve komünist hareketler çeşitli türden sosyal güçlerden ve zümrelerden oluşurlar.

Bir gecede iç türdeşliğe (mütecanis) ulaşılamaz, tersine tek tek gruplar ve parti grupları arasındaki amansız savaşlardan sonra bir türdeşlik (homojenite) sağlanır. Elverişli hal ve koşullarda, savaşlardan yenen olarak çıkan grup veya parti grubu komünizme götüren ilerlemenin en çok bilincinde olan grup ve iktidarı üstlenmeden önceki dönemlerde en manevî gücü, güçlü olan grup, yengiyi eline geçirir. Komünist hareket ahlâkî bunalımlarla, politik dü-

zenbazlıklarla ve ihbarlarla, karşılıklı karaçalmalarla, barışmaz kinle ve gaddarca hesaplaşmalarla sefaletle ve manevî çöküşle yavaş yavaş iktidar pozisyonlarında sağlamlaşır, bu esnada grupları ve tek tek kişileri yok eder, kendinden uzaklaştırır. kadrosunu ve dogmasını sımsıkı oluşturur, ahlâkını ve psikolojisini, zihnî ilgilerini ve çalışma tarzını meydana getirir.

Komünist hareket gerçekten ihtilâlci olur olmaz, onlar ve taraftarları bir an için burada betimlenen yüksek ahlâki düzeye ulaşırlar. Bu, komünizmin sözlerini eylemlerinden ayırmasının güç olduğu andır veya daha doğrusu : Lider mevkiindeki, en önemli, en gerçek ve ideal komünistlerin ideallerine dürüst olarak inandıkları ve onları kılgıda kişisel hayatlarında gerçekleştiremeye çaba harcadıkları andır. O, iktidar uğruna mücadeleden önceki andır, o öyle bir andır ki, onu sadece bu biricik noktaya ulaşan hareketler tadarlar.

Hiç kuşkusuz bu, bir mezhebin ahlâkıdır, ama yüksek düzeyde bir ahlâktır. Hereket içine kapalıdır, o ekseriya gerçeği göremez, ama bu demek değildir ki, bu yüzden gerçeği aramaz veya sevmez.

İç ahlâkı ve manevî kaynaşma, niyetlerinin birliği ve eylemin birliği onların uğruna uzun süren bir savaşın sonucudur. Bu kaynaşma olmaksızın, gerçekten ihtilâlci bir komünist hareketi, düşünmek abestir.

Psişik-ahlâki birlik olmaksızın «iradenin ve eylemin birliği» mümkün değildir ve bunun aksi de geçerlidir. Fakat, işte bu pisişik ve ahlâki bir birliktir ki, onun için ne bir tüzük ne de yasa vardır, tersine kendiliğinden ortaya çıkar, daha sonra bir alışkanlık ve bir bilinçli tutum haline gelir, işte bu birlik komünistleri diğerlerinden daha çok başkaları için, kavranılmaz ve sırrına nüfuz edilemez, yok edilemez bir aile haline getiren ve dayanışmalarında

ve tepkilerinin, fikirlerinin ve duygularının aynı oluşlarında eşit kılar. Bir anda yaratılmayan ve yeter ki, çaba harcamaya değer bir hedef olsun, kesin bir oluşum göstermeyen bu psişik- ahlâki birliğin mevcudiyeti tüm başka birliklerden çoğudur. O komünist hareketin sağlamlaştığının ve taraftarlan ve diğer bir çok kimseler üzerinde dayanılmaz bir güç ika ettiğinin ve güçlü olduğunun en güvenilir ispatıdır, zira o yekpâre bir bütün, bir ruh ve vücût halinde kaynaşmıştır. Bu yeni, türdeş (mütecanis) ve önceden görülebilecek olandan tamamen başka bir geleceğe yol alan bir hareketin oluştuğunun ispatıdır. Fakat bütün bunlar komünistlerin tam iktidara ve engel tanımayan mülkiyete yükselişleri esnasında yavaş yavaş yiter, önemsizleşir ve dibe batar. Geriye sadece artık gerçek bir töze malik olmayan boş biçimler ve âdetler kalır.

Hasımlarıyla ve yan komünist gruplarla mücadelede oluşan iç yekpâre dayanıklılık itaatkâr memurları ve hareketin bürokratik robotlarının bir birliği haline gelmiştir. Hoşgörüsüzlük, kölelik zihniyeti, mayalandırılmamış fikirler, özel hayatın denetimi-bunlar önceleri arkadaşlık yardımı anlamını taşıyordu, ama bugün yönetim bir gerecidir. -hiyerarşinin donmuşluğu ve kabuğuna çekilişi, sözde önemli olan, ama gerçekte savsaklanan kadınların rolü, fırsatçılık, bencillik ve zor kullanımı iktidara yükselirken, daha önceki ideal ilkelerin yerini alır. Bir kapalı davanın görkemli insanî çizgileri giderek imtiyazlarla donatılmış bir kastın yaltaklanan yobaz ahlâkına dönüşür. Böylece entrikalar ve köle zihniyeti insanların ihtilâldeki daha önceki dosdoğru tutumunu ortadan kaldırır. Eğer daha önceki, her şeylerini hatta hayatlarını başkalarının, bir fikrin, halkın hayrına fedaya hazır olan yiğitler öldürülmezlerse veya saf dışı bırakılmazlarsa, onlar idesiz ve arkadaşsız bencil korkaklar haline gelirler, her şeyden vaz-

geçmeye hazır olurlar -şereften, namdan, gerçekten ve ahlâktan -egemen sınıfın içinde ve hiyerarşnin çevresinde korunabilmek için. Dünya komünistlerin ihtilâllerden önce ve ihtilâl esnasında örneğini verdikleri derecede kendilerini fedaya ve acı çekmeye hazır yiğitleri ender görmüştür. Yine bu dünya, komünistler iktidara ulaştıklarında, o derecede karaktersiz heriflere dönüşen ve aptalca yanlış kanaatte ısrar eden tipte solup gitmiş formüllerin avukatlarını görmemiştir. Seçkin, insanî karakter nitelikleri harekete güç vermenin ön koşuluydu. Hoşgörüden uzak bir kast ruhu ve ahlâki ilkelerden ve değerlerden büsbütün yoksun oluş, hareketin güçlenişi ve varlığını sürdürmesi için şart olmuştur.

Onur, içtenlik ve kendini fedaya hazır oluş ve daha önceki gerçeklik sevgisi bizzat kendileri uğruna anlaşılması ve savunulması gereken şeylerdi. Şimdi iyice düşünülüp tartışılmış yalanlar, ahlâken bozulma, iftira, hile ve kışkırtmalar yeni sınıfın giderek karanlık, katlanılmaz ve her şeyi kapsayan iktidarının kaçınılmaz olayları haline gelmiştir ve bunlar hatta sınıfın üyeleri arasındaki ilişkileri de zayıflatmıştır.

III

Komünizmin gelişiminin bu diyalektiğini kavrayamayan bir kimse, öyle adlandırılan Moskova davalarını anlayacak durumda da değildir. O, komünistlerde zaman zaman ortaya çıkan ve sebebi geçmişin bozulmaz ve kutsal ilkelerden yüz çevirme olan ahlâki bunalımlarının normal insanlar veya diğer hareketler için taşıdıkları büyük önemi komünistlerde niçin haiz olmadıklarını da anlayamaz. Chruschtschow Stalin'in temizliklerindeki «itiraflarda» ve kendi kendini suçlamalarda dayağın ana rolü oynadığını

kabul etmiştir. Buna ilişkin ispatlar var olmasına rağmen, uyuşturucu maddelerin uygulandığını gizlemiştir. Fakat, birinden «itiraf» koparabilmek için, en etkin hap, zan altında tutulanın ruhî durumudur.

Alelade mücrimler, yâni komünist olmayanlar, trans haline geçmezler, histerik itiraflarda bulunmazlar ve «günahları» dolayısiyle ölümü rica etmezler. Bunu sadece «belirli bir karakterdeki» insanlar yaparlar -yâni komünistler. İlkin en üst liderlerin pusudan onlara yönelttikleri saldırılar ve suçlamalarla ortaya koydukları ahlâksızlıktan ve acımasızlıktan dolayı ahlâki bir şok geçirirler. Onlar, liderlerinin bu derece ahlâksız olduklarını sanmıyorlardı, her ne kadar daha önceleri onlarda zaman zaman eleştirecekleri yanlar görmekte iseler de, bu ölçüde tahmin etmemişlerdi. Suçlanan kişiler birden köklerinden koparılmış hale gelirler. Kendi sınıfları komünist liderlerin kılığında onları harcamıştır. Suçsuz olmamalarına rağmen, bizzat sınıf mücrim ve hain olarak onları çarmıha germiştir. Onlar öteden beri inançlı olarak eğitilmişlerdi ve bunu yüksek sesle duyurmuşlardı, varlıklarının her lifiyle partiye ve ideallerine bağlı olduklarını belirtmişlerdi. Şimdi köklerinden koparılmış olduklarından, tüm ideallerinin zorla ellerinden alındıklarını görmektedirler. Komünist tarikatin ve onların sınırlı fikirlerinin dışındaki her şeyi ya tanımıyorlardı veya onu unutmuşlardı, veya on dan sıyrılmışlardı. Şimdi artık, komünizmin dışında bir şeyi öğrenmeleri için vakit çok geçtir. Tamamen yalnız kalmışlardır. İnsan toplumun dışında ne mücadele edebilir ne de yaşayabilir. Bu onun değişmez belirgin niteliğidir Aristo bunu görmüş ve insanı bir «politik varlık» diye adlandırmıştır.

Böyle bir tarikata ait olan, ahlâken yıkılmış ve köklerinden koparılmış ince kurnazca düşünülmüş, acımasız

işkencelere maruz bırakılmış bir insan için, sınıfa ve onun yoldaşlarına «itiraflarıyla» bir hizmette bulunmaktan başka ne çare kalır? O, sınıfının bu gibi itiraflara gereksemesi olduğuna kanidir, bununla «antisosyalist» muhalefetle ve emperyalistlerle mücadele edebilmek için, buna gerek vardır. Bu itiraflar kurbanın ve akamete uğramış bir insanın bulunabileceği hizmet olarak biricik «büyük» ve «ihtilâl» lehindeki katkısıdır.

Her gerçek komünst onun kendini ve diğerlerini şu inanca göre eğitmiştir. Parti grubu teşkili ve parti grubu mücadelesi partiye ve onun hedeflerine karşı işlenmiş en büyük suçlara dahildir. Gruplara bölünmüş bir komünist partisi muhakkakki ihtilâlde ne zaferi ne de iktidarı eline geçirebilirdi. Her şeyin pahasına birlik ve bir başka şeye bakmaksızın birlik bir mistik yükümlülük olmuştur ki, onunla azınlık egemenliğinin ele başları olan zorbalar tam iktidara yönelik çabalarını kamufle ederler. Her ne kadar ahlâken bozulmuş komünist muhalif bunu hissetmişse de, veya hatta bilmekte ise de, o henüz bu mistik birlik idesinden kurtulamamıştır. Üstelik belki de liderlerinin gelip gittiklerini ve kötü ebleh, bencil, mantıksız ve iktidara susamış liderlerin her gün ekrandan silineceklerini, ama hedefin kalacağını düşünmektedir. Hedef her şeydir. Bu partide daima öyle olmamış mıdır?

Hatta Trotzki, parti içindeki tüm muhaliflerin en mantıklısı (en aşırısı) olarak düşüncelerinde çok ileri gitmemiştir. O kendini eleştirdiği bir anda, hatta, partinin hatasız olduğunu, çünkü onun sınıfsız toplumun tarihi zorunluluğunun canlı mevcudiyeti olduğunu haykırmıştır Moskova davalarının görülmemiş ahlâksızlığını sürgünden açıklamak denemesinde, tarihî karşılaştırmalar yapmıştır: Hiristiyanlığın kendine yol açmasından önceki Roma içinde kapitalizmin ortaya çıktığı Rönesansla karşılaştır-

malar yapmıştır. Bu iki dönemde de kalleşçe cinayetler, iftiralar (karaçalmalar), yalanlar ve korkunç kitle halindeki cürümler mevcuttu. Trotzki sosyalizme geçerken, aynı şeylerin olmasının kaçınılmazlığı sonucunu çıkarıyor. Bu belirtilerin eski sınıflı toplumun artıkları olduğunu ve onların yeni toplumda da görünür olduklarını belirtiyor. Fakat o bu kanıtlamayla her hangi bir şeyi açıklamayı başaramıyor. Sadece, «Proletarya diktatörlüğüne» ihanet etmediğini, yeni ve sınıfsız, topluma geçişin biricik biçimi olan Sovyetlere de ihanette bulunmadığına dair vicdanını yatıştırmayı başarıyor. Eğer, soruna daha derinden nufüz etmiş olsaydı, komünizmde ahlâken dikkate alışların tıpkı Rönesansta olduğu gibi, içinde bir mülkiyet sınıfının yolunu açtığı her tarihî dönemde sınıf için güçlüklerin büyüdüğü ve mücadele edenleri gelecekteki dünyanın bir ideal tablosu için şevke sevketmeye ilişkin başarı gösterdiği oranda daima daha az bir rol oynadığı görebilecekti. Keza komünistlerin zaferinden sonra, ne türlü sosyal değişmenin ortaya çıktığını kavrayamayan kimseler komünistler arasındaki çeşitli ahlâki bunalımları haddinden çok değerlendirmişlerdir, onlara aşırı önem atfetmişlerdir. Öyle adlandırılan Stalinleştiriş'ten arıtış ve ya Stalinin örneğine göre Stalin üzerine, daha önceki yaratıklarınca yapılan ilkesiz saldırılar «Ahlâki bunalımlar» olarak yanlış değerlendirilmektedir. Ufak veya büyük ahlâki bunalımlar her diktatörlükte kaçınılmazdır, çünkü politik zihniyetin bir şeklen indirgenişinin en büyük vatansever erdem ve en kutsal vatandaşlık yükümlülüğü olduğu fikrine alışmış olan taraftarları kaçınılmaz olan sapmalarla ve değişmelerle şaşırtılmaktadır. Fakat komünistler hissetmekte ve bilmektedirler ki, topyekûn egemenlikleri bu gibi sapmalarla daha zayıf hale gelmez, tersine daha

da güçlenir. Onlar bilmektedirler ki, bu yol kaçınılmazdır; ve ahlâki, buna benzer düşünceler ikinci derecede bir rol oynarlar, esas itibariyle bir fren değillerse, onların işlevi budur. Pratik, bunun böyle olduğunu onlara çok çabuk öğretir. Onun için onların ahlâki bunalımları, ne kadar çok derine nufûz edici olursa olsun, hemen sona erer. Tabiatıyla komünistler araçlarında eğer çaba harcadıkları ve ideal hedef perdesiyle gizledikleri gerçek hedefe ulaşmak isterlerse, müşkülpesent olamazlar.

IV

Komünizm diğer insanların gözünde ahlâken düşmüş olsa da, bu demek değildir ki, o zayıflamıştır. Şimdiye kadar, genellikle bunun aksi varittir. Çeşitli temizlikler ve «moskova davaları» komünist sistemi ve Stalini güçlendirmiştir. Kuşkusuz belirli tabakalar, her şeyden önce, aralarında Gide gibi yazarların en ünlü örneği teşkil ettiği, intellektüei kişiler (bilim ve sanat adamları) bu yüzden komünizmden yüz çevirmişlerdir, ve komünizmin bugün olduğu biçimiyle idelerini ve ideallerini gerçekleştirebileceklerinden kuşku duyuyorlardı. Komünizm olduğu şekliyle, yine de bu yüzden daha zayıf hale gelmemiştir. Yeni sınıf ahlâkî engellerden kendini kurtarmakla ve komünist idenin bir çok içten taraftarlarının kanıyla oynamakla, daha güçlü ve daha güvenli bir durumdadır bugün. Her ne kadar komünizm başkalarının gözünde ahlâken değerini yitirmişse de, o kendi sınıfının ve toplum üzerine egemenliğinin içinde gerçekten daha güçlü olmuştur.

Modern komünizm kendi sınıfının taraftarlarının gözünde düşürmek için daha başka bir şeyin olup bitmesi gerekir. İhtilâl sadece kendi çocuklarını yutmamalıydı. tersine, denebilir ki, kendi kendini yutmalıydı. Onun en

büyük kafaları (zekâları) sömüren bir sömürü sınıfı sözkonusudur, ve egemenliğinin hiç bir haklılığı yoktur. Somut olarak söyle denebilir: Sınıf yakın bir gelecekte devletin ölmesinin sözkonusu olamayacağını görmeli ve içinde herkesin kendi yeteneklerine göre çalışacağı ve gereksinimlerine göre besleneceği bir komünist toplumun da sözünün edilemiyeceğini anlamalıdır. Yeni sınıf görmelidir ki, böyle bir toplumun mevcûdiyeti imkânı bilimsel olarak ne çürütülebilir ne de ispatlanabilir. O anda bu sınıfın hedefine ulaşmak ve egemenliliğine kavuşmak için yararlandığı ve yararlanmayı sürdürdüğü hatta sınıf için abes, insanlık dışı ve büyük hedefine yaraşmaz bir şeydir. Bu egemen sınıfta artık üstesinden gelinemez parçalanmalara ve sarsıntılara yol açmak anlamını taşıyacaktır.

Bir başka deyimle şöyle denebilir: Kendi mevcudiyeti uğruna yaptığı mücadele egemen sınıfın kendini veya aynı sınıf içindeki tek tek grupları şimdiye kadar onlarda alışılagelinmiş olan araçlardan vazgeçmeye ve hedeflerinin görünürde (görünür bir gelecekte) ve erişilebilir olduğu düşüncesinden feragat etmeye götürecektir.

Elbette bu tamamen nazarî bir olasılıktır, gerçekte böyle bir gelişim için her hangi bir komünist ülkede, en azından Stalin sonrası Sovyet Rusyada hiç bir şans mevcut değildir. Eğemen sınıf orada, hâlâ müsriftir. Stalinin metodlarının mahkûm edilişi, hatta nazarî olarak, sınıfın bir kişisel, diktatörlüğünün zorbalığına karşı bir koruyucu tedbir haline gelmiştir. Yirminci parti kongresinde Chruschtschow Stalinin «iyi komünistlere karşı» keyfî davranışının aksine «düşmana» karşı «zorunlu zûlümden» söz etmiştir. Chruschtschow Stalininn metodlarını bizatihi mahkûm etmemiştir, tersine sadece egemen sınıfın dahilindeki uygulanışını eleştirmiştir. Öyle görünüyor ki, sınıf dahilindeki hal ve koşullar değişmiştir. Sınıf, liderinin ve

polis aparesinin mutlak ön egemenliği karşısında kayıtsız şartsız teslim olmayacak kadar güçlenmiş bulunmaktadır. Sınıfın içinde ve metodlarında olup biten değişiklikler iç bölünmelere ve ahlâken düşüşte kendini gösterecek derecede önemli değildir. Fakat, bir bölünmenin ilk emareleri meydandadır. Bunlar, ideolojik bunalımda ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen, ahlâkî dağılışın sürecinin henüz neyi başladığı göz önünde tutulmalıdır. Buna ilişkin gerekli koşullar henüz oluşma halindedir.

Egemen oligarşi belirli hakların kendine aidiyeti gibi haddini bilmemezlikte bulunduğundan, bu hakların en ufak parçacıklarını halka vermemezlik edemez. Oligarşi (azınlık egemenliği) Stalin yönetimi altındaki komünistlerin hak sahibi olmayışı üzerine konferanslar veremez, bunu yaparsa, söylevlerinin ondan sonsuz derecede hak sahipsiz olan kitlelerde bir yankı bulmasını hesaba katmak zorundadır. Fransız burjuvazisi sonunda, savaşları ve bürokrasi zorbalığı katlanılmaz hale geldiğinde, imparatorlarına karşı başkaldırmıştır. Fakat, Fransız halkı bundan belirli çıkarlar umuyordu. Gelecekteki bir toplumun doğmatik varsayımın içinde önemli rol oynadığı Stalinin metodları geri gelmiyecektir, ama bu demek değildir ki, şimdiki azınlık egemenliği elebaşıları, onları şimdi şu an kullanmasalar da, ve Sovyet Rusyada bir gecede bir demokratik hukuk devleti olsa da, Stalinin araçlarını uygulamadan vaz geçecektir. Fakat, yine de bazı şeyler değişmiştir. Eğemen sınıf kendi karşısında, amacın aracı kutsal kıldığı tezini artık ayakta tutamıyacaktır.

Yeni sınıf bundan sonra da, komünist toplumun son hedeflerinin sözünü edecektir, çünkü bunu yapmazsa, mutlak egemenliğinden vazgeçmek zorunda kalacaktır. Bu onu tekrar tekrar daima mümkün olan tüm araçlara başvurmaya zorlayacaktır ve her kezinde, eğer o bunu ya-

parsa, onun uygulanışını mahkûm etmeğe mecbur kalacaktır.

Daha güçlü bir kudret, -dünya kamu oyundan korku, sınıfına ve onun mutlak egemenliğine zarar verebileceği kaygusu-yeni sınıfı güç kullanmaktan alıkoyacaktır. O, kendini dini yaratıcısı için-veya sisteminn yaratıcısı için yok edecek derecede güçlü hissettiğinden, aynı zamanda ideal temeline ölüm darbesini de indirmiştir. O tam anlamıyla iktidardayken, egemen sınıf ideolojiyi, onu iktidara getiren doğmayı elden çıkarmaya ve yitirmeye başladı. Yeni sınıf, gruplara bölünmeye başladı. Yüzeyde her şey dingindir ve barışkandır, ama bu yüzeyin altında derinlerde ve hatta sınıfın sıralarında yeni fikirler kaynamakta ve gelecekteki fırtınaları hazırlamaktadır.

Yeni sınıf Stalinin metodlarından uzaklaşmak zorunda kaldığından, onun doğmasını da tutunduramayacaktır. metodlar sadece bu doğmanın ve doğmanın üzerine kurulduğu pratiğin ifadesiydi.

Stalinin hempalarını, metodlarının zararlarını görmeye zorlayan şey humanite şöyle dursun, iyi niyet bile değildi. O, egemen sınıfı «daha akıllı» olmaya mecbur bırakan acil zorunluluktu. Fakat azınlığın elebaşları acımasız metodlardan kaçınırlarsa, bu takdirde sadece hedeflerinden kuşkulanmanın tohumlarını ekerler. Hedef kendi bakımından her türlü aracın uygulanmasına ilişkin ahlâkî kamuflajdır. Bu türlü çarelerin uygulanmasından vazgeçiş hedefin kendinden kuşkulanmaya yol açacaktır. Belirli bir hedefe hizmet edecek olan, araçlar, kendilerini kötü olarak açığa vurur vurmaz, hedef gerçeklenemez olarak ortaya çıkacaktır. Çünkü her politikada esas olan ilk planda araçlardır, zira tüm hedeflerin iyi olarak göründüğü kabul edilebilir. «Cehennemin kendine giden yol iyi niyetle döşenmiştir.»

V.

Bütün tarihte ideal olmayan, insanlıkdışı araçlarla ulaşılmış hiç bir ideal hedef yoktur. Tıpkı kölelerden kurulmuş hiç bir özgür toplumun var olmayışı gibi.

Realiteyi ve hedeflerin büyüklüğünü, o hedeflere ulaşmak için uygulanan metodlar kadar iyice açığa vuran başka hiç bir şey yoktur.

Eğer bir kimse araçları temize çıkarmak için (mazur göstermek için) hedefi bahane ederse, bu takdirde hedefte ve onun gerçeklendirilişinde bir bit yeniği var demektir. Amacı kutsallaştıran, sarfedilen çabaları ve onun için verilen kurbanları haklı gösteren şey, araçlardır: Onun sürekli yetkinliği, insaniliği ve artan özgürlüğüdür.

Hal-i hazırın komünizmi böyle bir durumun çıkış noktasına ulaşmamıştır. Onun yerine o sıkışıp kalmıştır ve araçların seçiminde tereddüt göstermektedir, ama hâlâ hedeflerinden daima emindir.

Tarihte demokratik olan hiç bir rejim -veya var olduğu sürece demokratik olan- özellikle ideal hedeflere yönelik çabalardan kurulmamıştır, tersine daha ufak, elle tutulur, günlük araçlarla meydana getirilmiştir. Böylece bu rejimlerin her birisi kendiliğinden az veya çok büyük hedeflere ulaşmıştır. Diğer yandan bir zorba kendini ideal hedefleriyle haklı çıkarmaya çalışmıştır. Bunların hiç birisi büyük hedeflere erişmemiştir.

Her türlü keyfî aracın uygulanışında, mutlak savsaklama komünist hedeflerin büyüklüğüyle, ama aynı zamanda gerçek dışılığıyla bağdaşımlıdır.

İhtilâlci araçlarla modern komünizm, bir toplum biçimini yoketmeyi ve zorba bir tarzda onun yerine bir başkasını koymayı başarmıştır. İlkin o kendine en güzel ezeli idelerle -eşitlik ve kardeşlik- yön vermiştir, fakat daha

sonra bu idelerle, ne bahasına olursa olsun, kendi egemenliğinin kuruluşunu kamufle etmiştir.

Dostojewskij'in «İfritlerinde» bir başkası tarafından anılan kahramanı Schigalow'a şunları söyletmektedir:

..... Onun sisteminin iyi bir yanı vardır diye Werchowenski sözlerini sürdürdü... «onda toplumun her üyesi bir diğerini spinyonlar ve bu ihbar ediş bir yükümdür. Her bir kimse herkese ve herkes bir kişiye aittir. Herkes kölelerdir ve bu köleliğin içinde eşittirler. Aşırı hallerde karaçalmayı ve cinayeti tasvip eder, ama bunda büyük olan nokta eşitliktir...

Köleler mecburen birbirine eşittirler. Hiç bir zaman istibdat olmaksızın özgürlük veya eşitlik olmamıştır....»

Buna göre, komünizm kendisiyle araçlarını haklı gösterirse, giderek hedefinden daha uzaklaşır ve gerçek dışı olur, oysa araçların korkunç gerçekliliği daha çok besbelli ve katlanılmaz olur.

KOMÜNİZMİN MAHİYETİ

I

Modern komünizmin mahiyeti üzerine, nazariyelerden hiç birisi bu konuyu sonuna kadar işlememiştir. Bu çalışmamızda bunu yapmak hak ve iddiasında bulunmuyor. Modern komünizmin tarihi, ekonomik, politik, ideolojik, ulusal ve uluslararası bir sürü sebebin ürünüdür. Onun özü üzerine ilkesel bir nazariye bu sebeple tam isabetli olamaz.

Modern komünizmin mahiyeti, eğer o gelişiminin seyrinde kendini bizzat en önünde açığa vurmuş olmasaydı, görülemiyecekti. Bu an ortaya çıkmıştır ve komünizmin gelişiminin belirli bir safhasına erişmiş olmasından dolayı belirebilmiştir. Yâni olgunluğunun safhasına kavuştuğu için. Onun kudretinin, mülkiyet hal ve koşullarının ve ideolojisinin kendine özgürlüğünü keşfetmek mümkün olmuştur. Komünizm gelişirken, ve özellikle bir ideoloji iken, onun sırlarına tamamen nüfûz etmek hemen hemen imkânsızdı.

Nasıl ki, diğer gerçekler bir çok yazarların, ülkelerin ve hareketlerin eseri ise, modern komünizm üzerine gerçekte de durum böyledir. Komünizm, az veya çok gelişimine paralel olarak, giderek anlaşılmıştır. Fakat bu tanıma kesin diye mülâhaza edilemez, zira komünizm gelişimini henüz sona erdirmiş değildir.

Komünizmle uğraşan ekseri nazariyeler, yine de gerçeğe yakın bir şey içerirler. Her bir nazariye genellikle kominizmin bir görüşünü veya onun mahiyetinin bir perspektifini açığa vurmaktadır.

Modern komünizmin mahiyeti üzerine iki ana tez vardır:

Bunun ilki, modern komünizmin bir tür yeni din olduğunu iddia etmektedir. Bizler daha önce gördük ki, ikisinin ögelerini içermesine rağmen o ne bir din, ne de bir kilisedir.

ikinci tez komünizmi ihtilâlci sosyalizm olarak görmektedir, yâni modern sanayinin veya proleteryanın sefaleti yüzünden meydana çıkmış bir ürün olarak mütalâa etmektedir. Bizler gördük ki bu tez de sadece kısmen doğrudur. Modern komünizmin TAM GELİŞMİŞ ülkelerde sosyalist ideoloji ve sanayi ihtilâlinin çalışan kitlelerin acılarına bir tepki olarak başlamıştır. Fakat o, az gelişmiş ülkelerde iktidara ulaştıktan sonra, büsbütün başka bir şey haline gelmiştir. -esas itibariyle proleteryanın çıkarlarına aykırı olan bir sömürü sistemine dönüşmüştür.

Çağımız komünizminin, tıpkı iktidara gelir gelmez insanlar tarafından uygulanan zorbalığın sadece modern bir biçimi olduğu tezi de yaygındır. Her hal-ü kârda merkezileştirilmiş bir yöntemi gerektiren modern ekonominin kendine özgülüğü, bu zorba rejimin mutlak olduğu görüşünü de getirmiştir. Bu tezde de gerçek olan bir yan vardır: Bugünkü komünizm modern bir zorba rejimidir. mecburen totalitarizme yönelik bir çaba harcar. Fakat modern istibdadın tüm biçimleri komünizmin değişik biçimleri (varyant) değildir, onlar komünizm ölçüsünde totaliter değildirler.

Hangi tezi incelersek inceliyelim, her tezin komünizmin bir görünümünü açıkladığını veya gerçeğin bir par-

çasını aydınlattığını, ama tüm gerçeği açıklığa kavuşturmadığını tesbit ederiz.

Komünizmin mahiyeti üzerine benim tezim de eksiksiz sayılmaz. Bu her tanımlamanın zaafıdır, eğer özellikle sosyal fenomenler olan o derecede girift ve hal-i hazır daki konu tanımlanmak istenirse zorluk daha da büyür. Yine de modern komünizmin mahiyeti üzerine nazarî ve tamamen soyut olarak bir şeyler söylemek mümkündür, onda en önemli nokta, onun görünümlerine nüfûz eden ve onun tüm etkinliğini harekete geçiren şeyi belirtmek mümkündür. Fakat, onun bizzat mahiyeti daha önce izah edilmiştir.

Komünizm ve keza mahiyeti hiç durmadan biçimlerini değiştirmektedir. Bu değişme olmaksızın o varlığını sürdüremiyecekti. Bu sebeple, bu değişiklikler sürekli incelemeyi ve zaten bilinen gerçeğin derin bir araştırılışını gerektirir.

Modern komünizmin mahiyeti, tarihî ve diğer belirli koşulların sonucudur. Fakat komünizm güçlenir güçlenmez, onun mahiyeti bizzat bir faktör olur, ve kendi mevcudiyetinin sürdürülmesine ilişkin koşulları yaratır. Bu sebeple modern komünizmin mahiyetini, nasıl koşullar altında belirli bir anda ortaya çıkmışsa, ve etkinlik göstermişse, işte bu koşullara ve biçime göre, ayrı olarak incelemek besbelli gereklidir.

II

Bugünkü komünizmin modern totalitarizmin bir biçimi olduğunu ileri süren nazariye sadece en yaygını değil, tersine aynı zamanda en isabetlisidir. Fakat, «modern totalitarizmin» komünizm üzerine tartışmalarda dile getirilen deyimin gerçek anlaşılışı o derecede yaygın de-

ğildir. Modern komünizm halk üzerine, denetimde bulunmak için, üç ana faktörden oluşan totalitarizmin biçimidir. İlk faktör iktidardır; ikincisi mülkiyettir ve üçüncüsü ideolojidir. Bunlar bir ve yegane politik partinin tekelidir veya -benim önceki açıklamalarıma ve kendi terminolojime göre, yeni bir sınıfın ve hal-i hazırdaki durumda o partinin veya o sınıfın oligarşisinin tekelidir. Tarihin hiç bir totaliter sistemi, komünizmden başka hal-i hazırın her hangi bir totaliter sistemi bütün bu faktörleri aynı zamanda halk üzerine egemenliği bu derecede kendi içinde birleştirmeyi başaramamıştır.

Eğer bu üç faktör (etmen) tek tek incelenirse, ve birbirine karşı tartılırsa, iktidar, komünizmin gelişiminde en önemli rolü oynadığı ve hâlâ oynamakta olduğu faktördür. Belki üç faktörden bir başkası iktidardan daha önemli olabilir, ama hal-i hazırdaki hal ve koşullar muvacehesinde bunun üzerine doğru bir şey söylemek imkânsızdır. Ben iktidarın komünizmin ana niteliği kalacağına inanıyorum.

Komünizm ideoloji olarak başlamıştır ve daha filiz halindeyken totaliter ve tekelci doğasını içermekteydi. Bugün fikirlerin komünizmin egemenliğinde, artık ana rolü oynamadığı kesinlikle söylenebilir. Komünizmin ideoloji olarak çağı esasında geçmiştir. Onun dünyaya söyliyeceği artık yeni bir şeyi yoktur. Bu iddiayı diğer her iki faktör olan iktidar ve mülkiyet için söylemek mümkün değildir.

Denebilir ki, ister fizikî, manevî veya ekonomik olsun, her savaşta hatta her toplumsal olayda iktidar bir rol oynar. Bu ifadede doğru bir yan vardır. Yine denebilir ki, iktidar veya onu ele geçirmek ve ayakta tutmak için yapılan mücadele, her politikanın ana sorunu ve hedefidir. Bu sözde de, doğru bir yan var. Fakat modern komünizm

sadece iktidar değildir. O iktidardan daha çoğudur. O özel türden bir iktidardır, fikirler, devlet ve mülkiyet üzerine egemenliği içinde birleştiren bir iktidardır, kendi kendisinin amacı olmuş bir iktidardır.

Bugüne kadar Sovyet Sosyalist Birleşik Devletlerindeki komünizm en çok zamandır, mevcut olan ve en geniş bir ölçüde gelişmiş olan komünizm üç aşamadan geçmiştir. Bu az veya çok iktidara gelmeyi başarmış olan komünizmin diğer biçimleri için de geçerlidir. (Daha çok ikinci aşamada bulunan Çin komünizmi bunda ayrıcalık gösterir.)

Bu üç aşama şunlardır: İhtilâlci, doğmatik ve olmayan komünizm. Kalın çizgileriyle bu üç farklı aşamaya tekabül eden en önemli maddeler, hedefler ve kişilikler şunlardır: İhtilâl veya iktidara geçiş-Lenin. «Sosyalizm veya sistemin genişletilmesi-Stalin. «Meşruiyet» veya sistemin istikrara kavuşturulması- «Kollektif Yönetim». Bu aşamaların birbirinden tam ayrılmadıklarına ve her safhada tüm safhaların ögelerini içinde taşıdıklarına işaret etmek önemlidir. Leninin döneminde doğmatizm alıp yürümüştür, ama «Sosyalizm kuruluşu» zaten başlamıştı. Stalin iktilâlden uzaklaşmamıştır. O, sistemin kuruluşuyla ilintili olmayan doğmaları da reddetmemiştir. Bugün doğmatik olmayan komünizm sadece zaman zaman doğmatik değildir. O sadece doğmatik sebeplerle en ufak pratik çıkardan vazgeçmek istemez. Keza aynı çıkarlar yüzünden vicdansızca gerçekten ve doğmanın saflığından en ufak kuşkulanmayı kovuşturacaktır. Böylece komünizm, pratik ihtiyaçlardan ve imkânlardan yola çıkmak yoluyla, bugün ihtilâlin yelkenlerini de yâni askerî genişlemesinin yelkenlerini de indirecektir. Fakat o, ne birinden ne de öbüründen vazgeçmemiştir.

Kaba taslak çizgileriyle ve soyut olarak düşünürse ki, bu üç evreye (safha) bölüş yerindedir. Tam sınırlandırılmamış evreler gerçekte yoktur, onlar farklı ülkelerde de zamansal olarak aynı tarihe rastlamazlar.

İçlerinde belirli evrelerin ortaya çıktıkları birbirini kesen evreler arasındaki sınırlar tek tek komünist ülkelerde birbirinden farklıdır. Örneğin Yugoslavyada tüm üç evreyi de oldukça kısa bir sürede ve aynı liderlerin yönetimi altında geçirmiştir. Bu besbelli olanların görüşlerinde ve etkinliklerinde yansımaktadır.

İktidar bütün bu üç evrede en önemli rolü oynamaktadır. İhtilâlde, iktidarı zorla ele geçirmek mecburiydi. Sosyalizmin kuruluşu sırasında bu iktidarın yardımıyla yeni bir sistem yaratmak zorunluluğu vardı. Bugün iktidar sistemi sürdürmeğe mecburdur.

Birinci safhadan üçüncüsüne olan gelişme esnasında komünizmin en iyi özü -iktidar- bir gerçekten, kendi kendisinin amacı haline gelmiştir. Gerçek iktidar az veya çok daima hedefti, ama yardımcı araç sıfatıyla iktidar sayesinde ideal hedefe ulaşacaklarına kani olan komünist liderler, iktidarın bizzat amaç olduğuna inanmıyorlardı. İktidar toplumun ütopik değiştirilmesine hizmet eden gereç ödevini gördüğünden, o, komünizmin bizzat amacı ve en önemli hedefi olmuştur. İktidar ilk ve ikinci evrede, gereç olarak görünebilmiştir. İktidarın üçüncü evrede komünizmin gerçek ana hedefi ve mahiyeti olduğu artık gizlenemez olmuştur.

Komünizm ideoloji olarak söndürülmek üzere olduğundan ve o mülkiyetin bir biçimini meşrulaştıracak durumda bulunmadığından, iktidarı halk üzerine egemenliğin bir aracı diye sürdürmek mecburiyetindedir. O ihtilâlde ne türlü olursa olsun, tabiatıyla savaştı. İlk planda iktidara konzentre olunuyordu, savaş kazanılmalıydı. Sa-

nayılleşme döneminde de iktidara konzentre oluş doğal olarak görülebiliyordu: Sanayinin kuruluşu veya kendi için o kadar çok kurban verilen «sosyalist toplumun» meydana getirilmesi zorunluydu, ama bütün bunlar yapıldığından, komünizmde iktidarın sadece bir gereç olmadığı, tersine biricik hedef olmasa da, en önemli hedeflerden biri olduğu ortaya çıktı.

Bugün iktidar, komünistlerin hem gereci, hem de hedefidir. Onlar buna imtiyazlarını ve mülkiyetlerini koruyabilmek için gereksinim gösteriyorlardı. Fakat, iktidarın ve mülkiyetin özel bir biçimi sözkonusu olduğundan, mülkiyet iktidarın yardımıyla kullanılabilmektedir. İktidar kendisinin amacıdır, ve aynı zamanda modern komünizmin mahiyetidir. Diğer sınıflar mülkiyetlerini iktidara yönelik bir tekele sahip olmadan korumak veya iktidarı mülkiyete yönellik tekel olmadan sürdürmek imkânına maliktiler. Bugüne kadar komünizmle oluşan yeni sınıf için bu mümkün değildir. Bunun gelecekte mümkün olacağı hiç olasıl değildir.

Bütün bu üç evre iktidarı gizli, görünmez, dile getirilmemiş, doğal ana hedef olarak içeriyordu. Onun oynadığ. rol, kendine gereksemesi duyulan halkın üzerine egemenliğinin derecesine göre daha büyük veya daha küçük olabiliyordu. İlk evrede ideler harekete geçirici ve iktidarı ele geçirmeğe yönelik başlatıcı momentlerdi. İkinci evrede iktidar toplumun kamçısı olarak ve kendi varlığını sürdürmek amacıyla belirmişti. Bugün «kollektif mülkiyet» iktidarın gereksemelerinin ve itici güçlerinin emrine verilmiştir. İktidar modern komünizmin, hatta onun buna karşı direndiği yerde bile, A ve O'sudur.

İdeler, felsefî ilkeler ve ahlâkî düşünceler, ulus ve insanlar, onların tarihi ve hatta kısmen mülkiyet değiştirilebilir ve feda edilebilir, ama iktidar feda edilemez.

Çünkü bu, komünizmin kendi kendisinden vazgeçmesi onun kendi varlığından feragat etmesi anlamını taşıyacaktır. Tek tek kişiler bunu yapabilirler, ama sınıf, parti, oligarşi bunu yapamaz, çünkü iktidar varlığın anlamı ve amacıdır.

Her türlü iktidar sadece bir araç değil, aynı zamanda bir hedeftir, en azından onu ele geçirmeye çaba harcayanlar için bir amaçtır. Komünizmde iktidar ayrıcasız bir hedeftir, çünkü o tüm imtiyazların hem kaynağı, hem de garantisidir. İktidarın yardımıyla egemen sınıf maddece imtiyazlarını elde eder ve ulusal mallardaki mülkiyetini eline geçirir. İktidar idelerin değerini belirler ve baskı altına alır veya onu dile getirmeye müsaade eder. Modern komünizmde onu iktidarın diğer tüm biçimlerinden ve komünizmi bizzat diğer her türlü sistemden ayıran şey budur.

Komünizm keza şunun için de topyekûn, hoşgörüsüz ve izole edilmiş olmağa mecburdur, çünkü iktidar onun en önemli faktörüdür. Eğer komünizm gerçekte daha başka hedeflere malik olabilseydi, bu takdirde başka güçlere onunla muhalefet etmek ve bağımsız davranmak imkânını vermiş olurdu.

III

Modern komünizmin nasıl tarif edildiği noktası ikinci dereceden bir önemi haizdir. Modern komünizmi açıklamak ödevine yönelen herkes, içinde bulunduğu özel hal ve koşullar onu burada zorlamasa da, onu tanımlamak sorununun karşısında bulur kendini, içinde komünistlerin sistemlerini «sosyalism», «sınıfsız toplum» ve «ebedî insanlık» düşlerinin «gerçekleştirilişi» olarak övdükleri özel hal ve koşullarda, buna mecburdur, oysa komünizmin

muhasımları onu anlamsız bir istibdat olarak tanımlarlar, bir terör grubu rastlantılı başarısı, insan soyunun kargışlanışı olarak görürler. Sade bir yorumda bulunabilmek için, bilim daha önce revaçta olan kategorilerden yararlanmak zorundadır. Sosyolojide, bizim modern komünizmi, bunu yaparken biraz zorlasak bile, içine takabileceğimiz her hangi bir kategori var mıdır?

Başka, görüş açısından yola çıkan bir çok yazarlar gibi, ben son yıllarda komünizmi topyekûn devlet kapitalizmi olarak karakterize ettim. Bu yorum Yugoslav komünistlerinin Sovyet Hükümetiyle bozuşmaları esnasında geçerliliğini kabul ettirdi. Fakat komünistler pratik gereksemelere göre kolayca «bilimsel» analizlerini de değiştirdiklerinden, Yugoslavyanın parti liderleri, bu yorumu Sovyet Hükümetiyle barıştıktan sonra, geçersiz kıldılar ve Sovyet Rusyayı yeniden sosyalist ülke olarak duyurdular. Onlar aynı zamanda Sovyet Rusyanın Yugoslavyanın bağımsızlığına emperyalist saldırısını -Tito'nun sözlerine göre- «tek tek kişilerin keyfiliği» yüzünden ortaya çıkan «trajik», «kavranılmaz» bir olay olarak açıkladılar. Modern komünizm topyekûn devlet kapitalizmine hemen hemen tam uymaktadır. Onun tarihî kökeni ve üstesinden gelmek zorunda kaldığı sorunlar -kapitalizmin devlet aparesinin yardımıyla ifa ettiğine benzer bir sanayi değiştirilmi- bu kıyaslamaya götürmektedir. Fakat, buna karşı çıkan birden çok sebep vardır. Eğer komünizme devlet, toplum ve ulus adına malsahibi olsaydı, bu takdirde toplumun üzerine politik egemenliğin biçimleri mecburen toplumun ve ulusun değişen gereksemelerine göre şekil alacaktı. Devlet, mahiyetine gör, toplumdaki birliğin ve uyumun bir organıdır ve sadece onun üzerine bir zor ve cebir kullanmak değildir. Devlet, hem sahibi, hem de aynı zamanda egemen olamaz. Komünizmde bu durum tersine

dir: Devlet, bir gereçtir ve sadece bir ve aynı grubun istisnasız çıkarları bir ve aynı malsahibinin emrine verilmiştir, yâni ekonomide ve sosyal hayatın diğer alanlarında bir ve aynı yöne çevriktir.

Batıda devlet mülkiyeti komünist ülkelerde olduğundan daha çok devlet kapitalizmi olarak adlandırılabilir. Modern komünizmin, devlet **kapitalizmi** olduğu iddiası komünist sistemle düş kırıklığına uğrayan, ama onu açıklayamayan kişilerin «vicdan azabıdır». Onlar, onun bu kötü yanını kapitalizmin kötülükleriyle karşılaştırmaktadırlar.

Komünizmde gerçekten hiç bir özel mülkiyet olmadığından, tersine daha çok şekle göre devlet mülkiyeti mevcut bulunduğundan, tüm kötülükleri devlete izafe etmekten daha mantıkî bir şey olamaz. Devlet kapitalizminin bu idesi özel kapitalizmde «ehveni şer»i görenler tarafından da aynen kabul edilir. Onlar, bu sebeple komünizmin kapitalizmin daha kötü bir biçimi olduğunu belirtirler.

Modern komünizmin bir başka şeye geçiş olduğu iddiası hiç bir sonuca götürmez, ve hiç bir şeyi açıklamaz. Bir başka şeye geçiş ne demektir? Modern komünizmin her şeyi kapsayan devlet kapitalizminin niteliklerinden bir çoğuna malik olduğu itiraf edilse de, yine de onun bir çok kendi nitelikleri vardır ve onu yeni bir toplum sisteminin özel bir biçimi olarak görmek daha isabetlidir.

Modern komünizm her hangi bir başkasıyla karıştırılmaması gereken kendine özgü mahiyettedir. Komünizm mümkün olan bütün diğer öğeleri -feudal, kapitalist ve hatta köleler toplumunun öğelerini- içine alırken o aynı zamanda başkasıyla karıştırılamayacak olan kendine özgülüğünü korur.

ULUSAL KOMÜNİZM

I

Komünizm mahiyetinde birlik gösterir, ama pratik olarak her ülkede bu birlik farklı tarzda ve türde ortaya çıkar. Bu sebeple, çeşitli komünist sistemlerin sözü edilebilir. Yâni, bir ve aynı akımın çeşitli biçimleri sözkonusu olabilir.

Komünist devletler arasındaki ayrımlar, Stalinin, zor kullanarak ortadan kaldırmak istediği farklar, her şeyden önce çeşitli uluslar arasındaki farklı tarihî koşulların sonucudur. En baştan savma gözlem bile, sözgelimi modern Sovyet bürokrasisinin Engels'in dediği gibi, içinde memurların «bir özel kast» teşkil ettikleri çarlık sistemiyle bir ilişkisi olmaksızın, düşünülemez. Aynı şey aşağı yukarı Yugoslavyadaki Hükümetin metodları üzerine de söylenebilir. Eğer komünistler iktidara gelirlerse, çeşitli ülkelerde farklı kültürel ve teknik düzeyde, farklı sosyal hal ve koşullarla ve o kez başka olan ulusal karakterle karşılaşırlar. Onların buna dikkat etmeleri zorunludur.

Bu farklar belirli bir tarzda hatta daha da gelişir. Komünistleri iktidara götüren genel süreç, daima aynı olduğundan, ve iç ve dış ülkede ortak hasma karşı bir mücadeleyi yürütmek mecburiyetinde bulunduklarından, komünistler çeşitli ülkelerde ekseriya ortaklaşa ve benzer bir ideolojiye dayanarak savaşmak zorunda kalırlar. Bir

zamanlar ihtilâlcilerin hedefini teşkil eden komünist beynelmilelcilik, komünizmdeki bütün diğer noktalar gibi, sonunda değişmiştir ve birbiriyle ulusal düşüncelerle mücadele eden komünist bürokratların ortak temeli olmuştur. Daha önceki proletarya beynelmilelciliğinden geriye sadece boş sözler ve eskimiş doğmalar kalmıştır.

İktidarlarının ve mülkiyetlerinin mahiyeti, benzer uluslararası durumları ve aynı ideoloji komünist devletleri zorunlu olarak birbirine yaklaştırmaktadır. Yine de, tek tek komünist devletler arasındaki sosyalizmin kuruluşu türündeki ve tempodaki kaçınılmaz ayrımların önemini gözden kaçırmak veya onları küçük görmek yanlıştır. Tempo ve tarz, yâni içinde o zamanki komünizmin gerçekleştiği biçim her tek tek halde, tüm komünist devletlerin ortak hedefi, bizzat komünizmin mahiyeti gibi, keza bir veridir. Komünizm, onun biçimi diğer biçimlere ne kadar çok benzer olsa, ulusal komünizmde olduğunda hiç bir başka biçimde bir aykırılık göstermez. O ulusal olmak zorundadır, hayatta kalabilmesi için buna gerek vardır. O kezki ulusal realiteye kendini uydurmak mecburiyetindedir.

Tek tek komünist devletler arasındaki hükümet biçimi ve mülkiyet biçimi arasındaki farklar ya cüz'idir veya hiç mevcut değildir. Onlar esasta birbirinden ayrılmazlar, çünkü özleri aynıdır: Topyekûn iktidar. Fakat galebe etmek ve yaşamalarını sürdürmek isterlerse, komünistler güçlerinin ve iktidarlarının ulusal verilere etkilerini ayarlamak zorundadırlar. Komünist ülkeler arasındaki farkların ne kadar büyük olacağı, genellikle komünistlerin sözkonusu ülkede iktidara geldiklerinde ne derecede bağımsız olduklarına göre belirlenecektir. Somut olarak denebilir ki, sadece üç ülkenin komünistleri -Sovyet Rusya, Çin ve Yugoslavya- ihtilâllerini az ya da çok bağım-

sız olarak gerçekleştirmişlerdir ve kendi tarzlarına ve kendi tempolarına göre iktidarı ellerine geçirmişlerdir, «sosyalizmi kurmaya» girişmişlerdir.

Bu üç ülke komünist ülkeler olarak bağımsız kalmışlardır, hatta - Yugoslavya - Bugün de Çin - Sovyet Rusyanın aşırı etkisi altında bulunduğu dönemde bile yani Sovyet Rusya ile «kardeşlik sevgisi» ve «ebedî dostluk» ilişkisi içindeyken de böyle olmuştur. Yirminci kongrenin bir gizli toplantısındaki bir raporunda Chruschtschow Stalinle Çin hükümeti arasındaki çatışmadan kaçınıldığı sırrını açığa vurmuştur. Yugoslavya ile anlaşmazlık bir izole edilmiş hal değildi, tersine, açığa çıkan bu türden en şiddetli ve ilk haldi. Daha başkaları da cereyan edecektir.

Diğer komünist ülkelerde Sovyet Hükümeti komünistlere, kendi silâhlarının yardımıyla iktidara gelmeleri imkânını sağlamıştır, yâni ordusuyla. Bu ülkelerdeki gelişimin başka türden oluşu Yugoslavya ve Çinde ulaştığı düzeye daha gelmemiştir. Fakat egemen bürokrasiler bu ülkede bağımsız kurumlar olarak güçlerini artırdıkları ölçüde ve Sovyet Rusya'ya itaat ettikleri ve onu kopya ettikleri oranda zayıfladıklarını anladıkları derecede, Yugoslavyayı örnek olarak taklid etmeye çaba harcayacaklardır. Bu demektir ki, bağımsız olarak, gelişmek için çaba sarfedeceklerdir. Doğu Avrupanın komünist ülkeleri, bir çıkar elde ettikleri için, Sovyet Rusya'nın peykleri haline gelmemişlerdir, tersine bunu engellemek için yeterli güce hiç sahip olmadıklarından o duruma düşmüşlerdir. Onlar güçlenir güçlenmez, veya buna benzer koşullar yaratılır yaratılmaz bağımsızlık özlemine kapılacaklardır ve bundan sonra «kendi uluslarını» Sovyetler Birliğinin egemenliğinden kurtarıp güvene alacaklardır.

Bir ülkede komünist ihtilâlin zaferiyle yeni bir sınıf iktidara gelmektedir. Onun, güçlükle elde ettiği imtiyazlarını elden çıkarmaya hevesleri yoktur, veya bir başka ülkedeki aynı türden bir sınıfın emrine vermeye istekli değildirler. Bu, ideolojik dayanışma adına da olsa, o, buna yanaşmaz.

Komünist ihtilâlin, zaferi bağımsız olarak kazandığı yerde, o kendi gelişiminin belirli yolundan gitmeye mecburdur. Bundan, diğer komünist ülkelerle, en önemli ve en çok emperyalist komünist ülke olan Sovyet Rusya ile anlaşmazlıklar doğmaktadır.

İçinde muzaffer ihtilâlin olup bittiği ülkenin egemen bürokrasisi silâhlı hesaplaşmaların cereyan etmesiyle zaten bağımsız hale gelmiştir ve iktidarın ve mülkiyetin devletleştirmesini zaten tatmıştır. Felsefî bakımdan, kendi mahiyetini kavramıştır, eşit hakkaniyeti isteten iktidarının bilincine varmıştır.

Bu demek değildir ki, esas itibariyle bir çatışmayla sonuçlansa da, bu, iki bürokrasi arasında bir nifak doğuracaktır. Bir anlaşmazlık da, bir baskı altına alınmış ülkenin ihtilâlci öğelerini harekete geçirir, çünkü yabancı egemenliğine katlanmaya alışık değildir ve komünist devletler arasındaki ilişkilerin doğmada derpiş edildiği üzere, o derecede ideal yetkin olmasının gerektiği görüşündedir. Kendiliğinden bağımsızlığı şiddetle isteyen halk kitleleri de, böyle bir anlaşmazlık halinde tedirginliğe duçar olurlar. Muhakkakki, halkın bu anlaşmazlıktan kazancı olur: O artık yabancı bir hükümete haraç ödemek mecburiyetinde kalmaz ve şimdi yabancı metodları kopya etmek istemeyen ve edemeyen, kendi hükümetinin baskısı azalır. Böyle bir çatışma dış güçleri, devletleri ve hareketleri de, imdada çağırır, ama anlaşmazlığın mahiyeti

ve ona katılan ana güçler kendi özgülüğünü saklarlar. Ne Sovyet, ne de Yugoslav komünistleri ne iseler o olmaktan çıkmamışlardır, ne çatışmalarından önce, ne çatışmaları esnasında, ne de ondan sonra değişmemişlerdir. Onların tempoya ve kuruluşun cinsine göre tekellerini güvene aldıkları çeşitli biçimler elbette her iki partiyi de, sosyalizmin o kezki rakip cephede mevcut olduğunu yadsımaya götürmüştür. Anlaşmazlıklarının üstesinden geldikten sonra, başka bir yerde de sosyalizmin var olduğunu yeniden anladılar, çünkü onlar aralarındaki mevcut farkları saygıyla karşılamak mecburiyetinde olduklarının bilincine ulaştılar. Bu saygının her iki cephede de, esasında ortak ve en önemli olan şeyi koruyabilmek için gerekli olduğunu anladılar.

Doğu Avrupadaki ikinci planda kalan komünist Hükümetler, Sovyet Rusya'dan bağımsızlığa yönelik çaba harcıyabilirler, hatta buna mecburdurlar. Bu bağımsızlık çabasının ne derecede gelişeceğini ve bundan ne gibi çatışmaların ortaya çıkacağını hiç kimse kestiremez. Sonuç çok sayıdaki önceden görülemeyen iç ve dış yan koşullara bağlıdır. Fakat, hiç kuşku duyulmasın ki, bir ulusal komünist bürokrasisi bizatihi daha yetkin ve daha bağımsız bir egemenliği elde etmek için çaba harcamaktadır. Bu, Stalinin döneminde Doğu Avrupa ülkelerinde Tito taraftarlarına karşı davalarda kendini göstermiştir. Bu, şu anda tamamen apaçık «Sosyalizme götüren kendi yollarına» ağırlık verilmesinde belirmektedir. Bu, son zamanlarda özellikle Polonyada ve Macaristanda besbelli ortaya çıkmış olan bir gelişmedir. Merkezî Sovyet Hükümeti hatta, tek tek Sovyet Cumhuriyetlerinde başlıyan (Ukranya, Kafkasya) hükümetlerinin ulusçuluğu ile güçlüklere duçar olmuştur ve daha çok Doğu Avrupa ülkelerinin hükümetleri bakımından bu güçlükler oluşmuş-

tur. Bu arada önemli bir rolü Sovyet Rusyanın Doğu Avrupa ülkelerinin ulusal ekonomisini sindirme durumunda olmadığı ve olamıyacağı olgusu, tabiatıyla ulusal bağımsızlığa yönelik çabalar giderek daha büyük vurucu güce ulaşmak zorundadır. Bu çabalar dıştan baskıyla ve komünistlerin «emperyalizm» den ve «burjuvaziden» korkmaları yüzünden geri itilebilir, hatta uyutulabilir, ama ortadan kaldırılamaz. Bunun tam aksi, gittikçe daha güçlenecektir.

Komünist devletler arasındaki ilişkilerin hangi biçimlere bürüneceğini önceden söylemek mümkün değildir. Nasıl ki, çeşitli hükümetlerin komünist hükümetleri arasındaki işbirliği kısa bir zamanda birleşmelere ve federal teşekküllere götürebileceği söylenebilirse, komünist devletler arasındaki anlaşmazlıkların da savaşa yol açacağı söylenebilir. Sovyet Rusya ile Yugoslavya arasında açık silâhlı bir çatışma şu veya bu ülkedeki Sosyalizm sayesinde değil, tersine önceden görülemeyen sonuçlarıyla bir hesaplaşmaya girişmenin Stalinin çıkarlarına uymaması yüzünden önlenebilmiştir. Komünist devletler arasında neyin olup biteceğini, politik olayları da etkiliyen tüm faktörlere daima bağlı olacaktır. Münavebeyle «ulusal» ve «ortak» diye adlandırılabilen o kezki komünist bürokrasilerin çıkarları ve ulusal temele dayanan, gittikçe büyüyen bağımsızlığa yönelik dizginlenemez eğilim, çağımızda komünist ülkeler arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynayacaaktır.

II

Ulusal komünizm kavramı, Sovyet Emperyalizmi sadece kapitalist devletlere değil, tersine komünist devletlere karşı da kendini açığa vurduğunda, ikinci dünya sa-

vaşının sonuna kadar hiç bir önem taşımıyordu. Bu kavram her şeyden önce, Yugoslavya-Sovyet çatışmasından ortaya çıkmıştır. Chruschtshow-Bulganin'in kollektif yönetimiyle Stalinin metodlarından vazgeçiş Sovyet Rusyayla diğer komünist ülkeler arasındaki ilişkileri belki biraz değiştirmiş olabilir, ama onları kesin olarak düzenliyemez. Sovyetler Birliğinin davranışları sadece komünizm ile etkilendirilemez, tersine aynı zamanda Büyük Rus Sovyet devletinin emperyalizmiyle etki altına alınır. Bu emperyalzmin biçimlerini ve metodlarını değiştirebilir, ama diğer ülkelerin bağımsızlık çabaları gibi yok edilemez.

Buna benzer bir gelişim diğer komünist devletlerin geleceğinde bulunuyor. Onlar da, güçleri ve o kezki özel hal ve koşulların ölçüsünde, bu veya şu tarzda emperyalist olmayı deneyeceklerdir.

Sovyet Rusya'nın dış politikasının gelişiminde, içinde istisnasız ihtilâlci propagandaların diğer ülkelerde yayılmasının sözkonusu olduğu önceki evreyi ona dahil sayarsak, iki emperyalist evre var olmuştur, fakat görüşüme göre, ihtilâlci safhayı kesinlikle emperyalist olarak değerlendirmek için yeterli bir sebep yoktur, zira Sovyetler Birliğinin politikası o dönemde en üst yönetiminin politikasında güçlü emperyalist eğilimler olmasına rağmen, (bak: Kafkasya savungan olmaktan çok saldırgandı), bu böyledir.

Buna göre eğer biz ihtilâlci evreyi emperyalist evre olarak görmezsek, bu takdirde, bütüne bakıldığında, emperyalizmi Stalinin zaferiyle veya sanayileşmeyle ve 1930 yılında yeni bir sınıfın egemenliğinin kuruluşuyla başlamış sayarız. Bu değişim, Stalinin hükümeti harekete geçmeye ve edilgen ve antiemperyalist sözlerden vazgeçmeye elverişli durumdayken, savaş patlak vermeden kısa bir

süre önce açıkça belli olmuştur. O, dış politikanın değişmesinde de kendini göstermiştir. Şen ve belirli bir derecede ilkelerine sadık Litwionw'un yerine vicdan korkusu r.edir bilmiyen ve soğuk Molotow geçmiştir.

Bir emperyalist politikanın esas sebebi yeni sınıfın sömürü ve zorba mahiyetinde aranmalıdır. Bu sınıf önce belirli bir güce ulaşmak ve emperyalist olarak ortaya çıkabilmek için, buna uygun bir duruma gelmek mecburiyetindedir. O, bu güce ikinci dünya savaşı başladığında ulaşmıştır. Savaşın kendi emperyalist kombinezonlarını bol miktarda sunmuştur. Ufak Baltık devletleri Sovyet Rusya gibi o derecede büyük bir devletin güveni için hiç bir önem taşımıyordu, özellikle modern bir savaşta, onların önemi kalmamıştı. Bu devletler saldırgan değildiler ve hatta müttefiktiler, ama komünist bürokrasinin doymak bilmeyen iştihasında göz diktiği lezzetli bir lokmaydılar. İkinci dünya savaşında, o güne kadar Sovyet Dış politikasının önemli bir cüz'î tamı olarak, komünist internasyonalizm egemen olan Sovyet bürokrasisinin çıkarlarının aynı bulunuyordu. Bununla, onun teşkilâtlanması zorunluluğu ortadan kalkmıştı. Dimitrof'a göre, Baltık Ülkelerinin boyunduruk altına alınmalarından sonra, Hitler ile işbirliği döneminde komünist internasyonalizminin (komintern) dağıtılması planı yapılmıştı, her ne kadar bu plan savaşın ancak ikinci safhasında Rusyanın Batı devletleriyle ittifakı esnasında gerçekleştirilmişse de, Doğu Avrupa ve Fransız ve İtalyan komünist partilerinden oluşan kominform Sovyet Rusyanın peyk devletler üzerine egemenliğini güvene almak ve onun Batı Avrupa üzerine etkisini güçlendirmek için Stalinin inisiyatifiyle kurulmuştu. Kominform daha önceki komünist internasyonelin bir düşük derecesidir, -Moskova tarafından mutlak olarak

egemenlik altına alınsa da- hiç olmazsa biçimsel olarak tüm partileri temsil etmektedir. Kominform Sovyetler Birliğinin gerçek ve apaçık bir etki alanına dönüşmüştür. Yugoslavya ile anlaşmazlık kominformun ulusal komünizmin iç gelişmesiyle güçlü olmaya başlıyan komünist devletleri ve partileri Sovyet Hükümetinin tamamen emrine vermek için kurulduğunu açığa vurmuştur. Stalinin ölümünden sonra, kominform kesin olarak tasfiye edilmiştir. Tehlikeli anlaşmazlıklardan kaçınmak istiyen, bizzat Sovyet Hükümeti ulusal komünizmi o sıfatla olmasa da, «soyalizme götüren kendi yoluna giriş» hakkını tanımak zorunda kalmıştır.

Bu teşkilâta ilişkin değişmeler önemli ekonomik ve politik sebeplere malikti, Komünist partiler Doğu Avrupada zayıf oldukları ve Sovyetler Birliği ekonomik bakımdan yeterli güçte olduğu sürece, Sovyet Hükümeti bizzat Stalinin keyfiliği ve istibdadı olmamış olsaydı da Doğu Avrupa ülkelerini boyunduruk altına almak için, yönetimsel metodları imdada çağırmaya mecbur kalacaktı. Sovyet Emperyalizmi ekonomik zaafını ve diğer zaaflarını politik zabıta ve askerî tedbirlerle dengelendirmek zorunda kalmıştır. Eski Çarlık askerî- feudal emperyalizmin sadece ileri bir dönemi olan, askerî biçimdeki emperyalizm, içinde zabıta ve yönetim aparesinin bir kişinin şahsında merkezleşerek, ana rolü oynadığı Sovyetler Birliğinin iç bünyesine uymuştur. Stalinizm komünist bir adamın diktatörlüğüyle askerî emperyalizmden oluşan bir bileşimdi.

Şu emperyalist biçimler gelişirler: Karma Ticaret, şirketler Doğu Avrupa üeklerinin ihracatlarının politik baskıyla ve dünya pazarlarının fiyatlarının aşağısında olan fiyatlarla massedilmesi «bir sosyalist dünya piyasasının»

yapay olarak teşkili, emir altında tutulan partilerin ve devletlerin her türlü politik tedbirinin denetimi ve komünistlerin «sosyalizmin vatanı»na olan geleneksel sevgilerinin Sovyet Devletinin, Stalinin ve Sovyet pratiklerinin tanrılaştırılmasına dönüştürüldü.

Fakat ne olup bitmiştir?

Tam bir sessizlikte Stalinin ölümünden sonra bizzat Sovyetler Birliğinin eğemen sınırı dahilinde de bir değişme ortaya çıktı. Buna benzer değişmeler yalnızca bir başka biçimde, Doğu Avrupa ülkelerinde de belirdi. Yeni ulusal bürokratlar iktidar ve mülkiyet hal ve koşullarının gittikçe büyüyen bir sağlamlaştırılmasına çaba harcamaktadırlar, ama aynı zamanda Sovyet Hükümetinin baskı altında tutan hegomanyasından dolayı güçlüklere maruz kalmaktadırlar.

Eğer, onlar daha önce iktidara ulaşmak için, ulusal kendine özgülüklerden vazgeçmek zorunda kalmışlarsa, böyle bir vazgeçiş şimdiki durumda iktidarlarının gelişimini sürdürmesinde bir fren haline gelmiştir. Üstelik Sovyet Hükümeti için pahalı ve tehlike dolu Stalin dış politikasına askerî sınırlamalarla ve izole edilerek sımsıkı sarılmak imkânsız hale gelmiştir ve sömürgelerde ihtilâlci hareketlerin ortaya çıktığı bir zamanda, Avrupa ülkelerini utanç verici bir kölelikte tutmak daha da güçleşmiştir.

Sovyet liderleri uzun bir duraksamadan ve bir sonuca bağlanmayan tartışmalardan sonra, Yugoslavya liderlerinin hatâlı olarak Hitler'in casusları ve Amerika ajanları olarak adlandırdıklarını kabul etmişlerdir ve bir komünist sistemi kendi tarzlarına göre kurmak ve pekiştirmek hakkını ellerinde bulundurduklarından böyle bir suçlamaya maruz kalmışlardır. Tito hal-i hazırın komünizminde en önemli kişilik haline gelmiştir. Ulusal komünizmin ilkesi biçimsel olarak tanınmıştır. Fakat, bununla Yugoslavya

da, komünizmde yenilikler meydana getiren biricik ülke olmaktan çıkmıştır. Yugoslavya ihtilâli mezâra gömülmüştür ve barışkan ve türdeş (mütecanis) bir egemenliğin bir dönemi başlamıştır. Bu sayede dünün düşmanları arasındaki sevgi daha büyümemiştir, çelişkiler de ortadan kaldırılmamıştır. Bu sadece yeni bir safhanın başlangıcı olmuştur. Şimdi Sovyet Rusya emperyalist politikasının özellikle ekonomik ve politik safhasına girmiştir. Eğer bugünkü olgulara göre bir yargıda bulunulursa, durum bu merkezdedir.

Bugün ulusal komünizm, komünizmde bir genel olaydır. Farklı derecelerde bütün komünist hareketler ulusal komünizmin etkisi altındadır. Onun kendine karşı yöneldiği Sovyetler Birliği bir yana, bu böyledir. Bir zamanlar, Stalinin üstün egemenliği esnasında, Sovyet komünizmi de ulusal komünizmdi. O zamanları Rus komünizmi internasyonalizmden uzaklaşmıştı ve onda artık dış politikasının bir gereci görüyordu. Bugün Sovyet Komünizmi, kesinlikle değilse de, komünizmde yeni bir realiteyi sineye çekmek zorundadır.

Sovyet Emperyalizmi içte değiştiğinden, o, diğer dünyaya karşı tutumunu da düzeltmek mecburiyetindeydi. Daha çok yönetimsel denetimden adım adım Doğu Avrupa ülkeleriyle ekonomik birleşmeye doğru yol almıştır. Bu gelişim en önemli ekonomik branşlardaki planlamanın karşılıklı ayarlanışıyla sağlanmaktadır. Tek tek komünist hükümetler esasında bu planlamaya gönüllü olarak katılmaktadırlar, zira durumlarının içte ve dışta zayıf olduğunu hissetmektedirler.

Böyle bir durum uzun sürmez, çünkü onda temelli bir çelişki vardır. Bir yanda komünizmin ulusal biçimleri daha çok güçlenirken, diğer yandan yine de Sovyet emperyalizmi azalmaz. Gerek Sovyet Hükümeti, gerekse

Doğu Avrupanın ülkelerinin hükümetleri Yugoslavya dahil olmak üzere, mutabakatlarla ve işbirliğiyle sorunlarını karşılıklı çözümlemeye çalışıyorlar. Bunlar onların mahiyetlerine ilişkin sorunlardır, iktidarın ve mülkiyetin hal-i hazırdaki biçimini korumak, ama onlar mülkiyetten dolayı işbirliğinde bulunabiliyorlarsa da, iktidar bakımından bunu yapamazlar. Sovyet Rusya ile bundan sonra ki integrasyonun koşulları gerçekleştirilmesine rağmen, Doğu Avrupa komünist hükümetlerinin bağımsızlıklarına götürecek olan şey daha çabuk gerçekleşmektedir. Sovyet Rusya bu ülkelerdeki iktidarından vazgeçmemiştir, ama bu ülkelerin hükümetleri de Yugoslavyanın bağımsızlığına benzer bir durum isteğinden feragat etmiş değildirler. Ulaşılacak bağımsızlık derecesi, internasyonel ve iç güç orantılarına bağlı kalacaktır.

Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliğinin sıkılmış dişleriyle (çarnaçar) kabul etmek zorunda kaldığı komünizmin ulusal biçimlerinin tanınması, büyük bir önem taşımaktadır, ve içinde Sovyet emperyalizmi için büyük tehlikeler gizlemektedir.

Bu nokta belli bir derecede tartışma özgürlüğünü birlikte getirecektir. Bu demektir ki, ideolojik bağımsızlık da ortaya çıkacaktır. Komünizmde belirli sapmaların kaderi sadece Moskovanın hoşgörüsüne bağlı olmayacak, tersine sözkonusu ulusal güçlere ve imkânlara da tâbi olacaktır. Moskova komünist dünyaya etkisini «gönüllü» ve «ideolojik» esasa dayanarak sürdürmeye çalışmaktadır. Fakat Moskovadan kopmalar engellenemiyecektir.

Moskova da eski Moskova değildir artık. O yeni ideler üzerine tekelini ve biricik müsaade edilen «çizgiyi» şart koşmak gibi moral hakkını büyük bir kısmıyla yitirmiştir. O Stalinden yüz çevirmekle, ideolojik merkez ol-

maktan çıkmıştır. Moskovada büyük komünist müstebitlerin ve büyük idelerin dönemi sona ermiştir ve sıradan komünist bürokrasisinin egemenliği başlamıştır. «Kollektif yönetim» bizzat komünizmde -dışta ve kendisininkinde- güçlükler ve çöküntüler beklediklerini önceden görememiştir, ama o ne yapabilirdi ki? Stalinin emperyalizmi çok pahalıydı ve üstelik tehlikeliydi ve işin daha kötüsü: O hiç bir başarı sağlamamıştır. Onun yönetiminde sadece uluslar inlemekte ve homurdadanmakla kalmamışlar, tersine komünistler de aynı duruma düşmüşlerdir, hem bu öyle bir zamanda olmuştur ki, o dönemde beynelmilel durum çok gergindi.

Komünist ideolojinin dünya merkezi artık yoktur. O tam bir çözülmenin döneminde bulunmaktadır. Komünist dünya hareketinin birliği şifa bulamaz derecede yaralanmıştır. Onun tekrar sağlığa kavuşacağına dair hiç bir görünür imkân mevcut değildir. Stalinden «kollektif» yönetime» geçiş yine de Sovyet Birliğindeki sistemi nasıl değiştirmemişse, ulusal komünizm de Moskovadan kurtulmanın fasılasız büyüyen imkânlarına rağmen, iç mahiyetini değiştirecek durumda değildir. Bu mahiyet, parti bürokrasisinin ideler ve mülkiyet üzerine topyekûn egemenliğinden oluşmaktadır. Kuşkusuz, ulusal komünizm baskıyı önemli oranda azaltmıştır ve özellikle ziraî alanda kendi mülkiyet tekelinin kuruluşunun temposunu da yavaşlatmıştır. Fakat, ulusal komünizm, komünizmden daha başka bir şeye kendi içinde dönüşmek için ne bir amaç taşımaktadır ve ne de buna muktedirdir ve her hangi bir güç onu kendiliğinden kökenine, Sovyet Rusyaya çekmektedir. O, onu diğer komünist ülkelerle ve hareketlerle bağlıyan kaderinden ayrılmaya asla imkân bulamayacaktır. Komünizmde ulusal değişmeler, Sovyet emper-

yalizmini, özellikle Stalinin döneminin emperyalizmini tehlikeye atmaktadır, ama bizzat komünizme bir zarar verme tehlikesi yaratmamkatadır. Ne bütün olarak, ne de kendi mahiyetinde böyle bir tehlike yoktur. Bunun tam aksine, komünizmin iktidarda olduğu yerde, bu değişmeler, onu dışa karşı kabule değer kılmakla, hatta daha güçlendirmeye elverişlidir. Ulusal komünizm doğmatik olmayan komünizmle yani komünizmdeki Staline karşı olanların dönemindeki komünizmle bağdaşmaktadır. O, nitekim bu evrenin, temelli bir biçimidir.

III

Ulusal komünizm devletler arasındaki veya işçi hareketleri dahilindeki hal-i hazırdaki uluslararası ilişkilerin mahiyetini değiştirmek imkânına malik değildir. Fakat, onun bu ilişkilerde oynadığı rol büyük bir önem taşıyabilir.

Buna göre, Yugoslavya komünizmi ulusal komünizmin biçimi olarak, Sovyet emperyalizminin zayıflatılmasında ve Staninalizmin komünizme ilişkin hereketin dahilindeki iktidarını yitirmesinde son derecede önemli bir rol oynamıştır. Sovyet Rusyada ve Doğu Avrupa ülkelerinde cereyan eden değişmelere ilişkin sebepler, her şeyden önce bizzat bu ülkelerdedir. Fakat, onlar ilkin Yugoslavyada, oradaki hal ve koşullara uygun olarak belirmiştir. Onlar burada da ilkin bir bütünlüğe ulaşmıştır. Böylece Yugoslavya komünizmi ulusal komünizm olarak Stalinle çatışmasında gerçekten komünizmin gelişiminde Stalinden sonra yeni bir evreyi başlatmıştır. Yugoslavya komünizmi bütün komünizmdeki değişmeleri güçlü olarak etkilemiştir, fakat, o, uluslararası ilişkiler veya komünist olmayan işçi hareketleri üzerine önemli bir etkide bulunmamıştır.

Yugoslav komünizminin demokratik sosyalizm halinde gelişmesinin veya sosyal demokratlarda komünizm arasında bir köprü hizmeti görmesinin beklenişi tutarsız bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Yugoslavya liderlerinin kendileri bu sorunda farklı görüşteydiler. Sovyet Rusyanın Yugoslavyaya baskı yapması esnasında sosyal demokratlara yaklaşmaya ilişkin büyük bir arzu gösterdiler, ama Moskovayla barışıldığı 1956 döneminde Tito sosyalist internasyonale Yugoslavyayı çıkarsız desteklediği, oysa kominformun onu tüm güçleriyle saldırdığı halde, hem kominformun hem de sosyalist internasyonelin gereksiz olduklarını duyurmuşlardır. Ekseriya o anki çıkarlarıyla bağdaşan, öyle adlandırılan etkin yanyana yaşamanın politikasına kapılmış olarak, Yugoslav liderleri, her iki teşkilâtın da -Kominform ve Sosyalist İnternasyonalin- döneminin geçtiklerini belirttiler ve bunun iki blokun sözde ürünü olduklarını ileri sürdüler. Yugoslav liderleri isteklerini realiteyle karıştırdılar ve o anlık çıkarlarını, tarihte derinde ve sosyal hal ve koşullarda gizli olan farklarla bir tuttular.

Her hal-ü kârda kominform askerî bir Doğu Blokunun kurulması için Stalinin cabalarının bir ürünüydü. Sosyalist internasyonelin Batı Blokuyla veya Atlantik Paktıyla bağlı olduğunu yadsımak imkânsızdır, çünkü o Batı Avrupa ülkelerinin çerçevesinde etkinlik halindedir. Fakat, bu blok olmadan da varlığını sürdürebilir. O, her şeyden önce içinde demokrasinin ve ona benzer toplumsal hal ve koşulların var olduğu gelişmiş, Avrupa ülkelerindeki sosyalistlerin bir teşkilâtıdır.

Askerî ittifaklar ve bloklar zamansal olaylardır, ama Batı sosyalizmi ve Doğu komünizmi daha sürekli ve daha temelli eğilimleri yansıtmaktadır. Komünizmle sosyal demokrasi arasındaki çelişki sadece farklı ilkelerin sonucu

değil, tersine aynı zamanda içinde ekonomik ve fikrî güçlerin geliştiği aykırı yönlerin de ürünüdür.

Londra'da 1903'de yapılan Rus sosyal demokratlarının ikinci kongresinde Martow ile Lenin arasındaki parti üyeliği ve partideki disiplin ve az veya çok merkeziyetçilik üzerine sorun -ki onu Deutscher çok doğru olarak tarihteki en büyük bölünüş olarak belirtmektedir- onu hazırlayanların önceden görebileceklerinden çok daha büyük bir önemi haizdir. Böylece sadece iki hareketin teşekkülü başlamakla kalmamış, aynı zamanda iki sosyalist sistemin oluşmasına da yol açmıştır.

Bu hareketlerin veya onlar arasındaki farklara sebebiyet veren hal ve koşulların, bu hareketlerin tüm mahiyeti değişmediği sürece, komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki bölünüşü ortadan kaldırmak mümkün değildir. Yarım bir yüz yıl geçince, bu ayrımlar zaman zaman ortaya çıkan ve çeşitli yaklaşmalara rağmen, genellikle daha da büyümüştür, ve hareketler o kezki kendi mahiyetlerini daha çok pekiştirmiştir. Bugün sosyal demokrasi ve komünizm sadece artık iki hareket değildir, tersine iki dünyadır.

Ulusal komünizmin Moskovadan çözülmesine rağmen, o bu uçurumu kapatmak imkânından yoksundu. O, bu uçurumdan olsa olsa kaçınabilir. Bu nokta, Yugoslavya komünistlerinin gerçekte olduğundan daha çok görünürde olarak mevcut olan ve içtenlikten çok nezakat halinde kendini açığa vuran ve iki taraf için de elle tutulur sonuçlar sağlamayan sosyal demokratlarla olan işbirliğinde belirmiştir.

Tamamen başka sebeplerle Batı ve Asya sosyal demokratları arasında bir birlik kurulmamıştır. Onların arasındaki ayrımlar öz ve ilkeleri bakımından pratikte oldukları derecesinde büyük değildi. Kendi ulusal sebep-

ieriyle Asya sosyalistleri Batı Avrupa sosyalistlerinden ayrı kalmaya mecbur oldular. Batı sosyalistleri sömürgeciliğin muhasımları bile olsalar, yine de -tek başına ve biricik sebep olarak daha çok geliştikleri için- gelişmemiş ülkeleri sömüren ve onlara politika bakımından egemen olmasalar da, böyle hareket eden ülkelerin temsilcileridirler. Asya ve Batı sosyal demokratları arasındaki karşıtlık, sosyalist hareketlerin sıralarına da sirayet eden az gelişmiş ülkeler arasındaki karşıtlığın bir belirtisidir. Bu karşıtlığın bazan oldukça aşırı biçimlere bürünmeleri bir yana -bugünden ne derecede bir yargıya bağlanabilirse- Batıdaki iki hareketin komşuluğu yine de apaçık ve kaçınılmazdır.

IV

Ulusal komünizm, Yugoslavyadakine benzer olarak, komünist olmayan devletlerin komünist partilerinde son derecede uluslararası önemi haiz olabilir. O, orada hal-i hazırda iktidarda olan komünist partilerinkinden daha büyük bir anlam taşıyabilir. Bu, her şeyden önce, işçi sınıfının önemli bir çoğunluğunu kapsayan ve Asyadaki bir kaç partiyle birlikte komünist olmayan dünyadaki, daha önemli komünist partiler olan İtalyadaki ve Fransadaki komünist partiler için geçerlidir.

Şimdiye kadar ulusal komünizmin bu partilerdeki hayatî belirtileri çok büyük bir önem ve güç taşımamıştır. Ve yine de orada da kendilerinden yoksûn olunamaz onlar bu partilerde derine inen ve esasa ilişkin değişmelere yol açabilirler.

Bu partiler hoşnutsuz kitleleri kendi sosyalist parolalarıyla ve davranışlarıyla kendi taraflarına çekmek durumunda olan sosyal demokratlarla rekabete girişmek

mecburiyetindedirler. Bu, o partilerin Moskovadan olasıl bir çözülüşünün biricik sebebi değildir. Zaman zaman Moskovanın ortaya çıkan beklenilmez sapmalarında ve diğer egemen komünist partilerin çark edişlerinde cüz'i sebepler görülebilir. Bu gibi çark edişler, iktidarda olmayan bu ve şu komünist partileri, dün alabildiğine övdükleri şeye bugün türkürmeye çağırmakla ve izledikleri çizgiyi birden değiştirmekle bir «vicdan bunalımına» maruz bırakabilir. Ne rakip propaganda, ne de yönetimsel baskı bu partilerin şekil değiştirmelerinde, büyük bir rol oynayamaz.

Bu partilerin Moskovadan çözülmelerinin esas sebebi, her şeyden önce etkinlik gösterdikleri ülkelerin toplum sisteminin mahiyetinden gelmektedir. Eğer bu ülkelerin işçi sınıfının parlamenter biçimlerinin yardımıyla durumlarının düzeltilmesini sağlayacak imkâna sahip oldukları ve toplum sistemini değiştirmeye muktedir bulundukları belli olursa, işçi sınıfı komünistlere, onların ihtilâlci ve sâir geleneklerine bakmaksızın sırtını çevirecektir. Sadece komünist doğmacılarından bir grup işçilerin yüz çevirişlerine tutkusuz bakabilir. Sözkonusu ülkelerdeki ciddi politik liderler böyle bir sırt çevirmeyi bizzat Moskovaya bağlantıların gevşetilmesi uğruna engellemeye çalışacaklardır. Bu ülkelerde komünistlere çok sayıda oy sağlayacak olan parlamento seçimleri komünist partinin gerçek gücüne ilişkin doğru bir ölçüt olamaz. Büyük bir oranda onlar sadece, orada komünizm üzerine beslenen oldatıcı hayallerin ve hoşnutsuzluğun ifadesidir. Kitleler komünist liderleri ne kadar çok ısrarla izleseler, onlar bu liderleri, onların ulusal kuruluşları veya işçi sınıfının somut şanslarının bürokratik varlıklarına «Proletaryanın diktatörlüğüne» veya Moskovaya bağlanmaya feda etmek isteklerinin ortaya çıktığı anda terkedeceklerdir.

Tabiatıyla bütün bu söylediklerimiz olasıldır. Fakat, bugün de bu partiler güç bir durumda bulunuyorlar. Eğer onlar parlamentoculuğun gerçekten taraftarları olmak isterlerse, bu takdirde liderleri parlamentoya aykırı kendine özgü niteliğinden vazgeçmeli veya iktidarda olmadıkları için partilerinin çözülmesine götürecek olan kendi ulusal komünizmine geçmelidirler.

Komünist partilerin bütün bu ülkelerde ulusal komünizm idesiyle ve özel ulusal biçimlerle deneye girişmeğe şu koşullara zorlanmaktadırlar: Toplumun yeniden biçimlendirilişi ve işçilerin durumunun parlamenter çarelerle iyileştirilmesine ilişkin daima daha büyük olan imkân. Özellikle Stalin hayranlığının ortadan kaldırılışından sonra ideolojik merkezin tahribine yol açan Moskovanın yön değiştirmesiyle buna zorunludurlar. Sosyal demokratların komünistlerle yaptıkları rekabet yüzünden buna mecburdurlar. Batının, sadece askerî değil, tersine sağlam ve sürekli bir sosyal temele dayanarak birleşmesi eğilimi vardır. Sovyet ordusunun «kardeşçe yardımı şanslarını» giderek daha azaltan Batı Blokunun askerî güçlenişi. Ve bir dünya savaşı olmaksızın yeni komünist ihtilâllerin imkânsızlığı. Parlamentoculuğa geçişin kaçınılmaz sonuçlarından ve Moskova ile bağların koparılmasının sonuçlarından duydukları korku, liderleri gerçekten kesin bir harekete geçmede engellemektedir. Gittikçe derinleşen Doğu ve Batı arasındaki sosyal ayrımlar, giderek daha güçlenerek etkisini göstermektedir. Çevik Togliatti şaşırmıştır ve kaba güçlü Thorez duraksamaktadır. Dış ve iç parti hayatı onu dikkate almamaya başlamıştır. Chruschtschow yirminci parti kongresinde, bir parlementonun «sosyalizme geçişin bir biçimi» olarak yararlı olabileceğini vurguladığında, o «kapitalist ülkelerdeki» ko-

münist partilere komünistlerle sosyal demokratlar arasında bir işbirliğini ve «halk cepheleri» teşkilini başlatmak hususunda serbest hareket sağlamak istiyordu. Bütün bunlar, onun kendi sözlerine göre, komünizmin güçlendirilmesine götürecek ve dünya barışı bakımından yararlı olabilecek olan doğuracağı değişikliklerden dolayı gerçekçi görüşlerdi. Böylece o, zımnen gelişmiş ülkelerdeki komünist ihtilâllerin imkânsızlığını ve komünizmin hal-i hazırdaki koşullar altında ve yeni bir dünya savaşı tehlikesi doğurmadan yayılacağını kabul ediyordu. Sovyet Devletinin politikası «status quo» yu (mevcut statüyü) korumaya indirgenmiştir, oysa komünizm zaman zaman bir tür yeni durumları elde etmeye tenezzül etmiştir. Komünist partilerde komünist olmayan ülkelerde gerçekten bir bunalım başlamıştır. Eğer onlar ulusal komünizme geçerlerse, bu takdirde kendi gerçek mahiyetlerini elden bırakmak tehlikesine maruz kalırlar, ama bunu yapmazlarsa, bir çok taraftarlarının yitirilmesi kaçınılmazdır. Komünizmin bu partilerdeki ruhu temsil ettikleri liderleri eğer bu ikilemden (Dilemma) sıyrılmak isterlerse, en kurnaz manevralara ve en vicdansızca tedbirlere başvurmaya zorlanacaklardır. Onların yönsüzlüğüne ve dağılmalarına engel olasıl değildir. Dünyanın ve ülkelerinin gelişimindeki gerçek eğilimleriyle olan çatışması içinde yeni hal ve koşulların daha şimdiden apaçık hale geldiği bir döneme ulaşmıştır. Ulusal komünizm komünist devletlerin dışında mecburen bizzat komünizmden vazgeçmeye veya komünist partilerin çözülmelerine yol açmaktadır. Onun imkânları bugün komünist olmayan devletlerde daha büyüktür, ama besbelli sadece esas itibariyle komünizmden çözülüş yönündedir. Bu sebeple, bu partilerde sadece güçlüklerle ve yavaş yavaş zaman zaman orta-

ya çıkacak patlamalarla zaferi eline geçirecektir.

İktidarda olmayan komünist partilerde, ulusal komünizmin komünizmi ileri götürmek ve onun varlığını güçlendirmek gibi bir amaca rağmen, bir sapma olduğunun açığa çıkması bütün komünizmi çökertmektedir. Ulusal komünizm kendi içinde bir çelişkidir. Mahiyetine göre Sovyet komünizminin aynıdır, ama ulusal bakımdan bağımsız bir şey olmak gelişimine yönelik çaba harcamaktadır. Gerçekte, ulusal komünizm çökme halindeki komünizmdir.

BUGÜNÜN DÜNYASI

I

Modern komünizmin uluslararası mevkiîni daha yakından belirlemek için, kaba çizgileriyle bugünün dünyasının bir tablosunu çizmeliyiz.

Birinci dünya savaşının sonuçlarından biri Çarlık Rusyasının yeni türden bir devlete veya yeni biçimdeki sosyal hal ve koşullara malik bir ülkeye dönüştürülmesiydi. Uluslararası ilişkilerinde Amerika Birleşik devletlerinde, onun ekonomik yapısında büyükçe çapta değişmeler ortaya çıkmasaydı, bu, aradaki mesafeyi kapatılmaz bir uçurum haline getirecekti.

Amerika Birleşik Devletleriyle diğer dünya arasındaki bu uçurumun sebebi sadece savaşlar değildi; bu sebep, yalnızca onun oluşumunu hızlandırmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinin müthiş ilerlemesinin sebepleri hiç kuşkusuz onların iç imkânlarında -doğal ve sosyal verilerinde ve ekonomisinin kendine özgülüğündedir. Amerikan kapitalizmi Avrupa kapitalizmine nazaran değişik özel hal ve koşullarda gelişmiştir ve onun Avrupa rakibi çoktan düşmeye başladığında, o tam bir hamle yapmıştır.

Bugün bu uçurumun ölçüleri şöyledir: Amerika Birleşik Devletlerinin Dünya nüfusunun % 6'sını oluşturması durumunda ürettiği dünyadaki işgücü ve mallar % 40'-

dır. Birinci ve ikinci dünya savaşının arasında Amerika Birleşik Devletlerinin, dünya üretimindeki payı % 33 idi. İkinci dünya savaşından sonra bu % 50 olmuştur. Avrupada (Sovyet Rusya hariç) bunun aksi varittir. Avrupanın dünya üretimindeki payı 1870 yılında % 68'den 1925 ile 1929 arasındaki dönemde % 42'e ve 1937'de % 34'e ve 1948 tarihinde % 25'e inmiştir.

Modern sanayinin gelişimi sömürgelerde keza özel bir önem taşıyordu. Bu sonunda ekseri sömürgelerin İkinci Dünya savaşında özgürlüklerini kazanma imkânını sağlamıştır.

Birinci ve İkinci Dünya savaşı döneminde, kapitalizm son derecede derine inen ve sadece doğmaların egemen olduğu komünist beyinlerince özellikle Sovyet Rusyada yanlış anlaşılan çok kapsamlı sosyal sonuçlar doğuran bir ekonomik bunalım yaşamıştır. Ondokuzuncu yüzyıl bunalımlarının aksine 1929 yılının büyük bunalımı bu gibi tufan cinsinden felâketlerin bugün bütün sosyal düzen, hatta tüm nüfusun varlığı için bir tehllike teşkil ettiğini göstermiştir. Gelişmiş ülkeler -her şeyden önce Amerika Birleşik Devletleri- bu bunalımdan adım adım çıkabilmek için çareler bulmak zorunda kalmışlardır. Çeşitli metodların yardımıyla Amerika Birleşik Devletleri ulusal ölçütle planlanmış olan bir ekonomide bir çıkış yolu bulmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra, hatta uluslararası ölçülerde planlamaya başlanmıştır. Buna bağlı değişiklikler değişmiş ülkeler ve diğer dünya için çığır açıcı önemi haizdirler, her ne kadar onların nazarî bakış açısından yeterli ölçüde tanındığı söylenemezse de, bu böyledir.

Bu dönemde Sovyet Rusyada ve Nazi Almanyası gibi kapitalist ülkelerde Totalitarizmin çeşitli biçimleri gelişti.

Almanya, Amerika Birleşik Devletlerinin aksine içe ve dışa genişlemesinin sorununu normal ekonomik çarelerle çözümlemeye elverişli değildi. Savaş ve Totalitarizm (Nazizim) onun tekelcileri için alınan biricik çareydi ve böylece onlar Nazi Savaş partisine bağlandılar.

Gördüğümüz gibi, Sovyet Rusya başka sebeplerden Totalitarizme geçti. Bu totalitarizm onun sanayice değişmesinin ön koşuluydu.

Fakat modern dünya için gerçekten ihtilâlci olan belki daha az açık bir başka öğe vardı. Bu öğe modern savaşlardı. Bunlar, eğer ihtilâllere götürmezlerse, esaslı değişmelere yol açarlar. Modern savaşlar korkunç yıkıntıyı geride bıraktıklarından, hem sözkonusu olan ülkelerde hem de tüm dünyadaki hal ve koşulları değiştirdiler.

Modern savaşların ihtilâlci karakteri sadece teknik keşifleri hızlandırmakta kendini göstermekle kalmaz, tersine aynı zamanda her şeyden önce onların ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirmesi keyfiyetinde de ortaya çıkar. Büyük Britanyada savaş hal ve koşulları o derecede zayıflatmıştı ve etkilemişti ki, önemli devletleştirmeler kaçınılmaz olmuştu. Hindistan, Burma ve Endenozya savaştan bağımsız ülkeler olarak kazançlı çıkmışlardır. Batı Avrupanın birleştirilmesinin başlaması savaşın bir sonucuydu. O Amerika Birleşik Devletlerini ve Sovyetler Birliğini iki ekonomik ve politik bakımdan en güçlü devletler olarak başa geçirmiştir.

Modern savaş ulusların ve insanlığın hayatını, daha önceki çağların savaşlarının yaptığından daha çok ve daha derin etkiler. Bunun iki sebebi var: İlkin, bir modern savaş kaçınılmaz olarak topyekûn bir savaş olmaktadır. Hiç bir ekonomik, insanî veya sâir yardımcı kaynak onun etkisinden masun kalamaz, çünkü teknik üretim düzeyi zaten çok yüksektir, öyleki bir ulusun hatta kısımlarının

veya her hangi bir ekonomik dalının dışta kalması imkânsızlaşır. İkincisi, dünya aynı teknik, ekonomik ve sâir sebeplerden karşılaştırılamaz yüksek bir derecede bir bütün olmuştur: böylece dünyanın her hangi bir kısmında en ufak değişmeler diğer kısımlarında da tepkiler meydana getirirler. Her modern savaş bir dünya savaşı halinde genişleme eğilimi gösterir. Bu görülmez askerî ve ekonomik ihtilâller anormal ölçülere maliktir ve son derecede önemlidir. Onlar, zor kullanarak ortaya çıkarılan ihtilâllerden daha çok kendiliğindendir. Yâni, o kadar büyük ölçüde ideolojik ve teşkilâta ilişkin öğelerle yüklü değildir. Bunun için, bu gibi ihtilâller modern dünyadaki hareketlerin eğilimlerini daha sstematik olarak kaydetmeye imkân verirler.

Dünyanın bugün olduğu dünya ve ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıkan dünya ilk bakışta, daha önceki dünya değildir.

İnsanın, maddenin yüreğinden ve evrenden zorla eline geçirdiği atom enerjisi yeni bir dönemin en görünen, ama biricik işareti değildir. İnsanlığın geleceği üzerine resmî komünist tahminler atom enerjisinin komünist simgesi olduğunu, tıpkı buharın sanayi kapitalizminin simgesi ve enerjetik temeli oluşu gibi, belirtmektedirler. Bizler bu tek yanlı ve bönce iddiayı nasıl yorumlarsak yorumlayalım, daha başka bir görüş yine de doğrudur: Atom enerjisi sadece tek tek ülkelerde değişmelere yol açmakla kalmamakta, tersine bütün dünyada bunu sağlamaktadır. Muhakkakki bu değişiklikler komünist «nazariyecilerin» olmasını istedikleri komünizm ve sosyalizme yönelik değildir.

Atom enerjisinin keşfi bir ulusun eseri değildir, tersine bir çok ulusların en parlak zekâlarının yüzlercesinin eseridir. Onun uygulanabilirliği de, sadece bilimsel değil,

tersine aynı zamanda ekonomik ve belirli sayıdaki ülkelerin çabalarının sonucudur. Eğer dünya birleşmiş olmasaydı, atom enerjisinin ne keşfi ne de uygulanması mümkün olurdu.

Atom enerjisi ilk planda dünyanın ilerleyen birleşmesi üzerine kesin etki yapacaktır. Bu yolda o tüm engelleyici gelenekleri param parça edecektir. Mülkiyet ilişkileri ve sosyal hal ve koşullar, ama her şeyden önce hoşgörüsüz ve izole edilmiş sistemler ve Stalinin ölümünden önce ve sonraki komünist ideolojileri yıkacaktır.

II

Dünyanın birleştirilmesi eğilimi çağımızın an belirtisidir. Bu demek değildir ki, dünya daha önce bir başka tarzda birlik eğilimi göstermemiştir. Dünyayı dünya pazarının yardımıyla bir bütün haline getirmek eğilimi daha ondokuzuncu yüzyılın ortasında egemendi. Bu, ulusal kapitalist ekonomi sistemlerinin bir dönemiydi. Buna göre dünyanın bir tür birliği ulusal ekonomi sistemleriyle ve ulusal savaşlarla sağlanmıştı. Dünyanın daha başka birleştirilmesi gelişmemiş alanlardaki kapitalizm öncesi üretim biçimlerinin yok edilişiyle ve bu alanların gelişmiş ülkelere ve onların tekellerine dağıtımasıyla ortaya çıkarılmıştı. Bu tekelci kapitalizmin dönemiydi, sömürgeci fetihlerin ve içlerinde tekellerin birleşmelerinin ve çıkarlarının ulusal savunmadan daha çok ekseriya daha kesin bir rol oynadığı savaşların dönemiydi. Dünya birliğine yönelik eğilimler o zamanları esas itibariyle tekelci sermayenin birleşmeleriyle ve çatışmalarıyla ifadesini bulmuştu. Bu, pazarın birliğinden daha çok birliğin daha yüksek bir seviyesiydi. Sermaye ulusal kıyıları kaplamıştı;

bütün dünyaya nüfuz etmişti, onu içinden yakalamıştı ve ona egemen olmuştu.

Bugünkü birlik eğilimleri başka alanlarda kendilerini açığa vuruyorlar. Onları esas itibariyle çok yüksek bir üretim düzeyinde, modern bilimde ve bilimsel düşünüşte aramalıdır. Birliğe götüren daha büyük gelişim ayrıcasız artık ulusal esaslara dayanarak veya dünyanın tek tek tekelci etki alanlarına bölünmesiyle olmamaktadır.

Bu yeni birliğe yönelik çaba-üretim birliği-daha önceki dönemlerde erişilmiş olan, yâni piyasanın ve sermayenin birliğinden yola çıkmaktadır. Bu faktörler yine de çoktan eskimiş ve demode olmuş ulusal, devletler hukukuna ilişkin ve her şeyden önce sosyal hal ve koşullarla çatışma halindedir. Birliğin eski dönemleri ulusal savaşlarla veya etki alanları uğruna yapılan savaşlarla ve çatışmalarla ortaya çıktığı halde, modern birlik sadece önceki dönemlerden ortaya çıkan sosyal hal ve koşulların yok edilişiyle gerçekleşecektir ve gerçekleşebilecektir. Hiç kimse, dünya üretiminin koordine edilişinin ve birleştirilişinin hangi tarzda cereyan edeceğini tam bir isabetle söyleyemez, ama bu çabanın alıkonulamayacağı üzerine bir kuşku mevcut olamaz.

Birleşmenin ilk metodu -savaş- birleşmeyi zorla hızlandıracaktır, yâni şu veya bu grubun egemen oluşuyla bu gerçekleşecektir. Fakat o, yeni yangınların, yeni çatışmaların ve yeni haksızlıkların ateşleyici kapsülünü geride bırakır. Savaşkan araçlarla birleşme zayıfların ve yenilenlerin sırtından olacaktır. Hatta, savaş mevcut hal ve koşullara düzen getirse de, o yine de çözümlenmeyen nifakları ve derin yanlış anlamaları geride bırakacaktır.

Hal -i hazırdaki dünyadaki anlaşmazlık daha çok çeşitli sistemler arasındaki karşıtlıklara dayanılarak oluştuğundan, o uluslarla devletler arasındaki bir düşman-

lığın karakterinden çok, bir sınıf mücadelesinin karakterine maliktir. Bu, onun alışılmamış sertliği ve keskinliğinin sebebidir. Gelecekteki her savaş, hükümetlerle uluslar arasındaki savaştan çok, geniş kapsamlı iç savaşı olacaktır. Savaşın kendi sadece seyri korkunç olmayacaktır, onun gelecekteki serbest bir gelişime yönelik etkileri de müthiş olacaktır.

Dünyanın birliğine barışkan araçlarla götüren yol daha yavaş olanıdır, ama o bir tek güvenilir, sağlıklı ve âdil yoldur.

Öyle görünüyor ki, bugünkü dünyanın birleşmesi içinde onun ulusal savaşlarla meydana getirildiği daha önceki dönemlerin aksine, sistemlerin mücadelesiyle ortaya çıkacaktır.

Fakat bu demek değildir ki, çağımızın bütün anlaşmazlıklarının sebebi sistemler arasındaki karşıtlıklardır. Kökeni daha önceki çağlarda gizli olan karşıtlıklardan sayılabilecek çelişkiler de vardır. Sistemlerin çatışmasında üretimin dünya birliğine götüren eğilim ve açık ve en canlı olarak belirmektedir. Dünya üretiminin birliğinin yakın bir gelecekte kurulacağını beklemek gerçekçi bir anlayış değildir. Bu sürecin uzun zamana gereksemesi vardır, çünkü insanlığın ekonomik ve diğer öncü güçlerinin teşkilâtlandırılan çabalarının sonucu olacaktır. Şu anda dünya üretiminin eksiksiz bir birliği sağlanamaz. Birliğin daha önceki dönemleri asla kesin bir şey olarak kavranmamıştır. Bu birlik de sadece bir eğilim olarak, üretimin en azından çok gelişmiş ülkelerin üretiminin eline geçirmeye çaba harcadığı bir şey olarak mevcuttu.

III

İkinci dünya savaşının akıbeti dünyanın sistemler arasında bölünmesine yönelik bir eğilim olarak çoktan doğrulanmıştır. Sovyetler Birliğinin etkisine maruz kalan tüm ülkeler, hatta ülke parçaları (Almanya, Kore) az veya çok aynı sisteme katılmışlardır. Batı tarafından da durum aynen öyle olmuştur.

Sovyet liderleri bu sürecin tamamen bilincindeydiler. Hatırladığıma göre, Stalin, 1945'de gizli bir topluluk arasında şöyle demişti: «Modern savaşta zaferi kazanan yenilene sistemini zorla kabul ettirecektir.,» daha önceki savaşlarda durum böyle olmamıştı. Savaş daha bitmeden, Stalin bunu söylemişti. Müttefikler arasında sevgi, umut ve güvenin tepe noktasında bulunduğu bir dönemde bunu ifade etmişti. 1948 şubatında biz Yugoslavlara ve Bulgarlara seslenerek o demiştir ki: «Batı devletleri Batı Almanyadan kendi ülkelerinin birini yapacaktır, ve biz Doğu Almanyadan kendimizinkinden birini yapacağız. Bundan kaçınılamaz.»

Bugün Sovyetler Brliğinin Stalinden önceki ve Stalinden sonraki politikasını birbiriyle karşılaştırarak takdir etmek moda ve belirli bir ölçüde de haklı bir tutumdur. Fakat sistemleri bulan Stalin değildir ve onun halefleri onlara Stalinden daha az inanıyor denemez. Onun ölümünden bu yana değişen şey, sistemler değildir, tersine Sovyet liderlerinin sistemler arasındaki ilişkileri, kullandıkları metoddur. Chruschtschow yirminci parti kongresinde «sosyalizm dünyasını» ve «sosyalist sistemin» kendine özgü ve özel bir şey olarak adlandırmamışmıdır? Bunun pratikte anlamı, şimdiki liderlerin sistemlere bölünmesine ve kendi sistemlerinin bundan sonra da mü-

samahasız oluşunda ve onun egemenliğinde ısrar etmesinden başka bir şey değil midir?

Batı ile Doğu arasındaki anlaşmazlık esasında sistemler arasındaki bir çatışma olduğundan, o bir ideolojik savaşın görünümüne bürünmek mecburiyetindedir. İdeolojik savaş azalmaz, zaman zaman uzlaşmalar yapılsa da, hafiflemez, tersine rakip cephedeki beyinleri bilinç altına kadar nüfuz ederek zehirler. Maddî, ekonomik, politik ve diğer alanlardaki anlaşmazlıklar ne kadar çok keskinleşirse, adeta sırf ideler birbiriyle mücadele halindeymiş gibi, biz izlenimi o derecede çok uyandırır. Komünizmin ve kapitalizmin mümessillerine sömürge bağımlılıklarından kurtulmuş olan bir üçüncü cins ülkeler de karışmaktadır. (Hindistan, Endenozya, Burma, Arap ülkeler v.s.). Bu ülkeler bağımsız ekonomik sistemler kurmaya çaba harcamaktadırlar, ekonomik bağımlılıktan yakalarını kurtarmak için böyle yapmaktadırlar. Onlarda çeşitli dönemler kesişmekte, ve bir yığın sistem, özellikle çağımızın iki ayrı sistemi düğümlenmektedir.

Bu, dünya politikasında ortaya çıkan uluslar özellikle kendi ulusal harekete geçirici sebepleriyle en içtenlikle ulusal bağımsızlık, barış, karşılıklı anlayış ve benzer ideleri savunmaktadırlar. Fakat onlar her iki sistem arasındaki anlaşmazlığı ortadan kaldıramamaktadır, olsa olsa yumuşatabilirler. Üstelik, bu ülkeler zaten her iki sistemin savaşında savaş alanlarıdır. Önemli ve tam bir rol oynayabilirler ama, şu anda sonucu etkiliyen bir rol oynıyamamaktadırlar.

Her iki sistemin de dünyanın birleşmesinin şu veya öbür sistemin ilkelerine göre sağlanacağı iddiası önemlidir. Her ikisi de buna göre dünya birliğinin bir gereksemeye cevap verdiği görüşünü savunuyorlar. Sadece bu görüşler birbirinin tam karşıtıdır. Modern dünyanın birli-

ğe yönelik çabası düşmanca güçler arasındaki savaşta kendini gösteriyor ve doyuma ulaşıyor. Bu, barış çağlarında aynı şiddeti göstermeyen bir savaştır.

Bu savaşın ideolojik ve politik deyim biçimleri, bildiğimiz gibi Batı demokrasisi ve Doğu komünizmidir.

Politik demokrasiyle ve daha yüksek teknik ve kültürel bir düzeyle birleşmeye ilişkin teşkilâtlandırılmamış çabalar Batıda daha güçlü bir ilerleme kaydettiğinden, Batı, politik ve fikrî özgürlüğün koruyucusu olarak da görülmektedir. Bu ülkelerde şu veya bu karakteristik mülkiyet sistemi o eğilimleri özel hal ve koşullara göre felce uğratabilir veya ileriye götürebilir. Birliğe yönelik çaba yine de çok yaygındır. Birleşmenin en büyük bir engeli tekellerdir. Bu tekeller birleşmeyi kendi çıkarlarına göre görmek istemekteler, ama onu çoktan eskimiş bir metodla etki alanları biçiminde gerçekleştirmeyi istemektedirler. Fakat onların rakipleri -Örneğin İngiliz İşçi Partisi de- birliğe taraftardır, ama bir başka tarzda olsun istemektedir. Devletleştirmeyi gerçekleştirmiş olan Büyük Britanyada, birliğe eğilim güçlüdür. Bundan başka Amerika Birleşik Devletleri de devletleştirmeleri ifa etmektedir, hatta daha büyük bir ölçüde yapmaktadır bunu. O bunu yaparken mülkiyetin biçimini değiştirmiyor, tersine ulusal gelirin önemli bir kısmını hükümetin eline veriyor. Eğer Amerika Birleşik Devletleri büsbütün devletleştirilmiş bir ekonomiye kavuşursa, bugün dünyanın birleştirilmesine yönelik eğilimler daha da güç kazanacaktır.

IV

Toplumun ve insanın yasası üretimi genişletmek ve yetkinleştirmektir. Bu yasa bilimin, teknik gelişimin, düşünüşün v.s. yeni düzeyinde dünya üretiminin birleşme-

sine götüren bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır. Bu eğilim, uluslar kültürel ve düzey bakımından ne kadar yüksekteyseler, o derecede çok onları saran ve kendine karşı direnilmez olan bir eğilimdir. Dünyanın birleşmesine ilişkin Batı eğilimleri ekonomik, teknik, ve sâir gereksemelerin ve daha sonra politik mülkiyet hal ve koşullarının ve diğer güçlerin ifadesidir. Sovyet cephesinde tablo değişiktir. Eğer başka hiç bir sebep mevcut olmasaydı, komünist Doğu çok geri kalmış olmasından dolayı ekonomik ve ideolojik olarak kendini izole etmeye ve ekonomik ve sâir zaaflarını politik tedbirlerle dengelendirmeye zorlanacaktı.

Kulağa acayip gelecek ama şu görüş doğrudur: Komünizmin öyle adlandırılan sosyal mülkiyeti dünyanın birleştirilmesinin ana engelidir. Yeni sınıfın kollektif ve topyekûn egemenliği dünyanın birleştirilmesini geciktiren, izole edilmiş bir politik sistem oluşturmaktadır. Bu sistem değişebilir ve değişecektir, ama bu çok yavaş olacaktır, dünyanın birleştirilmesi yönündeki diğer sistemlerle örülerek ve kaynaşarak olmıyacaktır bu değişme. Onda değişmeler sadece daha çok güçlendirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Dünyanın birleşmesi bu sistem için gerçekte onun genişlemesi demektir. Bu sistem, mülkiyetin, hükümetin, ve idelerin bir tek biçimine yol açtığından, o mecburen kendini izole etmekte ve giderek daha hoşgörüsüz hale gelmektedir.

Sovyet liderlerinin bile arzu ettikleri birleşmiş bir dünyayı, onlar aşağı yukarı kendilerinkiyle özdeş ve kendi dünyaları olarak tasavvur etmektedirler. Onların sözünü ettikleri sistemlerin yanyana barış içinde yaşamaları, onlar için farklı sistemlerin bir araya getirilmesi anlamını taşımamakta ters ile barışın bir sistemin diğerinin yanında durağan olarak, diğer sistem -kapitalist sistem-

ya yenilgiye uğradığı, ya da içinden çöktüğü noktaya kadar sürdürülmesi demek olmaktadır.

Her iki sistem arasındaki anlaşmazlığın mevcudiyeti ulusal ve sömürgesel çatışmaların sona erdiğini ifade etmemektedir. Bunun tam aksine, ulusal veya sömürgesel mahiyetteki çatışmalarda, sistemlerin esas anlaşmazlığı yatmaktadır. Süveyş kanalı anlaşmazlığının her iki sistem arasında bir hesaplaşmaya götürmesinden sadece güçlükle kaçınılınabilmiştir, onun yerine bu anlaşmazlık Mısır ulusculuğuyla, rastlantıya her iki sömürge devleti olan Büyük Britanya ve Fransa tarafından temsil edilen dünya ticareti arasındaki bir çatışma olarak kalabilirdi.

Uluslararası hayatın tüm görünümlerindeki olağanüstü gerginlik bu gibi hal ve koşulların kaçınılmaz sonucuydu. Soğuk savaş modern dünyanın normal barış hali olmuştur. Onun biçimleri değişmiştir ve değişmeye devam etmektedir. O, hafifler ve şiddetlenir, ama onu mevcut durumda ortadan kaldırmak artık mümkün değildir. İlkin, çok daha derin olanını bertaraf etmek gerekir, o, modern dünyanın ve modern sistemin mahiyetinde gizlidir. ve her şeyden önce ve özellikle komünizmin mahiyetinde içkindir. Bugün büyüyen gerginliğin sebebi olan soğuk savaş, bizzat diğer ve daha önceki çatışmaların sonucudur.

İçinde yaşadığımız dünya, güvensizliğin bir dünyasıdır. O, insanlığın biliminin açıklığa kavuşturduğu, şaşırtıcı ve dibi görülemez ufukların bir dünyasıdır. O, modern savaş araçlarının tehdit ettiği evrensel felâketlerden müthiş korkmanın bir dünyasıdır, aynı zamanda.

Bu dünya, şu veya bir başka tarzda değişecektir. O olduğu gibi öyle kalamaz. Bölünmüş olarak, yine de birliğe yönelik direnilmez bir çaba için buna yönelecektir. Sonunda bu ihtilattan ortaya çıkan, dünya durumları ve koşulları ne idealsiz ne de sorunsuz olamazlar. Fakat,

yönünde hareket ettiğine işaret etmektedir. Mevcut anlaşmazlığın tarzı, dünyanın gelecekteki birleşmesinin veya daha doğru bir deyimle dünya üretiminin birleştirilmesinin sistemler arasındaki çatışmayla sağlanacağını göstermektedir.

Dünya üretiminin birleştirilmesine ilişkin eğilim her yerde aynı üretim biçimine götürmez, yâni, mülkiyetin, hükümetin v.s.'nin aynı biçimine yol açmaz. Bu üretim birliği modern üretimin semereli ve daha büyük güç gelişimine ilişkin yapay ve geçmişten gelen engellerin ortadan kaldırmaya yönelik çabayı ifade eder. O, üretimin yerel, doğal, ulusal ve sâir koşullara daha iyi uydurulması demektir. Bu birleşmeye yönelik çaba gerçekte daha büyük bir çeşitliliğe ve aynı zamanda uyumlu bir koordinasyona keza üretim potansiyelinin daha iyi kullanımına götürür. Dünyada bir tek sistemin egemen olmayışı bir şanstır. Bunun tam aksi çok az farklı sistemlerin varolması bir felâkettir. Ve her şeyin kötüsü hangi türden olurlarsa olsunlar, bu sistemlerin hoşgörüsüz ve izole edilmiş olmasıdır.

Tek tek sosyal topluluklar, devlet biçimleri ve politik sistemler arasındaki farklar ne kadar büyükse, üretimin daima daha büyük güç geliştirmesi toplumda etkin olan yasalardan birini teşkil eder. Uluslar birleşirler, insanlar giderek çevrelerine intibak ederler, ama gittikçe daha çok kendine özgü niteliklerine bürünürler.

Geleceğin dünyası olasılıkla daha çeşitli, ama bu sıfatla daha birleşmiş olacaktır. Kendine ayrılan birleşme biçimlerinin ve kişiliklerin eşit kılınmasıyla değil, çeşitlilik sayesinde mümkün hale getirilecektir. Hiç olmazsa şimdiye kadar daima böyle olmuştur. Toplumda ve üretimde eşit kılış kölelik ve donmuşluk anlamını taşıyacaktır.

Bugünkü dünyadaki çabaları ve olayları görmemezlikten gelen bir ulus bunun bedelini pahalıya ödeyecek-

onlar bugünkünden daha iyi olacaklardır. Fakat sistemlerin hal -i hazırdaki çatışmaları insanlığın bir tek sistem tir. O mecburen geri kalacaktır ve onun sayısal ve askerî gücü ne ölçüde olursa olsun, sonunda dünyanın birleşmesine katılmak zorunda kalacaktır. Nasıl ki geçmişte hiç bir ulusal sermayenin kendine nüfuz etmesine ve dünya pazarıyla diğer uluslarla birleşmeye direnememişse, şimdi de bu zorunluluktan kendini kurtaramaz. Bugün -mülkiyet biçimi, politik düzeni veya teknik düzeyi ne olursa olsun, özerkliğe yönelen veya izole edilmiş her ulusal ekonomi çözümleme çelişkilere ve donmuşluğa duçar olmak zorundadır. Bu söylediklerimiz toplum sistemleri, ideler v.s. içinde geçerlidir. İzole edilmiş sistem sadece çok mütevazi bir yaşama tarzı sağlıyabilir. O ilerliyemez ve modern teknikle ve modern idelerle ortaya çıkan sorunları çözümleyemez. Bu arada dünya gelişimi bir komünist veya sosyal toplumun kuruluşu imkânına ilişkin komünist -Stalin nazariyesini her bir ülkede çoktan yok etmiştir ve topyekûn istibdadın güçlendirilişini veya yeni bir sömürücü sınıfın egemenliğini birlikte getirmiştir.

Bu özel hal ve koşullar altında sosyalistik veya komünistik veya bir başka türden bir toplumun bir ülkede veya diğer dünyadan izole edilmiş olan büyük sayıdaki ülkelerde kuruluşu cebren özerkliğe ve istibdadın sağlamlaştırılmasına götürmektedir. O, sözkonusu ülkelerde ulusal imkânları ekonomik ve sosyal ilerleme sıfatıyla zayıflamasına da sebebiyet vermektedir. Ekonomik geleceğe dönük ve demokratik çabalarla dünyada, genellikle insanlar için daha çok esnek ve özgürlük, malların daha haklıca dağıtımına ve ekonomik gelişimin normal bir hızına ulaşmak mümkündür. Bunun koşulu, mevcut mülkiyet biçimlerinin ve mevcut politik hal ve koşulların değişmesidir, özellikle komünizmdekilerin, çünkü onlar egemen

sınıfın tekeli dolayısiyle ulusal ilerleme için ve dünyanın ierlemesi için, bir tek değilse bile, en ciddi engeli teşkil etmektedir.

V

Birleşmeye yönelik çaba diğer yanında mülkiyet ilişkilerinde oynadığı artan ve hatta kesin rol, kəza dünyanın birleştirilmesine yönelik çabanın bir ifadesidir. Muhakkakki, bu rol çeşitli sistemlerde ve ülkelerde farklı tarzda belirmekte ve hatta biçimsel devlet mülkiyetinin -komünist ülkelerde olduğu üzere -yeni bir sınıfın tekelini ve topyekûn egemenliğini gizlediği yerde özellikle bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyük Britanyada özel mülkiyet veya daha doğru bir deyimle, tekelci mülkiyet işçi partisinin devletleştirilmesiyle çoktan yasal olarak dokunulmazlığını yitirmiştir. Britanya üretim potansiyelinin % 20'den fazlasını devletleştirmiştir. İskandinavya ülkelerinde devlet mülkiyetinin yanında kollektif mülkiyetin bir kooperatif biçimi ortaya çıkmaktadır. Ekonomide hükümetin artan rolü kısa bir süre önce yarı bağımlı sömürgeler ve ülkeler olan uluslar için özelikle karakteristiktir, onlar ister sosyalist bir hükümete (Burma), parlamenter demokrasiye (Hindistan) veya askerî bir diktatörlüğe (Mısır) sahip olsunlar, bu rol değişmez. Hükümet ekseri yatırımları yapmaktadır. O ihracatı denetlemekte, döviz gelirinin büyük bir kısmını elinde tutmaktadır. Hükümet her yerde ekonomik değişmelerin teşvikçisi olarak ortaya çıkmaktadır, ve devletleştirilen mal ve mülk daima sık sık kendini gösteren mülkiyet biçimidir.

Durum, onda kapitalizmin en yüksek geliştiği Amerika Birleşik Devletlerinde farklı değildir. Hükümetin ekonomide büyük bunalımdan (1929) bugüne kadar oynadığı artan rolü herkes için sadece açık olmakla kalmıyor, bu

rolün kaçınılmazlığını yadsıyan yalnızca az kimse vardır.

James Blaire Walker The Epic of American'da New York Harper (1949) şunu vurgulamaktadır. «Hükümetin ekonomik hayata artan müdahalesi yirminci yüzyılın en göze çarpan belirtilerinden biriydi.» Walker'e göre 1938'de ulusal gelirin aşağı yukarı % 20 sosyalleştirilmişti, oysa bu yüzde oranı 1940'da en azından % 25'e çıkmıştır. Halk ekonomisinin hükümet sayesinde sistematik planlanışı Rossvelt yönetiminde başlamıştır. Aynı zamanda hükümet görevlilerinin sayısı artmıştır, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinin Federal Hükümetininkiler.

Johnson ve Cross The Origins and Development of the American Economy (New York Prentice-Hall, 1953) aynı sonuçlara varmıştır. Onlar, yönetimin ve mülkiyetin birbirlerinden ayrı olduklarını ve Hükümetin kredi verici olarak rolünün önemli oranda arttığını temin etmektedirler. Şöyle diyorlar: «yirminci yüzyılın ana belirgin niteliklerinden biri, hükümetin, özellikle Amerika Federal Hükümetinin ekonomik sorunlar üzerine yaptığı etkinin çoğaltılmasıdır.»

The American way (New York, T.Y.Crowell, 1953) kitabında Shepard B.Clough bu tesbitleri canlı olarak gözler önüne seren rakamlar vermektedir. USA Hükümetinin masrafları (giderleri) ve devlet borçları aşağıdaki cetvelde şöyle görünmektedir :

Yıl	Giderler (Milyon olarak)	Devlet Borçları
1870	309,6	2436,4
1940	8998,1	42967,5
1950	40166,8	256708,0

Bu kitapta Clough «managerlerin ihtilalinden» söz etmektedir. O, bununla mal sahiplerinin kendileri olmadan artık bir şey yapamayacakları maaşlı (profesyonel) yönetimcileri anlamaktadır. Onların sayıları, rolleri ve da-

yanışmaları Amerika Birleşik Devletlerinde giderek daha büyümekte ve John D.Rockefeller, John Wanamaker, Charles Schwab ve diğerleri gibi büyük ticarî dehâya malik adamlar artık Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmamaktadır.

Fainson ve Gordon Government and the American Economy (New York, W.W. Norton 1941)'da hükümetin daha önce de ekonomide bir rol oynadığını ve çeşitli sosyal grupların ekonomik hayattaki bu rolden yarar sağlamaya çalıştıklarını, ama bugün esaslı ayrımların mevcut olduğunu belirtmektedir. Hükümetin oynadığı düzenleyici rol -Fainson ve Cordon'un yazdıklarına göre sadece iş alanında kendini göstermekle kalmamış, tersine üretimde de halk için iletim, petrol, kömür ve mazot gibi önemli ekonomi branşlarında da ortaya çıkmıştır. Yenilikler ve geniş kapsamlı değişiklikler kamu girişimlerinin yayılmasında doğal ve insanî yardımcı kaynakların sürdürülmesinin sağlanmasında da belirmiştir. Kamu girişimleri bankacılıkta ve kredicilikte, elektrik ekonomisinde ve ucuz oturma imkânlarının temininde özellikle önem kazanmıştır. Onlar bu yoruma, hükümetin bir yarım yüzyıl önce, hatta on yıl önce olduğundan daha önemli rol oynamaya başladığını eklemektedirler.

Bu gelişimler «karma bir ekonomiye» yol açmıştır, içinde kamu girişimlerinin kısmen hükümet denetimi altında bulunduğu özel girişimlerin (teşebbüs) ve oldukça denetilmemiş girişimlerin her birisinin yanyana varlığını sürdürdükleri bir ekonominin doğmasına yol açmıştır.

Bu diğer yazarlar bu sürecin ve sosyal refaha göre eğitim ve buna benzer yardımlarının farklı görünüşlerini anıyorlar ki, bunlar hükümetin etkinliğiyle temin edilmektedir. Buna ek olarak, hükümet tarafından görevlendirilen kişilerin sayısı görece ve mutlak olarak giderek artmaktadır. Bu sürecin ikinci dünya savaşı sırasında askerî ge-

reksemelerden dolayı son derece güçlenmesi ve güçlendirilmiş olması akla yatkındır. Fakat, savaştan sonra da, bu süreç yavaşlamamıştır, tersine savaş öncesinden daha hızlı bir tempoyla sürüp gitmiştir. Bunun sebebi demokratların iktidarda olması değildir. 1952'de özel insiyatife geri dönüş sloganı altında Reisicumhur olarak seçilen Eisenhower'in Cumhuriyet Hükümeti de, bunda esaslı bir değişme sağlıyamamıştır. Aynı şey Büyük Britanyadaki Muhafazakâr hükümetin de başından geçmiştir. O, Çelik Sanayi dışında devletleştirmeyi ortadan kaldırmayı başaramamıştır. Onun ekonomideki rolü işçi partisininkiyle karşılaştırılırsa, güçlenmemiş de olsa, önemli bir azalış göstermemiştir.

Hükümetin ekonomiye karışması hali hazırda çok daha önce halkın bilincine girmiş olan nesnel eğilimlerin sonucudur. Keynes ile başlayan, tüm ciddiye alınması gereken ekonomi nazariyecileri devletin ekonomiye karışmasını hızlandırmışlardır. Bu şimdi az veya çok tüm dünyada bir olgu haline gelmiştir. Devletin söz söylemek hakkı ve devlet mülkiyeti bugün ekonomide önemli ve bazı ülkelerde sonucu etkiliyen bir faktördür. Bundan hemen hemen şu sonuca varılır: Doğru ekonomi sisteminde devletin ana rolü oynarken, Batı sisteminde özel mülkiyet sahiplerinin veya tekellerin ve şirketlerin mülkiyetinin en önemli rolü oynaması olgusu önemli değildir veya her iki sistemin arasındaki anlaşmazlığın bir sebebi olamaz. Böyle bir kıyaslamada bulunuş Batıdaki özel mülkiyetin rolünün giderek daha az ve devletin oynadığı rolün gittikçe daha önemli olmasıyla desteklenmektedir.

Fakat, bu görüş yanlıştır. Sistemler arasındaki diğer farklar bir yana özellikle devlet mülkiyetinde ve ekonomide devletin oynadığı roller arasında esasa değin bir ayrım mevcuttur. Her iki sistemde de, belirli bir dereceye kadar, teknik bakımdan devlet mülkiyetinin olmasına

rağmen, yine de onlar devlet mülkiyetinin iki farklı, hatta birbirine aykırı biçimleridir. Ve aynı nokta devletin ekonomideki oynadığı rol için de geçerlidir.

Nitekim hiç bir Batı hükümeti devletleştirilmiş olan mülkiyetin veya onun vergiler yardımıyla yatırdığı fonun sahibi değildir. O mal sahibi olamaz, çünkü onun yerine bir başka hükümet geçebilir. O bu mülkiyeti bir parlamentonun denetimi altında yönetebilir ve dağıtabilir. Mülkiyet üzerine kararlarında hükümet çeşitli etkilere maruzdur, ama o mal sahibi değildir. Onun iyi veya kötü, yönettiği ve dağıttığı şeyler, ona ait olmayan mallardır.

Komünist ülkelerde bu durum böyle değildir. Hükümet ulusal mal ve mülkü yönetir ve dağıtır. Yeni sınıf veya onun yürüten organ-parti azınlığı mal sahibi olarak hareket eder ve gerçekte mal sahibidir. En tutucu ve burjuvazi hükümeti bile ekonomideki böyle bir tekelin düşünü dahi göremez.

Batıda ve doğuda hükümetin ekonomiyi pekiştiren denetiminde ortaya çıkan mülkiyet ilişkilerindeki dış benzerlikler gerçekte reel ve derin ayrımlar, hatta gerçek karşıtlıklardır.

VI

Hatta ilk Dünya savaşından sonra mülkiyet biçimleri Batıyla Sovyetler Birliği arasındaki çatışmanın önemli bir sebebiydi. O zamanlar tekeller çok daha önemli rol oynuyorlardı ve onların dünyanın bir kısmının -bu halde UdSSR'nin (S.S.C.B.) onların egemenliğinden kendini kurtarması düşüncesini sineye çekemiyorlardı. O zamanlar komünist bürokrasi mal sahibi sınıf haline gelmişti.

Mülkiyet durumları UdSSR (S.S.C.B.) için diğer ülkelere karşı davranışlarında daima hayatî önem taşıyordu. Mümkün olan her yerde, onlara kendi özel mülkiyet biçimlerini zorla kabul ettiriyorlardı. Diğer dünyayla olan

ticari ilişkilerini hangi ölçüde geliştirdiklerine bakmadan ulusal devletlerin döneminde geliştirdikleri sırf mal değiş-tokuşunu asla aşamıyorlardı. Bu söylediklerimiz Moskova ile olan düşmanlığı esnasında Yugoslavya için de geçerlidir. Yugoslavya, mal değiş-tokuşu bir yana, umutlanmasına ve hâlâ umut etmekte olmasına rağmen, hiç bir biçimde anılmaya değer ekonomik bir işbirliğini geliştirememiştir. Onun ekonomisi de izole edilmiş bir halde kalmıştır. Bu tabloyu ve bu ilişkileri giriftleştiren başka öğeler de vardır. Eğer Batı eğilimlerinin dünyanın üretim birliği halinde güçlendirilişi gelişmemiş ülkelere yardımda ifadesini bulmazsa, bu takdirde bu, pratik olarak bir ulusun ön egemenliğine -Amerika Birleşik Devletlerininveya en iyi halde, bir grup ulusun egemenliğine yol açacaktır. Büsbütün mübadele öğesiyle gelişmemiş ülkelerin ekonomisi ve ulusal hayatı sömürülecektir ve gelişmiş ülkelere tâbi olmağa mecbur bırakılacaktır. Fakat, bu demek değildir ki, gelişmemiş ülkeler, yaşamak isterlerse, sadece politik tedbirlerle savunmaya geçebilirler ve eğer hayatta kalmak isterlerse kendilerini izole ederler. Bu bir imkândır. Diğer bir imkân, dıştan gelişmiş ülkelerden yardım almaktır. Bunların dışında bir üçüncü imkân yoktur. Şimdiye kadar, ikinci imkândan yararlanılmaya başlanılmamıştır. Sadece önemsiz bir düzeyde yardım sözkonusu olmuştur.

Bugün Amerikalı bir işçiyle İndenezyalı bir işçi arasındaki fark Amerikalı işçiyle zengin bir Amerikalı hissesenedi hamili arasındaki ayrımdan büyüktür. 1949 yılında Amerika Birleşik Devletlerinin her bir ferdi ortalama 1440 dolar kazanıyordu. İndonezya işçisi, Birleşmiş Ulusların bir listesine göre, bunun 55'de birini, yâni 27 dolar kazanıyordu. Ve gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ülkeler arasındaki maddece ve sâir farkların azalmıyacağı nok-

tasında genel bir ortak görüş egemendir. Bunun tam aksi bu fark artacaktır.

Gelişmiş Batı ülkeleriyle gelişmemiş ülkeler arasındaki eşitsizlik daha çok ekonomik alanda kendini göstermektedir. Politik egemenliğin valiler ve yerli prenslerle geleneksel olarak yürütülmesi çoktan silinmek üzeredir. Bugün, yine de politik bağımsız bir hükümete malik gelişmemiş bir ülkenin ekonomisi alışılagelinmiş olarak bir başka ülkenin etkisi altındadır.

Bugün hiç bir ulus, tıpkı onun üretimsel çalışmasıyla sağlanan çıkarlarından kendiliğinden vaz geçmemesi gibi, bu türlü bağlantıları istekle sineye çekemez. Bir Amerikalı veya Batı Avrupalı işçiden -bir mal sahibi şöyle dursun- ona daha yüksek teknik düzeyin ve işin daha yüksek üretilirliğinin sağladığı çıkarlardan gönüllü olarak vazgeçmesini talep etmek saçmadır, tıpkı fakir bir Asyalı işçi için, daha az para alırsa mutlu olacağına dair ikna etmenin saçma oluşu gibi. Hükümetlerin karşılıklı yardımı ve ekonomik ve diğer eşitsizliklerin adım adım ortadan kaldırılışı iyi niyetin bir edimi olabilmek için, bir gereksemeden doğmalıdır. Esasında ekonomik yardım şimdiye kadar gelişmemiş ülkeler cüz'i satın alma gücüyle ve düşük üretimleriyle gelişmiş ülkelere bir yük oldukları takdirde yapılmıştır. Gerçek ekonomik yardımın yaygınlaştırılmasının en büyük engeli her iki sistem arasındaki hal-i hazırdaki çatışmadır. Sadece, devasa meblâğların askerî ve buna benzer gereksemeler için harcanması değildir. Şimdiki haldeki hal ve koşullar, üretimin büyümesini de engellemektedir ve Dünya çapındaki bir birleşmeye yönelik çabaları kösteklemektedir. Bunlar gelişmemiş ülkelere ilişkin yardımı ve bizzat gelişmiş ülkelerin ilerlemesini de bloke etmektedirler. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki maddece ve diğer ayrımlar onların iç hayatlarında da yansımaktadır. Batı-

daki demokrasiyi fakir ülkelerin sömürülmesinde zengin ülkelerin sadece bir dayanışması olarak yorumlamak yanlıştır. Batı ülkeleri sömürgemsi özel kazançların döneminden çok önce de bugünkünden daha az derecede de olsa, demokrasi yönetimindeydiler. Batı ülkelerindeki bugünkü demokrasiyle Marks ve Leninin yaşadıkları dönemdeki demokrasi arasındaki tek ilinti bu iki dönem arasındaki sürüp giden gelişmedir. Geçmiş ve hal-i hazırdaki demokrasi arasındaki benzerlik liberal ve tekelci kapitalizm ile modern devlet ekonomisi arasındaki benzerlikten daha çok değildir.

İn Place of Fear adlı kitabında İngiliz sosyalisti Aneurin Bevan şöyle demiştir: «Liberalizmin amacıyla, onun eriştiği hedef arasında bir ayrım yapmak zordur. Onun amacı sanayi ihtilâlinin ortaya çıkardığı yeni mülkiyet biçimlerinin egemenlik kazanmasına yardımcı olmaktı. Eriştiği hedef mülkiyet bir yana, ulusun politik egemenliğidir.

..... Parlemento demokrasisinin ve genel seçim özgürlüğünün işlevi tarihî bakımdan bakıldığında, zenginliğin ayrıcalıklarını (imtiyaz) halkın saldırısına maruz bırakmaktır. O, sivri ucu mal sahiplerinin egemenliğinin yüreğine yönelik kılıçtır. kararın verildiği Arena parlamentodur.»

Bevanın açıklaması Büyük Britanya için geçerlidir. O başka ülkelere de teşmil edilebilir, ama sadece Batı ülkeleri için geçerli olur.

Batıda, dünyanın birleştirilmesine yönelik çabalarda bulunan ekonomi metodları ön plana geçmiştir. Doğuda, komünist cephede daima böyle bir birlik için politik araçlar egemendi. Sovyet Rusya sadece fethettiğini birleştirebilir. Bu görüş açısından bakılırsa, yeni rejimin her hangi bir esaslı değişiklik sağlaması beklenemez. Onun görüşüne göre, her hangi bir başka hükümetin, Sovyet hü-

kümetinin kendi rejimini yüklemediği (kabul ettirmediği) uluslar, baskı altında olanlardır. Sovyet Hükümeti başkalarına yaptığı yardımı ödünç vermeler halinde de olsa, politik gereksemelerinin emrine vermektedir.

Sovyet ekonomisi dünya üretiminin birleştirilmesine götürecek olan noktaya henüz ulaşmamıştır. Onun çelişkileri ve güçlükleri esas itibariyle, iç durumundan ortaya çıkmaktadır. Sistem bizzat dış dünyadan kendini izole etmesine rağmen, hâlâ tutunabilmektedir. Bu anormal derecede pahalı olmaktadır, ama o zorba gücün genişletilmiş olan uygulanışıyla sağlanmaktadır. Fakat bu durum uzun bir süre öyle kalamaz. Bir sınıra ulaşacaktır. Ve bu, politik bürokrasinin veya yeni sınıfın sınırsız egemenliğinin sonunun başlangıcı olacaktır.

Modern komünizm dünya birleşmesinin hedefine her şeyden önce politik tedbirlerle erişmeye çalışabilirdi -iç demokrasileştirişle ve dış dünyaya olan daha açık hale gelişle sağlanabilirdi. Fakat, o bundan çok uzaktır. Modern komünizm kendi ve dış dünya üzerine ne düşünmektedir?

Daha önceleri, tekellerin döneminde Leninin değiştirdiği Marksizm Çarlık Rusyasının ve benzer ülkelerin duçar oldukları iç ve dış ilişkileri oldukça doğru olarak kavrıyordu. Bu tablodan hareket ederek, komünist hareket Leninin yönetiminde savaştı ve yendi. Stalinin zamanında aynı ideoloji, yeniden değişikliğe uğradı, yeni devletin uluslararası ilişkilerindeki rolünü ve mevkiini hemen hemen doğru olarak tarif edebilecek bir gerçekçilik gösterdi. Sovyet Devleti -veya yeni sınıf dış ve iç politika bakımından eline geçirebileceği her şeyi kendine tâbi kılacak iyi bir durumdaydı.

Şimdi Sovyet liderleri yönlerini bulmakta güçlük çekmektedirler. Onlar, yeni realiteyi artık görebilecek durumda bulunmuyorlar. Gördükleri dünya gerçekten var

olan dünya değildir. O, ya bir zamanlar var olmuş bir dünyadır, ya da var olmasını istedikleri dünyadır.

Eskimiş düsturlara sımsıkı sarılmakla, komünist liderler diğer tüm dünyânın dondurulacağını ve çatışmalarla ve savaşlarla kendilerini yok edeceklerini sanıyorlardı. Bu, olup bitmemiştir. Batı hem ekonomik, hem de fikren ilerlemeler kaydetmiştir. Ne zaman bir başkası, yâni komünist sistem tarafından bir tehlike tehdit edici olmuşsa, birleşmiş bir durum göstermiştir. Sömürgeler kurtarılmıştır, ama komünist olmamışlardır. Onların kurtuluşu çözüldükleri sözkonusu ana ülkelerin çöküşünü de intaç etmemiştir.

Batı kapitalizmi bunalımlarla ve savaşlarla çökmemiştir. 1949 tarihinde Wyschinsky Sovyet liderlerinin adına Birleşmiş Milletlerde Amerika Birleşik Devletlerinde ve kapitalizmde yeni büyük bir bunalımın patlak vereceğini önceden söylemişti. Bunun aksi olup bitmiştir. Bunun böyle olması kapitalizmin iyi ya da kötü olmasından değil, tersine Sovyet liderlerinin gevezelikle iddia ettikleri kapitalizmin artık mevcut olmayışındandır. Sovyet liderleri Hindistan, Arap Devletleri ve benzer ülkeler, onu -özel sebeplerle- Sovyet görüşleri dış politikada desteklemeye başlayıncaya kadar, bağımsız olmuşlardır. Sovyet liderleri sosyal demokrasiyi anlamıyorlar ve onu asla anlamadılar. Onların yerine onu sosyal demokratların kaderinin onun kendi alanında ölçtüğü cetvelle ölçmektedirler. Düşünüşlerini ülkelerinin sosyal demokratların önceden söyledikleri gelişmeyi göstermedikleri olgusuna dayandırarak, Sovyet liderleri Batıdaki sosyal demokratların aynı derecede gerçeğe yabancı ve «ihanet edici» oldukları sonucunu çıkarmaktadırlar. Bu, keza ana anlaşmazlığı takdir edişleri için de geçerlidir. -sistemler arasındaki çatışma- veya üretimin birleştirilmesine yönelik ana eğilimi değerlendirirken de öyle hareket etmektedir.

Burada da yanılıyorlar. Bu anlaşmazlığın iki farklı sosyal sistem arasındaki bir mücadele olduğunu belirtiyorlar. Birinde -tabiatıyla kendilerinkinde- hiç bir sınıf yoktur, yâni sınıflar çözülme dönemindedir ve onlarda devlet mülkiyeti vardır. Diğer sistemde yabancı sistemde kudurgan sınıf mücadeleleri ve bunalımların geçer akçe olduğunda diretiyorlar, tüm maddece emteanın özel kişilerin ellerinde bulunduğunu ileri sürüyorlar ve hükümetin bir ovuç hırslı tekelcinin sadece keyfî gereci olduğunu belirtiyorlar. Onlar dünyanın böyle bir tablosunu çizdiklerinden, Batıda bu hal ve koşullar egemen olmasaydı, hal-i hazırdaki çatışmalardan kaçınılabileceğini sanıyorlar. Ve bu temelli bir yanılgıdır.

Hatta Batıda komünistlerin seve seve malik oldukları hal ve durumlar egemen de olsaydı, yâni komünistik hal ve koşullar- bu takdirde, yine anlaşmazlık sürüp gidecekti. Belki bu halde çatışma hatta daha da ciddi olacaktı. Bu halde sadece mülkiyetin biçimleri birbirinden ayrılmayacaktı. Çatışma, ardında modern tekniğin ve bir sürü ulusun hayatî çıkarlarının bulunduğu farklı, birbirine aykırı çabaların bir sorunu olacaktı. Bu bir sürü ulusta çeşitli gruplar, partiler ve sınıflar aynı sorunların gerekçelerine göre çözümlenmesi için çaba harcamaktadırlar.

Eğer Sovyet liderleri modern Batı ülkelerini tekellerin gözü kapalı gereçleri olarak takdir ederlerse, kendi sistemlerini sınıfsız toplum ve kollektif mülkiyet olarak yorumladıklarında, düştükleri haksız görüşü bunda da açığa vurmuş olurlar. Kuşkusuz tekeller Batı ükelerinin politikasında önemli bir rol oynamaktadırlar, ama bu rol hiç bir zaman Birinci Dünya Savaşından önceki kadar büyük ve aynı değildir, İkinci Dünya Savaşından önceki gibi hiç değildir. Arka planda yeni ve esaslı bir şey beliriyor: Dünyanın birleştirilmesine yönelik direnilmez bir

çaba. Ve bugün politikada ve devletleştirmede ifadesini buluyor, veya hükümetin ekonomide oynadığı rolde anlam kazanıyor; tekellerin hareketlerinde ve etkisinde değil. Bir sınıfın, bir partinin veya bir liderin eleştiriyi susturduğu ölçüde veya mutlak iktidara sahip olduğu ölçüde, o sınıf veya parti veya o lider aynı derecede realitenin bencil ve ön yargılı bir değerlendirmesine maruz kalır.

Bu, bugün komünist liderlerdeki durumdur. Onlar eylemlerine egemen değildirler, tersine doğrudan doğruya realiteyle buna zorlanmaktadırlar. Bunun avantajları vardır. Onlar öncesinden daha pratik kimseler olmuşlardı. bugün, ama bunun dezavantajı da vardır: Çünkü bu liderler gerçekçi veya hiç olmazsa yaklaşık olarak gerçekçi görüşlerden yoksundurlar. Hepsi de zamanlarını dünya realitesine karşı kendilerini savunmakla ve ona saldırmakla geçirmektedirler, onun için kendilerine çeki düzen verecekleri yerde, böyle yapıyorlar. Eskimiş doğmaya yapışırcasına sarılmaları, onları, deneyden geçtikten sonra akıllandıkları, ama yarılmış kafalarıyla yeniden ellerine çektikleri anlamsız davranışlara sürüklenmektedir. Onların bu deneylerden bir şeyler öğreneceklerini umalım. Elbette, eğer komünistler dünyayı gerçekçi olarak yorumlayacak olurlarsa, belki kaybedecekler, ama insan soyunun mensupları olarak bir insan olarak kazanacaklardır.

Her hal-ü kârda dünya değişecektir ve şimdiye kadar hareket ettiği yönde yoluna devam edecektir ve daha büyük bir birliğe, daha büyük ilerlemeye ve daha büyük özgürlüğe yol açacaktır. Realitenin kudreti ve hayatın gücü her hangi bir zorba güçten daima daha büyük ve her türlü nazariyeden daha reeldir.

SON

Milovan DJILAS, 1911'de doğdu. Dünya komünizminin en seçkin şahsiyetlerinden biriydi. 1941'de Yugoslavya'nın komünist partisinin, polit bürosunun ve merkez komitesinin üyesi olarak dostu Tito ile Almanlara karşı direniş ordusunu örgütlendirdi. 1945'de Tito'nun kurduğu ilk hükümette bakan, partinin genel sekreteri ve aynı zamanda yol gösterici bir kuramcısı oldu. Politik kariyeri başbakan yardımcılığı memuriyetinde tepe noktasına ulaştı. Tito'nun Moskova'dan yüz çevirmesinde Djilas'ın kesin payı olmuştur. 1954'te Tito ve komünizm ile arası açıldı. Djilas'ın ana eseri olan **Yeni Sınıf,** onun altı yıl hapse atılmasına yol açtı. 1962 Mayısında (Stalin'le Konuşmalar) kitabı dolayısıyle dokuz yıl daha hapse mahkûm oldu.

Yeni Sınıf hapishanede yazılmış ve yazarının hapisle cezalandırılmasına sebebiyet vermiş bir kitap olarak komünist devletlerin yeni ortaya çıkan efendiler zümresinin, politik memurlarının ince tabakasıyle Djilas'ın açık, objektif, tutkulu, dürüst bir hesaplaşmasıdır. «Bu eser şimdiye kadar yazılmış olanlar arasında en acımasız olan komünist aleyhtarı bir belgedir.» **Life,** bu hükme varıyor.

İSTANBUL KİTABEVİ
Fiatı: 400 TL.